DE CONSTITVTIONIBVS APOSTOLICIS, B. Clemente Romano auctore, LIBRI OCTO,

Nunc primùm è tenebris eruti, & ad orthodoxam fidem astruendam apprimè utiles.

IO. CAROLO BOVIO, EPISCOPO *Ostunensi interprete.*

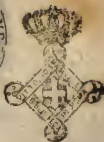
EIVSDEM SCHOLIA IN LOCA, QVAE dubitationem aliquam habere uidentur.

Rerum, & verborum memorabilium Index.

Cum priuilegio summi Pontificis, Cæs. Maiestatis, & Illustrissimi senatus Veneti.

Venetiis, ex Officina Iordani Zileti. M.D.LXIII.

IOANNI MORONIO,
S. R. E. Episcopo, Stanislao Hosio, Ludouico Simonetæ, Bernardo Nauagerio Presbyteris Cardinalibus, & sedis Apostolicæ in Concilio Tridentino Legatis,

Ioannes Carolus Bouius
Episcopus Ostunensis. S. P. D.

VM tenuitatem meam non ignorarem, nunquam adhibui diligentiam, vt quæ in optimarum artium studijs mediocri exercitatione versatus, comprehendissem, atq; annotassem, ea extra priuatos parietes educta, in notitiam aliorum perulgarem. Quòd si in omni ratione ac cursu studiorum meorum faciendum mihi vnquam fuit, certè seruandum maximè erat hoc tempore, atq; eo loco, in quo congregatis magna frequentia excellentibus inge-

nijs, exquiſitaq́ doctrina viris, ampliſsimum Orbis Chriſtiani theatrum haberemus. Quid enim ego in tanto hominum eruditiſsimorum cœtu excogitare poſſem, vel tam nouum, quod illorum ſingularem in omni uarietate literarum ſcientiam fugeret, vel tàm accuratum, quod non eorum iudicio leue & contemnendum videretur.? Sed tamen hoc conſilium ſequenti mihi, et vehementer probanti, occaſio quædam oblata perpetuum meum illud ſilentium præcidit, & me ab hac periclitatione ingenij remotum, quaſi in arenam prodire coegit. nam cum nuper in Clementis Romani libros incidiſſem, quibus ille deſcriptam ab Apoſtolis Eccleſiæ formam, & omnem rerum ſacrarum rationem accuratè eſt complexus, primùm (quod eſt meum antiquitatum eccleſiaſticarum ſtudium) auidè legi, deinde, vt quæ legeram, atque in ijs obſeruaueram, memoriæ firmius hærerent,

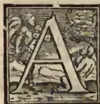
rerent, cœpi insigniores ex ijs sententias in latinum sermonem conuertere: tùm recitata à nonnullis in conuentu Patrum ex Clementis libris verba; valdè ad id, quod tunc agebatur, apta, prima indicia fuerunt, quibus abditi iampridem ij libri, & à paucis cogniti, hominibus pijs, & rerum diuinarum studiosis proderentur. Deinde cùm prolatis alijs ex ijs testimonijs, sermonibusq; illorum, qui eorum auctore delectabantur, celebrius iam fieret Clementis nomen, institi vehementius, & ad integram, atq; absolutam totius operis interpretationem me contuli. In quo labore, alijs studiorum meorum occupationibus impeditus, fortasse non perseuerassem, nisi multis sermonibus cum viris grauissimis ea de re habitis, ijs quasi prædibus fidem meam obstrinxissem. Verti igitur, et (quantum meæ vires tulerunt) dedi operam, vt Clemens à tenebris, atque obliuione hominum

num vindicatus, in Eccleſiæ luce, et virorum religioſorum manibus verſaretur. Cumq; mecum cogitarem, cui nam eum commendarem, & ipſius quaſi patrocinium deferrem, vos mihi potiſsimùm occurriſtis, quorum nomini dicatus Clemens, in hanc Eccleſiæ celebritatem prodiret. Nam ſi mihi in eo præſtantis alicuius viri auctoritas quærenda fuit, profectò vos cùm dignitate veſtra, tùm eius perſonæ, quam hìc ſuſtinetis, munere, principem in Eccleſia locum obtinetis. Si cui honorem habere velim, hæc ipſa ſanctiſsima munera, quibus præeſtis, faciunt, vt vos ante alios, omnium ſtudijs colendos atque obſeruandos intelligam. Quòd ſi illud ſpectare debemus, vt ea potiſsimùm munera mittamus, quæ illorum, ad quos mittuntur, ſtudio atque inſtituto conueniant, èn ſanctiſsimi atque ampliſsimi Legati trado vobis exemplum, ad cuius ſimilitudinem,

eam, quam formãdam suscepistis figuram, fingere atque expolire poßitis. Nulla per hos dies quæstio proposita est, nulla à patribus paulò grauior deliberatio habita, quam non ijs libris enucleatè expositam ac declaratam videamus. Quæ vos de restituenda veteri disciplina cura cogitatioq́; sollicitat, eam nulla alia ratione adiuuari posse arbitror, quàm ope eorum librorum, qui cum Ecclesia nati, pietatem maiorum nobis consignatam testatamq́; commendant. Quare accipite huius meæ lucubrationis munusculum, quod à mea exiguitate profectum, spero vobis, & omnibus ijs, qui religionis pietatisq́; studio ducuntur, non iniucundum futurum.

IO. CAROLI BOVII
EPISCOPI OSTVNENSIS
IN CLEMENTIS LIBROS

PRAEFATIO.

NTEQVA'M Clementem latinè loquentem audiamus, libet præfari quædam, quæ non aliena à propositi muneris ratione uidebuntur. Tractabo autem Prolegomena illa, quæ Philosophi in principiis librorum quærere consueuerunt: ea uerò (quantum ad præsens institutum attinet) sunt septem, scopus, utilitas, an sit legitimus liber, inscriptio, numerus librorum auctoris, partitio horum librorum in capita, ordo lectionis, methodus. Primùm ergo uideamus scopum, hoc est qui'nam sit finis propositus scriptori, ad quem omnis disputatio sit referenda.

LEGISLATOR noster, & Ecclesiæ fundator CHRISTVS, ordiens propagandæ religionis initium, eas nobis credendi, atque uiuendi leges dedit, quæ uniuersam fidei summam, rationem sacramentorum, ac uitæ degendæ præcepta continerent. Haud facilè autem Dei cultus amplificari, neque pietas coli potuisset, nisi mandata, quæ de huiusmodi rebus uniuersa quadam ratione, & generatim tradita fuerant, in certos ac proprios modos essent distributa. uidemus enim in omni optimè constituta ciuitate, eum morem disciplinamque haberi, ut legum descriptione definita sint singula rerum agendarum munera, qua tàm ii, qui aliis præsunt, quàm qui eorum potestati obediunt, intelligant, quantum sibi impositum sit muneris, quo loco, quo tempore, qua ratione ac modo unumquodque sit agendum. Huiusmodi autem dispositionem

atq; moderationem rerum Saluator noſter mandauit Apoſtolis, quorum conſilio & legibus, inſtitutam à ſe Eccleſiam, regendam atque tuendam commiſit. Cùm enim Dominus ſe ita Apoſtolos miſiſſe affirmet, quemadmodum ipſe à Patre miſſus fuiſſet, conſtet autem eum (ut alia ipſius œconomiæ munera prætermittantur) à Patre miſſum, ut legiſlatoris, moderatoris, Epiſcopi munere fungeretur; neceſſe eſt Apoſtolos eorum munerum poteſtatem obtinuiſſe à Domino, qua ad gubernationem Eccleſiæ, & ad reliquam inſtituti operis ſubſtructionem abſoluendam uterentur. quibus etiam cum dixit, Qui uos audit, me audit, & qui uos ſpernit, me ſpernit; ſignificauit Apoſtolicarum præceptionum auctoritatem perinde futuram, atque ſi ipſius mandatis obtemperantes, ad illas ſeruandas compelleremur. Hac igitur auctoritate præditi Apoſtoli, ut diuinum cultum conſtituerent, & Euangelicas leges ſtabilirent, poſt Domini aſcenſionem, fidelium cœtu in ordines diſtributo, ſingulis ordinibus officia, & propriam uiuendi normam dederunt; ſacra, ceremonias, preces, ieiunia, ritus, ſolennia omnia inſtituerunt; fidem, hoc eſt credendi legem, pro ratione temporum explicauerunt. Hæc uerò omnia Apoſtoli in Eccleſiis, in quibus Euangelium nunciauerant, uoce ac uerbis tradiderunt. Quanquàm aliqua etiam epiſtolis præceperunt, quæ non ita multa ſunt, *Cætera enim (inquit Apoſtolis) cum uenero diſponam.* Et alio in loco, *Tenete traditiones, quas accepiſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam.* Has igitur traditiones, quæ nullis literarum monumentis ab Apoſtolis commendatæ ſunt, ſed ſermone, & non ſcripta inſtitutione ad Eccleſias peruenerunt, collegit in unum Clemens Pauli familiaris ac comes, atque iis octo libris digeſſit: ut uerè affirmare poſsimus, propoſitum eſſe Clementi, diſpoſitum DEI cultum, ritus ſacrorum, ceremonias, obſeruationes, ordines, ſtatum Eccleſiæ, & præcepta ad eum pertinentia, iis libris complecti. atque is quidem eſt horum librorum ſcopus.

Venio

VENIO ad utilitatem, quam puto esse tantam, ut credam hos libros diuinitus nobis oblatos hoc tempore, quo oppugnatur legum Ecclesiasticarum auctoritas, in dubium ueniunt Apostolicæ traditiones, labefactantur sacra, euertuntur solennia, omnis denique pietatis cultus extinguitur. Quæ cum fiunt, ipsa Euangelii summa, & fidei caput concidat necesse est. quod declarat Sanctißimus Pater Basilius in libro, quem de Spiritu sancto inscripsit, in quo de iis ipsis non scriptis traditionibus disputans, *Si conemur (inquit) non scriptas consuetudines, quasi non magnam uim habentes reiÿcere, eò deueniemus, ut præcipuas Euangelÿ partes labefactemus, immo ad nudum nomen prædicationem redigamus*. Quam sententiam iis calamitosis temporibus ueram esse experimur. nam dum contemptis ceremoniis, quæ ad excitandam, atque fouendam pietatem humanæ imbecillitati sunt necessariæ, religio ad nudum Euangelium reuocata est, confusionem & fidei obliuionem inductam uidemus. Quid dicam de Episcopis, Presbyteris, Diaconis, & reliquis inferiorum graduum ordinibus, quorum hic mystica institutio explicatur, & eam ad Dominum, uel ad Apostolos pertinere intelligimus? quæ res Ecclesiasticam Hierarchiam contra hæreticorum errores constituit.

LICET quoque iis in libris cernere continentiæ leges, aliarum rerum, quas adiaphoras uocant necesßitatem, iusta mortuorum, liberi arbitrii facultatem, operum ad salutem consequendam uim, in tuendis leuißimis officiis diligentiam, tantam quantam nunc in maximis mandatis seruandis nemo adhibet. Quòd si nostrum officium expendere & considerare libuerit, facilè iis libris intelligemus, quantum munus sustineamus, quis nobis id imposuerit, quid præstare debeamus, quo studio, qua diligentia, qua uigilantia, quantis animi, & corporis uiribus in eo sit laborandum, quanto uirtutum ornatu instructos nos ad id præstandum accedere oporteat. Quæ, & si nos deterrent à tanto onere, & desperatione debilitant, tamen non ni-

hil proficimus cùm officii noſtri admoniti, antiquam pietatem imitari, uel certè ſtudio & amore proſequi conamur. Atque ut omnia ſimul complectar, cùm duobus malis laboret Eccleſia, hæreſum immanitate, & corruptorum morum deprauatione, ad utrunque malum magna iis libris adhibentur remedia. Nam nihil ferè oppugnant hæretici, quod horum librorum auctoritas non defendat; & quæ ii, ueluti Chriſtianæ pietati contraria, per errorem & ſuperſtitionem in Eccleſiam irrepſiſſe affirmant, ea in ipſis Eccleſiæ incunabulis inſtituta, atque ab antiquiſſimis illis Ducibus approbata, & per tot ſæculorum ætates continuata, ad nos perueniſſe cognoſcimus. Diſciplinam uerò Eccleſiaſticam quid magis conſtituere poteſt, quàm ueteris illius Eccleſiæ propoſita nobis ad imitandum forma? quam cùm intuemur, animum ad pietatem erigimus, & priſcæ uirtutis ſtudio incendimur; cùm uerò illam cum iis, quæ nunc uſuueniunt comparamus, intelligimus, quàm omnia conuerſa, ac propè iam ad interitum perducta ſint. Quare ſi perditis Eccleſiæ rebus ſubuenire, & has ruinas reſtituere cupimus, ea in primis quærere debemus, quæ antiquorum temporum diſciplinam nobis proponunt, & expreſſam Apoſtolicæ religionis imaginem oculis noſtris ſubiiciunt.

SED uideo non defuturos quamplurimos, qui ne ſententiarum, quas defendunt impietas tam graui teſtimonio refutetur, eleuabunt horum librorum auctoritatem, affirmantes, eos eſſe apocryphos, & ab Eccleſia iampridem eiectos. Quare neceſſe eſt de illo tertio capite pertractare, quo in Prolegomenis quæritur, An liber ſit auctoris, cui inſcribitur, legitimus atque germanus. Ad id autem de præſenti ſcriptore confirmandum, primi prodeant Canones Apoſtolorum, perpetuo conſtantique omnium Græcorum, multorum Latinorum patrum conſenſu, atq; approbatione recepti. in quorum ultimo, inter eos libros, qui in Eccleſiis ueluti ſacroſancti habendi ſunt, numerantur octo libri de Conſtitutionibus, auctore Clemente

mente, scripti Episcopis; quos, inquit, non oportere peruulgari, propter mystica, quæ in iis sunt scripta.

SEQVITVR Ignatius, qui Ecclesiæ Antiochenæ secũdus post Petrum præfuit. nam is in duodecim Epistolis, quas cùm Romam ad supplicium duceretur, in itinere ad Ecclesias misit, Institutiones Clementis ita est imitatus, ut non solùm earum dogmata atq; præcepta expresserit, sed etiam ex iis sæpe sententias totidem uerbis exscriptas transtulerit, easdem figuras, idem dicendi genus seruauerit, easdem rationes in suis sententiis confirmandis, atq; in alienis confutandis attulerit. Quæ singula separatim in suis locis annotabo. nunc tantùm quædam proferam, quæ id apertè ostendent. In epistola ad Trallianos, institutam Parasceuis, sabbati, atque diei dominici obseruationem iisdem uerbis, quibus Clemens, refert ad passionem, sepulturam & resurrectionem Domini. In Epistola ad Philippenses, præcipiens Quadragesimam, eandem præceptionis causam, eademq; uerba adducit, quæ Clemens. quod idem seruauit in hebdomade passionis, Parasceue, & quarta feria. Sabbatismum in principio nascentis Ecclesiæ aliqua ex parte seruatum, eodem modo instituit. In Epistola ad Magnesios docens nil præter sententiam Episcopi agendum; *Non licet, inquit, sine Episcopo baptizare, neque offerre, neque sacrum facere*. Et deinde nonnullis interiectis uerbis, *Vt Dominus sine Patre nihil facit, (non possum enim inquit, facere à me ipso quicquam) sic nec uos sine Episcopo, neq; Presbyter, neque Diaconus, neque Laicus*. Et ad Heronem scribens, *Nihil, inquit, sine Episcopis agito; sunt enim sacerdotes, tu sacerdotum minister. Illi baptizant, sacrificant, ordinant, manus imponunt*. Quæ omnia totidem uerbis translata sunt à Clemente. In Epistola ad Trallianos, iubet reuereri Episcopum ueluti Christum. atque ut ostenderet fontes, ex quibus præceptum hauserat, dixit id faciendum ex Apostolica constitutione: quam secutus in omnibus ferè Epistolis, Hierarchiam Ecclesiasticam designat ad imitationem Clementis. In Epistola ad Mariam, & in Epistola

ſtola ad Magneſios, Diaconos, inquit, obtinere locum CHRISTI, Epiſcopum DEI, Presbyteros referre cœtum Apoſtolorum; quo nihil frequentius in Clementis libris reperias. Multa prætereo, quæ de DEI Patris auctoritate, Verbi origine, Spiritus ſancti natura iiſdem ſententiis atque uerbis, quibus Clemens, accuratè diſputauit: quem etiam imitatus eſt, cùm CHRISTI diſpenſationem ſecundum carnem expoſuit: & cùm aduerſus hæreticorum errores Catholicam fidem defendit, in quibus omnibus latum unguem à Clemente non diſceſsit.

QVOD ſi quis hoc non ſatis eſſe uelit, neque omnino ex eo id effici putet, quod nos probandum ſuſcepimus, propterea quòd Ignatius, nec librorum, neq; eorum auctoris mentionem ullam faciat, (quod ad conſtituendam auctoritatem teſtimonii neceſſarium uidetur) nos non dicimus Ignatium Clementis ueluti horum librorum auctoris mentionem facere: illud autem ſatis eſſe iudicamus, quòd Ignatius hos libros cognouit, uidit, atque ita probauit, ut ex eorum ſententiis & uerbis, ſuas Epiſtolas conflauerit, ac totam Eccleſiarum, quas docebat inſtitutionem, ad eorum exemplum expreſſerit. Quare certum ex eo ducitur argumentum, nec nuper ſcriptos hos libros eſſe, neque in apocryphis omnino numerandos, quos primæua illa Eccleſia habuit, & Apoſtolici uiri cognitos probatosque in ſua ſcripta tranſtulerunt. Quod ut neceſſaria ratione colligimus, ſic illud non leui coniectura aſſequimur, hos libros ab Ignatio Clementi tributos. Is enim ea, quæ ex iis libris hauſit, ab Apoſtolis diſpoſita, atque inſtituta fuiſſe, non obſcurè affirmat. Clementem autem Petri & Pauli auditorem appellat, ut facilè quis intelligat, Ignatii teſtimonio Apoſtolicas conſtitutiones ei tribuendas, qui Apoſtolorum auditor fuiſſet. Non ignoro autem eſſe nonnullos, qui has ipſas, quarum auctoritate utimur, Ignatii Epiſtolas in eandem ſuſpitionem adducant: quos rectè facturos exiſtimo, ſi patientur nos Irenæi, Athanaſii, Euſebii, Hieronymi auctoritatem ipſorum

rum iudicio anteponere. Ii enim has Epiſtolas agnoſcunt, & eas ipſas eſſe, quarum ii mentionem faciunt, ex particulis Epiſtolarum, quas in ſuis ſcriptis inſerunt, intelligimus. Quòd ſi ex ceremoniis, quas non probant, atque ab illius temporis conſuetudine alienas exiſtimant, eas ſuſpectas facere uolunt, eſt id quidem omnino ſuperbum & arrogans, ex ſententiis, quas ipſi ueras opinantur, uelle de ueterum ſcriptorum auctoritate coniecturam facere, & ad ſuum iudicium, aliorum diſciplinam accõmodare; cùm potiùs hæ ſententiæ condemnandæ ſint, quæ à certiſsimis probatiſsimisq; priſcorum monumentis diſſentiant, quam ea in dubium reuocanda, quæ cum opinionum, quas ii tuentur nouitate non cohæreant. Ac de Ignatio quidem hactenus.

ATHANASIVS, cuius teſtimonium grauiſsimum eſſe debet, horum librorum mentionem facit, & de iis præclarè ſenſit, in ea Epiſtola ad Ammum Monachum, in qua libros Canonicos numerauit. Aggregat enim Apoſtolorum doctrinam (ita enim eos appellat) in ordinem eorum librorum, qui quidem in Canonem relati non ſunt, ſed tamen ab iis, qui pietatis & ueri cultus rationem percipere expetunt, non contemnendi: de quo librorum genere poſt Canonicos libros ſcribit iis uerbis, *Sed vt res ſit accurata, & exactior, hoc quoque adijcio, ſcribens neceſſariò, quòd extrà hos, ſunt alij quoque libri. non in Canonem quidem redacti, ſed quos legi à patribus decretum eſt, ijs, qui nunc accedunt, & uolunt in pietatis, ueriq; cultus ratione initiari. Sapientia Solomonis, Sapientia Sirach, & Eſther, & Iudith, & Thobias, et Doctrina, quæ dicitur Apoſtolorum, & Paſtor, qui ſunt tamen non aſpernandi.*

ATHANASII iudicium ſecutus Euſebius, neque in eis ſcripturis hos libros numerauit, quæ pro Canonicis ab omnibus Eccleſiis receptæ erant, neque in apocryphis, ſed in eis, quas non omnes Eccleſiæ agnoſcebant, in quo etiam ordine ſtatuit quoſdam libros, qui olim omnium Eccleſiarum conſenſu non ita probati, nunc ab omnibus

ſine

sine controuersia pro canonicis habentur. Sed præstat, ut Eusebii locum proferam. Is enim in primo libro Ecclesiasticæ Historiæ, connumeratis scripturis ab omnibus receptis, subiungit hæc uerba, *In eis, quæ sunt in controuersia, cognitæ tamen sunt à multis, numeratur Epistola Iacobi, quæ appellatur, & Iudæ, & Petri secunda, & secunda ac tertia, quæ dicuntur scriptæ à Ioanne, siue is sit Euangelista, siue eiusdem nominis alius. Aggregetur quoque in nothas scriptura de Actis Pauli, & Pastor, & Apocalypsis Petri; præterea Epistola Barnabæ, & Institutiones Apostolorum, quæ appellantur, præterea, ut dixi, Apocalypsis Ioannis*. Vides cum quibus libris connumerentur ab Eusebio institutiones Apostolorum. Ex quo perspicuum fit, à ueteribus non esse dubitatum de ueritate doctrinæ, sed num essent ii libri in Canonem sacrarum scripturarum referendi. Quod certè nunquã obtinuerunt, neque nos eis tantam auctoritatem tribuere uolumus.

HANC uerò fuisse Eusebii sententiam, declarant eius uerba, quæ mox sequuntur. in quibus hæreticorum commenta, & compositas in fraudem fidelium fabulas, quæ nomine Apostolorum erant inscriptæ, ab hoc gemino librorum ordine segregauit. Reddens enim rationem, cur eorum librorum, qui non ita ab omnibus Ecclesiis reciperentur, mentionem fecerit, sic inquit, *Necessariò horum quoque catalogum fecimus, discernentes, quæ secundum Ecclesiasticam traditionem, ueræ, germanæ, & certæ scripturæ haberentur; & præterea illas, quæ non sunt illæ quidem in testamento, & in controuersiam ueniunt, sed tamen à multis Ecclesiasticis agnoscuntur; idq́, ea de causa fecimus, ut & has scripturas cognosceremus, & eas, quæ nomine Apostolorum ab hæreticis circumferuntur, continentes Petri, Thomæ, Matthiæ, & quorundam aliorum Euangelia, uel Andreæ, Ioannis, & aliorum Apostolorum Acta, quorum nullus omnino ex Ecclesiasticorum traditione uir mentionem faciendam censuit. multumq́; in iis dicendi Character, ab Apostolico more dissidet, ipsaq́; sententia, & eorum, quæ dicuntur institutum, à uera atque orthodoxa norma longissimè aberrans, manifestum facit, hæc hæreticorum commenta fuisse; quo, neque*

neque in nothis sunt numeranda, sed ut absurda atque impia reijcienda. Habemus Eusebii censuram, id tantùm iis libris detrahentis, ut propter quorundam dubitationem, eos in Canonicarum scripturarum numerum nou aggregauerit.

HORVM duorum æqualis Cyrillus Hierosolymarum Episcopus, in decima octaua Catechesi, ut probaret mortuos reuiuiscere, ex quinto Clementis libro, iisdem penè uerbis, usus est renascentis Phœnicis similitudine: eius uerba hæc sunt, *Quærunt Græci resurrectionem è mortuis manifestam magis; & aiunt, quòd & si reuiuiscunt animalia, quæ diximus, tamen hoc fieri, quoniam non omnino interierunt; & quærunt aliquod animal, quod manifestè corruptum reuiuiscat. Nouit Deus eorum incredulitatem; atque auem ad hoc condidit Phœnicem, quæ (ut scribit Clemens, & multi narrant) cùm sit soligena, post quingentorum annorum circuitum, ad Ægyptiorum regionem aduolans, resurrectionem demonstrat, eamq; non in desertis locis, ne mysterium esset occultum, sed in clara urbe, ut res incredibilis manibus tractaretur. Extructo enim sibi tumulo ex thure, smyrna, atq; aromatibus, post absolutum annorum cursum eò accedens, euidenter moritur, atque corrumpitur. postea ex illius mortuæ corrupta carne, uermis quidam gignitur, qui in auem formatur*.

QVANTO opere iis libris delectatus sit Epiphanius, declarant eius scripta aduersus hæreses, in quibus frequenter Apostolicæ Constitutionis mentionem facit. Nam in primo libro attulit uerba translata ex procemio, in quo scriptum extat, Dei plantationem, & uineam esse Catholicam Ecclesiam. Et in tertio disputans aduersus Aerium, solennem sextæ & quartæ feriæ obseruationem, & exquisitum illud ieiunium, quod sex diebus ante Pascha seruabatur, confirmat unà cum reliquo ueteris Ecclesiæ ritu, ex ea Apostolorum Constitutione, quæ in octauo libro scripta reperitur. Et in eodem tertio libro eam de alenda barba, & capillo præceptionem producit, quæ extat in primo libro harum institutionum. Quæ uerò fuerit de iis libris Epiphanii sententia, quam ipse exposuit, cùm contra Au

dianos diſputaret, dicam cum reliquos numerauero, qui horum librorum mentionem faciunt, in quibus eſt Chryſoſtomus, qui in Homilia LIII. in Matthæum, hos libros nominat iis uerbis, *Quomodo autem quidam ſacerdotes ex hominibus ordinantur, manifeſtè in libro octauo Canonum Apoſtolorum dicitur. Qui autem ex hominibus ordinatus eſt, quantum ad Deum non eſt Diaconus, aut Sacerdos.* Hanc ſententiam in eo ipſo libro, quem Chryſoſtomus nominat, totidem uerbis ſcriptam inuenies.

HOS ipſos Apoſtolorum Canones, quorum Clementem auctorem facit, nominat Ioannes Damaſcenus in quarto de fide orthodoxa libro, cum recenſet ſacrorum librorum uolumina.

PROCLVS quoque Patriarcha Conſtantinopolitanus hos libros agnoſcit, in quodam capite De Traditione diuini ſacrificii, & Oecumenius in Commentariis in Epiſtolam primam ad Timotheum; & S. Nicolaus Methonenſis Epiſcopus, in eo libello, in quo probat uerum Corpus & ſanguinem Chriſti contineri in Euchariſtia.

QVAMPLVRIMA alia eiuſdem rei teſtimonia ex ueterum monumentis, quæ non dum edita ſunt, præſertimq; ex prima & octaua Synodo excerpta, collegit in unum Romæ homo doctus, & illuſtrandæ Eccleſiaſticæ antiquitatis laude excellens Guglielmus Sirlætus Protonotarius; cuius lucubrationes, ad ſtabiliendam horum librorum auctoritatem fortaſſe aliquando in lucem prodibunt. Nos tamen interea facilè iis contenti eſſe poſſumus. nam cui hæc ſatis non ſunt, certè eum neque aliis auctorum teſtimoniis crediturum exiſtimo.

RELIQVVM eſt nunc, ut de ſexta Synodo aliquid dicam, cuius ſententia ii libri damnari uidentur. Omitto ea, quæ uerè dicere poſſem, Canones illos, qui ſextæ Synodo tribuuntur, potiùs, quàm Clementis libros eſſe damnandos, ut qui à ſexta Synodo nullo modo prodierint, ſed à conuentu quodam Græcorum Conſtantinopoli ſint editi, in quo ii pleraq; à recta religionis norma aliena decreue-

creuerunt. Confirmatum est enim in eo cœtu Concilium illud Afrorum à Cypriano coactum, in quo statutum est hæreticos ad Ecclesiam se recipientes iterum baptizandos. Alia quoque aduersus sanctißimas Ecclesiæ Romanæ leges sunt diffinita; quò factum est, ut Ecclesia hos Canones, quanquã plurimi multa utilia haberent, nunquàm in Sanctionibus Canonicis numerauerit.

SED hoc totum aduersariis omitto: alia ratione agam, Habeant Canones aliquam auctoritatem, ut qui si non ab Ecclesia, at ab hominibus doctis, & rerum diuinarum scientia præditis sint compositi. quid ait Canon? *Ordinationibus Sanctorum Apostolorum per Clementem, iam olim ab ijs, qui in fide aliena sentiunt, adulterina quadam & à pietate aliena introducta sunt, quæ diuinorum dogmatum elegantem ac decoram speciem obscurarunt.*

SENTENTIAE horum patrum sanctißimi ac doctißimi Patris Epiphanii iudicium oppono. is enim negat iis libris aliquid à fide alienum contineri. nam in tertio libro, cùm refutaret Audianos ad horum librorum auctoritatem confugientes, de iis ita scripsit. *Ad hoc Audiani proferunt Apostolorum ordinationem, quæ quidem apud multos reuocatur in dubium, sed tamen non est improbanda. nihil enim habet peruersum in fide neque confeßione, sed neque in Ecclesiastica gubernatione & Canone.* Non potuit Epiphanius expreßiùs horum librorum auctoritatem commendare. Duo sunt, quæ nostræ religionis summam continent. recta fidei sententia, & Ecclesiæ disciplina. in iis duobus (inquit Epiphanius) nihil habet absurdi Apostolorum ordinatio.

QVÒD si quis contenderet in sequenti tempore hos libros fuisse deprauatos, cùm priùs integri fuissent; primùm accipio id, quod Canon apertè affirmat, libros esse Clementis, germanam & integram (ut paulò pòst Canon inquit) habuisse olim Apostolorum doctrinam. An uerò ii libri fuerint postea hæreticorum erroribus aspersi, puto hoc melius posse lectione ipsa librorum iudicari, quàm cuiusquam auctoritate uel sententia statui. Iampridem

explosæ sunt omnes ueterum hæreticorum sententiæ, omnia, de quibus aliquo tempore dubitatum est, ita nunc sunt certa atq; explorata, ut unusquisq;, qui modò in Ecclesia educatus, catholicam normam tenere studeat, posit uera à falsis, integra à corruptis secernere. Percurrat hos libros qui uelit, & singulas eorum sententias expendat; nihil pro fectò in iis inueniet, quod Christianæ pietati non sit maxi mè consentaneum, quodque non appareat ab Euangelii fontibus manasse. quin etiam multorum errorum labem iam tum ab hæreticis Ecclesiæ inuectam, in iis libris ita repulsam uidebit, ea ad cauendum remedia adhibita, atque ita totius Christiani mysterii rationem expositam, ut Cle mens non ab hæreticis deprauatus, sed ipse hæreticorum impietatem labefactasse uideatur.

ILLVD autem negandum non est, uideri aliquando Clementem de Spiritu sancto exiliter loqui, de Verbo quoque, & si ille præclarè sentit, tamen duriores quasdam interdum uoces fundere, quæ certè defendi omnia possunt, & suam propriam habent rationem atque sententiam; de quibus cùm ad illum locum peruenero, dicam quid sentiam.

SED tamen ut concedamus Paulianos, Arianos'ue, siue etiam Macedonianos, aliquas uoculas iis libris iniecisse, quibus opinionis suæ prauitatem possent defendere, erit'ne obsecro uerum, ut ideo integrum amittamus Clementem? aut num minima eius cicatrix reliquum corpus obscurabit, & quia næuum in corpore non probamus, egregiam atque omnibus numeris absolutam speciem con temnemus? Si quid habet Clemens ab hæreticis inculcatum, & refectum, id quanquàm est exiguum, cum reliquis partibus comparatum, facilè cognoscitur. nam ut in nitidissima ueste leuis macula, sic in hoc præclarissimo opere modica peruersio eminet atque apparet. Est autem illud considerandum, quòd si libri hi, ab hæreticis (ut Canon ait) deprauati fuissent, id tantùm ex ea parte accidere potuisset, quæ illorum sententias attingeret, quæ uerò ad hæreticos

reticos nihil pertinerent, integra mansissent. Quare, cùm Ecclesiæ descriptionem ac disciplinam, (quam ferè omnem Clemens iis octo libris est complexus) in controuersiam eius ætatis hæretici non uocauerint, ut qui unam fidei sententiam perstrinxerint, non est cur suspicemur eam hæreticorum deprauatione minus sinceram relictam. Aerius autem, qui post primã Ecclesiæ ætatem, exæquare ordines, & pleraſq; obseruationes, quarum hic mentio fit, euertere est conatus, tantum abest, ut hos libros corruperit, ut nullis ualidioribus armis aduersus eius insaniam pugnare possimus. Si quis dicat hæc de ceremoniis, & de diuino cultu præcepta, permista iis libris fuisse à superstitiosis, qui Euangelii, & Christianæ pietatis leges ignorarent, primùm Canon testatur ab hæreticis deprauatos libros fuisse, qui ut suas sententias fidelibus probarent, eas horum librorum testimonio commendari uoluerunt. Deinde si externi cultus, & ceremoniarum uestigia in omni antiquitate nusquam apparerent, possent, quæ à Clemente præcipiuntur, in eam uenire suspitionem, ut ad Apostolicam institutionem minimè referenda uiderentur. Sed cùm nullus ferè ex antiquis illis patribus reperiatur, qui hos ipsos uiuendi ritus à Clemente expositos, non uehementer approbet, eosq; ad Apostolorum auctoritatem, atque ad illius temporis consuetudinem pertinere non iudicet, pleraq; etiam ab illo tradita (quod est omnium maximum) constanti perpetuaq; omnium gentium, omniumq; sæculorum consensione sint in Ecclesiis obseruata, dubitandum non est, ea à Clemente ita fuisse exposita, atq; tradita, quemadmodum ipse ab Apostolis accepisset. Quòd si illud dicant Clementis uituperatores, satis esse ad eleuandam eius testimonii fidem, si minima ex parte ii libri sint deprauati, uel in aliquo suspecti; leuia enim errata fidei, & paruæ iis in rebus dubitationes, non solùm illam rem in qua est offensum, euertunt, sed etiam uniuersam sentẽtiæ summam perturbant. quod quidem dici posset, si ex Clementis libris noua pietatis dogmata constituenda essent. Quòd

si an

ſi antiqua & probata ſolùm confirmare, uel Apoſtolicam pietatis ſormam intueri ſit in animo, nullus, credo, in Eccleſia liber tam receptus, tamque omnium iudicio probatus reperietur, qui uberiorem nobis harum rerum facultatem præbere poſsit. quem, ut ſcriptoris auctoritas non probet, ſaltem ita commendat uetuſtas, ut à nemine magis priſcæ Eccleſiæ teſtimonium petendum cenſeam. Nemo enim iis libris unquam adimet, quin detracto illis Apoſtolicæ auctoritatis nomine, ſint tamen certi fidelesq; illorum temporum teſtes: à quibus, ueluti ab inſpectoribus earum rerum, quas narrant, primæui illius temporis ritus, mores, inſtituta, religionis originem, Eccleſiæ incunabula poſsimus cognoſcere. Quæ certè amplam materiam nobis præbent, non ſolùm Eccleſiæ conſtituendæ, ſed etiam nouæ huius impietatis refutandæ.

ARGVMENTANTVR quoque detractores ex his ipſis libris, quòd in iis quædam reperiri affirmant, peruerſa, atque inter ſe pugnantia: alia uerò puerilia atque indigna omnino tanti auctoris nomine. Ad quæ reſpondebo, cum de methodo agam, oſtendamq; (ut ſpero) ex uia & ratione, quam auctor tenuit, nihil eſſe iis in libris non graue, non conſtans, nihilque quod uiro Apoſtolico meritò non ſit tribuendum.

VENIO ad inſcriptionis cauſam: nam ea quoq; in Prolegomenis quæri ſolet. Inſcriptio ſemper ferè, libri ſcopum indicat. id fit, cum ab eo, de quo tractandum eſt, appellatio ducitur. quod in horum librorum inſcriptione eſt ſeruatum. dicuntur enim διατάξεις ἀποςόλων hoc eſt præſcripta, & inſtitutiones Apoſtolorum. &, ut uox ad communem loquendi uſum accõmodetur, conſtitutiões, ſiue ordinationes poſſunt dici. Eſtq; huius uocis ea uis, ut diſciplina lexq; ab aliquo præſcripta ſignificetur; quod totius operis inſtituto aptiſsimè conuenit.

REPERIO autem hos libros uariè à patribus appellatos; nam, ut uidimus, Athanaſius doctrinam Apoſtolorum nominat, Chryſoſtomus & Ioannes Damaſcenus Canones;

nones; Oecumenius Diatyposim, hoc est informationem & institutionem. quæ tamen uoces, in inscriptione idem ualent, atque in uarietate nominum, eadem est rei uis, & significatio. communius, uerò & frequentius est, ut Diataxes inscribantur; quam uocem sæpe, cum de iis ageret, usurpauit Ignatius, ususq; est ea Paulus, huiusmodi Ecclesiasticæ œconomiæ leges præscribens.

NON est omittendus numerus eorum librorum Clementis, qui quidem in cognitionem nostram peruenire potuerunt. Epiphanius, qui huius scriptoris libris præcipuè est delectatus, eorum librorum, qui de Recognitionibus inscribuntur, mentionem facit, ex quibus, disputans contra Gnosticos, nonnulla est mutuatus. ii libri quòd continent Petri plerasq; Prouincias, docendi causa obeuntis peregrinationes, Itinerarii nomen obtinuerunt: quos erroribus refertos esse, auctor est idem Epiphanius, & in Apologia Origenis Ruffinus, qui eos in Latinum conuertit. cis autem nō modò permisti errores adimunt auctoritatem, sed etiam ille casus parentum & fratrum Clementis, qui cuiusdam fabulæ potius argumentum, quàm ullam ueritatis similitudinem uidetur continere; in quo tamen illud ex Apostolicis constitutionibus compertum habemus, Nicetam, & Aquilam Clementis fratres fuisse. Scripsit quoq; decem libros, quorum argumenta exposita sunt in calce libri tertii de Recognitionibus. Agnouit antiquitas eius epistolas, in quibus una ad Corinthios penè sacræ scripturæ auctoritatem obtinuit. Canon tamen ille Apostolorum duabus dat auctoritatem, quæ uicio temporum interierunt. relictæ uerò nobis sunt aliæ epistolæ Clementis nomine inscriptæ, ex quibus Romani Pontifices, & Triburiense Concilium, atq; Vasense, aliqua transtulerunt. Quas tamen certum est, non esse eas, quarum meminit Epiphanius in primo contra hæreses libro; in quo scribit laudari in iis epistolis uirginitatem, atque omnes Prophetas, ex eoq; sumi argumentum contra Hebionem illos uituperantem. Quæ quidem in iis peruulgatis epistolis nō legimus,

leguntur

leguntur autem in eis multa translata ex Itinerario, quæ illarum auctoritatem reddunt leuiorem: in quibus unum de quotidiana lotione corporum, quasi ea ad mentis munditiem pertineat, est omnino non ferendum. Hebionitæ enim cùm quotidianos baptismos haberent, corruptis Clementis libris, Petrum fecerunt illorum baptismorum auctorem. Tributi sunt etiam Clementi Dialogi quidam inter Petrum & Appionem habiti, quos Eusebius respuit. Libros autem Clementis à Hieronymo conuersos (ut ipse testatur in fine interpretationis commentariorum Origenis in Epistolam ad Romanos) iudico has ipsas esse Apostolorum constitutiones. quid enim ille in uertendis Apocryphis tantopere insudaret, præsertim si sciret palmam sibi à Ruffino præreptam? Doctrina uerò Apostolorum, qua Latinæ Ecclesiæ hactenus caruissent, digna profectò erat, in cuius interpretatione tantus uir laboraret.

QVANTVM attinet ad librorum diuisionem, huius operis argumentum digestum est octo libris. In quorum primo tradûtur officia pertinentia ad communem uitam. nam primùm exponuntur aliqua præcepta moralia ueteris legis, quibus adiunguntur alia perfectiora ex Euangelio, quod dicitur Caput & explemẽtum legis. Deinde proponuntur præcepta, quibus prohibetur cultus & ornatus corporis, admonenturq; fideles ne otiosi discurrant, sed domi suis rebus dent operam, præscriburq; eis, quid domi agere debeant; interdicitur ipsis lectio librorum Ethnicorum, danturq; legendi libri ex ueteri testamento; admonentur iidem, quid in iis libris obseruare debeant; Traditur præceptum ex Solomone de cauenda illecebra mulierum; instituuntur uxores, quemadmodum uiris obtemperare debeant, & erga ipsos fungi officio: quarum probitas etiam Solomonis testimonio commendatur. Denique in balneis ab earum societate repelluntur uiri, & quædam alia officia eis seruanda præscribũtur. In secundo libro exponuntur mores & officia Episcopi, in quibus copiosè agitur de illo graui ac præcipuo eius munere, quod uersatur

tur in recipiendis conciliandisque pœnitentibus; de quorum statu multa præclarè scribuntur. Præterea tractatur diligenter de Decimis Episcopo debitis, deque earum dispensatione. Item de honore habendo, & de obedientia præstanda Episcopis; simulq; de Presbyteris ac Diaconis; quam scilicet ii personam, siue figuram referant. Præterea de iudiciis Episcoporum iustè exercendis. quibus expositis, describitur forma, qua Ecclesiastici conuentus ab Episcopo celebrari debeant, ac quemadmodum peregrini recipiendi sint, & laici ad conuentus inuitandi, quos bis in die Ecclesiam adire oporteat, ac templa dæmonum & ludos omnino uitare. de quibus multa utilia præcipiuntur.

TERTIVS liber de uiduis ac de illarum statu pertractat. in quibus quædam iniecta sunt de oblationibus, à quibus'nam hæ sint recipiendæ. in eodem libro interdicitur mulieribus docendi munus, rerumq; sacrarum administratio; quod etiam ad omnes Laicos pertinere ostenditur. Assignantur Episcopis & Presbyteris certæ quædam ac propriæ functiones, deinde redit oratio ad officium uiduarum, in quo mentio fit officii Diaconissarum in baptismo mulieribus administrando. Cuius rei occasione exponitur diuina initiatio baptismi, & præscribuntur mores illorum, qui sunt initiandi. Deniq; agitur de officio Diaconi, & de ordinatione Episcopi, atque de officio Presbyteri, quæ occasione quadam, atq; obiter uidentur allata.

QVARTVS liber tractat de pupillorum cura suscipienda, de collectis conferendis accipiendisque, de officio parentum & liberorum, dominorum & seruorum, de subiectione & obedientia magistratibus exhibenda. denique de uirginibus.

QVINTVS de Martyribus omni cultu atq; officio prosequendis, de persequutionibus & ærumnis pro Christi nomine perferendis, simulque de moderatione adhibenda in morte pro fide obeunda; item de resurrectione, cui adiunctæ sunt quædam morales admonitiones, de Idolorum cultu fugiendo, de dierum festorum celebritate seruanda: cui

ſermoni accedit digreſsio de Paſsione Domini, & inſtitutio certorum dierum, in quibus ieiunium ſeruandum ſit.

SEXTVS liber hæreticorum errores complectitur, quibus ex aduersò opponit Catholicam Apoſtolicæ fidei doctrinam, commendat legem à Moſe ſcriptam, explanat legem naturalem, differit de humanis traditionibus, & de inductis obſeruationibus, quas Euangelium uel ſuſtulit, uel mutauit.

SEPTIMVS tradit præcepta de uita & moribus ex lege Moſis, quæ coniungit cum iis, quæ longè excellentius, atque perfectius lex Euangelica præcepit. Iis abſolutis tractat de baptiſmo eiusq; ceremoniis, nec non de iis, qui baptiſmi ſacris ſunt initiandi: repetit quædam de ieiuniis, & feſtis diebus, quibus additæ ſunt præclaræ quædam, & diuinæ formulæ rogãdi Deum cum præconio laudum, & gratiarum actione. inſtituit Catechumenos, exponens conſecrationem aquæ, olei, & myſtici chriſmatis; connumerat Epiſcopos ab Apoſtolis inſtitutos; quibus poſtremò accedunt quædam preces ſolennes certis dici temporibus conceptæ.

OCTAVVS liber proſequitur omnium ferè rerum myſticarum argumentum. primùm diſputat de Chariſmatibus, hoc eſt de iis muneribus, quæ Spiritus ſanctus ad regendam & conſeruandam Eccleſiam diſtribuit; in quibus Epiſcopatum numerat, cuius omnem myſticam inſtitutionem præclarè exponit, cum quo ſermone ſimul omnem ritum ſacrorum, omnem rei diuinæ rationem, ceremonias, ſolennes preces, admirabili Euchariſtiæ ſacrificio adiunctas complectitur. Deinde ad reliquorum graduum inſtitutionem deſcendit. cui ſermoni cum inſeruiſſet nonnullas alias myſticas benedictiones, & pauca quædam de oblationibus, deſcendit ad propria quædam præcepta certis perſonis atque officiis accommodata. qui in cœtum fidelium ſint admittendi, qui'ue repellendi; quandiu Catechumeni inſtituendi; quibus diebus ab operis ceſſandum ſit; quando, ubi, quomodo ſupplicandum; iuſta mortuis

quibus

quibus diebus soluenda; quibus nonnulla alia minuta sunt permista, quæ cum uix in summam colligi posſint, suis locis lectori patebunt. Denique pulcherrima Ecclesiasticæ Hierarchiæ descriptione totum opus clauditur.

EST autem intelligendum hanc per capita, partitionem, & synopsim, quæ singulis capitibus præposita est, nouam esse, singuli enim libri ab Auctore perpetua oratione sunt continuati. quam rem illud maximè ostendit, quòd sæpe sequentis capitis initium continuatur cum fine capitis superioris, ut ex utroq; integra constet oratio. fit etiam in quadam synopsi, Hegesippi & Tertulliani mentio; quos Apostolicis temporibus inferiores fuisse neminem arbitror ignorare. Vidi ego codicem in quo capita non eodem modo diuidebantur, & minùs interrupta erat oratio. Is uerò, qui hanc Capitum distributionem composuit, uidetur interdum in synopsi scribenda negligens fuisse, ut quæ non semper capiti ex omni parte respondeat, nec cótineat plenum & integrum rei, qua de agitur argumentum.

SEQVITVR ordo librorũ, qui nihil est aliud, nisi librorum inter se connexio & dispositio quædam, quæ cùm ratione & uia tractatur, ita aptos efficit libros, ut sequens liber à priori pendeat. quod scriptor ita assequitur, si diuidendi arte aptè utatur; Gaudeant enim (inquit Plato) qui hac methodo uti sciunt. mihi uerò omnes hos libros, singulasq; eorum partes diligenter consideranti, non uidetur accurata ulla partitio à Clemente in iis libris disponendis adhibita. Nam si prima octo librorum argumenta expendere uelimus, inueniemus ea nullo uinculo connexa esse, neque inter se ita cohærere, ut mutuus ordo sponte existat, & ex natura rei distributio nascatur. Quin etiam in ipsis libris uidemus quædam crebrò inculcata, ut in eis collocandis diuisione ex arte uti nullo modo posſimus. Necesse enim esset aliqua sæpe repetentes, partes ita diuidere, ut aliquando alia aliam contineret, quod est diuisionis uitium uel maximum. Tenuit igitur Clemens Christianam illam simplicitatem Apostolorum discipulo dignam,

ficq; ordinem est secutus, ut à rebus confusionem tolleret, exquisitum illud artificium contemneret. non enim negari debet, aliquando ordinem in nonnullis locis notari posse, sed eum nec de industria quæsitum, neque summa arte elaboratum.

ERIT etiam utile, si scriptoris methodum cognouerimus. methodum autem uoco docendi uiam, & argumenti tractationem. quam ad subtilem illam Philosophorum rationem non reuoco. ut quærenda nobis sint demonstrationum genera, diffinitiones, componendi & resoluendi uiæ, à notioribus nobis, uel naturæ progressiones. quibus modis & uiis scientiæ & facultates utuntur. non hæc instrumenta Apostolicus Philosophus ad docendum adhibuit, ut quæ Christianæ institutioni, quam sibi tractandam proposuerat, non ita erant accommodata. Omnia igitur rerum probandarum argumenta Clemens ducit à scripturarum auctoritate. nam siue uitæ ac morum præcepta tradat, siue rerum Ecclesiasticarum formam doceat, siue Christi Oeconomiam, ac rerum diuinarum rationem demonstret, singula ita efficit, ut ea, uel in sacris literis explicata ostendat, uel ex iis necessaria consequutione colligat. Atque ea laus præcipua ac summa Clementi tribuenda est, quòd nemo ex scriptoribus sacris, scripturarum locis sit usus tam propriis tamq; ad docendum accõmodatis. quare ex multis utilitatibus, quas hi libri continent, hæc quoque magna habenda est, quòd ex iis plerasque ueras ac germanas scripturarum sententias intelligimus. Scripturas autem duobus modis tractauit Clemens, nam aut earum auctoritate est usus, proferens ex iis testimonia, quibus sua dicta confirmantur, aut eas in sua scripta ita transtulit, & in oratione inclusit, ut sententias ex suis & scripturæ uerbis contextas, perpetuo stylo continuauerit. quod cum fit, grauitas & sanctior quædam dignitas orationis existit. Eas uerò frequenter composuit ex uerbis Pauli, quem omni ex parte est imitatus, ut facilè intelligatur disciplinam Clemẽtis, præsertim eam, quæ pertinet ad mores & uitam in omni

ni ſtatu regendam, ex Pauli præceptis translatam, atque ad eius generis ſimilitudinem expreſſam.

ILLVD quoq; uerè poſſumus dicere, Clementis libros ex coaceruatis, & in unum locum collectis ſacrarum literarum partibus conſtare. Vſus eſt autem ueteris teſtamenti interpretatione ſeptuaginta Interpretũ, ut quæ illo tempore erat in uſu, & ab omnibus ſacroſancta habebatur. nã Euangeliſtæ quoque & Paulus hebraicè doctus, ea uti uoluerunt; nec erat illo tempore (credo) alia interpretatio, quæ omnibus eſſet peruulgata, cùm Apoſtoli Aquilam, Theodotionem, & alios, qui uetus teſtamentum ſunt interpretati, ætate longè anteceſſerint: quo fit, ut ſententiæ plerunque ab hac communi & uulgata interpretatione diſsideant, aliquæ etiam ex iis in noſtro Canone non reperiantur. Conſtat enim ex Epiphanio ſeptuaginta Interpretes in uertendo, eam rationem ſecutos, ut ueluti explanantes ſcripturam, aliqua de ſuo adderẽt, alia ueluti ſuperflua relinquerent. non ſolùm enim interpretum, ſed etiam Prophetarum, (ut idem Epiphanius inquit) functi ſunt munere.

QVATVOR docendi generibus ſcriptura frequenter utitur. unum eſt, quod dogmaticum uocant, aliud in imperando ac præcipiendo conſiſtens προσακτικὸν Græcè dicitur. tertium quo aliquid definitur & quaſi ſuis terminis deſcribitur, proptereaq; ὁριστικὸν appellatur. quartum eſt propheticum, quod pertinet ad prædictiones. Ex iis Clemẽs dogmaticum & præcipiens frequenter uſurpat, definiens non eſt ipſi adeò frequens. is enim docendi modus nõ præcipit, neque decreto ſtatuit, ſed quid ad rem aliquam adipiſcendam uel fugiẽdam ſit opus, deſignat & præſcribit, cuiuſmodi eſt illud, Qui non tollit crucem ſuam, & ſequitur me, nõ eſt me dignus. Et illud, Niſi mãducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis uitam in uobis. Quærendum etiam eſſet an Prophetico genere aliquando ſit uſus. fortaſſe enim nonnulla, quæ nondum uiuis omnibus Apoſtolis acciderant, potuerunt ab

ipsis, ut mox futura, præscribi, & prædictione designati.

Qvod attinet ad genus sermonum, cùm Clemens disciplinam ex Apostolorum sermonibus exceptam, atque fidelibus traditam, in Ecclesiis uellet esse perpetuam, eam iis octo libris est complexus, in quibus suppressa sua persona, omnem sermonem tribuit Apostolis, putans, opinor, maiorem auctoritatem habituram orationem, si quæ ab Apostolis præcepta accepisset, ea Apostolos ipsos faceret exponentes. Dixi autem eum suum nomen suppresisse, propterea quòd ex propria persona non est præfatus, quanquàm se aliquãdo faciat ex cœtu loquentium unum, socium Apostolorũ, & in rebus agendis administrum. Ex quo intelligitur, huiusmodi scribendi genus esse quasi mistum ex dialogo, & ex eo genere in quo perpetuo orationis cursu res narrantur, quod διεξοδικὸν uocant. Nam ex ea parte, qua personæ loquentes inducuntur, uidetur dialogi similitudinem habere; quatenus sermones non habentur inter ipsos loquentes, sed à principio in Apostolorum personam instituta oratio eandem formam conseruat, quasi ipsi Apostoli hos libros conscripserint, potest in fusum illud & perpetuum genus referri.

In iis sermonibus duo sunt diligentissimè animaduertenda, unum est illud, aliqua facta uel instituta Apostolorum, non eo ordine à Clemente exposita esse, quo ab ipsis sunt gesta uel præcepta: nam pro argumento rei, quam tractabat, mentionem fecit Clemẽs earum actionum, quæ ad rem propositam pertinebant, in quibus euenit aliquando ut illa primo loco narrantes fecerit Apostolos, quæ tempore inferiora erant iis, quæ post commemorantur. Alterum est attendendum, quæ à Clemente in personam Apostolorum dicuntur, non ita intelligi præcepta ab Apostolis, ut omnes uno tempore atque unum in locum conueniẽtes, uniuersa, quæ iis octo libris continẽtur, præscripserint, sed esse quædam, quæ diuersis temporibus, separatim, ac non ab omnibus præcepta sint, in quæ Clemens cum incidebat, continuò illa referebat ad institutionis auctorem,

cumq;

eumq; more suo, loquentem inducebat. Iis duabus rebus obseruatis, multa quæ uidentur pugnantia, uel præposterè dicta, conciliantur, & ad distinctam rerum seriem rediguntur. Ex hoc enim accidit, ut Clemens cùm res postulat, loquentem faciat Iacobum fratrem Domini, quem tamen mortuum fatetur in quinto, & septimo lib. & in secundo libro Ioannes sui Euangelii, & Apostoli Actorum mentionē faciant, quæ tamen, euidens est, ultimo loco scripta fuisse. Ita anteuertit aliquando Clemens, & anticipat rerum Ecclesiasticarum institutiones, easdem nonnunquam in postremum locum reiicit, præponens ea, quæ lōgo pòst tempore acciderunt. quod totum methodo, quam tenuit, tribuendum censeo. Nam cùm, excluso nomine Auctoris, res narrentur ab Apostolis, quemadmodum ipsi eas gesserunt, atq; instituerunt, necesse est, ut cùm mentio fit certæ rei, ad unum, uel plures Apostolos pertinentis, is, qui eius auctor extitit, loquatur, & sui facti se auctorem faciat. ita euenit, ut quæ tempore posteriora sunt, plerunq; primo loco commemorentur, uel quæ multo ante acciderunt, ab iis dicantur, quos mortuos iam constet. propter eaq; non sunt quibusdam in locis (quo ad temporum seriem attinet) sequentia cum superioribus continuanda. Id si consideretur, quæ perturbata & confusa putantur, apparebunt aptissimè disposita, Clemensq; uituperatorum reprehensione, atq; calumnia facilè liberabitur. Dictionem autem eam est secutus Clemens, quæ rerum, quas tractabat sanctitati conueniret. Simplici utitur oratione, casta, subtili, pressa, quam tamen concinnitate quadam ita elimauit, ut non modò nihil habeat horridum, atq; ieiunum, sed etiam mediocri cultu expolita uideatur. Attico more plerunquè mutat numeros, etiam nonnunquam personas. sequitur ἀκατάλληλον illud & ἀνανταπόδοτον, quod fit, cùm uel orationi sequens membrum non respondet, uel cùm oratio suspensa sustinetur, nec habet aliquid quo nixa consistat. In uertendo autem satisfecisse me suscepto muneri existimarem, si adhibita ueritate sententiarum, aptisq; ad loquendum

uerbis

uerbis Clementeum ſcribendi genus eſſem imitatus. Sed ſententias (ut ſpero) ita expreſsi, ut in iis fidelis interpretis diligentia non deſideretur. quòd uerò attinet ad uerba, uoluiſſem quidem ſemper iis uti idoneis, atq; huiuſmodi, quæ à Latini ſermonis conſuetudine non abhorrerent; ſed cùm Eccleſiaſtica tractarem, nephas eſſe duxi, ab eis uocibus diſcedere, quæ iampridem ab Eccleſia receptæ, ſuam quandam habent religionem: cùm præſertim eas loquentium conſuetudine tritas, uſus iam emolliuerit. Plerunq; etiam cùm myſtica occurrebant, quæ penè in ſingulis uerbis totidem continent ſententias, uerbum pro uerbo neceſſariò reddens, non potui omnem orationem ad ueterem illam purè loquendi normam dirigere. Ac cùm frequenter in eas ſententias inciderem, de quibus ſummæ ſunt nobiſcum cum Eccleſiæ aduerſariis concertationes, malui in iis uertendis uerba ſequi Græcum quiddam olentia & peregrinum, quàm exiſtimari, paululum à uerbis deflectens, ſententiarum integritatem deprauaſſe. De ſimilitudine uerò ſcriptorum, ſcio eam præcipuam haberi laudem interpretis, ſi is eius, quem transferendum ſuſcepit uirtutes imitatione aſſequi ſtudeat. In quod quidem ſtudium me aliquid operæ, ac laboris contuliſſe non nego, ſed non eo animo, ut ſperarem interpretationem meam Clementis laudes aſſecuturam. non enim adeo inſaniebam, ſed ut (quod à diligenti interprete præſtari erat æquum) aliqua ex parte latino ſtylo eius formæ ſimilitudinē adumbrarem. In quo, & ſi intuens meam tenuitatem, atque in huius generis facultate inopiam, quicquam laude dignum efficere me non potuiſſe intelligo, ſit tamen illud in optatis, ut cùm illam politiſsimam elegántiam genere dicendi meo attingere non potuerim, hoc ſaltem, δεύτερον πλοῦν (quod aiunt) ſim aſſecutus, ut opera mea Clemens quaſi ciuitate Romana donatus, noſtris hominibus, Græca non plenè intelligentibus, perſpicuè atq; enucleatè loquatur.

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER PRIMVS.

IO. CAROLO BOVIO EPISCOPO OSTVNENSI, INTERPRETE.

Catholica doctrina de laicis. CAP. I.

1.

POSTOLI, & Presbyteri omnibus, qui ex Gentibus crediderunt in Dominum Iesum Christum; gratia uobis, & pax ab Omnipotente Deo per Dominum nostrum Iesum Christum abundet in cognitione ipsius. Dei plantatio est catholica Ecclesia, & uinea eius electa: illi, qui crediderunt in infallibilem pietatem ipsius; qui fruuntur æterno regno eius per fidem; qui acceperunt uirtutem ipsius, & armati sunt communicatione Sancti Spiritus per Christum, & timorem eius induerunt, participes preciosi, & immaculati sanguinis Christi; qui fiduciam acceperunt, ut Omnipotentem Deum inuocarent, cohæredes & consortes facti dilecti filii eius. Audite doctrinam sacram, qui amplectimini promissionem eius, ex

mandato Saluatoris, æquiparandam gloriosis uocibus ipsius. Attendite filii Dei omnes, ut in obedientia Dei uitam agatis, estoteque in omnibus placentes Christo Deo nostro: nam si quis iniquitatem secutus, faciat, quæ uoluntati Dei aduersantur, is ueluti gens iniqua à Deo æstimabitur.

CAP. II.

ABSTINETE animum uestrum ab omni cupiditate, & iniquitate. nam in lege scriptum est, Non
Exo. 20. concupisces uxorem proximi tui, non agrum eius, non seruum, non ancillam, non bouem, non iumentum eius, neque aliquid, quod proximi sit: quoniam omnis harum rerum cupiditas à malo prouenit. Nam qui uxorem concupiscit, uel seruum, uel ancillam proximi, iam mente adulter, ac fur censetur (nisi eum pœniteat) ac iudicatus est à Domino nostro Iesu Christo, per quem gloria Deo in sæcula, Amen. Inquit enim in Euangelio (in summam redigens, & stabiliens, ac perficiens legis Decalogum) In lege scriptum est, Non mœchaberis. ego autem dico uobis, hoc est in lege, quæ per Mosem scripta est, ego locutus sum: nunc
Matt. 5. uerò, idem ille uobis dico, Omnis, qui aspexerit uxorem proximi ad expetendam eam, iam corde suo mœchatus est. ita mœchus iudicatur, qui animi cupiditate ardet. Qui uerò bouem, uel asinum concupiscit, non'ne in eam cogitationem uenit, ut furetur? ut furtum faciat? ut abducat? Rursus qui agrum cupit perseuerans in huiusmodi affectione, non'ne improbè facit? ut cùm fines proferre uelit, cogat possessorem, uilissimi uendere. Ait enim quodam in loco Propheta,
Væ

„ Væ coniungentibus domum domui, & agrum agro *Isa.c.5.*
„ continuantibus, ut proximo auferant aliquid: propte-
„ rea dicit, Numquid habitabitis soli super terram? au-
„ dita sunt enim in aures domini Sabaoth hæc. Et alio *Deu.27.*
„ in loco, Maledictus, qui transfert terminos proximi
„ sui; & dicet omnis populus fiat. Ideo inquit Moses, *Deut.19.*
Non commouebis fines proximi tui, quos posuerunt patres tui. Ea de causa igitur formidines, mortes, iudicia, damnationes à Deo talibus hominibus imminent. Iis uerò, qui Deo sunt obedientes, una est Dei lex imposita, quæ simplex, uera, uiua existit, Quod in te ab altero fieri non uis, id tu in alterum ne feceris. Non uis ut aliquis in uxorem tuam turpiter coniiciat oculos, animo eam uitiandi? nec tu in uxorem proximi tui improbè oculum defigas. Non uis uestimētum tuum tolli? neque tu alterius uestimentum tollas. Non uis percuti, contumeliam ferre, petulantiam perpeti? neque tu in alium hæc ipsa committas.

De non referenda contumelia, & de non ulciscendo eum, qui iniuriam intulit. CAP. III.

At maledicit aliquis tibi, tu benedic ei; quoniam
„ scriptum inuenitur in libris Numerorum, Qui be- *Cap.24.*
„ nedicit tibi, benedictus est, & qui maledicit tibi, ma-
„ ledictus est. Eodem modo in Euangelio scriptum est,
„ Benedicite maledicentibus uobis. Cùm iniuriam pa-
„ timini, nolite iniuriam referre, sed æquo animo pati.
„ quoniam inquit Scriptura, Noli dicere, ulciscar inimi-
„ cum meum de iis, quæ in me iniustè fecit; sed expecta
„ ut pro te uindicet Dominus, & ultionem inferat iniu
„ riam inferenti tibi. Etenim rursum in Euangelio ait,

Matt. 5 Diligite inimicos ueſtros, & benefacite iis, qui ode-
" runt uos, & orate pro calumniantibus, & perſequen-
" tibus uos, & eritis filii patris ueſtri, qui in cœlis eſt,
" quoniam ſolem ſuum oriri facit ſuper malos, & bo-
" nos, & pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos. Attendamus igi
tur dilecti iis mandatis, ut eis obſequentes, filii lucis
Eph. 4. inueniamur. Ferte igitur ſerui, & filii Dei uos inuicē. Vir aduerſus eius uxorem ne ſit ſuperbus, neque elatus, ſed facilis, ac benignus, cupiens tantùm propriæ uxori placere, atque ei indulgere, cum honore illi ſtudens gratificari.

De cultu, & ornatu; atque de peccato ex eo proueniente. CAP. IIII.

NEQVE ornatui ſtudebis, quo aliqua alia mulier in te capiatur. Nam, ſiue ab ea uictus peccabis, mors à Deo æterna tibi parata eſt, & ſenſu doloris acerbè cruciaberis: ſiue flagitium non facies, ſed illa repulſa non conſenties. at hoc ipſo peccaſti, etiam ſi non feceris, quoniam ſolùm propter ornatum tuum illaqueaſti mulierem, ut tui cupiditate flagraret. Feciſti enim ut quæ hoc paſſa eſt, per concupiſcentiam in te mœcharetur. ſed non ita es in culpa, quoniam non morem geſſiſti ei, quæ tui amore irretita fuerat. Non enim tu illam concupiuiſti. Et quoniam illi non es obſecutus, miſericordiam inuenies à Deo, qui dixit, Non mœchaberis, & non concupiſces. Nam ſi illa, cùm te uidit, uel intempeſtiuè obuiam tibi facta eſt, mente plagam accepit, & ad te miſit, tuque ut pius reieciſti eam, illa uerò corde ſauciata eſt, tu tamen quia iuuenis formoſus es, & ornatus incedis, ut ideo

illa tui amore capta sit, reus iudicaris peccati illius, tanquam is qui causam scandalo illius dedisti, & in uæ incidisti. Quare roga Dominum Deum, ut nihil mali
„ tibi propterea, contingat. non enim te hominibus pla *Gal. 8.*
„ cere oportet in peccatum; sed Deo in sanctitatem, &
„ uitam; ac requietem æternam amplecti. Pulchritudinem tibi à natura, Deo auctore collatam, noli adiecto cultu, exornare, sed humiliter eam aduersus homines ita cohibe: capillum comæ non nutriens, sed potius illum detondens, & adimens, ne tu pruritu uexatus, & caput lacerationis expers conseruans, uel unguentis perfundens, inducas tibi mulieres, quæ hoc modo illaqueant, uel illaqueantur. Neque uerò uestitu uti uelis comparato ad decipiendum: neque femoralia uel crepidas pedibus tuis improba arte consuas, sed tantùm iis utere, quæ ad grauitatem, & usus necessarios pertinent. Neque auream palam in digitos tuos induas, quoniam hæc omnia scortationis sunt argumenta, quibus qui præter id, quod decet, studet, iniustè facit. Fidelis enim cùm sis, & homo Dei, non licet tibi nutrire capillum, & in unum complicare, quod est delicatum, & molle, uel discerniculo discriminare, neque uerò intortum calamistris crispare, uel flauum facere: quoniam quidem lex uetat in Deutero
„ nomio, inquiens, Non facietis uobis rotunditatem ex *Leu. 19.*
„ coma capitis uestri, neque incisiones. Neque uerò licet barbæ pilos corrumpere: neque hominis figuram præ
„ ter naturam mutare. Non incidetis (inquit lex) super- *Leu. 21.*
„ ficiem barbæ uestræ. Hoc enim mulieribus decens creator Deus statuit, uiris indecorum esse iudicauit. Tu uerò hæc faciens, & ut tibi placeas legem uiolans, in odio eris apud Deum, qui creauit te secundum imagi

nem suam. Si igitur cupis Deo placere, contine te ab omnibus, quæ odit ipse, & nihil facias, quod animo eius displiceat.

Quòd non oportet esse curiosum de ijs, qui malè uiuunt, sed proprio operi inuigilare. CAP. V.

NOLI quasi peruolare, discurrere, & uagari per plateas intempestiuus speculator eorum, qui perditè uiuunt: sed arti tuæ, & operi tuo incumbens quære ut facias, quæ sunt Deo accepta, & Christi sermones in memoriam reuocans, assiduè meditare. Inquit enim
Psal. 1. Scriptura, In lege eius meditaberis die, ac nocte. scilicet, cùm in agro ambulas, cùm domi sedes, cùm in lectulo cubas, cùm manè surgis: ut in omnibus intelligas. Quòd si diuitiis abundas, & ut te sustentes arte, opus non habes, noli circumcursare, & intempestiuè obambulare.

Quos scripturæ libros legere oporteat. CAP. VI.

SED siue ad fideles, & eiusdem sententiæ homines accedis conferens cum iis, uitalia uerba loquere: sin minus accedis, intus sedens percurre legem, Reges, Prophetas, psalle hymnos Dauid, lege diligenter Euangelium, quod est horum complementum.

Quòd oportet abstinere ab omnibus exteris libris. CAP. VII.

ABSTINE te ab omnibus Gentilium libris. Quid enim tibi cum externis libris, uel legibus, uel falsis Prophetis? quæ quidem leues à fide abducunt. Nam quid tibi deest in lege Dei, ut ad illas gentium fabulas

bulas confugias? Nam si Historica percurrere cupis, habes Reges, si Sophistica, & Poetica, habes Prophetas, & Iob, & Prouerbiorum auctorem, in quibus omnis Poeticæ, ac Sapientiæ accuratam rationem inuenies; quoniam Domini Dei, qui solus est sapiens, uoces sunt. Quòd si cantilenas cupis, habes Psalmos: si rerum origines nosse desideras, habes Genesim: si leges, & præcepta, gloriosam Dei legem. Ab omnibus igitur externis, & diabolicis libris uehementer te contine: ueruntamen legem quoque perlegens, inducta illa, atque adiecta, quæ appellantur, reiice. Quòd si non omnia, at quædam, quæ sunt in traditionibus seniorum, Deuteroses quæ appellantur. Solùm autem historiæ causa illa lege, ut cognoscas, & glorifices Deum, qui te à talibus, ac tantis uinculis liberauit. Habeas autem præ oculis ad cognoscendum quid sit naturalis lex, quid sint traditiones, & illa inducta, atque adiuncta, quæ in deserto iis, qui uitulum conflauerunt, sunt imposita. Lex enim est, id quod locutus est Dominus, antequàm populus in Idololatriã incideret, & uitulum conflatilem faceret illum Aegyptiorum Apim: Hoc est Decalogus. Quæ uerò illis peccantibus uincula accesserũt, illa tibi ne attrahas: Saluator enim noster nullam aliam ob causam uenit, nisi ut saluaret reos reseruatæ iræ, & impleret legem, & Prophetas, & uincula adiecta humanarum traditionum, & inductorum, uel solueret, uel mutaret. Ideo inuitans nos dicebat, Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam uos. Tu ergo perlegens legem consentaneam Euangelio, & Prophetis, lege etiam Reges, ut intelligas quot Reges iustè uixerunt, eos à Deo auctos fuisse, & iis promissionem uitæ æternæ apud ipsum *Matt.11.*

per-

„ ex Aegypto, aſperſi cubile meum croco, domum me-
„ am cinnamomo; ueni, & fruamur amicitia, donec il-
„ luceſcat dies; ueni, & implicemur amore. & reliqua,
„ quibus ſubiungit, Decepit illum multus ſermo, & la-
„ queis labiorum protraxit illum. Ipſe autem ſequitur
„ eam delinitus. & rurſus dicit, Noli attendere mulieri *Prou. 5.*
„ prauæ; mel enim ſtillat à labiis mulieris fornicariæ,
„ quod breui tempore impinguat guttur tuum. Poſtea
„ amarius felle inuenies, & acutius gladio ancipiti. Et
„ rurſum, Fuge, & ne moreris, neq; figas oculum tuum
„ in illam: multos enim uulnerans percuſſit, & innume-
„ rabiles ſunt, quos interfecit. Quod ſi non feceris, mu
„ taberis, inquit, in nouiſſimis tuis, quando conſumen-
„ tur carnes corporis tui, & dices, Quomodo odio habui
„ doctrinam; & redargutiones iuſtorum declinauit cor
„ meum? non audiui uocem erudientis me, & docenti
„ me non accommodaui aurem meam: propemodum
„ factus ſum in omni malo. Ne pluribus teſtimonia producamus. Quòd ſi aliqua omiſimus, ſapientes ipſi uobis legentes bona, ex ſacris ſcripturis confirmemini, fugientes omnia praua, ut ſancti reperiamini in uita æterna apud Deum.

De ſubiectione mulieris ſtudioſæ erga uirum ſuum, & temperatæ. CAP. IX.

MVLIER ſubdita eſto uiro tuo; quoniam caput mulieris uir eſt: uiri ambulantis in uia iuſtitiæ caput eſt Chriſtus; Chriſti caput eſt Deus, & Pater eius. Igitur poſt omnipotentem Deum noſtrum, & Patrem præſentis, & futuri ſæculi dominum, omnis ſpiritus, & omnis uirtutis creatorem, & poſt dilectum eius fi-

lium Dominum nostrum IESVM Christum, per quem gloria Deo; time tuum uirum ò mulier, & reuerere, illi soli placere studens, illi obsequens in ministeriis tuis: ut in te beatificetur uir per Sapientiam dicentem
» per Solomonem hæc uerba, Mulierem fortem quis in-
» ueniet? æstimabilior est lapidibus preciosis. Quæ talis
» est confidit in ea uir suus, talis spoliis non indigebit.
» Operatur enim uiro bona omnibus diebus uitæ suæ,
» ducens lanam, & linum; fecit utilia manibus suis. Fa-
» cta est quasi nauis mercaturam faciens, de longè con-
» gregans uictum suum. Et surgit de nocte, deditque ci-
» baria domui, & opera ancillis. Considerans agrum
» emit eum, & de fructibus manuum suarum plantauit
» possessionem. Accingens lumbos suos sustulit brachia
» sua, & gustauit quod bonum est operari, & non extin-
» guitur lucerna eius in tota nocte. Cubitos suos exten-
» dit ad utilia, manus suas firmat ad fusum. Manus suas
» aperuit pauperi, & palmam extendit mendico. Non
» curat de iis, quæ sunt domi uir eius: omnes.n.qui apud
» eum sunt, uestiuntur stolis duplicibus. Chlamydes
» fecit uiro suo: ex bysso, & purpura uestimenta. Con-
» spicuus in portis uir eius quando sedet in consessu cum
» senioribus habitantibus. Sindones fecit, & uendidit
» Phœnicibus, cingula Chananæis. Gloriam, & hono-
» rem induit, & gauisus est in diebus nouissimis. Os eius
» aperuit sapienter, & opportunè, & ordinem misit lin-
» guæ suæ. Angustæ sunt semitæ domus suæ, & pa-
» nem ociosum non comedit. Aperuit os suum sapien-
» ter, & conuenienter. Lex misericordiæ in lingua eius.
» Surrexerunt filii eius, & ditatam laudauerunt eam: &
» uir laudauit eam. multæ filiæ possederunt diuitias:
» multæ fecerunt uirtutem. Tu autem supergressa es, &

superasti

» ſuperaſti omnes. Falſa gratia, & uana pulchritudo
» mulieris ne ſit tibi: mulier.n.pia benedicitur,& timens
» Deum ipſa laudatur. Date ei de fructibus labiorum
» eius, & laudatur in portis uir eius. Et rurſum, Mulier
» fortis corona uiro eius.Et rurſum, Multæ mulieres ædi
» ficauerũt domũ. Didiciſtis qualia encomia mulier tem
perata, & uiri ſtudioſa capit à Domino Deo. Si fidelis,
& grata Deo cupis eſſe ò mulier: noli te ornare, ut pla-
ceas alienis uiris, & meretricum plicaturas, ueſtitus,
calceamenta imitari,ad alliciendum eos, qui huiuſmo
di rebus tenentur. Nam quanquàm tu non peccandi
ſtudio hoc nefas commiſiſti, ſed tantùm cultus cauſa;
tamen non ideo effugies pœnam, quia illo ornatu coe-
giſti aliquem, ut ad te concupiſcendum induceretur.
neque adhibuiſti cautionem, ut neque tu in pecca-
tum incideres, neque alii in ſcandalum. Quòd ſi tu
quoque peccabis, laxata libidine, & tu deliquiſti,& il-
lius animæ rea facta es. deinde cùm in uno peccaueris,
ueluti in deſperationem adducta, in alio rurſum delin-
ques, ut quæ omnem ſenſum doloris amiſeris, quem-
» admodum affirmat diuinus ſermo, Impius cùm in *Pro.18.*
» profundum malorum uenerit, contemnit: aduenit ei
» triſtitia, & opprobrium. Talis.n.mulier deinde,ultra
modum ſaucia,illaqueat animas inſipientium. Videa-
mus igitur quomodò triumphum agat de talibus di-
» uinus ſermo, Odi ſupra mortem mulierem, quæ eſt *Eccl.7.*
» laqueus,& plaga animæ.Ligatæ ſunt manus eius.Et ali *Pro.11.*
» bi, Quaſi inauris aurea in naribus ſuis, ſic mulieri in- *Pro.25.*
» ſipienti pulchritudo. Et rurſum, Sicut in ligno uer- *Pro.21.*
» mis, ſic perdit uiros mulier malefica. Et rurſum, Me-
» lius eſt habitare in angulo aperto, quàm cum muliere
» procaci, & contentioſa. Nolite igitur imitari uos ta-

les mulieres cùm sitis Christianæ. Si uerò fidem seruare uelis uiro tuo, stude ut illi tantùm placeas. In plateis uerò caput tuum uela. Nam si te texeris, ab aspectu tui arcebis curiosos. Noli depingere os tuum, quod fecit
„ Deus. nihil est.n.in te, quod ornatum desideret. quo-
„ niam omnia, quæ fecit Deus, erant ualde pulchra: accessio autem ornamenti in pulchro est importuna, & artificis laudem dedecorat. Demissis oculis uiam tuam ingredere, obuoluto capite, quemadmodum decet mulieres.

Non debere mulierem lauare unà cum uiro. CAP. X.

DEVITA confusam unà cum uiris in balneo lotionem. multa enim sunt retia mali. Mulier fidelis cum uiris ne lauet: nam si contegit faciem, ut ab alienorum uirorum aspectu os suum uerecundè occultet; quomodò nuda cum uiris talis mulier in balneum intrabit? Muliebre si sit balneum, cum pudore ordinatè, & modestè lauet, neque superfluam lotionem faciat, neque multam, neque frequentem, neque in meridie; sed si fieri potest, neque de die. Hora sit tibi constituta balneo decima. Oportet .n. te, fidelis cùm sis, omni occasione, & undique superuacaneam oculorum sedulitatem declinare.

Hæc duo aduerbia ordinatè & modestè, usurpauit. S. Ignat. ad Heroné.

De contentiosa, & procaci muliere. CAP. XI.

CONTENTIONEM uerò tuam aduersus omnes, maximè uerò aduersus uirum præcide, fidelis cùm sis, ne uir tuus si infidelis fuerit, uel gentilis, propter te offensus, Deum blasphemet, & tu illius uæ hæredi-

S. Ignat. ad Trall.

tatem

" tatem apud Deum adepta reperiaris. Væ enim, inquit, *Isa. 52.*
" ei, propter quem nomen meum blasphematur inter gẽtes. Quòd si fidelis uir tuus fuerit, cogetur tanquàm scripturarum peritus dicere uerbum, quod in Sapien-
" tia inuenitur scriptum, Melius est habitare in deserto, *Pro. 21.*
" quàm cum muliere procaci, & contentiosa. Quare mulieres per pudorem, & mansuetudinem, religionem ostendite in conuersionem, & exhortationem fidei externis omnibus, siue mulieribus, siue uiris. Et si his paucis admonitas instituimus uos sorores, & filiæ, & membra nostra, ipsæ quoq; tanquàm sapiẽtes absq; ullo uitæ probro permanete. Quærite ut disciplinam cognoscatis, per quam poteritis ad Domini nostri regnum bona ipsius uoluntate peruenire, & requiescere.

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER SECVNDVS.

De Episcopis, Presbyteris, & Diaconis. CAP. I.

DE EPISCOPIS audiuimus à Domino nostro, Pastorem, qui constituitur Episcopus per Ecclesias in omni parœcia oportere esse sine crimine, in quem non cadat reprehensio, expertem omnis iniquitatis hominum, non minorem annis quinquaginta; quod quodammodò in hac ætate iuueniles perturbationes, & externas calumnias superauit aduersus blasphemias, quæ multis à quibusdam falsis fratribus infliguntur, qui non norunt uerbum Dei, quod est in Euangelio, Qui locutus
„ fuerit uerbum ociosum, reddet de eo rationem Domi-
„ no in die iudicii. Et rursus, Ex uerbis tuis iustificaberis,
„ & ex uerbis tuis condemnaberis. Sit igitur, si fieri potest, eruditus, & peritus in scientia uerbi conuenienter ætati. Quòd si in parua parœcia grandior natu aliquis non reperitur, qui testimonio probatus, & sapiens in Episcopum constitui possit, iuuenis uerò ibi est, testimonium habens eorum, qui cum eo uixerunt, Episcopatus munere illum dignum esse, in mansuetudine, & modestia senectutem præ se ferens, & probatus talium testimonio commendetur; is cõstituatur in pace. Nam Solomon

Mat. 12

Solomon duodecimum agens annum, in Israele regna- 3. Reg. 6.
uit; & Iosias octo annos natus regnauit in iustitia. Item 2. Paralip. 34.
Ioias in septimo anno præfuit populo. Quare quan-
quam iuuenis, at mitis esto, timidus, & quietus. quo- 2. Paralip. 23.
» niam per Isaiam Dominus Deus inquit, Ad quem re- Isa. 66.
» spiciam nisi ad humilem, & quietum, & timentem ser S. Ignat.
» mones meos per omnia? Item in Euangelio hoc mo- ad Trall.
» do, Beati mites, quoniam ipsi hæreditabunt terram; Matt. 5.
Sit uerò & misericors; quoniam rursus dictum est, Bea
» ti misericordes, quoniam ipsi misericordiam cōsequen
tur. Sit etiam bonæ conscientiæ: omni malitia, atque
improbitate uacuus: quoniam rursum dictum est, Bea
» ti mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt.

Qualem oporteat esse Episcopum, & reliquos Clericos. CAP. II.

SIT igitur sobrius, temperans, moderatus, constans, 1. ad Timot. c. 3.
placidus, non uinolentus, non percussor, sed æquus;
non contentiosus, non auarus, non neophytus, ne in
superbiam elatus, in iudicium, & in laqueum incidat
» diaboli. quoniam omnis, qui se exaltat, humiliabitur. Luc. 14.
Talem uerò oportet esse Episcopum, qui sit unius uir
uxoris, quæ quidem semel nupserit. Bene suæ domui
præsideat. Sic.n. probetur, cùm ordinationem capiens
in Episcopatus loco collocatur, si sit honestus, fidelis,
moderatus; si uxorem honestam habeat, uel habuerit;
si filios religiosè educatos, & in disciplina Domini in-
stitutos produxerit; si domestici uenerabiliter, reue-
renterque omnes illi obediunt. Nam si secundum car-
nem propinqui dissident ab eo; & parere ei nolunt;
quonam modo, qui extra domum propinqui futuri
sunt, ei parebunt?

In quibus oporteat probari propositum Episcopum. CAP. III.

PROBETVR igitur an uacet omni culpa in iis, quæ ad communis uitæ usum pertinet. Scriptũ est enim,
Leu.21. Exquirite diligenter assumendum in sacerdotium. Sit igitur expers iræ, quoniam, inquit Sapientia, Ira sapientes perdit. Sit misericors, non illiberalis, charitate præ
Ioan.13. ditus, quoniam dicit Dominus, In hoc cognoscent omnes, quòd mei discipuli estis, si diligetis uos inuicem. Sit facilis ad communicandum, studiosus uiduarum, hospitalis, promptus ad suppeditandum, ac ministrandum paratum se exhibens, sine pudore inseruiens, noscens quis nam dignior sit, ut accipiat.

Quòd non oportet singulis uiduis suppeditare, sed aliquando nupta præponenda est: & quòd uoratori, ebrio, inerti non est ministrandum. CAP. IIII.

NAM si quæ uidua sit, quæ possit sibi necessarios uitæ usus parare, alia uerò sit non uidua, sed tamen quæ uel propter morbum, uel propter alendos filios, uel propter manuum imbecillitatem egestate laboret, in hanc potius manum porrigat. Si quis uerò helluo, ebriosus, iners, inopia rerum uitæ necessariarum prematur, non est is subsidio dignus: neque uerò Dei
Pro. 19. Ecclesia. Scriptura enim de iis inquit, Quoniam abscondens piger manum suam in sinu, non poterit ad-
Eccl.4. mouere ipsam in os suum. Et rursum, Piger compre-
Pro. 23. hẽdit manus suas, & comedit carnes suas. Omnis enim ebrius, & fornicator mendicabit, & induetur scissa, & lacera somnolentus. Et alibi, Si dederis ad phialas &
Ignat. ad Tharsen. calices oculos tuos, postea ambulabis nudior pistillo. Verè enim pigritia mater est famis.

Quòd

Quòd oportet Episcopum non esse acceptorem personarum in iudicando, & moribus moderatum, & uictu frugalem. CAP. V.

NE sit autem Episcopus acceptor personarum; neque diuitem reuereatur, uel assentetur ei, præter id quod decet, neque pauperem contemnat, uel opprimat. Non accipies enim, inquit Deus Mosi, personam diuitis: neq; pauperis misereberis in iudicio; quoniam domini iudicium est. Et rursum, Iustè persequeris iudicium. In cibo & potu frugalem, & parcum se præbeat Episcopus, ut possit sobrius esse, dum corripit homines carentes disciplina; nec sit sumptuosus, nec delicatus, nec uoluptuosus, neque bonorum ciborum uorator. Sit autem patiens, lõgaminis in admonitionibus, copiosus in docendo, meditatione, ac studio inuigilans in Dominicis libris; nimius in lectionibus, ut scripturas diligenter exponat. Euangelium interpretetur conuenienter Prophetis, & legi. Interpretationes ex lege, & Prophetis procedant ad conuenientiam, & similitudinem Euangelii. Ait enim Dominus, Scrutamini scripturas, quoniam ipsæ testimonium perhibent de me. Et rursum, De me enim Moses scripsit. Præ omnibus autem discriminator bonus sit, legem, & traditiones diuidens, ac demonstrans, quæ sit lex fidelium, & quod sit uinculum infidelium, ne quis in uincula incidat. Attende igitur diligenter uerbo ò Episcope, ut quatenus fieri potest, omnia ad uerbum interpreteris. Et in multa doctrina abundè nutrias, & illumines populũ tuum illuminatione legis, Immittite, enim, inquit Deus, ipsis lumen scientiæ, quòd adhuc tempus est.

Exo. 23. Deu. 16. Ioan. 5.

Quòd Episcopus non debet esse turpis lucri cupidus, nec fideiussor, neque Aduocatus. CAP. VI.

NE quærat Episcopus turpe lucrum, maximè in gentibus; detrimentum patiatur potius, quàm inferat; ne sit iniuriosus, nec rapax, nec expilator, nec diuitiarũ cupidus; ne inopes odio habeat; ne sit loquax; ne falsũ testimonium dicat; ne sit iracundus; nel contentiosus, ne uitæ negotiis impediatur; ne fideiubeat pro ullo, nec sit aduocatus in pecuniarum litibus; ne sit ambitiosus, nec duplicis mentis, neque bilinguis, neque ad calumniam, neque ad detrahendum præbeat aures; ne sit hypocrita; ad festa gentium ne accedat, uanis deceptionibus non utens; ne sit cupidus, nec auarus, quoniam hæc omnia infesta Deo sunt, & dæmonibus amica. Hæc omnia Episcopus laicis confirmando denunciet, inducens eos, ut eius mores imitentur. Timoratos enim, inquit, facite filios Israel. Sit sapiens, humilis; præceptor in disciplinis Domini; bonæ mentis, qui abrenunciauerit omnibus, quæ sunt in uita, malis studiis, & omnibus ethnicis cupiditatibus. Sciat bene præcipere; sit acutus in cognoscendis malis, iisque uitandis; amicus omnibus; iustus; iudicio præditus. Et denique quæcunque bona in hominibus reperiuntur, ea Episcopus in se possideat. Quoniam si uacauerit iniustitia Pastor, proprios discipulos coget, & consuetudine sua compellet, ut suarum actionũ digni imitatores existant, ut inquit quodam in loco Propheta,
Isa. 24. Et erit sicut sacerdos, sic & populus. Etenim Dominus noster, & magister Iesus Christus filius Dei, incœpit priùs facere, & postea docere, ut inquit Lucas, Quæ incœpit Iesus facere, & docere. Propterea dicit, Qui fecerit,

» cerit, & docuerit, hic magnus uocabitur in Regno Dei.
Speculatores enim oportet uos Episcopos fieri populo; quoniam & uos speculatorem habetis Christum. Igitur efficiamini uos quoque boni speculatores populo Dei; quoniam ait Dominus per Ezechielem, Spe- *Eze. 33.*
» culatorem dedi te domui Israel, & audies de ore meo
» uerbum & custodies. Et annunciabis eum ex me, di-
» cente me iniquo, Morte morieris, & non locutus fue-
» ris, ut auerteres iniquum ab iniquitate sua. Iniquus il-
» le in iniquitate sua morietur, & sanguinem illius de ma
» nu tua requiram. Tu uerò si annunciaueris iniquo, ut
» auertatur à uia sua, & non fuerit auersus, ipse in iniqui-
» tate sua morietur, & tu animam tuam liberasti. Simili-
» ter si gladius belli uenerit, & constituerit populus spe-
» culatorem ad custodiã, & uidens eum uenientem non
» indicauerit, & ceperit animam, anima quidem pecca-
» to ipsius capta est, sanguis uerò de manu speculatoris
» requiretur, quoniam non significauit tuba. Si au-
» tem significauerit buccina, & non cauerit, qui audi-
» uit, & uenerit gladius, & ceperit eum, sanguis ipsius
» erit super ipsum, quoniam non cauit audiens bucci-
» nam: qui uerò cauit, animam suam liberauit, & spe-
» culator, quoniam significauit, uita uiuet. Gladius est iudicium; tuba sacrum Euangelium; speculator, constitutus in Ecclesia Episcopus, quem oportet annunciantem contestari, & confirmare de iudicio. Nisi annunciaueritis, & contestati fueritis populo, in uos peccatum ignorantium recidet. Ideo carentes disciplina admonete, & redarguite cum libertate, ignorantes docete, scientes confirmate, errantes reducite. Eadem de iisdem rebus dicẽtes, non peccabimus fratres. Nam ex frequentibus sermonibus uerisimile est, aliquos pu-

dore deterritos, quanuis semel aliquid boni facturos, & mala declinaturos. Inquit enim per Prophetam Dominus, Contestare ipsis hæc, fortè audient uocem tuã. & rursum. Si fortè audiant, si fortè quiescant. Et Moses dicit populo, Si auribus audiueris Dominũ Deum, & feceris bonum & rectum in oculis eius. Et rursum, Audi Israel, Dominus Deus tuus unus est. Et Dominus in Euangelio sæpe inculcat illud, Qui habet aures audiendi, audiat. Et sapiens Solomon dicit, Audi fili disciplinam patris tui, & ne abiicias legem tuæ matris. Atque hucusque quidem non audiuerunt; nam cùm audire uiderentur, perperàm audiuerunt, relinquentes unum, ac solum uerum Deum, in perniciosas, & graues hæreses inducti, de quibus alio loco dicemus.

Ezec. 2. Ezec. 3. Exo. 15. Exo. 20. Luc. 8. Prou. 1.

Qualem oporteat esse initiatum. CAP. VII.

COGNITVM autem sit uobis charissimi, quòd baptizati in mortem Domini Iesu, ampliùs peccare non debent. Nam ut mortui peccandi potestate sunt priuati, sic qui commoriuntur Christo, peccandi consuetudinem amittunt. Quare non credimus fratres eum, qui lauacrum uitæ est adeptus, postea iniquorum flagitia facturum: qui uerò post baptismum peccauit, nisi peccati dolore sit affectus, & delictis finem faciat, condemnabitur in gehennam.

De eo, qui iniustè accusatur, uel de eo, qui redarguitur. CAP. VIII.

SI quis ab Infidelibus per calumniam accusetur, eo quòd unà cum eis flagitiosè non uiuat, sciat quòd

talis

talis beatus apud Deum censetur, quemadmodum in
» Euangelio Dominus dicit, Beati eritis cùm exprobra- *Mat. 5.*
» uerint uobis, uel persecuti uos fuerint, uel dixerint con
» tra uos omne malum uerbum, mentientes propter me;
» gaudete & exultate, quoniam merces uestra multa est
» in cœlis. Si quis igitur blasphemiam patiatur in re fal-
sa, is beatus est existimandus. Dicit enim Scriptura,
» Vir reprobus intentatus apud Deum. Quòd si quis ali-
quam rem iniquam egisse conuincatur, is non modò
sibi obfuit, sed etiam communi Ecclesiæ corpori, &
» doctrinæ blasphemiam intulit. Quasi non facientibus
» nobis illa, quæ bona esse dicimus, & arguemur à Do-
» mino, Quoniã dicunt, & non faciunt. Vnde tales ue- *Mat. 23.*
rè conuictos & redargutos uitabit cum libertate Epi-
scopus, si mores non mutauerint.

Quòd integrum oportet esse Episcopum. CAP. IX.

NON solùm enim offensione uacare Episcopum
oportet, sed etiam acceptorem non esse persona-
rum, in bonitate corrigentem peccatores. Quòd si ip-
se non bona conscientia præditus, personis gratificatus
fuerit, propter turpem quandam & quæstuosam mu-
nerum perceptionem parcet impiè peccanti, permit-
tens eum in ecclesia manere, negligens diuinam il-
» lam, & Dominicam uocem dicentem, Iustè quod *Exo. 23.*
» iustum est persequeris, non accipies personam in iudi- *Deu. 16.*
» cio, non iustificabis impiũ, non capies munera propter
» animam; munera .n. obcœcant oculos sapientum, &
» euertũt uerba iustorum. Et in aliis inquit, Educite ma- *Ioan. 5.*
» lum de uobis. Et Solomon dicit in Prouerbiis, Eiice *Pro. 22.*
» pestilentem de consilio, & exibit cum eo contentio.

Quòd Episcopus sine iudicio parcens peccatori, est in culpa. CAP. X.

IIs igitur rebus non attendens, inconsideratè parcet, cui debetur pœna. Quod Saul fecit in Agag, & Heli in filiis, qui non nouerant Dominum, qui talis est, prophanauit propriam dignitatem, & Dei Ecclesiam, quæ sua parœcia continetur. Iniustus est ille, & Deo, & sanctis hominibus, ut qui causam scandali dederit multis nuper illuminatis; & Catechuminis, atque ætate iuuenibus, quem uæ manet, & mola asinaria in collo, & profundum, cui obnoxius factus est. Nam propter omissi iudicii iniquitatem, uidẽtes talem uirum sibi præesse, ipsi inter se disceptabunt, lapsique in eundem morbum, unà cum illo interire cogentur; ut populus cum Roboam & cum Core, ii, qui eum adiuuerunt. Quòd si peccator cernet Episcopum, & Diaconos criminis expertes, & gregem purgatũ, primùm non audebit per contemptum in ecclesiam intrare, perculsus conscientia. Quòd si id nihili faciens ingredietur,
2. Re. 6. continuò refutabitur, ut Ozar cùm arcam attre-
Iosʃ. 7. ctasset, & ut Achar in furto muneris, & ut Giezi in pe-
4. Reg. 5. cuniis Naaman; & statim pœnas dabit, uel correptus à Pastore in pœnitentiam reducetur. Circumspiciens enim omnes singillatim, & in nullo maculam inueniens, neque in Episcopo, neque in populo sibi subiecto, pudore affectus cum multis lacrymis egredietur, pacificè commotus, & grex relinquetur purgatus: ille uerò ingemiscet in conspectu Dei, & pœnitẽtiam aget de iis, quæ peccauit, & habebit spem, grexque totus uidens illius gemitum, admonebitur, quòd peccator, si pœnitentiam egerit, non perit.

Quomodo

Quomodo oporteat Episcopum iudicare eos, qui peccant. CAP. XI.

QVARE, ò Episcope, ſtude mundicie operum excellere, cognoſcens locum ac dignitatem tuã, tanquàm locum Dei obtinens, eo quòd praes omnibus Dominis, Sacerdotibus, Regibus, Principibus, patribus, filiis, magiſtris, atque ſubditis ſimul omnibus. Sicque in Eccleſia ſede cùm ſermonem facis, ut poteſtatem habens iudicandi eos, qui peccauerunt: quoniam
„ uobis Episcopis dictum eſt, Quodcunque ligaueritis *Mat.* 18.
„ ſuper terram, erit ligatum in cœlo, & quodcunque ſol-
„ ueritis ſuper terram, erit ſolutum in cœlo.

Doctrina, quomodo oporteat ſe gerere cum pœnitentibus, & huius rei exempla uaria. CAP. XII.

IVDICA igitur, ò Episcope, cum poteſtate, tanquàm Deus, ſed pœnitentes recipe. Deus enim, miſericordiarum Deus eſt. Increpa peccantes; admone *Paul. 2. ad Corin.* eos, qui non conuertuntur; hortare ſtantes ut perſeuerent in bonis; pœnitentes recipe, quoniam Dominus Deus cum iureiurando promiſit remiſſionem ſe conceſ-
„ ſurum pœnitentibus de iis, quæ peccauerunt. Dicit
„ enim per ipſum Ezechiel, Dixi eis, Viuo ego dicit Do-
„ minus Adonai. Si uoluero mortem peccatoris, ſed ut
„ conuertatur impius à uia ſua mala & uiuat. Conuerti-
„ mini igitur à uiis ueſtris malis, & ut quid moriemini
„ domus Iſrael? Hic ſermo fiduciam dedit peccatoribus, ut ſi pœnitentiam egerint, ſalutis ſpem habeant; ne aliquando ſenſu doloris amiſſo, ſe tradant iniquitatibus, ſed habentes ſpem ſalutis, conuerſi clament ad Deum pro peccatis ſuis, & pœnitentiam agant ex corde, pla-

Quòd oportet fugere experientiam peccatorum. CAP. XIII.

EOs uerò, qui non peccauerunt, tales manere oportet, neque descendere ad experientiã peccatorum, ne opus habeant dolore, tristitia, gemitu pro remissione. Quid enim scis homo cùm peccasti, si unum diem uicturus es in hac uita, ut pœnitentiam agere possis? quoniam incertus est tuus è uita discessus, & in peccato morienti, nulla pœnitẽtia relinquitur, ut inquit per
Psal. 6. Dauid, In Inferno quis confitebitur tibi? Oportet igitur paratum esse in bonis, ut sine tristitia illud iter peragamus. Propterea hortatur diuinus sermo per sapien
Pro. 24. tem Solomonem dicens, Tibi præpara in exitum opera tua, & para in agrum; ne desit nobis aliquid ex bo
Mat. 25. nis, quemadmodum quinque in Euangelio uirginibus propter stultitiam defuit pietatis oleum, & extinctis diuinæ cognitionis lãpadibus, expulsæ sunt à sponso. Propterea securus manet omnis, qui uitæ suæ parcit, & perseuerat sine peccato, ut iustitias à se prius peractas, sibi conseruet. Tu igitur ita iudica tanquàm
Exo. 23. Deus iudicium exercens. Iudicium enim, inquit, Domini est. Primùm igitur potestate reum iudica, deinde cum misericordia, humanitate, & indulgentia eum concilia, promittens ei salutem, si morem mutauerit, & ad pœnitentiam redierit. Pœnitentem corripiendo
Luc. 15. recipe, mèmor Domini dicentis, Quòd gaudium fit in Cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente.

De dicentibus, recipiendum non esse pœnitentem. CAP. XIIII.

SI pœnitentem non receperis, insidiatoribus trades,
Psal. 73. oblitus Dauid dicentis, Ne tradas bestiis animam confitentem

confitentem tibi. Ideo inuitans ad pœnitentiam Iere- *Ier.8.& eādē hēt sententiá Ignat.ad Eph.*
» mias inquit, Num cadens non resurgit, uel se conuer-
» tens non conuertitur? Quoniam conuersus est popu-
» lus meus conuersione audaci, & deuicti sunt in ele-
» ctione ipsorum. Conuertimini, qui elongati estis, &
» ego medebor contritionibus uestris. Recipe igitur pœ-
nitentem, sine ulla dubitatione omninò, neque impe-
diaris ab iis, qui crudeliter dicunt, non oportere cum
iis coinquinari, neque sermonis communionem habe
re. Hæc.n.consilia sunt hominum ignorantium Deum,
atque eius prouidentiam de agrestibus beluis, ferisque
indomitis. Non enim uident quòd oportet non com-
munione sermonis cauere à peccatoribus, sed ope-
» ris. Iustitia enim iusti super ipsum erit, & iniquitas ini- *Eze.18.*
» qui super ipsum erit. Et rursum, Terra si peccauerit *Eze.14.*
» mihi, ut præuaricetur præuaricationem, & extendam
» manum meam in illam, & conteram super eam uirgam
» panis, & immittam famem, & exterminabo ab ea ho-
» minem, & iumentum. Et si fuerint tres uiri in medio
» eius, Noe, Iob, & Daniel, ii in iustitia sua saluabunt
» animas suas, dicit Dominus Adonai. Manifestè de-
clarauit Scriptura, quòd iustus si uixerit cum iniquo,
non perit cum eo. In hoc enim Mundo iusti, & iniu-
sti unà congregantur societate uitæ, non sanctitatis;
neque in hoc peccant sancti. Imitatores enim sunt Pa- *Igna. ad Philadel phi.*
» tris sui, qui est in Cœlo; qui Solem suum oriri facit su-
» per iustos & iniustos; & pluit super bonos & malos; & *Matt.5.*
nullum ex hoc periculum imminet iusto: nam in sta-
dio & uictores cernuntur, & uicti; in corona soli, qui
generosè certauerunt. Nemo uerò coronatur, nisi qui
» legitimè certauerit. Vnusquisque de se confitebitur, *2.Ti.2.*
» & nō perdet Deus iustum cum iniusto. quoniam apud

Gen. 7. eum expers peccati uita immunis est à supplicio: nam
Gen. 19. nec Noe aqua obruit, neque Lot incendio consum-
Iosu. 2. psit, neque Raab unà cum aliis interemit.

Quòd nemo pro alio punitur, sed unusquisque pro se rationem reddit. CAP. XV.

QVOD si scire uultis ea, quæ nobis euenerunt; Iudas cùm esset nobiscum accepit sortem ministerii eam, quam nos accepimus; & Simon Magus accepit sigillum in Domino. Sed uterque cùm se prauum ostendisset, alter suffocatus est, alter contra naturam uolans attritus est. Et in arca Noe, & filii eius erant, sed solus Cham improbus repertus, in filio pœnas dedit. Quanquàm parentes pro filiis non puniuntur, neque filii pro parentibus, neq; serui pro dominis, neq; propinqui pro propinquis, neque amici pro amicis, neque iusti pro iniustis, sed unusquisque de suis operibus rationē est redditurus. Nam neq; Noe pro Mundo pœnas pendit, neque Lot pro Sodomitis, igne flagrauit; neque Raab pro Ierichuntiis interfecta est, neque Israel pro Aegyptiis. Non enim cohabitatio condemnat iustos cum iniustis, sed eiusdem propositi, ac uoluntatis consensio. Non oportet igitur ad cædem paratis, nec iis, qui odio homines habent, neque criminum studiosis, & per occasionem mortem inferentibus, mentem adhibere; alius enim pro alio mortem non subit, sed propriorum peccatorum catenis unusquisque constringitur, & ecce homo & opus eius.

Quòd

Quòd oportet infirmis in fide, opem ferre. CAP. XVI.

OPORTET autem uos opem ferre infirmis periclitantibus, & errantibus, & quoad fieri poteſt, ſermonis exhortatione ſanare eos, & liberare à morte. non enim opus habent, qui ualent, medico, ſed qui ægrotant, quoniam non eſt uoluntas coràm Patre, ut *Mat.*18.
» pereat unus ex paruulis. Non enim hominum duri
» cordis uoluntatem expendere oportet, ſed Dei & Patris cunctorum, quæ eſt per Christum dominum noſtrum, cui honor in ſæcula. Amen.

Quòd non oportet Episcopum obſequi laico ſeditioſo. CAP. XVII.

NON enim eſt æquum, caput cùm ſis ô Epiſcope, caudæ obſequi, hoc eſt laico homini ſeditioſo in alterius perniciem, ſed Deo ſoli. Imperare enim debes ſubditis, non parere: nam, neque filius imperat patri ſecundum originis rationem, nec ſeruus domino ſecundum poteſtatis rationem, neque diſcipulus magiſtro, neque miles Regi; ita neque laicus Epiſcopo. nam quod dicitur, Ne uideantur cum iniuſtis conſuetudinem habentes, ſermonis doctrina quaſi contagione inquinari, uel communicare cum eorum peccatis; Ezechiel præcidens hanc improborum ſuſpitionem, in *Cap.* 18.
» quit, Quid uos dicitis ipſis parabolam hanc in terra
» Iſrael: Patres comederunt uuam acerbam, & dentes
» filiorum obſtupeſcunt; Viuo ego dicit Adonai Domi-
» nus. Si dicetur in uobis hæc parabola in Iſrael; quo-
» niam omnes animæ meæ ſunt: Quomodo anima pa-
» tris, ita anima filii mea eſt: anima quæ peccauerit ipſa
» morietur. Vir autem, qui erit iuſtus faciens iudicium

» & iuſtitiam. Et deinceps exponens reliquas uirtutes
» concludit dicens, quòd hic iuſtus eſt, uita uiuet, dicit
» Dominus Adonai. Et ſi genuerit filium peſtilentem
» fundentem ſanguinem, & in uia patris ſui iuſti nō am-
» bulauerit. Et ſubiungens reliqua, quæ ſequuntur, tan-
» dem infert, Vita non uiuet, omnes iniquitates has fe-
» cit, morte morietur. Sanguis eius ſuper ipſum erit. Et
» dicere quòd non portauit filius iniquitatem patris, &
» iuſtitiam ipſius, qui iuſtitiam, & miſericordiam fecit,
» & dices eis, Anima, quæ peccauit, ipſa morietur. Fi-
» lius non portabit iniquitatem patris, & pater non por-
» tabit iniquitatem filii. Iuſtitia iuſti ſuper ipſum erit,
» & iniquitas iniqui ſuper ipſum erit. Et paulò poſt ait,
» Si auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, & fecerit iniuſtitiam,
» ſecundum omnes iniquitates non recordabuntur: in
» præuaricatione, quam præuaricatus eſt, & in peccato,
» quo peccauit, in eo morietur. Et pòſt pauca infert,
» Cùm auerterit ſe impius ab impietate ſua, quam fecit,
» & fecerit iudicium, & iuſtitiam; hic animam ſuam ſer-
» uauit, & auertit ſe ab omnibus iniquitatibus ſuis, quas
» fecit; uita uiuet & non morietur. Et infrà, Secundum
» uias ueſtras iudicabo uos domus Iſrael, ait Dominus
» Adonai. Videte filii noſtri chariſſimi quàm miſericors
cum iuſtitia ſit Dominus & Deus noſter, bonus & be-
nignus, qui innocentem non abſoluit, reum, & ſe con-
uertentem recipit, atque uiuificat, non relinquens ſu-
ſpicandi locum acerbè iudicare uolentibus, ac omnino
declinare peccantes, & nullam ſocietatem cum eis ha-
bere ſermonum conſolatoriorum, qui ad pœnitentiam
poſſint inducere. Contra quos Deus per Iſaiā inquit
Epiſcopis, Conſolamini conſolamini populum meum,
Sacerdotes loquimini ad cor Ieruſalem.

Quòd

Quòd oportet Sacerdotem neque contemnere peccata, neque esse promptum ad puniendum. CAP. XVIII.

OPORTET igitur uos, ipsum audientes, hortari eos, qui in peccatum inciderunt, & ad pœnitentiam inuitare, & bonam spem iniicere, ac non existimare uos delictorum cōmunionem habituros ob charitatē, quæ erga illos ostenditur. Libenter uerò pœnitentes admittite, gaudētes illorum causa cū misericordia, & humanitate, iudicantes eos, qui deliquerunt. Nā si aliquem in ripa fluminis ambulantem, & labi incipientem, baculo impuleris, & in flumen deieceris, cui potius manum eras porrecturus, certè occidisti fratrem cùm labenti dexteram præbere debeas, ne penitus intereat, ut populus admoneatur, & ne, qui peccauit, omnino pereat. Oportet autem te, Episcope, neque contemnere populi peccata, neque pœnitentes uitare, ne tanquam imperitus corrumpas gregem Domini, & *Ignat. ad Philad.*
" uile efficias eius nomen nouum, quod est impositum *Isa. 62.*
eius populo, & exprobrabitur tibi, sicut antiquis pastoribus, de quibus Dominus per Ieremiam dicebat, *Ier. 12.*
" Pastores multi corruperunt uineam meam, inquina-
" uerunt hæreditatem meam. Et alibi, Contra pasto- *Ier. 23.*
" res incitatus est furor meus, contra agnos irascar. Et
" in aliis; Vos sacerdotes, qui uilificatis nomen meum. *Malach. 1.*

De pœnitentia, & quis sit eius modus, & quomodo rectè peragatur. CAP. XIX.

CVM aliquem peccauisse cognoueris, exacerbatus iube eum foras eiici, & exeunte illo exacerbentur Diaconi, ac quæsitum detineant extra ecclesiam, ingressique

gressique pro eo te rogent: etenim pro peccatoribus Saluator patrem rogauit, ut in Euangelio est scriptum,
Lu. 23. Pater dimitte eis, non enim sciunt quid faciunt. Tunc tu iubebis illum intrare, & expendens an pœniteat, & dignus sit, qui in ecclesiam omnino recipiatur, afflictum illum diebus ieiuniorum pro ratione peccati hebdomadas duas, uel tres, uel quinque, uel septem, dimitte, dicens ei quæcunque conueniunt ad peccatorem corripiendum, & increpatum doce, & admone, ut maneat apud se, & humiliter se gerat, roget-
Ps. 129. que Deum, ut sit sibi benignus, & dicat, Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Quoniam apud te est propitiatio. Nam quiddam hu-
Gen. 4. iusmodi innuit illud, quod in Genesi dictum est Cain. Peccasti, quiesce. hoc est, ne addas. Nam quòd eum, qui deliquit, oportet proprii delicti pudore affici, satis demonstrat sermo Mosis pro Maria dictus, quando rogabat ut ei peccatum remitteretur. ait enim Deus Mo-
Num. 12 si, Si pater eius spuisset in faciem illius, non'ne uerecundia affecta esset? septem dies eiiciatur extra castra, & postea ingrediatur. idem nos facere debemus, & eos, qui se peccatorum pœnitere dicunt, segregare per certum tempus secundum proportionem peccati, deinde pœnitentia peracta, recipere tanquàm patres filios.

Quòd sine reprehensione oportet esse Episcopum, tanquàm formam subditorum. CAP. XX.

QVOD si Episcopus ipse in offensione fuerit, quomodo amplius prodibit ad quærendum crimen alicuius? uel ad coarguendum aliquem, cùm ob gratifica-

tificationem perſonarum, uel ob munerum perceptionem nec ipſe, neque Diaconi bonæ conſcientiæ præditi fuerint? Nam cùm Magiſtratus petit, & iudex capit, nunquam ad finem perducitur iudicium. Quòd ſi cum furibus ſocietatem habeant, & iudicio uiduarum non attendant, non poterunt qui Epiſcopo ſubſunt, adiuuare Epiſcopum: dicent enim ei quod eſt in
» Euangelio ſcriptum; Quid aſpicis feſtucam in oculo *Matth.7*
» fratris tui; trabem uerò in proprio oculo non conſideras? Caueat igitur Epiſcopus cum ſuis Diaconis, ut audiat ſermonem huiuſmodi, hoc eſt, ne det occaſionem. Nam peccator cùm uidet aliquem ſimilia ſuorum operum facientem, confirmatur, ut eadem faciat. Deinde improbus ex illo uno occaſionem accipiens, cum aliis operatur (quod abſit,) atque ita peruertitur ouile. Cùm enim plures ſunt peccantes, maior exiſtit improbitas, quæ ab illis committitur. Peccatum enim non repreſſum, fit deterius, & in alios graſ-
» ſatur: Quoniam paruum fermentum totam maſſam *Gal.5.*
» corrumpit, & fur unus uniuerſæ genti fraudem illam *Eccl.10.*
» inuehit, & muſcæ mortuæ corrumpunt unguenti ſua-
» uitatem, & Rex ſi audiat ſermonem iniuſtum, omnes *Prou.29*
eius miniſtri fiunt iniuſti; ſic ouis ſcabioſa cum aliis communicat morbum, niſi ſeparentur ab ea oues integræ: & homo peſtilens à multis cauendus eſt; & canis rabidus, niſi coerceatur, periculoſus eſt omnibus, quos attigerit. Si igitur hominem iniquum ab Eccleſia non ſeparemus, faciemus domum Dei ſpeluncam latronum. non enim oportet in peccantibus conniuere, ſed coarguere, admonere, urgere, ieiuniis affli-
» gere, ut aliis timorem incutias: Timoratos enim (in-
» quit) facite filios Iſrael. Oportet enim Epiſcopum peccatorum

remissionem consecuturos. Nam in illorum sordibus nostra securitas, & admonitio consistit, quòd ueniam
„ obtinebimus. Scriptum est enim, Quis gloriabitur ca- *Prou.20*
„ stum se habere cor? uel quis confidit mundum se esse à peccato? Nemo igitur sine peccato uiuit. Tu igitur, quo ad potes, conare reprehensione carere, & de omnibus sollicitus esto, ne quis propter te scandalum passus pereat. Laicus enim de se solo est sollicitus, tu autem de omnibus, ut qui maius onus habes, & grauius sustines pondus. Scriptum est enim, Et dixit Dominus *Nu.18.*
„ ad Mosem & Aaron, Accipietis peccata sacerdotii. Quare tanquàm de pluribus rationem redditurus, de omnibus curam suscipe; ac sanum quidem conserua, peccantem castiga, & ieiunio afflictum remissione releua, & ingemiscentem recipe, omni Ecclesia pro illo rogante, manuque ei imposita permitte deinde illum esse in ouili. Somnolentos autem & inertes conuerte, confirma, hortare, cura, sciens quanta merces tibi parata sit, cùm hæc facis, quemadmodum contrà quantum periculum tibi immineat, si hæc negligas. Inquit enim
„ negligentibus populum Episcopis Ezechiel, Væ pa- *C.34.*
„ storibus Israel, quoniam pascebant semetipsos: non
„ greges pascunt pastores, sed seipsos. Lac comeditis, &
„ lanis induimini, crassum occiditis, oues non pascitis.
„ Quod infirmum fuit, non consolidastis, & quod ægro
„ tum, nõ sanastis; quod confractũ, non alligastis; quod
„ abiectum est, non reduxistis, & quod perierat, nõ quæ-
„ sistis, sed in potentia corrigebatis illas, & cum super-
„ bia; & dispersæ sunt eo quòd non esset pastor; & factæ
„ sunt in deuorationem omnibus feris syluæ. Et rursum,
„ Et non quæsiuerunt pastores oues meas, & pascebant
„ pastores se ipsos, oues autem meas non pascebant. Et

» paulò pòst; Ecce ego aduersus pastores, & exquiram
» ego oues meas de manu ipsorum, & cessare faciam eos
» ne pascant oues meas; & non pascent ampliùs pasto-
» res se ipsos, & liberabo oues meas de manu ipsorum,
» & non erunt ipsis in escam. Et subiungit, populo di-
» cens, Ecce ego iudicabo inter ouem & ouem, arietem
» & arietem. Num parum erat uobis quòd pascua bona
» depascebatis, & reliquias pascuarum conculcastis pe-
» dibus uestris, & oues conculcationes pedũ uestrorum
» comedebant? Et paulò pòst subiungit, Et cognosce-
» tis quòd ego Dominus, & uos oues pascuarum mea-
» rum. Homines mei estis, & ego Deus uester, dicit
» Dominus Adonai.

Quòd pastor negligenter se gerens cum ouibus, pœnas dat, & ouis non obediens pastori, punitur. CAP. XXII.

AVDITE Episcopi, & audite laici quomodo dicit Deus, Iudicabo inter arietem, & arietem, & inter ouem, & ouem. Et ad pastores dicit, Iudicabimini propter imperitiam uestram, & perditionem ouium. Hoc est, Inter Episcopum & Episcopum iudicabo: & inter laicum & laicum, & inter Principem & Principem. Sunt enim rationales hæ oues, & hi arietes, non irrationales, ne fortè dicat laicus, ego ouis sum, non pastor; & nullam rationem mei habeo, sed pastor uidebit, & ipse solus de me rationem est redditurus. Nam quemadmodum si ouis bonum pastorem non sequatur, lupis exponitur ad interitum, ita si malum pastorem sequatur, in euidentem mortem incidit: uorabit.n. eam pastor. Quare fugiendi sunt pastores perniciosi.

Quomodo oporteat subditos obedire præsidentibus Episcopis. CAP. XXIII.

PASTOREM bonum laicus honoret ut dominum, ut Pontificem Dei, ut magistrum pietatis. Nam qui illum audit, Christum audit; & qui illum spernit, Christum spernit; qui uerò Christum non recipit, non Luc. 10.
„ recipit eius Deum ac patrem. Nam qui uos audit, in-
„ quit, me audit; & qui uos spernit, me spernit, & qui
„ me spernit, spernit eum, qui misit me. Item Episcopus laicos, ut filios diligat, fouens ac complectens charitatis studio tanquàm oua ad pullos procreandos, uel tanquàm pullos in ulnis tenens ad educādas gallinas; omnes admonens; omnes, qui quidem reprehensione opus habent, obiurgans, sed non percutiens, adigens ad pudorem, sed non ad euersionem, castigans ad conuersionem, coarguens ad correctionem, & rectitudinem uiæ. Quod est ualidum conserua; hoc est, quod est firmum, fide securum custodi, populum pacificè pascens; infirmum consolida, hoc est, quod tentationem patitur, admonitione confirma. Aegrotum sana, hoc est; quod laborat ex fide in incertitudine, per doctrinam cura. Fractum alliga, hoc est, quod errauerat, uel quod comminutum, uel disruptum fuerat peccatis in errore uiæ, alliga per consolatoriam admonitionem, leuatum delictis & bona spe iniecta recreatum, sic robustum ad Ecclesiam reuoca, reducens ad gregem. Abiectum restitue, hoc est, in peccatis repertum, & in pœnam segregatum, non permittens foris manere, sed apprehendens, & conuertens reduc ad ouile, hoc est ad populum immaculatæ Ecclesiæ. Quod perierat quære, hoc est, eum, qui ob multitudi

nem peccatorum de salute desperauerat; ne sinas funditus interire; eum, qui ob multum torporem atque inertiam, somnolentus factus est, & qui propter grauem somnum, suæ uitæ est oblitus, & à proprio ouili ita longè discessit ut in lupos incideret, tu require, & correptum converte, & sobrium esse hortare, atque spem iniice, non permittens illum dicere id, quod à quibusdam dicitur, Quòd impietates nostræ in nobis sunt, & in ipsis tabescimus, & quonam modo uiuemus? Si igitur fieri potest, transferat in se Episcopus peccatum, & dicat ei, qui peccauit, Tu modò conuertere, & ego mortem debitam tibi, in me suscipio, ut Dominus mortem nobis & omnibus debitam,
Ioa. 10. in se suscepit. Nam bonus pastor animam suam po-
,, nit pro ouibus suis; mercenarius autem, qui non est
,, pastor, cuius non sunt oues propriæ, uidet lupum
,, uenientem, hoc est diabolum, & relinquit oues, &
,, fugit, & lupus diripit eas. Intelligere igitur oportet, quòd cùm erga peccatores misericors sit Deus, cum iureiurando pœnitentiam promisit. Qui ergo peccat, & promissionem Dei de pœnitentia ignorat, & longanimitatem, ac patientiam eius nescit; præterea uerò sanctas Scripturas eam prædicantes, cognitas non habet, ut qui abs te eas non didicerit, is ad interitum ruit, tu uerò tanquàm pastor beneuolus, & custos bonus, inuestiga numerans gregem, & quod deest, quære, quemadmodum Dominus Deus, & bonus Pater noster, cùm misisset filium suum pastorem bonum, & saluatorem, magistrum nostrum Iesum, mandauit ei ut relinqueret nonaginta nouem in montibus, & pergeret ad quærendam errantem, & inuentam, super humeros attolleret, & ad gregem ferret lætus quòd perdi-

tam

tam ouem reperiſſet. Eodem modo te obedientem præbe ô Epiſcope, quærens quod perierat, dirigens, quod aberrauerat, reducens quod receſſerat; poteſtatem. n. habes reducendi, & abſoluendi uulneratos in remiſſione. Propter te Saluator dicit paralytico in peccatis, Remittuntur tibi peccata. Fides tua te ſaluauit, uade in pace. Pax autem, & portus tranquillus eſt, Dei Eccleſia, cui abſoluendo peccatores reſtitue ſanos, immaculatos, alacres, ſtudioſos, laborioſos in operibus bonis. Vt peritus & clemens medicus medere omnibus
„ in peccato errantibus. non enim opus habent, qui ua-
„ lent, medico, ſed qui ægrotant. Venit enim filius ho- *Matt. 9.*
„ minis ſaluare, & quærere quod errauerat. Quoniam
ergo medicus es Eccleſiæ Dei, adhibe medicamentum *Ignat. ad*
accommodatum unicuique ægroto: Omnibus modis *Polyc.*
„ cura, ſana, ſaluos reſtitue Eccleſiæ. Paſce gregem. noli *1. Pet. 5.*
„ cũ ſuperbia præeſſe tanquàm dominans, ſed tanquàm *Iſa. 40.*
„ paſtor bonus in ſinum congregans agnos, & pregnan-
„ tés conſolans.

Periculoſum eſſe, reo non audito, iudicare, & pœnam in reum ſtatuere, antequàm ſermone redargutus ſit.

CAP. XXIIII.

SIT autem probus, bonus, mãſuetus, ſimplex, uerus, nõ durus, non contumax, non ĩmanis, nõ glorioſus, non miſericordiæ expers, non inflatus, non acceptor hominum, non timidus, non duplex, non illudens populis ſubiectis, non abſcondens ab eis Dei leges, & ſermones de pœnitentia, non promptus ad eiiciendũ, & expellendum, ſed cautus; non obiurgator; non præceps; non admittens teſtimonium contra aliquem ſine

ne tribus testibus, iisque, quorum mores pridem sint testimonio probati, & qui neque inimicitiis, neque inuidia ducantur. Reperiuntur enim multi, qui aliorum malis lætantur, dicaces, triplicis linguæ, fratres odio habentes, operam dantes, ut Christi oues dissipent; quorū sermones si temerè audire uoles, disperges tuū ouile, & trades lupis in cibum, hoc est Dæmonibus, & prauis hominibus: quin potius non hominibus, sed in figura humana feris, Ethnicis, Iudæis, & hæreticis impiis. Nam ad expulsum ab Ecclesia, statim accedūt
Ioan.8. perniciosi lupi, & eum tanquàm agnum uorare existimant, suum lucrum illius interitum credentes. Etenim horum pater diabolus homicida est. Et qui ob temeritatem iudicii tui iniustè damnatus est, mœstitia affectus, & imbecillitate animi oppressus, uel ad gẽtes trāsfugiet, uel hæresibus impedietur, & omnino ab Ecclesia atque à spe in Deum abalienabitur, & implicabitur impietati: tuque illius interitus reus efficieris. Non enim est æquum promptum esse ad eiiciendum peccatores, tardum ad recipiendum reuertentem, & paratum ad abscindendum, durum ad ægrotos curandum.
Prou. 1. Nam de talibus diuina Scriptura dicit, Pedes eorum in malitiam currunt, ueloces sunt ad effundendum sanguinem. Contritio & labor in uiis eorum, & uiam pacis non cognouerunt. Non est timor Dei ante oculos eorum. Via pacis est Saluator noster Iesus Christus,
Matt. 7. qui docuit nos cùm dixit, Remittite, & remittetur uobis: date & dabitur uobis: hoc est date remissionem peccatorum, & remittentur uobis delicta, quemadmodum & per orationem, nos instituit ut Deo diceremus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Nisi ergo uos dimiseritis pec

catoribus

catoribus, qua ratione remiſſionem peccatorum ueſtrorum obtinebitis? Non'ne contrà ipſi uos alligamini dicentes dimittere cùm non dimittitis? Non'ne ueſtro ipſorum ori aduerſamini dicentes, dimittimus, non dimittentes? Scitote enim quòd, qui innocentem eiicit, uel redeuntem non recipit, interfector fratris exiſtit, & eius ſanguinem fundit, ut Cain ſanguinem Abel fratris; ſanguisq́ue eius clamans ad Deum requiretur. Nam iuſtus ab aliquo iniuſtè occiſus, in requiete apud Deum manebit in æternum. Eodem modo ſi quis temerè ab Epiſcopo fuerit eiectus. Ille, qui eiecit innocentem, tanquam peccatorem, acerbior interfector cenſetur, cùm non reſpiciat ad Dei miſericordiam, nec memor ſit illius erga pœnitentes bonitatis, neque talium rerum ſcopos habeat eos, qui multitudinis peccatorum in pœnitentia remiſſionem impetrauerunt. Quare audacior exiſtimandus eſt interfectore corporali is, qui inſontem reiicit, eodem modo qui pœnitentes non recipit, diſſipat quæ Chriſti ſunt, contra illum ueniens. Nam ut Deus iuſtus eſt in peccatoribus condemnandis, ſic etiam miſericors in pœnitentibus recipiendis. Miſericordiam enim, & iudicium canebat de eo pius Dauid. *Pſa. 150*

Quòd magnum exemplum pœnitentiæ proponitur nobis Dauid, & Niniuitæ & Ezecias, & eius filius Manaſſes.

CAP. XXV.

NECESSE eſt autem, Epiſcope, ut ante oculos habeas exempla præteritorum, iiſq́ue peritè utaris ad regendum eos, qui uel aſperis, uel leniori-

bus

luci imaginem, quam fecit in domo Domini, in quo elegit Dominus ponere nomen suum illhic in Ierusalem sancta ciuitate in æternum, & dixit, Non faciam pedem meum moueri à terra Israel, quam dedi patribus ipsorum. Verùm si custodiuerint omnia quæcunque mandaui ipsis secundum mandatum, quod mandauit seruus meus Moses, & non audiuerunt. Et seduxit eos Manasses ut facerent malum in conspectu Domini super gentes, quas deleuit Dominus à facie filiorum Israel. Et locutus est Dominus ad Manassem, & ad populum eius in manu Prophetarum seruorum eius dicens, Eo quòd fecit Manasses Rex Iuda abominationes has malas, ab omnibus, quæ fecit Amorræus in conspectu eius, & peccare fecit Iudam in idolis suis, hæc dicit Dominus Deus Israel, Ecce ego porto mala in Israel, & Iudam, ut omnis, qui audit illa, personent ambæ aures eius; & extendam super Israel mensuram Samariæ, & pondus domus Achaab, & delebo Ierusalem tanquàm tabulam, quæ deletur, & euertam in faciem suam, & tradam reliquias hæreditatis meæ, & dabo eos in manus inimicorum ipsorum, eruntque in uastitatem, ac in rapinam omnibus inimicis ipsorum, eo quòd fecerunt mala in oculis meis, & sunt irritantes me à qua die eduxi patrem ipsorum à terra Aegypti, usque ad hanc diem. Insuper sanguinem innocentem effudit Manasses multum uehementer, donec impleuit Ierusalem usque ad os, præter peccata ipsius, quibus peccare fecit Iudam, ut faceret malum in oculis Domini. Et eduxit Dominus duces copiarum Regis Assur, ceperuntque Manassem in uinculis, & uinxerunt compedibus ferreis, duxeruntque Babylonem, & erat uinctus, & totus ferro

„ circumdatus in carcere, & dabatur ei furfuraceus pa-
„ nis pondere modicus, & aqua cum aceto in mensura,
„ ut uiuere posset. Et erat oppressus, dolensque ualde.
„ Et postquàm uehementer afflictus est; quæsiuit faciem
„ Domini Dei sui, & humiliatus est uehementer à facie
„ Domini Dei patrum ipsius, & orauit ad Dominum
„ dicens,

Oratio Manassis Regis Iudæ. CAP. XXVI.

„ DOMINE Omnipotens Deus patrum nostrorum
„ Abraam, Isaac, & Iacob, & seminis ipsorum iu-
„ sti, qui fecisti cœlum, & terram cum omni ornatu
„ eorum; qui ligasti mare uerbo mandati tui; qui con-
„ clusisti abyssum, & consignasti eum terribili, & glo-
„ rioso nomine tuo; quem omnia pauent, & tremunt à
„ facie uirtutis tuæ: quoniam importabilis magnificen-
„ tia gloriæ tuæ, & intolerabilis ira in peccatores com-
„ minationis tuæ, immensa, & ininuestigabilis miseri-
„ cordia promissionis tuæ, quia tu es Dominus miseri-
„ cors, longanimis, multæ misericordiæ, & pœnitens
„ super improbitates hominum. Quoniam tu Deus se-
„ cundum bonitatem probitatis tuæ, promisisti pœni-
„ tentiæ remissionem peccantibus in salutem. Tu igi-
„ tur Domine Deus iustorum non posuisti pœnitentiam
„ iustis Abraham, Isaac, & Iacob, qui non peccaue-
„ runt, sed posuisti pœnitentiam super me peccatore,
„ quoniam peccaui super numerum arenæ maris. Mul-
„ tiplicatæ sunt iniquitates meæ Domine, multiplicatæ
„ iniquitates meæ; & non ampliùs dignus sum figere o-
„ culos, & intueri altitudinem cœli à multitudine ini-
„ quitatum mearum: Incuruatus multo uinculo ferri,
quo-

,, quoniam irritaui furorem tuum, & malum in conspe-
,, ctu tuo feci, statuens abominationes, & multiplicans
,, offensiones. Et nunc inclinans genua cordis mei, ro-
,, gans bonitatem tuam; peccaui Domine, & peccata
,, mea ego cognosco, sed peto, rogans te, remitte mihi
,, Domine, remitte mihi, & ne simul perdas me cum
,, iniquitatibus meis, neque in æternum iratus conser-
,, ues mala mihi, neque condemnes me in infimis locis
,, terræ. Quia tu Deus, Deus pœnitentium, & super
,, me ostendes bonitatem tuam, quoniam cùm sim indi-
,, gnus, saluabis me secundum multam misericordiam
,, tuam, & laudabo te semper omnibus diebus uitæ meæ;
,, quoniam te laudat omnis uirtus Cœlorum, & tua est
,, gloria in sæcula. Amen.

,, Et audiuit uocem suam Dominus, & misertus
,, est eius, & facta est circa ipsum flamma ignis, & lique-
,, facta sunt omnia circa ipsum ferramenta, & sanauit Do
,, minus Manassem à tribulatione eius, & reduxit eum
,, Ierusalem ad regnum suum. Et cognouit Manasses
,, quòd Dominus ipse est Deus solus, & seruiuit soli Do-
,, mino Deo in toto corde eius, & in tota anima eius, &
,, putatus est iustus. Et sustulit Deos alienos, & sculpti-
,, le à domo Domini, & omnia altaria, quæ ædificauerat
,, in domo Domini, & omnia altaria in Ierusalem eiecit
,, extra ciuitatem, & direxit altare, & sacrificauit super
,, ipsum sacrificium salutaris & laudis. Et dixit Manas-
,, ses Iudæ, ut seruiret Domino Deo Israel, & dormiuit
,, in pace cum patribus suis, & regnauit Amon filius e-
,, ius pro eo, & fecit malum coràm Domino, secundum
,, omnia quæcunque fecerat Manasses pater eius in pri-
mis, & irritauit Dominum Deum suum. Audistis filii
charissimi quemadmodum Dominus Deus eum, qui

idola coluerat; & multos insontes occiderat, leuiter castigatum recepit, & dimissis delictis, eum in regnum reduxit. Non solùm enim pœnitentibus indulget, sed etiam pristinam dignitatem restituit.

Contra eos, qui ex contemptu peccant, sit exemplum Amon.

CAP. XXVII.

NVLLVM peccatum idololatria reperitur grauius: ea est enim contra Deum impietas, sed tamen ipsa quoque per ueram pœnitentiam condonatur. Si uerò quis de industria peccet tentans Deum, quasi non ulciscentem mala; is remissionem non consequitur, quamuis secum ipse dicat, Sit mihi propitius Deus, quoniam ambulabo in euersione cordis mei praui. Talis fuit Amon Manassis filius. Inquit enim
4. Reg. 21. scriptura, Et cogitauit Amon cogitationem transgressionis malam; & dixit, Pater meus à iuuentute multa iniquè fecit, & in senectute pœnitentiam egit; & nunc ego ambulabo prout concupiscit anima mea, & postea conuertar ad Dominum. Et fecit malum in conspectu Domini supra omnes, qui fuerunt ante ipsum, & exterminauit eum Dominus Deus cito à terra eius bona; & irruerunt in eum serui sui, & occiderunt ipsum in domo ipsius, & regnauit annos duos solos.

Quòd Christus Iesus uenit peccatores saluare per pœnitentiam.

CAP. XXVIII.

ATTENDITE laici, ne quis uestrum cogitationẽ Amon in corde suo confirmet, & breui tempore pereat. Eodem modo Episcopus conseruet quantum

poteſt, eos, qui non peccauerunt, ut ſine peccato perſeuerent; & eos, qui à peccatis conuertuntur, curatos recipiat. Si uerò pœnitentem contra miſericordiam non admiſerit, peccabit in Dominum Deum ſuum, iuſtificans ſe ipſum ſupra illius iuſtitiam, & non recipiẽs quem ille recepit per Chriſtum; propter quem miſit filium ſuum in terram hominibus tanquàm hominem; propter quem uoluit de muliere illum naſci cùm eſſet factor mulieris & uiri; cuius cauſa non parcens cruci, & morti, ac ſepulturæ, permiſit illum pati, cùm eſſet natura impaſſibilis, filius dilectus, Dei uerbum, magni conſilii angelus, ut morti ſubiectos, morte liberaret. Hunc irritant non recipientes pœnitentem. Is enim
„ me Matthæum, cum eſſem priùs publicanus, uocare Matt. 9.
„ non eſt ueritus, & Petrum, qui eum ob timorem ter negauit, cùm is per pœnitentiam ipſum placaſſet, & Mat. 26.
amarè fleuiſſet, in gratiam recepit, paſtoremque propriorum agnorum conſtituit. Et Paulum coapoſtolum noſtrum, qui multa nobis prius intulerat mala, & blaſ
„ phemauerat in nomen ſanctum: pro perſecutore Apo Act. 9.
„ ſtolum fecit, uas electionis illum inſtituens, & alteri Luc. 7.
cuidam mulieri peccatrici inquit, Remittuntur tibi pec Ioan. 8.
cata multa, quoniam dilexiſti multum. Quandam aliam peccatricem ſtatuerunt ſeniores coràm eo, & reiecto in eum iudicio exierunt. Cognitor uerò cordium Dominus, cùm quæſiſſet ab ea, nũ ſeniores ipſam condemnaſſent, illaque negaſſet, dixit mulieri, Vade neque ego te condemno. Hunc Saluatorem, Regem, & Dominum, & Deum noſtrum Ieſum Chriſtum ò Epiſcopi, tanquàm ſcopum uos habere, huius imitatores uos eſſe oportet, mites, quietos, clementes, miſericordes, pacificos, manſuetos, promptos ad docendum

dum, ad conuertendum, ad recipiendum, ad cohortandum, non percussores, non iracundos, non petulantes, non gloriosos, non superbos, non uinolentos, non ebrios, non inanes sumptus facientes, non delicatos, non sumptuosos, non tanquàm alienis, sed tanquàm propriis Dei donis utentes, tanquàm bonos dispensatores factos, tanquàm eos, à quibus Dominus rationē est postulaturus. Sufficientem habeat uictum. & uestitum Episcopus, usui, & dignitati accommodatum: non utatur Dominicis rebus tāquàm alienis, sed
Mat.10. moderatè: dignus est enim operarius mercede sua. Delicatus ne esto, ne leuis, sed tantùm expetat, quæ faciūt ad conseruandam naturam.

De primitiis & decimis, & quomodo debeat Episcopus ex ijs ipse capere, uel eas cum alijs communicare.

CAP. XXIX.

QVÆ ex decimis, & primitiis secundum mandatum Dei dantur, ut Dei homo consumat, uoluntaria, quæ occasione pauperum offeruntur, rectè dispenset orphanis, uiduis, afflictis, & peregrinis egentibus; ut qui habet Deum harum rerum rationē ab eo reposcentem, qui hanc dispensationem illi commisit. Omnibus egentibus cum iustitia tribuentes, ipsique iis utentes, sed non abutentes; comedentes de iis, sed non soli uorantes, egenisque impertientes, Dei offensionem uitabitis. Nam si soli hæc consumetis exprobrabitur uobis à Deo dicente, tanquàm insatiabilibus;
Eze.34. & uoratoribus, Lac comedebatis, & lanis uestiebamini.
Isa.5. Et in alio loco, Numquid habitabitis soli super terram? Propterea in lege præceptum est uobis, Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Atque hæc non ideò dici-

dicimus, ut non capiatis fructum laborum uestrorum. Scriptum est enim, Non infrenabis os boui trituranti; *Deu.25.*
sed moderatè, & cum iustitia. Vt igitur in area laborans in somnis bos comedit quidem, sed non totũ ab sumit, sic uos laborãtes in area, hoc est in Ecclesia Dei, de Ecclesia comedite, more Leuitarum ministrantium in tabernaculo martyrii, quod per omnia Ecclesiæ figuram referebat, etiam uero ex nomine martyrium Ecclesiæ tabernaculum designabat. Hìc igitur leuitæ tabernaculo assidentes, de iis, quæ Deo offerebantur ab omni populo, donis, partibus, primitiis, decimis, sacrificiis, oblationibus sine prohibitione partem habebant ipsi, & uxores eorum, filii & filiæ eorum. Quoniam autem eorum officium erat tabernaculo ministrare; pro-
„ pterea sortem terræ nõ acceperunt in filiis Israel, quòd *Num. 8.*
„ oblationes populi sors Leui, & sors tribus eius. Vos igitur hodie, ò Episcopi, estis populo uestro sacerdotes. Leuitæ, qui ministrant sacro Tabernaculo sanctæ, & catholicæ Ecclesiæ, atque assistentes ad altare Domini & Dei nostri, & adducentes ei rationales & incruentas hostias per Iesum magnum Pontificem. Vos laicis, qui inter uos sunt, estis Prophetæ, Principes, Duces, & Reges, mediatores Dei, & fidelium ipsius, participes uerbi ac nuncii, cognitores Scripturarum ac tubæ Dei, testesque eius uoluntatis, qui omnium peccata portatis, & de omnibus rationem redditis, quibus (ut audistis)
„ grauiter minatur sermo, Si abscõderitis ab hominibus *Lu. 11.*
„ clauem scientiæ. quibus periculum damnationis imminet, nisi annunciaueritis uoluntatem eius, populo uobis subiecto; quibus certa merces à Deo parata est, & gloria ineffabilis laudabiliter, & rectè ministrantibus in Tabernaculo sancto. Nam quemadmodum ue-

strum

ſtrum eſt onus, ita miniſteria uictus, atque alios neceſ-
Ignat. ad Polycarpum. ſarios uſus uos capitis. Imitatores enim eſtis Chriſti,
& ut ipſe omnium noſtrum peccata portauit in ligno
affixus, immaculatus pro iis, qui ſupplicio digni erãt,
ſic uos populi peccata in uos ipſos transferre oportet.
Iſa. 53. Dictum eſt enim de Saluatore in Iſaia, quòd hic pecca-
„ ta noſtra tollit, & pro nobis dolet. Et rurſum, Ipſe pec-
„ cata multorum portauit, & propter iniquitates ipſo-
rum eſt traditus. Quemadmodũ igitur uos ſcopi eſtis;
ita ſcopum habetis Chriſtum. Vt igitur ille omnium
ueſtrum ſcopus eſt, ſic uos laicorum uobis ſubiecto-
rum. Nolite enim exiſtimare facile, uel leue eſſe Epi-
ſcopatus onus. Conuenit igitur, ut quemadmodum
onus ſuſtinetis ipſi, ita quoque fructuum primi parti-
cipes ſitis, & egentibus partem ſuppeditetis, ut qui ra-
tionẽ reddituri eſtis ei, qui falſas rationes à uobis non
eſt accepturus. Oportet enim eos, qui Eccleſiæ aſſidẽt,
ali de Eccleſia. Quippè ſacerdotes, Leuitas, aſſeſſores,
Nu. 18. miniſtros Dei, ut in libro Numerorum ſcriptum eſt de
„ ſacerdotibus, Et dixit Dominus ad Aaron, Tu & filii tui
„ & domus patris tui accipietis peccata ſanctorum ſacer-
„ dotii ueſtri. Ecce dedi uobis cuſtodiam primitiarum
„ de omnibus ſanctificatis à filiis Iſrael. Tibi dedi ipſa in
„ munus, & filiis tuis poſt te in legem æternam. Et hoc
„ erit uobis à ſanctificatis, à fructibus, & à donis, & ab
„ omnibus ſacrificiis, & ab omni delicto, & de peccatis.
„ & quæcunque reddunt mihi, ab omnibus ſanctis tibi
„ erunt & filiis tuis. in ſanctuario comedite ipſa. Et pau-
„ lòpoſt, Omnes primitiæ olei, & uini, & frumenti, quæ-
„ cunque dederint Domino, tibi dedi ipſa. Primogeni-
„ ta omnia tibi dedi, & dices omne donum omne primo
„ genitum hominis & iumenti mundi & immundi, & ho

ſtiæ,

„ stæ, & pectoris, & humeri dexteri ad sacerdotes perti-
„ net, & reliquos inseruientes Leuitas. Audite hæc uos laici, & electa Dei Eccclesia Dei. Etenim antea populus, Dei populus & gens sancta uocabatur: uos quoq; igitur estis sancta Dei & sacra Ecclesia descripta in cœ-
„ lo, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, sponsa ornata Domino Deo, Ecclesia magna, Ecclesia fidelis. Quæ prius dicta sunt, nunc auribus percipe, primitiæ Pontifici Christo, & ministrantibus ei, Decimæ salutaris initium nominis Iesu. Audi sacra catholica Ecclesia, quæ decem plagas effugisti, & Decalogum accepisti, & legem didicisti, & fidem es adepta, & in Iesum credidisti, & de nomine eius appellata es, & in consummatione gloriæ ipsius firmata: quæ tunc uictimæ erant, nunc orationes sunt, preces & gratiarum actiones; quæ tunc primitiæ, & decimæ, partes & dona, nunc oblationes; quæ per sanctos Episcopos offeruntur Domino Deo per Iesum Christum, qui pro ipsis mortuus est. Ii enim sunt Pontifices uestri, sacerdotes uestri, Presbyteri sunt Leuitæ uestri, qui nunc sunt Diaconi, Lectores, Cantores, Ostiarii; Diaconissæ uestræ, uiduæ, uirgines, orphani uestri: iis omnibus superior Pontifex est.

Exo. 19. 1. Pe. 2.

In cuius figuram, & dignitatem quilibet de Clero sit constitutus.
CAP. XXX.

EPISCOPVS uerbi minister est, scientiæ custos, mediator inter Deum & uos in seruitute, quam Deo impendit; is pietatis magister est, is post Deum pater uester, qui per aquam uos regenerauit in adoptionem filiorum Dei; is Princeps & dux uester, is Rex uester &

dynasta. Denique is terrenus Deus post Deum, cui à uobis honor debetur: nàm de eo & similibus Deus di
Psa. 18. cebat. Ego dixi dii estis & filii excelsi omnes. & diis non
S. Ignat. ferè eadē scripsit ad Magnes. & ad alios. i Epistola uerò ad Trall. hæc ipsa repetens, mentionē facit apostolicarū constitut. maledices. Episcopus .n. supra uos sedeat, ut qui Dei dignitate ornatus est, quatenus clero præest & omni populo imperat. Diaconus huic assistat ut Christus patri, & ministret ei in omnibus sine reprehēsione, quem admodum Christus à se ipso nihil faciens, quæ grata sunt patri facit omnino. Diaconissa in figuram Spiritus sancti honoretur à uobis, nihil sine Diacono agens uel loquens, quemadmodum nec paracletus à se ipso aliquid loquitur uel facit, sed glorificans Christum, expectat eius uoluntatem. & ut nemo in Christum credere potest sine doctrina spiritus, sic sine Diaconissa nulla mulier accedat ad Diaconum uel Episcopum. Presbyteri in formam Apostolorum à uobis censeantur; magistri sint sciētiæ Dei, quoniam Dominus nos mittens di
Mat. 28. cebat, Euntes docete omnes gentes, baptizantes ipsos
„ in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, docētes ip-
„ sos seruare omnia, quæ mandaui uobis. Viduæ & orphani in figuram altaris existimentur à uobis, uirgines in figuram turibuli & incensi honorentur.

Quòd res tremenda est hominem se ipsum demittere ad dignitatem aliquam sacerdotalem ut Coritæ, ut Saul, ut Ozias.

CAP. XXXI.

QVEMADMODVM non erat licitum alienigenam & eum, qui non esset Leuita, aliquid offerre, uel ad altare accedere sine sacerdotibus; ita uos sine Episcopo nihil facite. Quòd si quis sine Episcopo faciat aliquid, frustrà illud facit: non enim in opus ipsi imputabitur. Vt.n. Saul cùm sine Samuele obtulisset, audiuit

quoniam

quoniam frustrà fecisti. sic laicus omnis sine sacerdote
perficiens aliquid, frustrà facit. Et ut Ozias Rex cùm *1. Reg.*
non esset sacerdos, & sacerdotum sacra administrasset, *13.*
in lepram incidit propter iniquitatem; sic omnis laicus *4. Re. 15.*
non effugiet supplicium, si Deum contempserit, suos- *& 2. Paralip. 26:*
que sacerdotes despexerit, sibique honorem arrogaue-
rit, non imitatus Christum, qui non ipse se glorificauit *S. Ignat. in Ep. ad Magnes.*
ut fieret sacerdos, sed expectauit ut à patre audiret, Iu-
„ rauit dominus & non pœnitebit eum, Tu es sacerdos *Psa. 109*
„ in æternum secundum ordinem Melchisedech. Quòd
si sine patre Christus ipse se non glorificat, quomodo
fieri potest ut homo ipse se in sacerdotium proiiciat, nō
accepta dignitate à superiore, & ea faciat, quæ solis lici-
ta sunt sacerdotibus? Non'ne Coritæ quanquàm de tri *Nu. 16.*
bu leui erant, incendio consumpti sunt cùm in Mo-
sem & in Aaron insultassent, & de iis, quæ ad se non
spectabant, pugnassent? & Dathan, & Abiron uiui in *Nu. 17.*
Infernum descenderunt? Et uirga cùm germinasset,
multorum insaniam compressit, & à Deo Pontificem
institutum indicauit. Decet igitur & uos fratres sacri-
ficia uestra, siue oblationes Episcopo afferre, ut Pontifi
ci uel per uos, uel per Diaconos. etiam uerò primitias,
& decimas, & uoluntaria ei afferte. Ipse enim cognoscit
oppressos & cuilibet tribuit, quantum satis est, ne
quis sæpe eodem die, aut eadem hebdomada ac-
cipiat, alius uerò nihil omnino. Aequum
est enim iis, qui uerè oppressi sunt,
potius in usus suppeditare,
quàm iis, qui oppressi
esse existiman-
tur.

De conuiuio, & quemadmodum oporteat singulos Cleri ordines ab inuitantibus honorari. CAP. XXXII.

Luc. 14. QVI ad Agapas, siue (ut Dominus nominauit)
S. Ign. ad ad conuiuium instituerunt uocare Presbyteras:
Smyrn. quam norunt Diaconi oppressam, eam frequenter uocent. Seponatur autem in conuiuio quod pastori consuetum est dari, dico autem id quod ad primitias pertinet, ueluti sacerdoti, etiam si conuiuio non adsit, in honorem Dei, qui ei sacerdotium commisit. Quantum autem unicuique Presbyterarum datur, eius duplum detur Diaconis in honorem Christi. Presbyteris uerò, ut qui laborāt in uerbo doctrinæ, duplex quoque seponatur pars in gratiam Apostolorum Domini, cuius locum sustinent, tanquàm consiliarii Episcoporum, & Ecclesiæ corona. Sunt enim ii Senatus & consessus Ecclesiæ. Si Lector sit, capiat partem unam in honorem Prophetarum. Eodem modo Cantor & Ostiarius. unicuique igitur gradui, laici debitum honorem tribuant, in donis atque in omni uitæ ueneratione. Non autem facilè molesti sint præpositis, sed per ministros, quæ uoluerint, significent, hoc est per Diaconos, quibus cum maiori libertate poterunt uti. non enim ad Omnipotentem Deum accedere licet, nisi per Christum. ita laici omnia, quæ uolent, per Diaconum manifesta. Episcopo faciant, sicque de illius sententia ea perficiant. Neque enim olim in sacro sanctuario offerebatur uel gerebatur aliquid sine sacerdote. Labia enim sacerdotis custodient scientiam, & legem exquirent de ore ipsius, ait quodam in loco Propheta. Quoniam Angelus Domini Omnipotentis est: nam si ii, qui dæmones colunt, in nefariis & abomi-

(Margin notes: *S. Ignat. ad Mag.* beside "plum detur Diaconis…"; *Mala. 2.* beside "cerdote. Labia enim…")

abominandis impurisq; eorum factis, etiam nunc san
cta imitantur (ac longo quidem interuallo piaculum
si in comparationem ueniat, à pietate distet.) ueruntamen
si ii in illis impiis religionibus sine sacerdote nihil
offerunt, nihil faciunt, sed os lapidearum statuarum sa
cerdotem putant, à quo expectant sibi præcipi quid fa
cturi sint, & quæ ille præceperit omnia exequuntur;
nihilque nisi de eius sententia agunt, in honoreque
habent sacerdotem, eiusque nomen sacrosanctum exi
stimant in honorem inanimarum statuarum, cultumque
improborum spirituum: si inquam illi, cùm inania
falsaque opinentur, in nullaq; re firma spem suam
collocent, tamen sanctitatem imitari conantur, quanto
est æquius uos, qui clarissimam fidem certissimamque
spem obtinetis, & gloriosam æternam infallibilem
promissionem amplectimini, in præpositis colere Dominum
Deum, existimantes os Dei, esse Episcopum.

Quæ sit dignitas Episcoporum, & Diaconorum. CAP. XXXIII.

NAM si Aaron postquàm nunciauit Pharaoni sermones
nomine Mosis, Propheta dictus est, Moses
uerò Pharaonis Deus, scilicet utì Rex simul, &
Pontifex (ut inquit ad eum Deus) Deum posui te Pha Exo. 22.
raoni, & Aaron frater tuus erit tuus Propheta; cur non
uos quoque internuncios uerbi Prophetas esse existimetis,
eosque ut Deos reuereamini?

Quomodo oporteat laicos parere Diaconis. CAP. XXXIIII.

NVNC enim uobis loco Aaron Diaconus est, loco
Mosis Episcopus. quòd si Moses à Domino ap
pellatus

pellatus est Deus, à uobis quoque Episcopus Dei loco in honore habeatur, & Diaconus sit tanquàm eius Propheta. Nam quemadmodum Christus sine Patre nihil agit, ita Diaconus nihil agit nisi de sententia Episcopi. Et quemadmodum Filius sine patre non est, ita neque Diaconus sine Episcopo. Et quemadmodum Filius est obediens Patri, ita Diaconus omnis Episcopo paret. Et quemadmodum Filius nuncius est & propheta Patris, ita Diaconus nuncius est & propheta Episcopi. Propterea omnia, quæ à Diacono geruntur, significentur Episcopo, & per eum ad exitum perducantur.

Quòd non licet Diaconum sine Episcopo aliquid agere.
CAP. XXXV.

IN summa autem nihil agat Diaconus sine Episcopo, nec cuiquam quicquam det, nisi de illius sententia. Nam si clam Episcopo alicui egenti præbuerit aliquid, in contumeliam Episcopi præbebit, cumque calumniæ subiiciet, ut qui negligere uideatur eos, qui egestate oppressi sunt. Qui uerò Episcopo sermone uel factis detrahit, Deũ offendit, non
Exo. 22. audiens eum, qui dixit; Diis non maledices. non. n. de lapidum & lignorum piaculis legẽ ferebat, quæ suo falso nomine sunt abominabilia, sed de sacerdotibus, & iudicibus,
Psal. 81. quibus dixit; Dii estis, & filii excelsi omnes.

Quòd

Quòd non oportet Diaconum præter Episcopi sententiam dare aliquid; nam in calumniam Episcopi hoc aget.

CAP. XXXVI.

SI uides, Diacone, aliquem inopia premi, admonito Episcopo illi suppedites, nec clam in eius contumeliam quicquam agas, ne murmurationem in illum excites. Non enim contra illum murmuratio orta uidebitur, sed contra Dominum Deum, & audiet Diaconus & alii, quæ Aaron & Maria in Mosem oblocuti, audiuerunt. Quomodo non timuistis loqui contra Mosem seruum meum? Et rursum idem Moses iis, qui in eum conspirauerant, inquit, Non enim contra nos murmuratio uestra est, sed contra Dominũ Deum nostrum. Nam cùm laicus, qui dixerit racan, uel stulte, non impunè abiturus sit, ut qui nomẽ Christi contumelia affecerit, quid dicemus de Episcopo? per quem Dominus in ordinatione Spiritum sanctum uobis dedit; per quem sanctam doctrinam didicistis, & Deum cognouistis, & in Christũ credidistis; per quem cogniti estis à Deo; per quem cõsignati estis oleo exultationis, & chrismate sapientiæ; per quem filii lucis facti estis; per quem Dominus in illuminatione uestra, Episcopi manus impositionem testimonio suo cõprobans, in singulis uestrum suam sacram uocem emisit, dicens, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Per Episcopum, ò homo, adoptat te Deus in filium. Cognosce fili dexteram matris tuæ, & dilige eum, qui secundum Deum tuus pater est, & illum reuerere.

Exo. 16.

Quomodo

Quòd si aliquid orationi addendum est, plura hic capiat, quàm ille olim. Ille enim rem militarem tātùm ad ministrabat, belli pacisque moderator ad tuenda corpora, hic uerò Dei sacerdotium administrans, corpus, & animam periculis liberat. Quanto igitur anima corpore est excellentior, tanto sacerdotium Regno præstat. Ligat enim id & soluit supplicio, uel indulgentia dignos. Ideo Episcopum diligere debetis, ut patrem; timere, ut Regem, honorare, ut dominum. Fructus uestros & opera manuum uestrarum in uestram benedictionem illi offerentes primitias uestras, decimas, partes, dona uestra dantes ei ut sacerdoti Dei; primitias inquam frumenti, uini, olei, pomorum, atque omniū, quæ Deus præbet uobis. Et erit oblatio tua accepta in odorem suauitatis Domino Deo tuo, & benedicet Dominus operibus manuum tuarum, & multiplicabit Dominus bona terræ tuæ, quoniam benedictio in caput tribuentis reuertitur.

Quòd quemadmodum leges decimas dare præcipiunt, ita & Euangelium. CAP. XXXIX.

INTELLIGENDVM est autem, quòd quanquàm Dominus liberauit uos à seruitute adiectorum uinculorum, & eduxit uos in refrigerium, non ampliùs
» sinens uos sacrificare bruta animalia pro peccatis, solutos illis expiationibus, emissariis, assiduis lotionibus, & aspersionibus; non tamen oblationibus uos liberauit, quas sacerdotibus debetis, & beneficentiis erga eos, *Leu. 16.*
» qui egent. ait enim Dominus noster in Euangelio, Nisi *Matt. 5.*
» abundauerit uestra iustitia plusquàm scribarum & Pha
» risæorum, non intrabitis in regnum Cœlorum. Ita er-

go abundabit iustitia uestra, si de sacerdotibus, orphanis, uiduis maiorem curam suscipietis, ut scriptum est,
Psal. 3. Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in sæculum sæculi. Et rursum, Per eleemosynam & fidem
Pro. 15.
Pro. 11. delentur peccata. Et rursum, Anima benedicta omnis simplex. Ergo ita facies quemadmodum Dominus præcepit, & dabis sacerdoti iusta sua, primitias de area & torculari pro peccatis tanquàm mediatori, atque internuncio posito inter Deum & eos, qui expiationibus & deprecationibus opus habent. Te enim dare oportet, illum distribuere tanquàm œconomum, & dispensatorem rerum ecclesiasticarum. Neque enim ab Episcopo tuo rationem petere debes, neque eius dispensationem obseruabis quomodo eam peragat, quando, cum quibus, ubi, bene, uel malè, uel conuenienter. Habet enim iudicem Deum, qui in eius manus hanc dispensationem commisit, & dignum eum effecit sacerdotio tanti loci.

Admonitio decem mandatorum. CAP. XXXX.

HABE præ oculis timorem Dei, memor omni tempore decem Dei mandatorum.

1 Diligito Deum unum, ac solũ omnibus uiribus tuis.
2 Noli attendere Idolis, & huiusmodi aliis tanquã diis inanimis, uel ratione carentibus, uel dæmonibus.
S. Ignat. ad Mag. 3 Intellige Dei opera diuersum sumpsisse exordiũ per Christũ, & sabbatizabis per eum, qui cessauit ab operando, nõ autem à prouidendo sabbatismũ, qui est meditatio legum, non manuum cessatio.
4 Omnem absurdam cupiditatem abiice.
5 Omnem iniuriam, quæ ad hominum perniciem

 pertinet,

pertinet; iram omnem.
6 Honora parentes tanquàm ortus tui auctores.
7 Dilige proximum, sicut te ipsum.
8 Impartire uictum egentibus.
9 Periurium & iusiurandum uanum uita: non enim innocens iudicaberis.
10 Non appareas coràm sacerdotibus uacuus, & uoluntaria assiduè offer, nec ab Ecclesia Dei absis: summo mane, ante omne opus, & iterum uesperè gratias agens Deo, eo quòd tibi uitam est largitus. Operare, perseuera, labora, offer Domino uoluntaria tua. Honora enim, inquit, Dominum tuis iustis laboribus, præbe peregrinis unum, uel duo, uel quin-
„ que minuta. Congrega tibi cœlestes diuitias, quas *Matt. 6.*
„ nec tinea, neque fur demolitur. Sicque faciens noli iudicare Episcopum tuum, neque collaicum: nam si fratrem iudicas, factus es iudex, à nullo ad hoc munus electus. Nam solis sacerdotibus concessum est *Deu. 1.*
„ ut iudicent, quoniam dictum est eis, Iustum iudi- *Ioan. 7.*
„ cium iudicate, Et rursum, Estote trapezitæ proba- *Damascenus de fi.*
„ ti. Vobis enim permissum non est, immo contrà iis, *Orthod.*
„ qui iudicandi potestate carent, dictum est, Nolite iu- *lib. 4.*
„ dicare, & non iudicabimini. *Matt. 2.*

De accusatoribus, & calumniatoribus, & quòd non oportet iudicem iis facilè credere, uel non credere, sed cum diligenti inquisitione. CAP. XLI.

OPORTET tamen ut Episcopus rectè iudicet, sicut scriptum est, Iustum iudicium iudicate. & alio in loco, Cur à uobis ipsis non iudicatis quod iustum est? Imitamini ergo peritos argentarios. Vt enim ii improbos numos reiiciunt, probatos recipiunt, *Ioan. 7.* *In secunda aucto.*

ritate, ui detur alludere ad præceptū Pauli in prima ad Corinth. cap. 6.

ſic Epiſcopus debet quæ à reprehenſione abſunt, retinere; quæ uitium habent uel curare, uel ſi immedicabilia fuerint, proiicere, & non ſtatim abſcindere, neque cuiuis temere fidem habere. Accidit enim ut aliqui uel propter æmulationem, uel propter inuidiam contra fratrem falſam accuſationem inſtituant, quod duo ſenes Babylone fecerunt in Suſannam, & Aegyptia mulier in Ioſeph. Tu igitur cùm ſis homo Dei, noli tales criminationes facilè admittere, ne perdas innocentem, & occidas iuſtum. Nam qui talia recipere uult, iræ magis, quàm pacis pater eſt. Vbi autem ira reperitur, inde abeſt Dominus: nam ira cùm ſit Satanæ amica (illam inquam, quæ præter rationem excitatur) per falſos fratres nunquam in Eccleſia concordiam eſſe patitur. Quare quos tales cognoſcitis dementes, contentioſos, alienis malis gaudentes, iis nolite fidem habere, ſed cauete ne quid à talibus contra fratrem audiatis: quoniam in oculis eorum nihil inſidet, præterquàm cædes, & in quo minus quis ſuſpicatur, confodiunt uirum. Tu ergo mentem adhibe accuſatori, ſapienter obſeruans eius uitæ conſuetudinem, quæ, ac cuiuſmodi fuerit; & ſi comperies eum uerum dicere, fac ſecundum præceptionem Domini, apprehenſumque accuſatum remotis arbitris corrige, ut ad pœnitentiam redeat. Quòd ſi obſequi noluerit, uocatis duobus, uel tribus uiris, monſtra ei delictum, admonens eum in manſuetudine, & diſciplina. Quoniam in corde bono requieſcet ſapientia, & in corde inſipientum non cognoſcitur.

Prou. Cap. 14.

Quòd

Quòd oportet peccatores separatim increpare, & pœnitentes recipere secundum ordinationem Domini. CAP. XLII.

SI igitur persuasus fuerit in ore trium uestrum, bene habet; quòd si obdurauerit, dic Ecclesiæ; si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquàm Ethnicus & publicanus, nec illum ampliùs ueluti Christianum in Ecclesiam admiseris, sed ueluti Ethnicum uitaueris. Pœnitentiam agere uolentem recipe: non enim prius Ethnicum uel publicanum in communionem recipis, quàm eum præteritæ impietatis pœniteat. nam pœnitentibus locum pœnitentiæ statuit Dominus noster Iesus Christus.

Exempla de pœnitentia. CAP. XLIII.

ETENIM ego Matthæus unus ex duodecim, qui in hac doctrina loquũtur uobis, sum Apostolus, & cùm prius publicanus essem, nunc per fidem misericordiam consecutus sum, pœnitentiamque egi de præteritis actionibus, & dignus factus sum, ut essem Apostolus, ac prædicator uerbi. Et Zachæus, quem Dominus recepit in pœnitentia illi supplicantem, item publicanus antea fuerat. Iam uerò milites, & publicanorum turba, cùm accederent ad dominicum de pœnitentia sermonem, audierunt à Propheta Ioanne post
» baptismum, Nihil plusquàm quod ordinatum est uo- *Lu.3.*
» bis, facite. Eodem modo Ethnici spem uitæ non amiserunt, si per pœnitentiam incredulitatem abiecerint. Quare utì publicanum, & Ethnicum habeas illum, qui de opere malo correptus, pœnitentiam agere recusat. Et Ethnici, si postea dolere, & ab errore

redire

redire uolent, eos in Ecclesiam recipimus, ut uerbum audiant, non tamen communionem habemus cum eis, quousque recepto baptismi sigillo, initiati sint. Eodem modo pœnitentes, quousque pœnitentiæ fructum non ostenderint, permittimus ecclesiam ingredi, quò uerbum audientes funditus non intereant: non habeant autem communionem orationis, sed discedant post lectionem legis, Prophetarum, & Euangelii; ut per discessum meliores euadant in uitæ consuetudine; studentes ad conuentus quotidie uenire, & precibus operam dare, quò & ipsi recipi ualeant, & eos, qui uident compungant, cautioresque fiant, uerentes ne in similia incidant.

Quòd non oportet inimicum animum habere aduersus illos, qui semel bis'ue peccant. CAP. XLIIII.

NOLI tu abominari ô Episcope eum, qui uno, altero'ue peccato lapsus est: nec illum Dominico sermone prohibeto, neque à communi uictu reiicito; quoniam neque DOMINUS recusabat cum publicanis & peccatoribus cibum capere. quod cùm ei à Pharisæis obiiceretur, dicebat, Non opus habent, qui ualent, medico, sed qui ægrotant. Versamini igitur, & consuetudinem habete cum iis, qui propter peccata segregati sunt, eos procurantes, consolantes, confirmantes, dicentesque iis, Corroboramini manus dissolutæ, & genua debilitata. Consolari enim oportet lugentes, & parui animi hominibus alacritatem iniicere, ne ob magnitudinem mœstitiæ in dementiam incidant, quoniam pusillanimis ualde insipiens est.

Matt. 9.

Heb. 12. 6.

Quo-

Quomodo oporteat recipere pœnitentem, & quomodo cum peccatoribus agendum sit, & qui sint ab Ecclesia abscindendi. CAP. XLV.

SI quis conuersus pœnitentiæ fructum ostenderit, ad orationem eum admitti oportet, uti filium illum perditum & prodigum, qui consumptis bonis cum meretricibns, porcos pascebat, & siliquis satur fieri expetebat, cùm nemo illi daret. Deinde cùm pœnitentia ductus, & ad patrem reuersus, dixisset, Peccaui in Cœlum, & coràm te, & non sum ampliùs dignus uocari filius tuus. eum amantissimus pater cum musicis recepit, redditaque illi ueteri stola, anulo, & calceamentis, atque occiso uitulo saginato, lætatus est cum amicis. Idem fac tu Episcope. Sed quemadmodum Gentilem per lauacrum recipis, post eius institutionem, ita hunc per manuum impositionem uti per pœnitentiam purgatum, omnibus pro eo rogantibus, in pristinum statum restitues, & erit ei in locum lauacri impositio manuum. Nam per impositionem manuum nostrarum credentibus Spiritus sanctus dabatur. Ac si quis ex firmis fratribus obiiciat tibi, quòd
„ hunc in gratiam recepisti, dic ei, Tu semper mecum *Lu.* 15.
„ es, & mea omnia tua sunt; gaudere debebas & lætari quòd frater hic tuus mortuus erat, & reuixit, perierat, & inuentus est. Quòd autem Deus pœnitentes non modò recipit, sed etiam eos in pristinum gradum restituit, idoneus testis est sanctus Dauid, qui post commissum in Vriam delictum, rogabat Deum di-
„ cens, Redde mihi exultationem salutaris tui, & spiri- *Ps.* 50.
„ tu principali confirma me. Et rursum, Auerte faciem
„ tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.

„ Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum in-
„ noua in uiſceribus meis. Ne proiicias me à facie tua,
„ & Spiritum ſanctum ne auferas à me. Tu igitur uti clemens medicus, peccatores omnes cura, utens accomodatis ad ſalutem medicamentis, non modò ſecando, urendo, nouaculam adhibendo; ſed etiam alligando, exiccando, iniiciendo medicamenta leuia, cicatricem obducentia, emolliendo ſermonibus conſolatoriis. Si uulnus altum fuerit, reficito ſuaui unguento, ut repletum reliquis partibus æquetur. Si ſordes collegerit, nouacula perpurgato, hoc eſt ſermone ad incidendum idoneo. Si intumuerit, id acri collyrio complanato, hoc eſt iudicii minis. Si ſerpat, cauterio cohibeto, tabemque excidito, ieiunii acrimonia. Quòd ſi hæc feceris, uideriſque à pedibus uſque ad caput non prodeſſe fomenta: non oleum, non faſcias, ſed ſerpere tabem ſuperareque omnem medicinam, uelutì cancrum omnia membra exedentem, tunc re multum conſiderata, ac deliberata, adhibitiſque aliis peritis medicis, tabidum membrum abſcindito, ne totum Eccleſiæ corpus contabeſcat. Noli igitur eſſe facilis ad abſcindendum, neque cito ad dentatam ſerram curras, ſed primùm utaris cultello abſceſſum diuidens, ut cauſa, quæ dolorem faciebat expulſa, corpus ſine dolore conſeruet. Quòd ſi aliquem impœnitentem, atque obduratum uideris, tunc cum triſtitia & luctu medici-
Exo. 23. nam reſpuentem, ab Eccleſia abſcinde. Tollite enim
„ malum de uobis, & timoratos facite filios Iſrael. Et rur
„ ſum, Non accipies perſonam diuitis in iudicio, & pau-
„ peris non miſereberis in iudicio, quoniam iudicium
„ Domini eſt.

Quòd

Quòd oportet Iudicem, non esse acceptorem personarum.
CAP. XXXXVI.

QVOD. si falsa fuerit criminis accusatio, uosque pastores unà cum Diaconis uel ob personarum gratiam, uel ob munerum pactionem falsum pro uero acceperitis, uolentes criminatori gratificari, reumque accusatum illum quidem, sed innocentem ab Ecclesia
„ eieceritis, rationem reddetis in die Domini. Quoniam *Exo. 23.*
„ scriptum est, Innocentem & iustum non occides; non
„ capies munera ut percutias animam. Munera enim excæcant oculos sapientum, & perdunt uerba iusta. Et
„ rursum, Iustificantes impium pro donis, & quod iustum est à iusto tollentes. Cauete igitur à condemnando aliquo iniustè, & ab improbis defendendis. Væ *Isa. 5.* *Isa. 5.*
„ enim dicenti bonum malum, & malum bonum; ama-
„ rum dulce, & dulce amarum; ponenti lucem tenebras, & tenebras lucem. Nam si alios iniustè condemnatis, ipsi contra uos pronunciatis. quoniam ait Dominus;
„ Quo iudicio iudicatis, iudicabimini, & quo condemna *Matt. 7.*
„ tis, condemnabimini. Quare si nulla personarũ ratione habita, iudicaturi estis, cognoscite eum, qui falso testimonio accusat proximum, ostenditeque esse calumniatorem, inuidum, interfectorem, perturbatorem, oratione inconstantem, sibi pugnantem in iis, quæ loquitur, & uerbis proprii oris conuictum. Laqueus.n. ualidus insidet in eius labiis: quem refutatis eius mendaciis, seuerè iudica, & gladio ignis trade, facque tu in eum, quemadmodum ille cogitabat in proximum facere. Nam quod locutus est; quantum ad eum attinet, occidit fratrem, iudicis auribus occupatis. Scri- *Deu. 19.*
„ ptum est autem, quòd fundens sanguinem hominis,

pro sanguine ipsius effundetur, & tolles sanguinem innocentem à te effusum.

Quomodo oporteat calumniatorem punire. CAP. XXXVII.

EIICITE eum extra cœtum uestrum ueluti fratris interfectorem: deinde interiecto tempore, si se pœnitere confessus fuerit, premite eum ieiuniis, postea manu ei imposita recipite, prius tamen fide accepta, se neminem posthac turbaturum. Quòd si reuersus in Ecclesiam, eodem modo seditionem moueat, & studio contentionis comparans crimina, non desinat fratrem perturbare, & uexare; exterminate eum, ueluti hominem pestilentem, ne Ecclesiam Dei euertat. Talis enim homo ciuitatem perturbat, & si intra Ecclesiam manet (quod decorum nō est) illi existit inutilis, & superfluus, inquinans, quantum in se est, Christi corpus. Nam si quidam homines, qui à suo ortu superflua membra reliquo corpori adiuncta habent, ueluti digitos, uel carnis processus, propter turpitudinem illas eminentias abscindunt, nihilque fit iis indecorum, cùm per artificem naturalem corporis habitum recipiunt, quanto magis id facere debetis uos Pastores, cùm sit Ecclesia corpus perfectum constans ex integris membris in Deum credentibus in timore Domini & charitate: scilicet cùm inuenitur membrum aliquod superfluū, improba sapiens, & reliquum corpus deturpans, atque perturbans, seditione, contentione, detractione; afferens ei timores, molestias, maculas, detractiones, crimina, perturbationes, & huiusmodi Diaboli opera: operam dans ueluti ad id delectus à Diabolo ut nihili fiat Ecclesia per blasphemias, tumultus, contentiones, dissensiones:

ſenſiones. Is igitur extra Eccleſiam iterum eiectus à cœtu Domini meritò abſcinditur; ornatiorq́; eſt Dei Eccleſia, quàm antea, cùm illud ſuperfluum, & à ſe alienum membrum nutriebat. Ideo neq; in blaſphemiam ampliùs, neque in contemptum incurrit, liberata improbis, doloſis, contumelioſis, ferocibus, proditoribus, honeſtati infeſtis, uoluptuoſis, uanæ gloriæ cupidis, deceptoribus, oſtentatoribus, qui ſibi propoſuerunt diſpergere, immo uerò diſſipare agnos Domini. Tu autem Epiſcope ſtude unà cum clero tibi ſubiecto, rectè tractare uerbum ueritatis, quoniam dicit Domi-
» nus, Si obliquè contra me ambulatis, & ego contra *Leu. 26.*
» uos obliquè ambulabo. Et alio in loco, Cum ſancto *Pſa. 17.*
» ſanctus eris; & cũ innocente innocens eris, & cũ peruerſo peruerteris. Sãctè igitur ambulate, ut laude potius à Domino, quàm contrà reprehẽſione digni iudicemini.

Quòd oportet Diaconum leuare onus Epiſcopi & leuiora gubernare.

CAP. XXXVIII.

CONCORDIAM tenentes ò Epiſcopi, pacem inter uos ſeruate, miſericordes & fratrum amantes, accurato ſtudio paſcite populum, unanimi mente docentes uobis ſubiectos eandem ſententiam habere, & idem de iiſdem rebus ſentire. Ne ſint in uobis ſchiſmata; ſitis autem unum corpus & unus ſpiritus perfectus eadem mente, & eadem ſententia ſecundum Domini mandatum. Atque omnia quidem Diaconus ad Epiſcopum referat, ut Chriſtus ad patrem refert, ſed quæ poteſt ipſe, per ſe gubernet, accepta ab Epiſcopo poteſtate, ut Dominus à patre & creandi & prouidendi poteſtatem accepit. Grauiora Epiſcopus iudicet. Verùm *Ignat. ad Trall. ad Mag. ad Smirn.*

esto Diaconus Episcopi auditus, oculus, os, cor, anima. Ne sit in multis sollicitus Episcopus, sed tantùm in præcipuis, quemadmodum Ithor Mosem admonuit, & eius consilium probatum fuit.

Quòd non est conueniens Christiano controuersia, & altercatio.

CAP. XXXXIX.

PRÆCLARA Christiani laus est, cum nullo habere negocium. Quòd si ex aliqua uexatione, uel tentatione lis alicui oriatur, curet ut ea transigatur, etiam si detrimentum pati debeat; nec ad Ethnicum iudicium accedat, sed nec patiatur mundanos magistratus de nostris ius dicere. Nam per illos diabolus Seruos Dei uexat, & nobis notam inurit, quasi non habeamus nos unum sapientem, qui possit inter partes iús administrare, & controuersias componere.

Quòd non oportet fideles coràm infidelibus litigare, neq; ex iis aliquem testem uocare aduersus Christianum. CAP. L.

NON cognoscant ergo gentes controuersias, quæ inter uos oriuntur, neque contra uos infidelium testimonia recipiatis, neque ab iis iudicari uelitis, neq;
Mar. 12. iis aliquid tribuatis commodi, metus'ue causa: Sed reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, quæ Dei Deo; ueluti tri-
Mat. 17. butum, censum, didragmum; quemadmodum Dominus noster cùm dedisset staterē, molestia liberatus est. Opta igitur potius detrimentum pati, & iis, quæ ad pacē pertinent, intende non solùm erga fratres, sed etiam erga infideles. Nam si in commodis uitæ iacturam pateris, in iis, quæ ad Deum pertinent, damni nihil facis,

cis; cùm pius sis, & secundùm Christi mandatum uiuas. Quòd si fratres inter se de iis rebus controuersias habent (quod absit) hoc ipso Præpositi intelligere debetis, quòd qui tales sunt, fratrum in Domino officio nō funguntur, sed potiùs, infensorum inimicorum: atque unus quidem ex ipsis inuenietur, mitis, probus, filius lucis, alius uerò immanis, contumax, iniustus. Condemnatus igitur, mulctetur, segregetur, pœnas odii ad uersus fratrem pendat. Deinde si eum pœniteat, recipiatur, sicque castigati homines leuiora uobis reddent iudicia. Oportet etenim inter se condonare iniurias; non eos, qui iudicant, sed eos, quibus iniuria illata est, quemadmodum Dominus pronunciauit cùm ego Petrus eū interrogassem, Quoties in me frater meus peccabit, & remittam ei usque septies? Et ipse respondisset, Non dico tibi usque septies, sed usque saptuagies septies. Tales enim Dominus uult suos esse discipulos, nihilque omnino eos habere aduesus quenquàm uelu ti effrenatam iram, uel immanē furorem, uel iniustam cupiditatem. Ita perturbatos igitur reducite in amicitiā, inimicitiis irretitos in concordiā, quoniam ait Dominus, „ Beati pacifici, quoniā ipsi filii Dei uocabuntur. *Matt.* 5.

Mat. 18.

Quòd oportet in secunda sabbatorum cognoscere causas. CAP. LI.

IVDICIA uestra fiant in secunda sabbatorum, ut si qua controuersia ex sententia uestra oriatur usquè ad sabbatum, libera sit uobis facultas, qua possitis illam controuersiam componere, & pacem conciliare inter eos, qui litigant. Adsint autem iudicio Diaconi & Presbyteri integrè iudicaturi, ueluti Dei homines cum iustitia. Cùm utraque persona uenerit, prout lex iubet,

iubet, ambo qui litigant, ſtatuantur in medio tribunali, iisque auditis, ſanctè iudicium pronunciate; ſtudentes ante ſententiam Epiſcopi, eos conciliare, ne exeat ſupra terram iudicium in peccatorem, prout in tribunali conſortem participemque cauſæ habet Chriſtum Dei. Quòd ſi qui, eo quòd non rectè ambulant in Domino, de blaſphemiis erunt ab aliquo redarguti, eodem modo audite utramque perſonam, accuſatoris & rei, non corrupti muneribus, neque in alteram partem propenſi, ſed cum iuſtitia tanquàm uitæ
Deut.16. æternæ mortiſque ſententiam ferentes. Iuſtè enim (inquit) Quod iuſtum eſt, perſequeris. nam qui iure à uobis ſupplicio afficitur, atque eiicitur, à uita, gloriaque æterna expellitur, & apud homines ſanctos, infamia notatus, & apud Deum iudicatus habetur.

Quòd non oportet pro omni delicto eandem pœnam inferre, ſed differentem pro uarietate peccati. CAP. LII.

NOLITE pro omni peccato eandem ſententiam ferre, ſed unicuique propriam pœnam ſtatuite cum multa prudentia, iudicantes ſingula delicta parua ac magna; atque aliter quidem æſtimabitis peccatum operis, uel ſermonis; aliter propoſiti uel conuicii, uel ſuſpitionis. Atque alios quidem minis ſubiicies, alios ſubſidiis pauperum, alios ieiuniis affliges, alios ſegregabis pro delicti magnitudine. Nam lex quoque non omnibus delictis eandem pœnam decreuit, ſed aliter puniebat quæ in Deum, & quæ in ſacerdotem, & in ſacrum, & in hoſtiam committebantur; aliter quæ in Regem, & Principem, atque ea, quæ in militem, & in ſubditum æqualem, ſiue quæ in ſeruum uel in bona,

na, uel in bruta delinquebantur. Et rursum non erat eadem ratio peccati in parentes, atque consanguineos, & non eodem modo uindicabantur, quæ ex proposito fiebant, & quæ casu, atque illis quidem mors per crucem, uel per lapides pœna statuebatur; iis multa uel uerbera, uel talionis pœna. Quare uos quoque diuersis delictis diuersas pœnas imponatis, ne fortè aliqua iniuria interueniens, prouocet Deum ad iram. Nam si quod iniustum iudicium exercebitis, eius à
» Deo mercedem capietis. Sicuti enim iudicio iudicatis, iudicabimini. *Matt.7.*

Quales oporteat esse accusatores, & iudices. CAP. LIII.

SEDENTES igitur pro tribunali, præsentibus ambabus personis (non enim eos dicemus fratres, quousque pacem inter se conciliauerint) exquirite diligenter de iis, quæ in iudicium adducuntur. Et primùm de accusatore, an nunc primùm accusauerit, an aliorum nomen detulerit; num ex simultate ipsorum, uel ex contentione crimen natum uideatur: qualis sit eius uitæ consuetudo, ac cùm talis bonæ conscientiæ repertus fuerit, tamen non habeatur fides soli. Est enim id contra leges, sed habeat is alios testes similibus mori-
» bus præditos, prout lex iubet, In ore duorum uel trium stabit omne uerbum. Eam autem ob causam diximus, mores illorum inuestigandos esse cuiusmodi sint, quoniam sæpenumerò euenit, ut duo uel plures in re mala testimonium dicant, & concorditer falsum defendant, quod factum est Babylone à duobus senibus in Susannam, & Samariæ à filiis iniquorum in Nabuthæ, & in Ierusalem à multitudine Iudæorum in Dominum *Matt.18* *Dan.13.* *3.Reg. Cap.21.*

minum, & in Stephanum eius protomartyrem. Testes igitur sint mites, iræ expertes, boni, charitate præditi, temperantes, continentes, ab improbitate alieni, fideles, pii. nam talium hominum, propter mores firmum, & propter uitam eorum uerum censendum est testimonium. illorum, qui tales non sunt, testimonium nolite probare, etiam si aduersus aliquem concordes esse uideantur. Præceptum est enim in lege, Non eris cum multis in malicia; Non accipies auditum uanum; Non sedebis cum multitudine ut declines iustum. Rursum reum quoque cognoscere debetis qua consuetudine, ac quibus moribus sit, si probatæ uitæ, si sine crimine, si sanctitatem amplectatur, si uiduarum, peregrinorum, & pauperum curam habeat, si fratres diligat, si turpis lucri cupidus non sit, non uorator, non pecuniarum direptor, si sit temperans, ac non asotus, uel ebrius, uel helluo, si sit clemens, & ad largiendum paratus.

Exo. 23.

Quòd fieri potest, ut alicui ex prioribus malis in secundis habeatur fides. CAP. LIIII.

SI enim ille præteritorum delictorum habet præiudicium, iam ex parte aliqua uera putanda sunt crimina, quæ ei nunc obiiciuntur, nisi ius ipsi faueat. Fieri enim potest, ut ille aliquando peccauerit, à præsenti uerò crimine innocens sit. Quare in iis diligenter inuigilantes, in reum cautas firmasque sententias proferte. ac si post segregationem is ueniam petat, procumbatque Episcopo, & peccatum confiteatur, recipite ipsum, neque illum calumniatorem impunitum dimittatis, ne in alium rectè uiuentem calumniam excogitet,

cógitet, ne'ue aliquem alium inuitet ad eadem faciendum. Neque uerò conuictum sine nota relinquatis, ne alius in eandem culpam incidat. Nam nec testis prauorum impunitus manere debet, neque delinquens pœnam effugere.

Quòd non oportet in iudicijs alteram tantùm partem audire.
CAP. LV.

DICIMVS non oportere iudicia ex altera tantùm parte constituere: nam si unam tantùm personam audiueritis absente altera, neque se defendente aduersus obiectum crimen, temereque sententiam damnationis tuleritis, rei interitus, & participes criminatoris esse apud Deum iustum iudicem reperiemini. Nam qui alterius iudició præest, similis est eius, qui caudam canis manibus tenet. Quòd si Babylonios senes imitati fueritis, qui falso testimonio dicto Susannam morti addixerunt, illorum iudicio ac pœnæ obstricti eritis, quoniam Susannam Dominus per Danielem è manu iniquorum eripuit; eos uerò, qui sanguinis illius rei erant, igni adiudicauit; uos autem per ipsum
„ increpauit dicens, Sic fatui filii Israel non iudicantes, *Dan.13.*
„ neque, quod uerum est, cognoscentes, condemnastis
„ filiam Israel, reuertimini ad iudicium, quia falsum testimonium locuti sunt contra eam.

Exempla iusti iudicij, externorum iudicum in sententijs cautio. CAP. LVI.

ASPICITE mundana iudicia, quorum potestati uidemus tradi homicidas, adulteros, ueneficos,

ſepulchrorum perfoſſores, latrones; de quibus cũ quæſiuerunt præfecti iudicio, ab iis, qui illos in iudicium adduxerunt, demum interrogant reos, an illa ita ſe habeant? Quibus affirmantibus, non continuò eos ad ſupplicium mittunt, ſed per plures dies quæſtiones exercent cum multo conſilio, & uelo interiecto. Tandem uerò is, qui ſentẽtiam mortis in reum pronunciaturus eſt, ſublatis manibus aduerſus ſolem, ſe innocentem ab illius ſanguine conteſtatur. Quod illi faciunt quanquàm Ethnici, & diuini numinis ignari, ultioniſque à Deo propoſitæ propter innocentum damnationem.

Quòd non oportet fideles contra ſe inuicem aliquid habere.

CAP. LVII.

VOS uerò cùm ſciatis quis ſit Deus ueſter, & cuiuſmodi ſint eius iudicia; quo'nam modo poteritis prauo animo in aliquem iudicii ueſtri ſententiam ferre; quæ ſtatim à Deo cognoſcitur? Ac ſi iuſtè iudicaſtis, iuſta præmia capietis nunc & in futurum; ſi iniuſtè, paria conſequemini. Nos ergo fratres conſulimus uobis, ut à Deo potius laudem, quàm uituperationem conſequi uelitis; quoniam laus hominum à Deo uita æterna eſt, quemadmodum contrà mors æterna paratur. Quare eſtote iuſti iudices, pacifici, iracundia uacantes: nam qui ſine cauſa iraſcitur fratri,
Eph.4. reus erit iudicio. Quòd ſi accidat ex caſu aliquo commoueri uos in aliquem, ſol non occidat ſuper iracun-
Pſ.4. diam ueſtram. Iraſcimini (inquit Dauid) & nolite peccare. hoc eſt cito conciliamini, ne ira confirmata, recordatio offenſionum fiat, & peccatum efficiat. Animæ enim recordantium mala in mortem, inquit Solomon.

mon. Dicit autem Dominus noster & Saluator Iesus Christus in Euangelio, Si offers donum tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quòd frater tuus habet aliquid contra te, dimitte ibi munus tuum ante altare, & uade prius & reconciliare fratri tuo, & tunc ueniens offer donum tuum. Donum autem, quod Deo offertur, est cuiusque oratio & Eucharistia. Quare si quid aduersus fratrem tuum habes, uel ipse aduersus te, nec orationes tuæ exaudientur, neque Eucharistiæ tuæ recipientur propter subiectam iracundiam. Oportet autem assiduè orare fratres. Sed quoniam Deus eos, qui in iracundia iniustè cum fratribus inimicitias habent, non exaudit etiam si ter in hora orauerint; ideo necesse est omnes inimicitias, & animi imbecillitatem deponere, ut corde puro & immaculato orare ualeamus. Quanquam inimicos quoque diligere Dominus præcepit: minimè uerò amantes odio habere. *Matt.5.*

„ Et legislator inquit, Non odio habebis omnem ho- *Leu.19.*
„ minem; non habebis odio fratrem tuum mente tua:
„ redargutione redargues fratrem tuum, & non acci-
„ pies per ipsum peccatum: non odio habebis Aegy- *Deut.23*
„ ptium, quoniam aduena fuisti apud eum; non odio
„ habebis Idumæum, quoniam frater tuus est. Et Dauid dicit, Si retribui retribuentibus mihi mala. Quare si uis Christianus esse, sequere legem Domini: solue omne uinculum iniquitatis: in te enim Dominus potestatem reposuit dimittendi peccata fratri, quæ in te commissa sunt usque septuagies septies, hoc est ad quadringenta nonaginta. Quoties igitur dimisisti fratri tuo, ut nolis eidem etiam nunc dimittere? Quan- *Ps.7.*
„ quàm Zachariam audiuistis dicentem, Vnusquisque *Zach.8.*
„ malum proximi uestri ne cogitetis in cordibus uestris.

Tu uerò tamen iniuriarum memor es, & conseruas inimicitias, & ad iudicium uocas, atque iram respicis, & oratio tua impeditur. Quòd si quadringenta nonaginta offensiones dimisisti fratri tuo, tamen auge præterea mansuetudinem tuam in bonitatem per te ipsum; & quamuis ille non faciat, tu tamen stude dimittere proximo, ut efficiaris filius Patris tui, qui est in cœlis, & cùm oraueris, exaudiaris tanquàm amicus Dei.

Quòd oportet Episcopos ea, quæ pertinent ad pacem, suggerere laicis per Diaconos. CAP. LVIII.

IDEO, ò Episcopi, cùm ad orationem perueníetis post lectionem, post psalmodiam, post Scripturarum doctrinam, Diaconus astans prope uos, alta uoce dicat, Ne quis contra aliquem; Ne quis in hypocrisi. Vt si inter aliquos dissensio reperta fuerit, conscientia perculsi rogent Deum, concilienturque cum fratribus. Etenim si domum aliquam intrantes ante omnia dicere debent, Pax huic domui, ueluti pacis filius,
Mat. 10. pacem largientes iis, qui ea digni sunt, uti scriptum est, uicinis & longinquis, quos nouit Dominus, quòd sunt sui, multo magis eos, qui Ecclesiam Dei ingrediuntur. Oportet in primis pacem precari. Quòd si quis aliis eam precatur, multo magis ipse in pace reperiatur, ueluti filius lucis. Nam, qui illam in se non possidet, non est dignus, qui eam aliis concedat. Ideò opus est ut in primis habeat pacem ipse. Nam, qui ipse secum non diffidet, neque cum alio contendet, sed erit pacificus, amicabilis, congregans quæ Domini sunt, cooperator eius factus ad multiplicandum ei illos, qui salui fiunt in concordia. Qui enim inimicitias & dissidia

ſidia excogitant, nec non contentiones ac iudicia, improbi & alieni à Deo iudicantur.

Connumeratio uariæ prouidentiæ, & quemadmodum Deus à principio per quamlibet generationem uocauit omnes ad pœnitentiam. CAP. LIX.

DEVS enim cùm miſericordiæ Deus ſit, à principio ſingulas generationes ad pœnitentiam uocauit per iuſtos ac Prophetas. Atque illos quidem, qui ante diluuium fuerunt, per Abel, & Sem, & Seth, præterea per Enos, & per Enoch, qui fuit tranſlatus, instituit: eos, qui in diluuio reperti ſunt, per Noe; qui erãt Sodomis, per hoſpitalem Lot; eos, qui poſt diluuium nati sũt, per Melchiſedech, per Patriarchas, per ſanctũ Iob; qui in Aegypto fuerunt, per Moſem; Iſraelitas per eũdem Moſem, & per Ieſum Leb, Phinees & reliquos; eos, qui poſt legem fuerunt, per Angelos, & per Prophetas; eoſdem per propriam incarnationem ex Virgine factam; illos, qui fuerũt paulò ante eius corporalem manifeſtationem, per præcurſorem Ioannem: eoſdem per eundem, etiam poſt natiuitatem ipſius (Dicebat.n. Pœnitẽtiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum) eos, qui poſt eius paſſionem fuerunt, per nos duodecim, & per uas electionis Paulum. Nos ergo, qui digni facti ſumus, ut eſſemus teſtes aduentus ipſius cũ Iacobo fratre Domini, & aliis ſeptuaginta duobus, & ſeptẽ Diaconis eius ex ore Domini noſtri Ieſu Chriſti audiuimus, & perfectè ſcientes dicimus, quæ ſit uoluntas Dei bona, placens & perfecta per Ieſum Chriſtum nobis demonſtrata, ut nullus intereat, ſed uniuerſi homines unanimi ſententia credentes ei, & unanimẽ laudem ferentes in eum, uiuant in æternum. *Matt. 3.*

Quòd

Quòd uoluntas Dei est, ut omnes homines sint concordes in pietate ad imitationem cœlestium Virtutum. CAP. LX.

HOc est enim illud, quod docuit nos Dominus dicere Patri suo, cùm oramus, Fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra, ut quemadmodum cœlestes naturæ incorporearum uirtutum omnes concorditer glorificant Deum, ita & in terra omnes homines uno ore, unoque affectu glorificent solum Deum, unum, ac uerum per unigenitum Christum. Voluntas igitur sua est laudari ipsum concorditer, adorari unanimiter. Ea est enim uoluntas ipsius in Christo, ut multi sint, qui saluentur in ipso. nec ei damnum demus, neque Ecclesiam extenuemus, neq; numerũ minuamus per unam animam hominis à nobis interemptam, quæ cùm potuisset saluari per pœnitentiam, periit non modò per propriam iram, sed etiam per uestras insidias, & imple-
Mat.12. uistis quod scriptum est, Qui non congregat mecum, dispergit. Ac cũ talis dissipator fueris, eris etiam ouium aduersarius, Dei inimicus, agnorum corruptor, quorum Dominus pastor fuit; nos congregatores ex uariis gentibus & linguis in multo labore, in periculo, in fatigatione assidua, in uigiliis, ieiuniis, humi cubationibus, persecutionibus, plagis, carceribus, ut Dei uoluntati obsecuti impleremus triclinium recumbentium, hoc est sacram & catholicam Ecclesiam gaudentibus & exultantibus iis, qui sunt uocati; laudantibusq; & glorificantibus Deum, qui illos per nos ad uitam uocauit. Vos igitur quoad per uos fieri potuit, dispersistis, Vos uerò laici pacem inter uos seruate studentes Ecclesiam amplificare, & eos, qui putantur agrestes, ad illam reducere; mansuefacere, atque restituere. Eaque sum

ma

ma repromiſſionis merces à Domino proponitur. Si Ier. 3.
ſeparaueris ab indigno dignum, & precioſum, quaſi
os meum eris.

Deſcriptio Eccleſiæ & Cleri, & quid unus quiſque ex congregatis Clericis & Laicis in Synaxi facere debeat.

CAP. LXI.

TV uerò ô Epiſcope eſto ſanctus, uacans culpa, nō percuſſor, non iracundus, non immanis, ſed ædificator, conuerſor, paratus ad docendum, patiens, benignus, mitis, longanimis, monitor, conſolator tanquàm Dei homo. Cùm uerò Eccleſiam Dei conuocas, uelu ti magnæ nauis gubernator, iube cum omni ſciētia cœtus celebrari, præcipiens Diaconis tanquàm nautis, ut diſponant loca fratribus, tanquàm Epibatis cum omni diligentia & ſanctitate. Ac primùm ſit longa domus, ad Orientem, conuerſa, ex utraque parte paſtophoria habens ad Orientem, quæ nauis habeat ſimilitudinem: In eius medio ſit Epiſcopi ſedes, ad cuius utrunque latus conſideant Presbyteri, & Diaconi aſſiſtant ſuccincti & expediti. Hi enim ſunt ad nautarum & muralium præfectorum ſimilitudinem. Horum cura laici in altera ſedeant cum omni quiete & ordine; mulieres quoque ſeparatim ſedeant, ſilentium ſeruātes. Medius Lector è loco ſuperiori ſtans, legat libros Moſis, Ieſu Nauæ, Iudicum, Regnorum, Paralipomenon de reditu: præterea Iob, Solomonis, ſexdecim Prophetarum; ſeruata lectionum uiciſſitudine. Alius Dauid hymnos canat, & populus initia uerſuum concinat. Poſt hæc acta noſtra, & Epiſtolæ Pauli cooperatoris noſtri, quas ad Eccleſias miſit ſecundum inſtitutionem Spiritus ſancti.

Deinde

Deinde Diaconus uel Presbyter legat Euangelia, quæ ego Matthæus, & Ioannes uobis tradidimus, & cooperatores Pauli Lucas, & Marcus accepta uobis reliquerunt. Ac cùm Euangelium legitur, omnes Presbyteri, Diaconi, & Laici assurgant cum magno silentio:

Deu. 27. & 5. Scriptum est enim, Tace & audi Israel. Et rursum, Tu uerò hic sta, & audies. Deinde uerò moneant Presbyteri populum, ut sedeat, sed non omnes, ac postremus omnium Episcopus, qui gubernatori est similis. Maneant autem Hostiarii ad introitus uirorum, illos custodientes: Diaconissa ad introitus fœminarũ more nauticorum custodum. Nam in tabernaculo testimonii eadẽ seruabatur forma cum populo Dei. Si quis inueniatur extra locum sedere, increpetur à Diacono ueluti proreta, & in suum locum reducatur. Non solùm enim nauis, sed etiam mandræ habet Ecclesia similitudinem: nam sicut pastores pecudes, capras inquam, & oues secundum genera & ætates separant, & quælibet sui generis similes sequitur; sic in ecclesia iuniores seorsum sedeant si fuerit locus, alioqui maneant recti, grandiores natu ordine sedeant, pueros stantes recipiant eorum patres & matres. Adolescentulæ rursum, si sit locus, seorsum maneant: cæteroqui post mulieres stent; nuptæ, & quæ iam liberos habent, seorsum maneant; Virgines & uiduæ & anus primæ omnium uel stent, uel sedeant. Diaconus autem loca uideat, ut quilibet ingrediens in suum locum concedat, ac præter decorum ne sedeat. Eodem modo Diaconus attendat in populo ne quis murmuret, neuè conniueat, uel nutet. Oportet enim in ecclesia accuratè, sobriè, uigilanter manere, attentas aures habentem ad Domini sermonẽ. Post hæc omnes simul assurgentes, & ad Oriẽtem conuersi

uresi post Catechumenorum, & pœnitentum exitum supplicent Deo cœlum cœli tenenti, idque ad Orientem, in memoriam ueteris possessionis Paradisi ad Orientem positi, unde primus homo contempto mandato, serpentis consilio obtemperans, expulsus fuit. Diaconi, absoluta oratione, alii oblationi Eucharistiæ sint intenti, ministrantes corpori Domini cum timore, alii turbas uideant, quietemque illis imperent. Dicat autem qui assistit Pontifici Diaconus populo, NE QVIS CONTRA ALIQVEM. NE QVIS IN HYPOCRISI. Deinde salutent inter se uiri, & inter se mulieres osculo in Domino, sed caueant ne quis dolosè id faciat queadmodũ Iudas Dominũ osculo tradidit. Postea Diaconus oret pro omni Ecclesia, proq; uniuerso Mundo; pro suis partibus ac membris, itẽ pro sacerdotibus, pro Principibus, pro Pontifice, pro Rege, atq; pro cõmuni pace. Deinde Pontifex populo precatus pacẽ, eidẽ benedicat, queadmodum Moses mandauit sacer-
„ dotibus, ut benedicerent populo his uerbis, Benedicat
„ tibi Dominus, & custodiat te, ostendat Dominus faciẽ
„ suam super te, & det tibi pacem. Item Episcopus oret, ac dicat, Saluum fac Domine populum tuum, & benedic hæreditati tuæ, quam possedisti, & acquisiuisti precioso sanguine Christi tui, & uocasti regale sacerdotium, & gentem sanctam. His perfectis sacrificium peragatur astante omni populo atque secretò orante. Ac postquàm oblatum fuerit, accipiant singuli per se, ordine, dominicum corpus, & preciosum sanguinem gradatim cum pudore, ac timore tanquàm ad Regis corpus accedentes; mulieres quoque uelato capite, queãd modum eas decet, ordine accedãt. Custodiãtur portæ, ne quis infidelis, uel non dum initiatus ingrediatur.

De commendatis peregrinis Laicis, Clericis, Episcopis.

CAP. LXII.

SI quis uenit à parœcia frater: uel soror commendatitias literas afferens, cognoscat de iis Diaconus; exquirens, an fideles sint, an ecclesiastici, an ab hæresi non deprauati: & rursum sit'ne nupta uel uidua. atque ita cùm perspexerit illorum statum, quòd sunt uerè fideles & concordes in dominicis rebus, deducat unumquemque in conuenientem sibi locum. Si Presbyter à parœcia uenerit, recipiatur à Presbyteris in communionem; Si Diaconus, recipiatur à Diaconis; Si Episcopus, unà cum Episcopo sedeat, eundem ab illo obtinens honorem. Rogabisque eum, ò Episcope, ut sermones habeat ad populum ad docendum accõmodatos, peregrinorum enim adhortatio & admonitio ualde accepta, atque uehementer utilis esse consueuit. Nullus enim Propheta, inquit, acceptus est in patria sua. Permittes etiam ei Eucharistiam offerre; si propter reuerentiam ueluti sapiens, scilicet honorem tibi reseruans, noluerit Eucharistiam offerre, coges eum ut uel populo benedicat. Si cùm sedetis, alius quidam interueniat honestus & clarus in uita peregrinus, uel indigena; tu Episcope qui fortè uel uerbum Dei prædicas, uel Cantorem aut Lectorem audis, noli illius personæ obsequio ministerium uerbi relinquere, ut illi primum consessum præcipias, sed mane quietus non interrumpens sermonem, uel auditionem tuam; fratres autem per Diaconos eum recipiant. Si locus desit, Diaconus excitato eo, qui iunior fuerit, non tamen iram adhibens, sed persuasionem, illum in sede collocet. Est autẽ æquum ut beneuolus frater id per se faciat. Quòd si re-

ſi renuerit, illum ui deturbatum poſt omnes ſtatuat, ut diſcant reliqui præſtantioribus cedere. Si inops aliquis uel obſcurus, uel aduena uenerit ſiue ſenex, ſiue adoleſcens ætate is ſit, locusq; deſit, ei locum ex toto corde prouideat Diaconus, ne perſonis gratificari uideatur, ſed à Deo miniſterii gratiam inire. Idem ſeruet Diaconiſſa cum aduenientibus mulieribus pauperibus ſiue diuitibus.

Quòd oportet manè & uespere cœtus frequentare.

CAP. LXIII.

CVm doces, ò Epiſcope, iube & hortare populum eccleſiam frequentare manè ac ueſpere quotidie, nunquamq; abeſſe omnino, ſed aſſiduè unumquemq; conuenire, nec eccleſiam mutilare ſe ipſum ſubtrahentem, neq; truncum Chriſti corpus reddere. Non enim ſolùm de ſacerdotibus dictum eſt, ſed quilibet Laicus de ſe id audiat cogitans dictum à Domino, Qui non eſt mecũ, contra me eſt; & qui non congregat mecum, diſpergit. Nolite ergo uos, membra Chriſti cũ ſitis, diſpergi, cœtus non celebrando, Chriſtũ caput habentes, ſecundum promiſſionem ſuam, adiunctum & conſociatum uobis. Nec ipſi uoſmet negligatis, neque Saluatorem propriis membris deſtituatis, neque eius corpus ſcindatis, neque ipſius membra diſſipetis, neque huius uitæ neceſſaria diuino uerbo anteponatis, ſed quotidie conueniatis manè ac ueſpere pſallẽtes atque orantes in dominicis, manè dicentes pſalmũ ſexageſimum ſecundum, ueſpere centeſimum quadrageſimum, maximè uerò hoc ſeruetis in ſabbato & in die reſurrectioni dicato. Verùm in die dominico diligentius conue-

nite, laudem Deo laturi, qui per Iesum cuncta condidit, & illum ad nos misit, atque mori permisit, & à mortuis excitauit. Nam quam excusationem afferre potest Deo, qui in hoc die non conuenit ad audiēdum salutarem de resurrectione sermonem, in quo tres orationes stantes concipimus in memoriam illius, qui tertia die resurrexit, in quo Prophetarum lectio habetur, & Euangelii prædicatio, & sacrificii oblatio, atque sacri cibi dispensatio?

Exemplum nos ad imitationem inducens, ductum ex Græcorum, & Iudæorum uano concursu ad templa, & Synagogas.

CAP. LXIIII.

QVOMODO nō hostis Dei habēdus est is, qui in tēporalibus diu noctuq, est occupatus, æterna ue rò contemnit? ac balnea quidem & caducum cibum quotidie frequentat, quæ uerò perpetuò manent, non curat? Quomodo non dicet Dominus huic, Iustifi-
» catæ sunt gentes supra uos; quemadmodum Israeli im
Mat. 11. properans dicebat, Iustificata est Sodoma ex te. Nam si gentes de somno quotidie excitatæ concurrunt ad Idola, ut illa uenerētur, & priusquàm opus actionē ue aliquam instituant, illis supplicant, & à festis celebritatibusque eorum se non subducunt, sed in iis sunt intenti non solùm indigenæ, sed etiam qui longè absunt, atque in Theatra tanquàm in Synagogas conueniunt. Eodem modo qui frustrà Iudæi nominantur, post sex dierum cessationem, septimo die in Synagogam conueniunt, & uacationis Synagogæque suæ rationem habent (qui tamen in sua infidelitate uirtute uerbi sunt priuati, præterea uerò ipsius nominis, quo appellātur, uim proprietatemque amiserunt, Iudas enim confes-

ſio eſt, ii autem non ſunt confitentes Deo, cùm Chriſti paſſionem per ſcelus effecerint, ut per pœnitentiam ſalutem adipiſcantur) ſi igitur qui non ſaluantur in iis, quæ ſine fructu faciunt, ſunt aſſidui; tu qua excuſatione uteris cum Deo, qui Eccleſiam eius derelinquis, nec gentes imitaris; ſed eo derelinquis, uel quia te das ignauiæ, uel quia deficere cogitas, uel alicui malo ſtudes. Quibus dicit Dominus per Ieremiam, Iuſtitias meas non cuſtodiſtis, ſed neque ſecundum iuſtitias gentium ambulaſtis; paulò minus & ſuperaſtis illos. Et rurſum, Iuſtificauit animam meam Iſrael ab incompoſita Iudæ, & deinceps, Si mutabunt gentes deos ipſorum, & ii non ſunt dii, quoniam pertranſiſtis ad Inſulas Chetim, niſi & uidetis. Et in Cedar miſiſtis. & cogitate uehementer ſi facta ſunt hæc, quoniam illa non mutant ſua legitima, populus etiam meus mutauit gloriam ipſius, de qua non iuuabitur. Ergo qua defenſione utetur is, qui negligit, uel deſerit Eccleſiam Dei?

Hæc ſententia eſt in Ezec. 16.
Ier. 3.
Ier. 2.

Quòd nefas eſt res mundanas diuinis præferre. CAP. LXV.

QVOD ſi quis occaſionem proprii operis opponens, negligens fuerit, excuſando excuſationes in peccatis; ſciat is, artes fidelium ſuccifiuas, propriam eorum operam, pietatem eſſe. Artes igitur ueſtras in ſuccifiuis ſubſecundariiſque operis ponite, ut uictui ueſtro inſeruiant: opere autem pietatem colite, quemadmodum Dominus dicebat, Operamini non cibum, qui perit, ſed manentem in uitam æternam. Et rurſum, Hoc eſt opus Dei ut credatis in eum, quem miſit ille. Conamini igitur nunquam Eccleſiam Dei

Ioan. 6.

relin-

relinquere. Quòd ſi quis ea neglecta, in gentium conſcelerata templa fuerit ingreſſus, uel in Iudæorum Synagogam, uel Hæreticorum, is quam excuſationem apud Deum inueniet in die Iudicii? quia uerba Dei uiuentis reliquit, uiuentia ipſa uitamque tribuentia, quæ poſſunt æterno ſupplicio liberare, & ad ædem Dæmoniorum ſe contulit, uel ad Synagogam interfectorum Chriſti, uel ad Eccleſiam malignantium, non audito

Pſal.25. eo, qui dixit, Odi Eccleſiam malignantium, & cum

Pſal.1. iniqua gerentibus non ingrediare. Et rurſum, Bea-

„ tus uir, qui non ambulauit in conſilio impiorum, & in

„ uia peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentium

„ non ſedit, ſed in lege Domini uoluntas eius, & in le-

„ ge eius meditabitur die ac nocte. Tu uerò relicto Fidelium cœtu, Dei Eccleſia ac legibus, reſpicis ſpeluncas latronum, ſancta ducens, quæ ille nefaria eſſe uoluit, & communia faciens, quæ illæ, ſeparauit; non ſolumque id facis, ſed etiam ad Græcorum ludos curris, & ad Theatra properas, expetens unus ex uenientibus eò numerari, & particeps fieri auditionum turpium ne

Ier.15. dicam abominabilium: nec audiſti Ieremiam dicen-

„ tem, Domine non ſedi in conſilio ludentium, ſed ti-

Iob.31. mui à conſpectu manus tuæ. neque Iob dicentem ſi-

„ milia, Si uerò & cum irriſoribus ambulaui aliquando,

„ appendor enim in ſtatera iuſta. Quid uerò cupis Græcos ſermones percipere hominum mortuorum, afflatu Diaboli tradentium ea, quæ mortem afferunt, fidem euertunt, ad deorum multitudinem credendam inducunt eos, qui ad illa attentionem adhibent. Vos uerò diuinis legibus inuigilantes, uitæ huius neceſſitatibus putate eas præſtantiores, maioremque iis honorem deferentes, conuenite ad Eccleſiam Domini,

quam

quam acquisiuit sanguine Christi dilecti primogeniti omnis creaturæ. Ea est enim altissimi filia, quæ parturiit nos per uerbum gratiæ, & formauit in nobis Christum, cuius participes facti sacra membra existis, & electa, non habentia maculam neque rugam, *Eph. 5.* neque aliquid huiusmodi, sed tanquàm sancti & irreprehensibiles in fide perfecti estis in ipso, secundum imaginem eius, qui creauit uos.

Quòd oportet declinare omnes Græcorum impietates.
CAP. LXVI.

CAVETE igitur ne conuentus celebretis cum iis, qui pereunt, quæ est Synagoga gentium ad deceptionem & interitum. nulla est enim societas Dei cum Diabolo: nam qui congregatur unà cum iis, qui cum Diabolo idem sentiunt, unus ex ipsis connumerabitur, & uæ habebit. Fugite quoque indecora spectacula Theatra (inquam) & Græcorum ludos, incantationes, ariolationes, uaticinia, lustrationes, aruspicinam, auguria, necromantiam, inuocationes, quo-
» niam scriptum est, Non erit augurium in Iacob, ne-
» que uaticinium in Israel. Et rursum, Augurium pec-
» catum est. Et alibi, Non augurabimini, & ariolatio-
» nes, diuinationes, & Pythones non sequemini, lustrato *Deut.18.*
» res non acquiretis. Ideo monet Ieremias dicens, Secun *Ier.10.*
» dum uias gentium ne ambulaueritis, & à signis cœli
» ne timueritis. Propterea oportet fidelem fugere impiorum cœtus Græcorum ac Iudæorum, reliquorumque Hæreticorum, ne ubi unà cum eis degimus, animis nostris laqueos paremus, & ne ubi in eorum festis uersamur, quæ in honorem Dæmonum celebrantur, cum

eis habeamus societatem impietatis. Vitandi quoque sunt illorum mercatus, & qui in iis fiunt ludi. Fidelem enim oportet ad mercatum tantùm comparere, ut corpusculum emat, & animam acquirat, atque alia quædam ad usus necessarios comparet. Vitate igitur omnem Idolorum pompam, speciem, mercatum, conuiuia, gladiatores, denique omnia dæmoniaca spectacula.

Quòd non oportet otiosum comedere, sicuti Petrus Piscator, & alij Apostoli; Paulus uerò & Aquila scenas faciebant, Iudas, & Iacobus agricolæ erant. narrat Hegesippus & Tertullianus Romanus. CAP. LXVII.

QVI in Ecclesia iuuenes estis curate in omnibus rebus necessariis sedulò ministrare, cum omni sanctitate operis uestris uacate, ut omni tempore, & uobis & egentibus suppeditare possitis, ne Ecclesiam Dei oneretis. Etenim nos quoque uacantes uerbo Euangelii succisiuas operas non negligimus. Alii enim ex nobis piscatores sunt, alii scenarum artifices, alii agricolæ, ne unquam otiosi simus. Dicit autem quodam in loco Solomon, Vade ad formicã ò piger, et imi-
Prou.6.
" tare uidens uias ipsius, & fias illa sapientior. Illi.n.cùm
" agricolatio non sit, neq; cogẽtem habeat, neq; domino
" subdatur, parat in æstate cibum, multamq; in messe fa
" cit congregationem. Et accede ad apem, & disce quàm
" operaria sit, & opus quàm graue negocietur, cuius labo
" res Reges & idiotæ ad sanitatem adhibent. est autem
" desiderabilis & gloriosa quemadmodum est uiribus in
" firma. Et deinceps, Quousque tandẽ piger iacebis, quan
" do de somno excitaberis, parum dormis, parum sedes,
pau-

» paululùm dormitas, paulùm autem suffarcinas mani-
» bus pectora, postea adest tibi sicut malus uiator pauper
» tas, & egestas tanquàm bonus cursor. Si uerò impiger
» fueris, ueniet sicut fons messis tua, & egestas tanquàm
» malus uir transfugiet. Et rursum, Qui laborat terram *Prou.* 12
» suam, replebitur panibus. Et alio in loco, Piger com- *Eccl.* 4.
» plicat manus suas, & comedit carnes suas, Et dein- *Prou.* 19
» ceps, Abscondens piger manus suas, non poterit ap-
» plicare ad os suum. Et rursum, Propter pigritiam *Eccl.* 10.
» manuum humiliabitur contignatio. Laborate
ergo assiduè, est enim otiosi reprehensio ir-
reparabilis. Si quis non laborat, hic
apud uos non manducet, otiosos e-
nim odit Dominus Deus noster:
Nemo enim ex iis, qui Deo
uacant, esse debet
otiosus.

N CON-

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER TERTIVS.

De Viduis. CAP. PRIMVM.

IDVAS constituite non minores annis sexaginta, ut quodammodo propter illarum ætatem sitis certi eas bigamiæ suspitione uacare. Si iuniorem in uiduali statu constitueritis, & illa non ferens in iuuentute uiduitatem, nupserit, dedecorabit gloriam uidualis gradus, & rationem Deo reddet, non quoniam secundas nuptias secuta est, sed quoniam suam professionem non seruauit, luxuriata Christo. Quare oportet non temere facere professionem, sed cum consilio & consideratione: præstat enim eam non uouere, quàm uouere & non reddere. Si autem aliqua adolescentior sit, quæ cùm breui tempore uirum suum habuerit, illumque uel per obitum, uel per aliquam aliam occasionem amiserit, per se manere uoluerit, donum habens uiduitatis, beata hæc inuenietur imitata Sidoniam illam uiduam in Sarephtha, cuius hospitio sanctus Dei propheta Helias est usus. Talis mulier similis erit Annæ filiæ Phanuelis de Tribu Aser, quæ à templo non discedebat diu noctuque inuigilans precibus, & supplicationibus; quæ nata annos octuaginta quatuor, à uirgi-

1. ad Tim. 5. — *Eccl. cap. 5.* — *3. Reg. 17.*

uirginitate cum uiro uixerat annos ſeptem, Chriſtiq́ue aduentum glorificans, confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem in Iſrael. Quæ talis fuerit, teſtimonio accepto honorabitur, adepta in terra apud homines gloriam, & in cœlo apud Deum æternam laudem.

Quòd cauendum eſt à conſtitutione Viduæ iunioris propter ſuſpitionem. CAP. II.

ADOLESCENTIORES Viduæ ad uidualem ſtatum ne ordinentur, ne fortè ea occaſione, qua non poſſunt florem ætatis cohibere, ad ſecundas nuptias deſcendentes, negocium habeant. Adiuuentur autem & ſubleuentur, ne occaſione moleſtiæ carnis, ad ſecundas nuptias delapſæ, in re indecora detineantur. Nam hoc quoque ſcire debetis, quòd primæ nuptiæ, ſi legitimæ fiant, iuſtæ cenſentur, ut quæ ſecundum Dei uoluntatem ſunt. Bigamia poſt profeſſionem, iniqua habenda eſt, non propter coniunctionem, ſed propter mendacium. Trigamia incontinentiæ eſt argumentum. Id, quod ſupra trigamiam fit, manifeſta fornicatio iudicatur, & non dubia intemperantia. Deus enim unam mulierem uni uiro tradidit in creatione, Erunt enim duo in carne una. Adoleſcentioribus uerò poſt primi uiri obitum concedatur ſecundus, ne incidant in iudicium Diaboli, & in laqueos multos, atque in libidines inſanas inutileſq́ue animis, quæ ſupplicium potius, quàm iucunditatem afferunt.

Quales esse oporteat Viduas, & quomodo adiuuandæ sint ab Episcopo. CAP. III.

VERÆ sunt Viduæ, quæ uni nuptæ fuerunt plurimorum testimonio probatæ, bonis operibus intentæ: uiduæ re uera temperatæ, castæ, fideles, piæ, quæ bene liberos educauerunt, & laudabiliter hospites receperunt, quibus opem ferre oportet tanquàm Deo dicatis. Sed etiam pauperum, ò Episcope, memor esto, ipsis quoque adiutricem manum præbens, curamque eorum suscipe ueluti Dei œconomus, opportuno tempore unicuique tribuens, quæ sibi sunt necessaria, uiduis, orphanis, uitæ subsidia non habentibus, & in tribulatione constitutis.

Quòd cuilibet indigenti bene facere oportet. CAP. IIII.

QVID enim si quædam Viduæ non sint, & quidam uxoribus non careant, cùm tamen subsidio egeant ob inopiam, uel ob morbum, uel ob liberos alendos, omnes debes respicere, omnium curam suscipere. Nam qui dona dant, non præcisè illa destinant uiduis; sed in uniuersum conferunt, uoluntaria ea appellantes: quo tu sciens eos, qui premuntur, utì bonus œconomus diligenter impertias eis de munere. Deus enim cognoscit eum, qui dedit, quamuis absens per te egentibus impertiat: atque ille quidem habet beneficentiæ mercedem, tu uerò probatæ œconomiæ laudem: dicque illis, quis dederit, ut ex nomine pro eo orare ualeant. Oportet enim omnibus hominibus benefacere, non facientes delectum huius quisnam sit, uel illius. Inquit enim Dominus, Omni petenti

Luc. 6.

tenti te da. nimirum re uera egenti, etiam si amicus sit, etiam si inimicus, si consanguineus, si alienus, si sine
» uxore, si cum uxore uiuat. In omni enim scriptura Do
» minus de pauperibus præcipit per Isaiam, Frange esu- *Cap. 58.*
» rienti panem tuum, & egenos uagosque introduc in
» domum tuam. Si uideris nudum, cooperi illum, & pro-
» pinquos seminis tui ne despexeris. Et per Danielem *Cap. 4.*
» dicit potenti, Ideo Rex consilium meum placeat tibi,
» & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas
» in miserationibus pauperum. Et per Solomonem in- *Prou. 14*
» quit, Per eleemosynam & fidem purgantur peccata.
» Et per Dauid rursum ait, Beatus qui intelligit super
» inopem, & pauperem, in die mala liberabit eos Domi-
» nus. Et rursum, Dispersit; dedit pauperibus, iusti- *Prou. 19*
» tia eius manet in sæculum. Et Solomon inquit, Qui
» miseretur pauperis, Domino fœneratur, & secundum
» donum ipsius retribuetur ei. & deinceps, Qui obturat *Prou. 21*
» aures suas, ne audiat indigentem, & ipse inuocabit, &
» non erit, qui exaudiat eum.

Quòd oportet Viduam probitati morum studere. CAP. V.

SIT omnis uidua mitis, placida, proba, malitiæ expers, non iracunda, non loquax, non uociferatrix, non procax, non maledica, non uerborum auceps, non bilinguis, non curiosa. Si quid uidit uel audiuit, quod fuerit minùs rectum, perinde sit, atque si id non uiderit, nec audiuerit; neque ulla alia res uiduæ sit curæ, quàm orare pro iis, qui subsidia ministrant, & pro uniuersa Ecclesia. Si quid ab aliquo rogetur, nolit facilè respondere, nisi in iis, quæ ad fidem, iustitiam, spem in Deo habendam pertinent, reiiciatque ad præ-

positos, illos, qui in disciplina pietatis institui uolunt, eaque sola respondeat; quæ faciunt ad euertendum errorem de Deorum multitudine, explicetque rationem de unius Dei principatu; de reliquis non temerè respondeat; ne si quid indoctè dixerit, blasphemiam im
Matt. 13 pingat uerbo. Grano enim sinapis simile esse uerbum Dominus docuit: id uerò ardorem habet, quo si quis imperitè utatur, amarum inueniet: oportet enim in mysticis non proditorem esse, sed cautum: admonet
Matt. 7. enim nos Dominus dicens, Nolite proiicere marga-
„ ritas uestras ante porcos, ne fortè conculcent eas pe-
„ dibus, & conuersi dilanient uos. Nam Infideles si audiant sermonem de Christo non perfectum, sed imminutum, & maximè eum, qui de incarnatione atque passione habetur, deridebunt nos ueluti eos, qui falsa opinamur. Itaque rea fiet temeritatis & blasphe-
Isa. 52. miæ Presbytera, & uæ habebit: Væ enim (inquit) ei,
ad Ro. 2. per quem nomen meum blasphematur in gentibus.

Quòd non oportet mulierem docere; indecorum est enim, & quæ mulieres sequebantur Dominum. CAP. VI.

1. Co. 14 NON permittimus igitur mulieres in Ecclesia docere, sed tantùm orare, & magistros audire. nã magister ipse & Dominus Iesus Christus cùm nos duodecim ad docendum populum gentesque misisset, nusquam mulieres misit ad prædicationem, quanquã non deerant. Erat enim nobiscum mater Domini, & sorores eius, præterea Maria Magdalena, & Maria Iacobi, & Martha, & Maria sorores Lazari & Solome, & quædam aliæ. Nam si necesse fuisset mulieres docere, ipse primus iis quoque præcepisset, ut unà nobiscum popu

lum

lum instituerent. Si enim caput mulieris uir est, non est æquum ut reliquum corpus capiti imperet. Intel- ligat uidua se Dei altare esse, sedeatque domi apud se, non frequentans fidelium domos cum occasione ali- quid capiendi: altare enim Dei non circumcursat, sed in uno loco stabile manet. Igitur uirgo quoque, & ui dua non circumcursent, neque uagentur per alienas do mos, quoniam uagæ impudentesque non consistunt uno in loco, eo quòd non uiduæ sed peræ potius sunt, paratæ ad capiendum, garrulæ, maledicæ, contentio- nes ferentes, impudentes, inuerecundæ: quæ sunt hu- iusmodi, non habendæ sunt dignæ illo, qui eas uoca- uit. Nam ad communem Synagogæ quietem in die dominico non conueniunt, ut ii, qui uigilant, sed uel dormitant, uel garriunt, uel lenocinantur, uel petunt, uel alios captiuos faciunt, inducentes eos ad malum, ne que permittentes sobrios in Domino esse, sed ita illos præparant, ut tales exeant, quales intrauerunt, scilicet inanes, cùm non audiant eos, qui docent, neque qui legunt uerbum Domini. De iis enim Isaias propheta

S.Ign.ad Tarsen.

S.Ign.ad Thylad.

„ inquit, Auribus audietis, & non intelligetis; & uiden- *Isa. 6.*
„ tes uidebitis, & non cognoscetis: incrassatum est enim
„ cor populi huius.

Quales sint falsæ Viduæ. CAP. VII.

EODEM modo talium uiduarum obturatæ sunt au res cordis, ne intra suos parietes sedentes, cum Do mino colloquia habeant, sed circumcursantes, animo quœstum per nugas faciendi, aduersarii desideria ex- pleant. Tales igitur uiduæ non pertinent ad Christi al tare: sunt enim uiduæ, quæ in opere hanc rem ponunt,

& quòd impudenter petunt, & ultrà modum capiunt; ideò iam multos ad dandum segniores reddiderunt: nã cum deberent propter modestiam propositi, ecclesiasticis rebus esse contentæ, per diuitum domos circumcursantes, pecuniam extorquẽt, sibi cumulantes, atq; acerbo fœnore mutuum dant, nihilque præter mammonam curant; quarum Deus crumena est; quæ escam & potum omni uirtuti anteponunt dicentes, Comedamus, & bibamus, cras enim morimur. Nam, quæ in quærenda pecunia est exercitata, pro Deo mammonã colit, hoc est quæstui seruit. Deo autem grata esse non potest, neque eius cultui inseruire, cum nequeat assiduè illum interpellare, ad parandam pecuniam mente animoque intenta; quoniam ubi est thesaurus, ibi & cor suum. Cogitat enim aliquò accedere quæstus gratia, uel quòd illa sua amica eius oblita est, & aliquem sermonem ad illam referre oportet. Quæ uerò talia cogitat, non potest orationi intenta esse, sed occurrenti cogitationi. Ideò quamuis aliquando pro aliquo orare uelit, non exaudietur: non enim ex toto corde offert orationem Domino, sed distracta cogitatione. Quæ uerò uult Deo intendere, intus sedens cogitat quæ sunt Domini, diu noctuque incessabili ore offerens preces mundas. Vt igitur sapientissima Iudith temperantiæ testimonio commendata, diu noctuque supplicabat pro Israele Deo; sic similis illi uidua continuatam pro Ecclesia interpellationem Deo offeret, qui illam exaudiet: quoniam eius mens ad hoc solum fixa est, neque ad sumptuosam cupiditatem, neque ad insatietatem se proiicit. Huius casti sunt oculi, aures purgatæ, manus puræ, pedes quieti, os neque ad ingluuiem, neque ad loquacitatem paratum, sed loquens quantum est

Esa.22.

Iud.9.

opus

opus, capiens quæ sunt solùm ad conseruandam naturam necessaria. Ita cùm grauis fuerit & sedata, grata erit Deo & simul ac petet aliquid, præueniet eam concessio. Adhuc enim te, inquit, loquente, dicam, Ecce adsum. Talis cum sit, careat auaritia, superbia, turpi lucro; ne sit insatiabilis, ne gulosa, sed continens, mitis, quieta, uerecunda, pudens, domi sedens, psallens, orans, legens, uigilans, ieiunans, ex omni parte cum Deo colloquia habens, canticis & hymnis; lanam accipiens, aliis potius ministret, quàm ipsa ab aliis petat: memor commendatæ à Domino, in Euangelio uiduæ, quæ cùm ad templum accessisset, misit in gazophylacium duo minuta, hoc est quadrantem: quam intuitus cordis scrutator Christus Dominus, & magister noster dixit, Amen dico uobis, quòd hæc uidua plusquàm omnes in gazophylacium misit, quoniã omnes ex abundanti miserunt, hæc ex eo quod deest illi, totum quem habebat uictum misit. Sanctas igitur uiduas esse oportet, obedientes Episcopis, Presbyteris & Diaconis, etiam Diaconissas uenerantes, uerentes, timentes, non libertate utentes, neque contra mandatum aliquid facere uolentes, præter sententiam Diaconi; ueluti si pergere uelit ad aliquem, ut apud eum comedat, & bibat, uel si ab aliquo quidpiam capiat. Quòd si iniussa aliquid horum fecerit, puniatur ieiunio, uel segregetur ueluti temeraria.

Isa. 52.

Luc. 21.

Quòd non oportet ab indignis capere, neque uiduam, neque Episcopum, neque alium fidelem. CAP. VIII.

QVID enim scit qualis sit ea, à qua accipit, uel à quali ministerio uictum suppeditat? num de ra-

pina, uel de aliquo non honesto studio? ignorat uidua quòd de una quaque harum rerum rationem Deo red det, recipiens quæ Deo sunt indigna. Nam neque sacerdotes talis mulieris uoluntariam oblationem unquã recipient, ueluti furis uel meretricis. Scriptum est
Deu. 23. enim, Non concupisces res proximi, & non offeres mer
„ cedem meretricis Domino Deo. Non est igitur à talibus capiendum, neque etiam ab excõmunicatis. Sint autem uiduæ paratæ ad obediendum iis, quæ eis à præpositis sunt præcepta, & ad præscriptum Episcopi faciant, ueluti Deo obedientes. nam qui ab huiusmodi excõmunicato, uel extra Synagogam eiecto accipit, & pro tali orat, qui in malis perseuerare sibi proponit, nec aliquando uult ad pœnitentiam redire; communicat cum eo in oratione, & offendit Christum, qui impios declinat, & confirmat eum per indignam largitionem, & contaminat se cum eo, non sinens illum ad pœnitentiam uenire, ut ingemiscat, & roget Deum.

Quòd non oportet mulieres baptizare: impium est enim, & à Christi doctrina alienum. CAP. IX.

DE mulieribus autem an hæ baptizare debeant, significamus uobis, quòd non paruum periculum imminet eis, quæ hoc faciunt. Ideo non consulimus; periculosum est enim, immo iniquum & impium. Nam si
1. Co. 15. mulieris caput est uir, is uerò ad sacerdotium promouetur, non est æquum opificium contemnere, & principium relinquentem, ad infimum corpus uenire. Mulier enim uiri corpus est, de costa conflatum, subiectúq; illi, à quo est abscissum ad filiorum procreationem. Ip-
Gen. 3. se enim inquit, Tui dominabitur. Principium enim mulieris

mulieris uir est, quoniam eius est caput. Quòd si in præcedētibus docere eas non permisimus, quomodo quis eas præter naturam sacra facere concedat? Hæc est.n. inscitia ad Græcorum impietatem pertinens, fœminis deabus sacrificulas instituere. Sed non est Christi ordinationis proprium: nam si à mulieribus baptizandum fuisset, omnino Dominus à propria matre baptizatus fuisset, non à Ioanne: aut cùm nos ad baptizandum misit, unà nobiscum ad id mulieres misisset. nunc autem id nusquam ordinauit, neque scriptum reliquit, cognoscens & naturæ conuenientiam, & rei ipsius decorum, ut qui naturæ auctor erat & ordinationis legislator.

Quòd non oportet laicum sacerdotale officium facere, baptisma, sacrificium, manus impositionem, & benedictionem. CAP. X.

SED neque laicos concedimus aliquod sacerdotale munus exercere, ueluti sacrificium, baptismum, manus impositionem, uel benedictionem magnam, siue paruam. Non enim sibi quis sumit honorem, sed qui uocatur à Deo. Nam Per Episcopi manus datur hæc dignitas. Qui uerò ad eam promotus non est, sed eā sibi usurpat, Oziæ pœnam sustinebit.

Quòd excepto Episcopo uel Presbytero, nemini ex reliquis clericis concessum est, sacerdotalia exercere: ordinare autem soli Episcopo conuenit; alij nemini. CAP. XI.

SED neque reliquos clericos baptizare permittimus, ueluti Lectores, Cantores, Ostiarios, ministros; sed solos Episcopos, & Presbyteros, ministrātibus illis Diaconis. Qui hoc ausi fuerint, Coritarum supplicium patientur. Non concedimus autem Presbyteros ordina-

re Diaconos, Diaconissas, Lectores, ministros, Cantores, Ostiarios; sed solos Episcopos: is est enim ordo, & harmonia ecclesiastica.

Dehortatio ab Inuidia. CAP. XII.

DE Inuidia, obtrectatione, detractione, simultate, contentione antea dictum est uobis, quòd hæc à Christianis aliena sunt, maximè uiduis, quoniam quidem agitator diabolus multiplex, uariusq; cum sit, de non uiduis triumphum quærit, ueluti olim de Cain. Quædam enim uiduas se esse dicunt, officia autem digna uiduitate non faciunt, quemadmodum nec Cain fraterna iusta faciebat. Ignorant enim quòd non uiduitatis nomen in regnum ipsas introducet, sed fides uera & opera sancta. Si uerò aliqua nomen uiduitatis possideat, aduersarii studia exerceat, uiduitatis eius ratiō nō habebitur, sed regno expulsa, æterno supplicio tradetur. Audimus enim quasdam esse uiduas obtrectatrices, inuidas, calumniatrices, dolentes aliorum commodis. Tales Christi non sunt, neque eius doctrinæ discipulæ. oportebat enim eas, cùm conuidua ab aliquo uestitur, uel argentum capit, uel cibum, uel potum, uel calceamenta, uidentes sororem recreatam dicere.

Quomodo oporteat uiduas orare pro ministrantibus uitæ subsidia. CAP. XIII.

BENEDICTVS es Deus, qui consolatus es uiduam! Benedic Domine & glorifica ministrantem ei & opus eius, ut ascendat in ueritate ad te, & memor esto eius in bonum in die uisitationis suæ. Et Episcopo, qui

bene

bene ministrauit & docuit, opportunam eleemosynam nudæ conuiduæ meæ fieri, addas gloriam, & des ei coronam gloriæ in die reuelationis uisitationis suæ. Eodem modo uidua, quæ misericordiam accepit, precetur pro eo, qui uictum ipsi ministrauit. Cem. 12. Matt. 10.

Quòd non oportet gloriari, & efferre suum nomen eam, quæ fructificat secundum Domini ordinationem. CAP. XIIII.

ILLA tamen, quæ benefecit, occultet proprium nomen, ueluti sapiens, non canens tuba coràm se, ut sit eleemosyna in occulto apud Deum, sicut dicit Dominus, Cum facis eleemosynam, non cognoscat sinistra tua quod facit dextera tua; ut eleemosyna tua sit occulta: & uidua oret pro eo, qui dedit: quicunque tandem ille sit, cùm sanctum Christi altare referat, & Pater in occulto uidens, benefacienti in aperto reddet. Sed quæ secundum Dei mandatum uiduæ uiuere nolunt, exquirere student, quæ sit illa quæ ministrauit, & quæ accepit, quòd cùm cognouerint, accusant ministrantem illam dicentes, Nesciebas quòd ego eram tibi uicinior, & quòd magis egebam quàm illa? Cur igitur antepsuisti eam mihi? Hæc dicit stulta, non intelligens non hominis uoluntate id factum, sed diuino consilio. Nam cùm ipsa testetur se uiciniorem & maiori inopia oppressam, magisque nudam fuisse, etiam animaduertere debuit diuinam ordinationem, tacitamque, non accusantem præbitricem illam, domum ingredi, & in faciem procumbentem rogare Deum ut remittatur sibi peccatum. Deus enim facienti bonum præcepit, ne opus bonum peruulgaret. hæc autem illam accusauit quòd suum nomen non indicauit, ut illo Matt. 6. Prou. 3. Prou. 10. Prou. 26. Eccl. 10.

cognito

cognito ad capiendum posset accurrere, ac non solùm accusauit, sed etiam illi maledixit, oblita eius, qui
Gen. 12. dixit, Benedicens tibi, benedictus est; & maledicens
Matt. 10 tibi, maledictus. Dicit autem Dominus, Cum in-
" traueritis in domum, dicite, Pax huic domui; & si
" fuerit ibi filius pacis, pax uestra requiescet super eum;
" Si non fuerit dignus, pax uestra ad uos reuertetur.

Quòd indecorum est conuicio afficere proximum: alienum enim Christiano est maledicere. CAP. XV.

QVOD si pax ad eos redit, qui eam miserunt, cùm ipsa dignos non inuenerit, multo magis maledictum in caput illorum reuertetur, qui iniustè id miserunt, cùm non sit dignus ut in maledictum incurrat is, in quem est iactum. Nam qui inaniter conuicium
Prou. 26 facit, ipse sibi maledicit, ut ait Solomon, Quemad-
" modum aues uolant, & passeres, ita maledictum ua-
Prou. 10 num, in neminem superueniet: & rursum dicit, Qui
" proferunt contumelias, insipientissimi sunt. Atque ut apis robore suo imbecilla, ubi aliquem percussit, amittit aculeum, fitque sterilis, eodem modo uos iniuriam, quam in alios facitis, in uos ipsi recipitis. Lacum enim aperuit, & effodit eum, & incidet in fo-
Prou. 26 ueam, quam fecit. Qui fodit foueam proximo, inci-
Eccl. 10. det in eam. Igitur qui maledictum fugit, alteri ne maledicat. Nam quod in te fieri non uis, nec tu id in alium feceris. Quare castigate inobedientes; increpate inuerecundas; hortamini pusillanimes; confirmate infirmas; laudate in sanctitate ambulantes; benedicant potius, & non conuicientur; pacem componant, & non excitent bellum. Quare nec Episcopus, nec Presbyter,

sbyter, nec Diaconus, neque alius quisquam de sacro numero, maledicto linguam contaminet, ne pro benedictione consequatur maledictionem. Adhibeat autem studium diligentiamque ut nec laicus maledictum proferat. Omnium enim curam suscipere debet Clericorum, uirginum, uiduarum, laicorum. Ideo, ô Episcope, coadiutores uitæ tuæ, & iustitiæ operarios Diaconos Deo acceptos gratosque elige, quos ex omni populo probatos iudicas esse dignos, & ad usus ministerii idoneos. Elige quoque Diaconissam fidelem & sanctam ad mulierum ministeria. nam accidit aliquando, cùm in aliquorum domos Diaconum ad mulieres mittere non potes, propter infideles, mittes igitur mulierem Diaconissam propter improborum cogitationes. nam ad multos usus muliere Diaconissa indigemus: ac primùm cum illuminantur mulieres, Diaconus ungit frontem ipsarum oleo sancto, deinde Diaconissa eas abstergit. Non est enim necesse mulieres aspici à uiris, sed solùm in manus impositione caput illius unget Episcopus, quemadmodum sacerdotes, & Reges antiquo tempore ungebantur. non quòd, qui nunc baptizantur sacerdotes ordinantur, „ sed quòd à Christo Christiani dicuntur; regale sacer- 1.Pet.2. „ dotium, & gens sancta, Ecclesia Dei, columna & fir- „ mamentum thalami sponsi: qui aliquando non populus, nunc autem dilecti & electi, super quos inuocatum est nomen ipsius nouum, ut testatur Isaias propheta dicens, Et uocabunt populum nomen eius nouum, quod Dominus nominabit eum. *Isa.62.*

De

De diuina initiatione sancti Baptismi. CAP. XVI.

TV ergo, Episcope, illa figura unges caput illorum, qui baptizantur, siue ii uiri sint, siue mulieres, oleo sancto in figuram spiritualis baptismi. Deinde uel tu Episcopus, uel tibi subiectus Presbyter sacram super ipsos dicens ac nominans inuocationem Patris & Filii, & Spiritus sancti, baptizabis eos in aqua; ac uirum suscipiat Diaconus, mulierem Diaconissa, ut decore traditio infrangibilis sigilli administretur. Postea Episcopus liniat baptizatos unguento.

Quam causam habeat baptismus in Christum cum assignatione causæ eorum, quæ in eo dicuntur, ac fiunt.

C A P. XVII.

DATVR igitur baptismus in mortem Iesu, aqua pro sepultura; oleum pro Spiritu sancto; sigillum pro cruce; unguentum est confirmatio professionis; mentio fit Patris uti causæ & mittentis; Spiritus sancti uti testis; demersio significat quòd commorimur; emersio quòd resurgimus. Pater qui est super omnia Deus; Christus unigenitus Deus, dilectus Filius, gloriæ Dominus, Spiritus sanctus, Paracletus, qui à Christo mittitur & ab illo docetur, & illum prædicat.

Qualis esse debeat is, qui initiatur. CAP. XVIII.

QVI baptizatur sit ab omni impietate alienus, mortuus peccato, amicus Dei, hostis Diaboli, hæres Dei Patris, cohæres filii sui, qui abrenunciauerit

Sa-

Satanæ & Dæmonibus, & fraudibus ſuis, caſtus, mundus, ſanctus, pius, filius Dei, orans tanquàm filius patrem & dicens uti à communi fidelium conuentu in hunc modum, Pater noſter, qui es in Cœlis, ſanctificetur nomen tuum; Fiat uoluntas tua ſicut in Cœlo & in Terra. Panem noſtrum ſuperſubſtantialem da nobis hodie, & dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris; Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo. Quoniam tuum eſt regnum, uirtus, & gloria in ſæcula. Amen.

Qualis debeat eſſe Diaconus. CAP. XIX.

SINT Diaconi nulla ex parte reprehendendi, quemadmodum & Epiſcopus; tantùm ſint faciliores, accomodati ad multitudinem Eccleſiæ, ut infirmis miniſtrare ualeant, ueluti operarii, qui pudore non deterreantur. Ac mulier quidem mulieres curare ſtudeat; uterque nunciandi, curſandi, miniſtrandi, inſeruiendi officia abſoluat, ut de Domino Iſaias dicebat iis uer- *Iſai. 53.*
„ bis, Iuſtifica iuſtum bene ſeruientem multis. Vnuſquiſque igitur ſuum locum agnoſcat, & eum expleat diligenter, concorditer, unanimiter, cognoſcens Diaconatus mercedem. Sint Diaconi à pudore alieni in miniſtrando egentibus, quemadmodum Dominus noſter non uenit miniſtrari, ſed miniſtrare, & dare animam ſuam in redemptionem pro multis. Idem ipſos facere oportet; quanquàm animam pro fratre exponere opus foret, nolint dubitare; nam Dominus & Saluator noſter Ieſus Chriſtus non dubitauit animam ſuam ponere (ut ipſe inquit) pro amicis ſuis. Quòd ſi cœli & terræ Dominus omnia propter nos pertulit,

modo uos ministrare indigentibus uerebimini? cùm eius imitatores esse debeatis, qui seruitutem, paupertatem, plagas, crucem propter nos est passus. Quare oportet uos quoque utì Christi imitatores inseruire
Matt. 20 fratribus. Qui uult enim (inquit) inter uos esse magnus, sit uester minister. Et qui uult inter uos esse primus, sit uester seruus: Ita enim ille opere præstitit ut inseruiret multis, non sermone, nam cum accepisset linteum præcinxit se, deinde misit aquam in peluim, nobisque recumbentibus accedens, omnium nostrum lauit pedes, & linteo abstersit. Quod faciens demonstrabat nobis fraterni amoris charitatem, ut nos quoque inter nos idem faceremus. Cum igitur Dominus noster ac magister adeò semet exinaniuerit, qua ratione uos pudebit idem facere in infirmos, & imbecillos fratres, cùm sitis operarii ueritatis, & pietatis patroni? Ministrate igitur amanter, non murmurantes, nec discordias excitantes: non enim propter homines hæc facitis, sed propter Deum, & ministerii mercedem ab illo consequemini in die uisitationis uestræ. Necesse est igitur uos Diaconos omnes inuisere, qui quidem uisitatione opus habent, & de oppressis referre Episcopo uestro. Vos enim anima eius sensusq; esse debetis, prompti, & obedientes in omnibus rebus ei, utì Episcopo uestro & patri, ac magistro.

Quòd

Quòd à tribus, uel duobus Episcopis debet ordinari Episcopus, & non ab uno: irritum est enim. CAP. XX.

EPISCOPVM mandamus ordinari à tribus Episcopis, uel ad minus à duobus. non licere autem ab uno uobis constitui. nam duorum uel trium testimonium firmius, tutiusque existit. Presbyterum, & Diaconum, & reliquorum clerum ab uno Episcopo. Nec Presbyterum neque Diaconum iubemus ordinare ex laicis clericos, sed Presbyterum tantùm docere, offerre, baptizare, benedicere populo; Diaconum ministrare Episcopo, & Presbyteris, hoc est, diaconatum exercere, non tamen reliqua peragere.

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER QVARTVS.

De Orphanis. CAP. PRIMVM.

SI QVIS Christianus Orphanus fiat, siue puer, siue uirgo, bene erit si aliquis ex fratribus carens liberis, puerum suscipiat, & filii loco habeat. uirginem uerò, qui filium habuerit ducendæ uxori idoneum, ei in matrimonium collocet; hoc enim qui faciunt, opus magnum præstant, orphanorum patres facti, & à Domino Deo consequentur huius officii mercedem. Quòd si quis secundum gratiam hominum ambulans despexerit, cùm sit diues, orphanatus membra, orphano quidem prouidebit orphanorum pater, & uiduarum iudex; illi uerò occurret aliquis, qui ipsius parsimoniam deuorabit; fietque in illum, quod dicitur, Quæ non comederunt sancti, comederunt Assyrii sicuti Isaias dicit,
Isa. 1. Viduam uestram coràm uobis, alieni deuorant eam.

Quo-

Quomodo Episcopus debeat orphanis prouidere. CAP. II.

VOS Episcopi solliciti estote de eis alendis, in nullo deficientes, orphanis præstantes munera parentum, uiduis uirorum, adultis nuptias, artifici opus, infirmo misericordiam, esurienti cibum, sitienti potum, nudis uestitum, ægrotis medicinam, in carcere inclusis opem. Præterea uerò maiorem curam de orphanis suscipite, ne quid illis desit; uirgini quoad ad nubilem ætatem perueniat, & eam in matrimonium fratri detis; puero ut sit subsidium, quo artem discat, & alatur ex ministerio: ut cùm in arte profecerit, tunc possit artis instrumẽta sibi emere, ne ampliùs molestus sit ueræ fratrum erga se charitati, sed sibi suppeditet. Etenim uerè beatus dicendus est is, qui cũ possit sibi in sumptus ministrare, orphani, uiduæ, & aduenæ locum nũ occupat.

Quibus debeant subsidia ministrari secundum Domini mandatum. CAP. III.

QVONIAM & Dominus beatiorem esse dixit eum, *Act.* 20.
qui dat, quàm qui accipit. Etenim rursum ab eo dictum est, Væ habentibus, & in hypocrisi accipientibus, uel iis, qui sibi opitulari ualent, & ab aliis accipere uolunt, uterque reddet rationem domino Deo in die iudicii. Nam qui uel propter pupillarem ætatem, uel propter senectutis imbecillitatem, uel propter morbi casum, uel propter filiorum numerum capit, non solùm reprehendendus non est, sed etiam laude dignus cẽsetur. Pro altari enim Deo dicato existimatus, à Deo honorem consequetur, diligenter & assiduè pro iis, qui ei præbent, preces fundens, qui non segniter accipit,

sed doni quoad potest gratiam refert per orationem. Talis igitur homo in uita æterna à Deo beatitudinem consequetur. Qui uerò de suo habet, & propter hypocrisim capit, uel propter inertiam, cùm tamen laborando aliis opem ferre debuisset, Deo pœnas dabit, quoniam pauperum escam surripuit.

De Auaritia. CAP. IIII.

NAM qui argentum habet, & aliis non impartitur, nec ipse utitur, serpentis locum obtinet, quẽ aiunt in thesauris dormire; & de eo uera est Scriptura, quæ

Eccl.6. ait, Congregauit diuitias, ex quibus non comedet, &

Prou.11 nihil ei proderunt pereunti à uindicta. Non enim iuuabunt, inquit, existentes in die iræ. nam qui talis est, in Deum non credit, sed in aurum, existimans illud Deũ, & in illo confidens. Veritatis hypocrita is est, personarũ acceptor, perfidus, dissimulator, timidus, debilis, leuis, facilis, morosus, tristis, sibi infestus, nemini amicus; huius pecuniæ peribunt, & uir aduena eas consumit, uel à uiuo sublatas, uel illo mortuo perceptas: diuitiæ enim iniustè congregatæ euomentur.

Cum quali timore oporteat dominicarum collectarum participem esse. CAP. V.

MONEMVS igitur uiduas & orphanos, ut cum omni timiditate, ac uerecundia percipiãt de iis, quæ ipsis præbentur, gratiasque agant Deo, qui dat exurientibus escam, & in eum oculos attollant. Quis enim, inquit, uestrum comedet, uel quis bibet sine ipso? Ipse enim aperit manum suam, & implet omne animal benedictione

» nedictione, frumentum adolescentibus, & uinum uirgi
» nibus, & oleum in hilaritatem uiuentium, fenum iumẽ
» tis, herbam seruituti hominum, carnes bestiis, semina
» auibus, & omnibus accõmodatam escam. Ideo inquit
» Dominus, Videte uolatilia cœli, quoniam non semi- *Matt. 6.*
» nant, neque metunt, neq; congregant in horrea, & Pa-
» ter uester nutrit illa: non'ne illis meliores estis uos? No
lite igitur esse solliciti dicẽtes, Quid comedemus, quid
bibemus: nouit enim Pater uester, quòd iis omnibus in
digetis. Cum igitur tanta prouidentia uobis consulat,
bonaque ab illo percipiatis, laudibus efferre debetis
orphanum & uiduam suscipientem, omnipotentem
Deum per dilectum filium eius Iesum Christum Do-
minum nostrum, per quem gloria Deo in spiritu & ue-
ritate in sæcula Amen.

Quorum oblationes recipiendæ sint, & quorum non sint.
CAP. VI.

EPISCOPVM scire oportet quorum debeat recipe-
re fructus, & quorum non debeat. Cauendi enim
sunt illi in capiendo caupones: non iustificabitur enim *Eccl. 26.*
caupo à peccato. De iis Isaias improperans Israeli di- *Isa. 1.*
cebat, Caupones tui miscent uinum aqua. Fugienda »
quoque sunt scorta: non offeres enim Domino merce-
dem meretricis. Rapaces quoque uitandi, & rerum alie *Deut. 23*
narum cupidi, & adulteri: abominabilia enim horum
sacrificia sunt apud Deum. Sed etiam opprimentes ui-
duas, & orphanum affligentes, & carcerem implentes
innocentibus. Illi quoque, qui seruos suos malè tra-
ctant, uerberibus inquam & fame, atque acerba serui
tute; fugiendi quoque sunt tibi, ò Episcope, ii, qui ci-
uitates

uitates totas perdunt, quorum oblationes sunt abominandæ. Vitabis quoque deceptores, & Rhetores iniuriam defendentes, idolorum artifices, fures, iniustos, publicanos, pondera & mensuras fraudantes, militem calumniatorem non contentum stipendiis, sed pauperes concutientem. Homicidam quoque & carnificem, iudicemque iniustum, rerum euersorem, hominum insidiatorem, in sceleribus uersatum, ebrium, blasphemum, cinædum, fœneratorem, denique quemcunque improbum & Dei uoluntatis aduersarium; quoniam inquit Scriptura, tales homines apud Deum esse abominabiles. Nam qui ab iis aliquid capiunt, & alunt de eo uiduas, & orphanos, rei in iudicio Dei efficientur;
3. *Re.* 13 quemadmodum Adonias in libro Regnorum, Prophe
„ ta cùm Deo non paruisset; panemque comedisset, &
„ aquam bibisset in loco à Domino prohibito, propter
„ impietatem Hieroboami, à Leone est interemptus.
Nam uiduæ panis labore partus iustior est, quamuis paucus & exiguus, eo, qui de iniquitate & calumnia quæritur, quamuis multus sit, & elaboratus. Inquit
Psal. 36. enim Scriptura, Melius est modicum iusto, super diui
„ tias peccatorum multas. Quòd si ab impiis pasta uidua, & satura facta, pro eis supplicauerit, non exaudietur, quoniam scrutator cordium Deus cũ iudicio pro-
Isa. 15. nunciauit de impiis dicens, Si steterit Moses & Samuel
„ ante faciem meam pro eis, non exaudiam ipsos; & tu
„ ne ores pro populo isto, & noli misereri eorum, & non
„ accedas ad me pro ipsis, quoniam non exaudiam te.

Quòd

Quòd indignorum oblationes quousque ij tales manserint, non modò Deum non placant, sed potius contrà illum ad iram prouocant. CAP. VII.

VERVM etiam ii, qui in peccatis uersantur, nisi pœnitentiam egerint, non solùm non exaudiuntur, cũ supplicant, sed ẽt Deum irritant, in memoriam ei reducentes suam improbitatem. Vitate igitur talia ministeria, tanquàm canis precium, & mercedem meretricis. *Deu.23.* Vtrunque enim in lege est prohibitum. nam nec Eliseus ab Azaele munera allata accẽpit, neque Achias à Ieroboamo. *4.Reg.8* Quòd si Dei Prophetæ ab impiis oblata munera reiecerunt; item uos reiicite ò Episcopi. *3.Re 11.* Sed etiam Simon Magus mihi Petro, & Ioanni pecuniam afferens, conatus est precio inæstimabilem gratiam emere, quibus reiectis, execrationibus perpetuis illum deuinximus; quoniam donum Dei non beneuolentia erga Deum, sed pecunia existimauit possideri. *Act.8.* Fugite ergo oblationes altaris Dei à mala conscientia prouenientes, quoniam, „ Abstine te, inquit, ab iniusto, & non timebis, & pauor non appropinquabit tibi. „ *Isai. 54.*

Quòd præstat de proprio labore uiduis suppeditare, quamuis pauca, & exigua, quàm ab impijs multa, & magna; præstat enim fame perire, quàm ab impijs oblationem accipere. CAP. VIII.

SED si dicatis quòd ii sunt, qui eleemosynas dant, à quibus nisi capiatur, non erit, unde uiduis ministretur, & inopes populi alantur; audietis à nobis quòd ideo accepistis donum Leuitarum, ut suppeditaretis, & uobis, & egentibus, ac ne inopia laborantes ab improbis caperetis. Quòd si adeò egebunt Ecclesiæ, præstat perire, quàm ab inimicis Dei aliquid capere in contu-

meliam & irrisionem amicorum eius. Nam de iis Propheta dicit, Oleum peccatoris non impinguet caput meum. Probationem igitur talium facite, atque ab iis, qui sanctè uiuũt capite, & oppressis præbete, ab iis, qui foris sunt, nolite capere, priusquàm Ecclesiæ membra efficiantur. quòd si desit quod detur, significa fratribus, ex quorum collectis ministra orphanis, & uiduis in iustitia.

Psa. 140

Quòd oportet incitari populum à sacerdote ad benefaciendum pauperibus, ut sapiens Solomon dicit. CAP. IX.

Prou. 3. DIC populo tuo quæ sapiens Solomon ait, Hono-
„ ra Dominum de tuis iustis laboribus, & primitias
„ da illi de tuis fructibus iustitiæ, ut impleantur horrea
„ tua repletione frumenti, uino torcularia tua redundẽt.
Quare de iusto labore fidelium alite, & uestite inopes, & quæ ex eo, ut ante dictum est, cogitur pecunia, statuite ut conferatur in redemptionem sanctorum, liberantes seruos, captiuos, uinctos, ignominia notatos, damnatos propter nomen Christi de Tyrannorum sententia
Prou. 24 ad monomachias & ad mortem. Inquit .n. Scriptura,
„ Libera qui ducuntur ad mortem, & redime occisos,
„ ne parcas.

Constitutio ut si quis impius ui obtrudat pecuniã sacerdotibus, in ligna, & carbones eam consumant, & non in uictum. CAP. X.

SI necesse sit aliquãdo ab aliquo impio inuitos pecuniam capere, in ligna & carbones illam consumite, ne uidua uel orphanus de ea sumens, cogatur præter phas cibum, uel potum sibi emere. æquum est enim talia quæ

lia, quæ ab impiis ueniunt, ignis pabulum, non piorum escam fieri. Hæc quoque lex præcipit, quæ sacrificium serotinum nõ comedendum appellat, & igni consumi iubet. non enim sua natura mala sunt, quæ offeruntur, sed sententia illorum, qui illa adducunt. Hoc uerò præcipimus, ne omnino uitemus illos, qui ad nos accedunt, cùm sciamus consuetudinem sæpè piorũ impiis utilem esse, obesse tantùm cultus, & superstitionis societatem. Hæc hactenus dilecti dicta sint uobis propter cautionem uestram. *Leu. 19.*

De Parentibus, & filijs. CAP. XI.

PATRES instituite filios uestros in Domino, educantes eos in disciplina atque præceptis Domini, erudientes in artibus idoneis, atque accõmodatis uerbo, ne otio lasciuientes, & à parentibus non correpti, atque ante tempus libertatem adepti, honestati aduersentur. Quare ne uereamini eos grauiter castigatos corripere: non enim occidetis eos cum castigatis; quin potius seruatis illos, ut Solomon in Sapientia inquit, Castiga filium tuum, & requiescere te faciet, hic enim erit tibi bonæ spei; tu enim uirga percuties eum, animam autem eius à morte liberabis, & idem, Qui parcit baculo, odit filium. Et alio in loco, Tunde latera ipsius dum est infans, ne aliquando induratus non obediat tibi. Qui igitur negligit admonere & castigare filium, eum odio habet. Docete ergo filios uestros sermonem Domini, corripite uerberibus, obsequentes facite ab infantia, erudientes eos sacris literis uestris, diuinisque: atque in omni diuina Scriptura instituentes, attendentes, ne in uos potestatem habeant præter uestram sententiam, *Prou. 23* *Prou. 13.* *Eccl. 30.*

cum æqualibus in conuiuium non permittentes eos conferre. Ita enim in intemperantiam labentur & in fornicationem incident. Et si parentum incuria id patientur, genitores rei illarum animarum fient. Si enim negligentia parentum filii cum intemperantibus peccati consuetudinem habebunt, non solùm ipsi intemperantes erunt, sed etiam pro eis parentes iudicabuntur. Ideo date operam ut cùm ad adultam ætatem peruenerint, matrimonio iungantur, ne illi feruore ætatis in cõsuetudinem fornicandi incurrant, cuius uos in die Iudicii rationem Domino Deo essetis reddituri.

De Seruis, & Dominis. CAP. XII.

DE Seruis quid præterea dicere possumus, nisi quòd seruus beneuolentia prosequatur dominum, quãuis impium, quamuis improbum? non tamen concordiam cum eo habeat religionis. Et dominus diligat seruum, ac quamuis illo præstet, tamen se æqualem iudicet quatenus homo existit. Qui fidelem habet dominum, saluo eius dominio, diligat ut dominum, ut eiusdem fidei consortem, ut patrem, non ut seruus ad oculum, sed ut domini studiosus, & amans; sciens Deum sibi redditurum seruitutis mercedem. Eodem modo dominus fidelem habens seruum, salua sibi seruitute, diligat ut filium, uel ut fratrẽ propter fidei societatem.

In quibus oporteat subiectos esse mundanis potestatibus.
CAP. XIII.

OMNI Regno, ac Magistratibus subditi estote in eo, quod Deo placet, tanquàm Dei ministris, & impiorum

impiorum ultoribus; timorem illis debitum præstate, omne uectigal, omne tributum, omnem honorem, munus, censum: Dei est enim præceptio, nemini quicquam debere, nisi amicitiæ signum, quod Deus statuit per Christum.

De Virginibus. CAP. XIIII.

DE uirginitate præceptum non accepimus, uolentium autem potestati id remittimus, tanquàm uotum. Illud tamen admonemus, ne facilè aliquid pro- *1. Corinth. 7.*
„ mittant, quoniam Solomon ait, Melius est non uo- *Eccl. 5.*
„ uere, quàm uouere & non reddere. Virgo igitur ipsa sit sancta corpore, & anima, ut templum Dei, ut domus Christi, ut habitaculum Spiritus sancti. oportet enim eam, quæ promisit, digna promisso suo opera efficientem, ostendere promissum suum uerum esse, & propter exercitationem pietatis, non propter calumniam nuptiarum, conceptum. Ne sit uaga, ne intempestiuè ambulet, careat duplici mente, sit ueneranda, continens, temperata, casta, fugiat multorum commercia, præsertim profanorum.

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER QVINTVS.

De Martyribus. CAP. PRIMVM.

I QVIS Christianus propter nomen Christi, & charitatem erga Deum, ac fidem ab impiis ad ludos, aut ad bestias, aut ad metallum fuerit damnatus; illum ne deseratis, sed de labore atque sudore uestro illi in uictum mittatis, & militibus in stipendium, ut subleuetur, & cura aliqua colatur, atque, quantum in uobis est, ne ærumnis prematur beatus frater uester. Nam qui propter nomen Domini Dei condemnatur, is Martyr sanctus est, frater Domini; filius Altissimi; habitaculum Spiritus sancti, per quem unusquisque fidelis illuminationem gloriæ sancti Euangelii accepit, eo quòd meruit incorruptibilem coronam martyrii passionum ipsius, & societatem sanguinis ipsius, configuratus morti Christi in adoptionem filiorum.

Quòd

Quòd iis, qui propter Christum calamitatem ab Infidelibus perferunt, æquum est fideles necessaria præbere secundum Christi ordinationem. CAP. II.

QVARE omnes fideles per Episcopum uestrum de facultatibus, ac de labore uestro ministrate sanctis. Si quis non habeat, ieiunet, partiensque uictum quotidianum distribuat sanctis. Si quis copia bonorum abundet, plura pro ratione facultatum præbeat. Quòd si posset uenditis suis bonis, eos carceribus liberare, beatus censebitur, & amicus Christi. Nam qui pauperibus bona sua dat, perfectus est post rerum diuinarum cognitionem. multo magis qui id pro Martyribus facit; is enim dignus Dei amore obtemperabit eius uoluntati, præbens illis, qui eum confessi sunt coràm gentibus, Regibus & filiis Israel, de
» quibus Dominus pronunciauit hæc uerba, Qui me *Matt.* 10
» confessus fuerit coràm hominibus, confitebor & ego
» eum coràm patre meo. Quòd si tales sunt ut Christi *S. Ign. ad Smyrn.*
testimonium coràm Patre sint habituri, non debetis uos pudore detineri, quin ad eos accedatis. Hoc enim si feceritis, martyrium uobis attribuetur, quoniam illis martyrium tentatio fuit, uobis alioqui promptitudo, & alacritas, ut qui participes illorum certaminis estis. Inquit enim iis Dominus quodam
» in loco, Venite benedicti Patris mei, accipite regnum, *Matt.* 25
» quod paratum est uobis ab origine Mundi. Esuriui enim & dedistis mihi manducare; sitiui, & dedistis mihi bibere; hospes eram, & collegistis me; nudus, & cooperuistis me; infirmus eram, & uisitastis me; in carcere eram, & uenistis ad me. Tunc respondebunt ei iusti dicentes, Domine quando uidimus te esurientem,

tem, & aluimus; uel ſitientem, & dedimus tibi bibere; quando te uidimus nudum, & cooperuimus; uel infirmum, & uiſitauimus; quando te uidimus hoſpitem, & collegimus; uel in carcere, & acceſſimus ad te? Et reſpondens dicet eis, Quod feciſtis uni ex iis fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Et ibunt ii in uitam æternam. Tunc dicet iis, qui à ſiniſtris erunt, Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui eſt paratus Diabolo, & angelis ſuis. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare, ſitiui, & non dediſtis mihi bibere; hoſpes eram, & non collegiſtis me; nudus, & non cooperuiſtis me; infirmus, & in carcere, & non uiſitaſtis me. Tunc reſpondebunt & ipſi dicentes, Domine quando te uidimus eſurientem, uel ſitientem, uel hoſpitem, uel nudum, uel infirmum, uel in carcere, & non miniſtrauimus tibi? Tunc reſpondebit eis dicens, Amen dico uobis, Quod non feciſtis uni ex iis minimis, nec mihi feciſtis; & ibunt ii in ſupplicium æternum.

Quòd fugienda eſt falſorum fratrum conſuetudo, quando perſeuerant in malitia. CAP. III.

SI QVIS dicens ſe fratrem eſſe, deceptus à Diabolo malum fecerit, conuictusque, morti ſit adiudicatus ut fur, adulter, homicida; recedite ab eo, ut ſitis inuiolati, ac ne quis ueſtrum in ſuſpitionem ueniat ſocietatis ſceleris, & in maledictum incurratis, quaſi omnes Chriſtiani iniuſtis actionibus delectentur. Quare longè ab illis diſcedite, incluſis uerò in cuſtodia odio aduerſus Chriſtum, uel ultimo ſupplicio traditis, uel in uincula coniectis, uel ablegatis, omni

omni studio opem ferte, membra uestra liberantes de manibus impiorum; ac si quis cum illis repertus comprehendatur, atque flagella perferat, beatus existimatur, quoniam socius Martyris est effectus, imitatorque Christi passionum. Etenim nos quoque pro Christo sæpe à Caipha Alexandro, Anna plagis acceptis gaudentes exibamus, quoniam digni habiti eramus pro Saluatore nostro talia perpeti. Vos quoq; gaudete quòd hæc patimini, quoniam beati eritis in illa die. *Act. 4.*

Quòd per Christum uexatis oportet manum præbere, quamuis adsit periculum. CAP. IIII.

EOS qui persecutionem propter Christum patiuntur, & de ciuitate in ciuitatem fugiunt propter mandatum Domini recipite, subsidium eis præstantes, eosque uti Martyres amplectimini læti, quòd participes eorum persecutionis facti estis, scientes illos à Domino beatos appellari. Inquit enim ipse, Beati eritis quando exprobrauerint uos, & persecuti fuerint, & dixerint omne malum uerbum contra uos, mentientes propter me; gaudete & exultate, quoniam merces uestra multa est in cœlis. Sic enim persecuti sunt Prophetas ante nos. Et rursum, Si me persecuti sunt, & uos persequentur. Et deinde, Si persequentur uos in hac ciuitate, fugite in aliam, quoniam in Mundo tribulationem habetis. Tradent enim uos in Synagogas, & ante Præsides, & Reges ducemini propter me in testimonium ipsis. Et qui perseuerauerit usque in finem, hic saluus erit: nam qui propter fidem persecutionem patitur, & illi testimonium exhibet, ac perseuerat, is re uera homo Dei est. *Luc. 6.* *Ioan. 15.*

R *Quòd*

Quòd tremenda, & exitiabilis res est negare Christum.
CAP. V.

QVI se Christi esse negat, ne hominibus sit in odio, & suam animam magis diligit, quàm Dominum, in cuius manu spiritus eius est positus, is denique miserabilis, atque infœlix est: nefarius, & abominandus, qui hominibus amicus esse uult, Deo inimicus; partem habens non ampliùs cum Sanctis, sed unà cum execratis; qui in locum regni benedicti expetit ignem æternum, paratum Diabolo & angelis eius; & qui non ampliùs ab hominibus odio habetur, sed à Deo repellitur, & à conspectu ipsius eiicitur. nam
Matt. 10 de hoc locutus est Dominus dicens, Qui negauerit me
„ coràm hominibus, & erubuerit nomen meum, nega-
„ bo & ego ipsum, & erubescam coràm Patre meo, qui
„ est in cœlis. Et iterum nobis discipulis inquit, Qui a-
„ mat patrem uel matrem supra me, non est me dignus,
„ & qui amat filium, uel filiam supra me, non est me di-
„ gnus; & qui non tollit crucem suam, & sequitur me,
„ non est me dignus; qui inuenit animam suam, perdet
„ eam; & qui perdit animam suam propter me, inueniet
„ eam. Quid enim prodest homini, si uniuersum Mun-
„ dum lucretur, animæ uerò suæ detrimentum patia-
„ tur, uel quam retributionem dabit homo pro anima
„ sua? Et deinceps, Nolite timere, qui occidunt cor-
„ pus, animam autem non possunt occidere. Timete
„ potius qui potest animam & corpus perdere in geen-
„ nam.

Quod

Quòd imitari oportet Christum in patiendo, & æmulari eius patientiam. CAP. VI.

VNVSQVISQVE, qui artem aliquam discit, intuens magistrum actione, usuque suo absoluere artis munus, conatur in suo opere illius similitudinem imitari. Nisi igitur uires intenderit, non erit in arte perfectus. Item nos magistrum habentes Dominum nostrum Iesum Christum, cur eius doctrinam non imitamur? Ille enim renunciauit uoluptatibus, delitiis, gloriæ, diuitiis, superbiæ, opibus, matri, fratribus, denique propriæ uitæ, & propter suam erga patrem pietatem, erga nosque benignitatem, non modò pertulit persecutionem, uerbera, opprobria, illusionem, sed etiam crucis supplicium, ut Iudæos, & Græcos ad pœnitentiam reuocatos seruaret. Cùm igitur ille propter nos uitæ commoda reliquerit, nec crucem sibi turpem existimans, neque mortem indecoram, quid est causæ cur nos eius passiones non imitemur, deseramusque præ eo uitam ipsam præstante illo nobis patientiam? Ille enim propter nos, nos propter ipsosmet patimur: non enim nobis opus habet ipse, sed nos illius misericordia indigemus. Solùm autem à nobis fidem germanam liberamque flagitat. Inquit Scriptura, Si iustus es quid dabis ipsi? uel quid de manu tua accipiet? uiro, qui est similis tui impietas tua & filio hominis iustitia. *Iob. 35. 6.*

Quòd non debet fidelis se periculis exponere, neque propter ignauiam timere, sed cautè fugere, & si in discrimen incidat, certare propter repositam coronam.

CAP. VII.

RENVNCIEMVS ergo parentibus, consanguineis, amicis, uxori, filiis, possessionibus, denique omni uitæ, si quidem aliquid horum impediat pietatem. Oportet enim orare nos ne intremus in tentationē. quòd si ad martyrium uocemur, constanter confiteri preciosum nomen, ac si propter hanc causam supplicio afficiamur, lætemur quòd ad immortalitatem properamus, persecutionem patientes nolimus quasi in re noua obstupescere, ne diligamus præsens sæculum, nec humanas laudes, neque principum gloriam atque honorem more quorundam Iudæorum, qui Domini opera admirantes, metu Pontificum & reliquorum principum, in
Ioā.12. eum non credebant: Dilexerunt enim magis gloriam
„ hominum, quàm gloriam Dei. Profitentes pulchram illam confessionem fidei, non solùm ipsi saluamur, sed etiam nuper illuminatos confirmamus, & Catechumenos fideles reddimus. Si uerò de confessione decesserimus, negantes pietatem ob sententiæ imbecillitatem, metumque breuissimi supplicii; non solùm ipsi nobis uitam æternam eripimus, sed etiam aliis interitus auctores sumus, & conduplicatum supplicium feremus, ut qui propter abnegationem, suspitionem dedimus, celebratam à nobis ueritatem, doctrinam erroris continere. Quare ne simus nimis prompti, neque ad pericula præcipites: inquit enim Dominus, Orate, ne intretis in
Mat.26. tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro au-
„ tem infirma. Quòd si tempus incidat, ne deturpemus ignauia professionem nostram. Nam si quis abnegata

sua

ſua ſpe, qui eſt Ieſus filius Dei, temporali morte ſit libe ratus, cras autem in grauiſſimum morbum incidens, uentris,ſiue ſtomachi,ſiue capitis,uel etiam in aliquã immedicabilẽ ægritudinem lapſus, ueluti in tabem, can crum, apoſtema, morbum inteſtini, aquam intercutẽ, tormina, breui exitu finiatur, atque è uita diſcedat, nõne huius uitæ bonis priuatus erit,& æternis excidet? quin potius intra æternos cruciatus ſe cõiiciet, profectus in tenebras exteriores, ubi eſt fletus & ſtridor dẽtium.

Qui uerò martyriũ conſequi meruit, gaudeat in Do mino quòd tantam coronam eſt adeptus, & per confeſ ſionem diem clauſit extremum: ac quamuis fuerit cate chumenus, lætus diſcedat: paſſio enim, quã pro Chri ſto ſuſtinet, cedet ei in ueriorem baptiſmum, quoniam ipſe re ipſa commoritur Chriſto, alii in figura. Gaudeat igitur quòd imitatur magiſtrum, quoniam de eo man- datũ habemus, Perfectus ſit omnis ſicut magiſter eius: *Luc. 6.* magiſter autem eius, ac noſter Ieſus Dominus propter nos cæſus eſt, maledicta pertulit, & contumelias cum longanimitate, ſputa, & alapas accepit, poſt flagella cru ci affixus eſt, aceto & felle potatus, perficiens omnia, quæ de ſe ſcripta erant. Dixit Deo Patri, In manus tuas commendo ſpiritum meum. Quare, qui illius diſcipu- lus eſſe cupit, æmuletur eius certamina; imitetur patien tiam; ſciens quamuis ab hominibus igne comburatur, nihil tamen ſe paſſurum, ueluti illi tres pueri. quòd ſi patiatur aliquid, tamen præmium à Domino conſe- quetur, fidem habens uni, & ſoli uero Deo, ac Patri per Ieſum Chriſtum magnum Pontificem, & redem- ptorem animarum, certaminumque remuneratorem, Cui gloria in ſæcula Amen.

De Resurrectione. CAP. VIII.

IPSE enim nos excitabit omnipotens Deus per Dominum nostrum Iesum Christum, propter promissionem ipsius ueram; excitabit autem cum omnibus, qui à principio dormierunt, tales quales modò sumus præsenti figura, nil mancum habentes, nec corruptioni obnoxium; quoniam īmortales resurgemus. Quamuis enim in mari moriamur; quamuis in terra discerpamur; quamuis à feris, uel ab auibus laniemur, tamen excitabit nos uirtute sua; quoniam Mundus totus Dei
Luc. 21. manu continetur. Capillus, inquit, ex capite uestro non
„ perit. Ideo monet nos inquiens, In patientia uestra
„ possidete animas uestras. De resurrectione autem mor
Dan. 12. tuorum, deque Martyrum remuneratione, Gabriel Da
„ nieli inquit, Et multi de iis, qui dormierunt, de terræ
„ puluere resurgent; alii enim in uitam æternam, alii in
„ turpitudinem & opprobrium æternum. Et intelligen-
„ tes fulgebunt quasi sol, & quasi firmamentum, & stel-
„ læ. Quasi luminaria splendorem habituros Sanctos prædixit Sanctiss. Gabriel, ipsos enim intelligere ueritatem testatur, & sacrum nomen eius. Non solùm autem Martyribus promisit resurrectionem, sed etiam omnibus hominibus iustis, atque iniustis, piis, atque
Eccl. 12. impiis, ut singuli pro meritis pendant. Adducet enim
„ inquit, Deus uniuersam creaturam in iudicium in o-
„ mni neglecto, siue bonum id fuerit, siue malum. Hanc resurrectionem non credentes Iudæi olim dicebant,
„ Aruerunt ossa nostra, & dissensimus. quibus Deus re-
Eze. 37. spondens dicit, Ecce ego aperio tumulos uestros, &
„ educam uos ex ipsis, & dabo spiritum meum in uobis,
„ & uiuetis, & cognoscetis, quoniam ego Dominus locu

tus

» tus sum, & faciam. Et per Isaiam inquit, Resurgent *Isa.26.*
» mortui, & excitabuntur qui sunt in sepulchris; & læta-
» buntur quiescentes in terra, quoniam ros tuus medi-
» cina ipsis est. Multa alia de resurrectione dicta sunt, & de iustorum in gloria permansione, deque impiorum supplicio, casu, auersione, pœna, infamia, igne æterno, uerme non pereunte. Quòd uerò si uoluisset homines immortales manere, hoc facere potuerit; ostendit in Enoch, & in Helia, quos mortem experiri non permisit. Item quòd potuerit quolibet tempore, si uoluisset, eos in uitam reducere, id facere, & per se, & per alios, manifestum fecit, cùm filium uiduæ per Heliã excitauit, & Sunamitidis filium per Helisſæum. Persuasi autem sumus mortẽ, supplicium non esse, ex eo quòd sancti eam sunt passi; immo ipse sanctorum Dominus Iesus Christus uita fidelium, & resurrectio mortuorũ. Quare ueluti in magna ciuitate uersantibus nobis, post certamina, inducit breuis temporis dissolutionem, ut postea unumquemque in uitam excitatum uel reprobet, uel coronet. Nam qui Adæ & reliquorum corpora ex terra coagmentauit, post dissolutionem ea reparabit, quoniam debetur hæc res rationali hominum naturæ. Perpetuitatẽ inquã. qui igitur corpus dissoluit, idem restituet. Et qui dixit quòd accepit Dominus pul *Gen.2.*
uerẽ de terra, & formauit hominẽ, & inspirauit in faciẽ *Gen.3.*
eius spiritum uitæ, & factus est hõ in animam uiuentẽ: & qui post inobedientiam dixit, Terra es, & in terram reuerteris. idem postea nobis resurrectionem promisit.
» Audient enim inquit, qui sunt in monumentis uocem *Ioan.5.*
» filii Dei, & qui audiuerint, uiuent. Præterea credimus resurrectionem futuram, ex Domini resurrectione: Ipse enim, qui Lazarum quatriduanum in uitam reduxit, *Matt.9.*

&

& Iairi filiam, ac uiduæ filium, seque ipsum etiam mandato Patris tertia die excitauit, quod est pignus & arra resurrectionis nostræ, Ego enim, inquit, sum resurrectio & uita; quique Ionam post tertium diem uiuum incolumemque de uentre cete eduxit, & tres pueros de Babylonico camino eripuit, & Danielem ore leonum liberauit; is quoque nos poterit à morte excitare. Quòd si Græci derident nos, non credentes nostris scripturis, saltem fidem habeant uati suæ Sibyllæ, quæ ad uerbum ita inquit.

Ioā. 11.

Atque ubi cuncta cinis fuerint tenuisq; fauilla:
Atque idem Deus extinguet quem incenderat ignem,
Ossaq; restituet rursum cineresq; sepultos;
Et genus omne hominum (ut fuerant) Deus ipse reponet,
Tunc graue iudicium ueniet, quo iudicet Orbem
Ipse iterum Deus, hosq; iterum iam terra recondet.
Sed quoscunque pios, uiuos suscipiet Orbis
Inspirante Deo uitam, gratumq; fauorem,
Mutuaq; inter se cumulabunt gaudia læti.

Cùm igitur illa resurrectionem affirmet, corporumque renouationem non neget, piosque ab impiis discernat; temerè ii nostratibus aduersantur. Quanquàm aiunt in unica specie * se resurrectionē ostendere, non credentes iis, quæ ipsimet narrant. Aiunt enim auem quandam esse soligenam, uberem præbentem resurrectionis demonstrationem, quam dicunt comparem non habere; solamque in Mundo reperiri, Phœnicem appellant; narrantque eam post quingentesimum annum in Aegyptum aduolantem, secumque copiam cinnamomi, casiæ, xylobalsami adducentem, in loco, qui dicitur, Solis ara, consistere, ibique conuersam ad aspectum Solis, ei (ut aiunt) supplicem sponte

con-

conflagrare, redigique in pulverem. Ex cineribus autem uermem existere, eumque concalefactum, in nouam phœnicem formari, alitemque factum in Arabiam, quæ est ultra Aegyptiacum saltum, aduolare. Cum ergo (ut ipsi aiunt) per auem rationis expertem, probetur resurrectio, cur temerè nostratia calumniantur, cum fateamur, qui potentia sua effecit, ut quod non erat, esset, eum quoque facere posse ut id post eius interitum restituatur? Nam propter hanc persuasionem uerbera, persecutiones, mortes perferimus. nam frustrà ea didicissemus, nisi firmiter nobis hærerent ea, quæ aliis prædicanda suscepimus. Quemad-
„ modum igitur credimus Mosi dicenti, In principio fecit cœlum, & terram. & cognoscimus, non materiæ inopia, sed uoluntate sola Christum, quæ constituit, ea produxisse cœlum inquam, terram, mare, lumen, noctem, luminaria, astra, uolatilia, aquatica, quadrupedia, reptilia, plantas, herbas; eodem modo excitabit nos sua uoluntate, ope aliena non indigens. Eiusdem enim facultatis munus est, producere mundum, atque mortuos excitare. Atque tunc quidem hominem, qui nullus erat, ex diuersis constantem rebus effecit, data ei anima de nihilo; nunc autem existentibus animis, dissoluta corpora restituet. Rerum enim manentium est resurrectio, non in nihilum redeuntium. Ille igitur, qui prima corpora de nihilo effecit, ex iisque uarias naturas composuit, idem mortuos uita reddita excitabit. Nam qui in utero hominem de pusillo semine fingit, animamque illi non dum existentem, creat, &
„ (ut ipse inquit quodam in loco Ieremiæ) Antequàm te *Ier.* 1.
„ formarem in utero, noui te. Et alio in loco, Ego Do- *Zac.* 12.
„ minùs firmans cœlum, & fundans terram, & formans

ſpiritum hominis in eo. idem ipſe omnes homines exci
tabit, cùm eius ſint opera, quemadmodum diuina Scri
Gen. 1. ptura teſtatur dixiſſe Deum unigenito Chriſto, Facia-
„ mus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtrã.
„ Et fecit Deus hominẽ; ſecundum imaginem Dei fecit
„ illum, maſculum & fœminam feci t eos. Et diuiniſſi-
„ mus & patientiſſimus Iob. de quo Scriptura ait, quòd
Iob. 10. ſcriptum eſt eum reſurrecturum cum iis, quos Domi-
„ nus ſuſcitabit, ſic inquit ad Deum, Non'ne ſicut lac
„ mulſiſti me, & ſicut caſeum me coagulaſti? pelle, & car
„ nibus ueſtiſti me, oſſibus, & neruis compegiſti me. ui-
„ tam & miſericordiam poſuiſti apud me, & uiſitatio tua
„ cuſtodiuit ſpiritum meum. Hæc habens in me ipſo; ſcio
quòd omnia potes. Ideo inquit Saluator ac magiſter
Pſ. 118. noſter Ieſus Chriſtus, Quod hominibus eſt impoſſibi-
„ le, Deo poſſibile eſt. Dicitque Deo chariſſimus Dauid,
Pſ. 102. Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me. Et ite-
Pſ. 138. rum, Tu noſti figmentum noſtrum. Et deinceps, Tu
„ plaſmaſti me, & poſuiſti ſuper me manum tuam. Mira-
„ bilis facta eſt ſcientia tua, ex me confortata eſt, non po-
„ tero ad eam. Imperfectum meum uiderunt oculi tui, &
Iſa. 64. in libro tuo omnes ſcribentur. Sed etiam Iſaias illi ſup
„ plicans dicit, Nos lutum, & tu fictor noſter. Quare ſi
opus eius homo eſt per Chriſtum effectus, omnino
mortuus per eum reſurget, uel ad rectè factorum præ-
mia, uel ad ſcelerum ſupplicia. Quod ſi Iuſtitia iudi-
cat ueluti legiſlator, quemadmodum impios punit, ita
ſeruat fideles, atque eos, qui pro Chriſto ab homini-
bus ſunt interfecti, alios quaſi aſtra decorãs, alios quaſi
luminaria illuſtrans, ſicuti Danieli dicebat Gabriel.
Quare cùm fideles Chriſti diſcipuli omnes ſimus, eius
promiſſionibus credimus. uerus eſt enim qui promiſit
Dicit

» Dicit autem beatus Propheta Dauid, Fidelis Dominus Psa.144.
» in omnibus sermonibus suis, & sanctus in omnibus o-
» peribus suis. Nam qui de Virgine sibi corpus parauit, is reliquorum hominum instituit originē, qui ipse se è mortuis excitauit, is omnes sepultos in uitam reuocabit; qui ex uno grano multum tritici de terra excitat, & abscissæ arbori regerminantes surculos restituit, & arefactæ uirgæ Aaron reddidit uiriditatem, ille ipse nos quoque suscitabit in gloria; & qui paralyticum incolumem restituit, aridam manum habentem curauit; cæco à natiuitate, luto de sputo ac terra facto, mancam partem reddidit, idem ille nos in uitam reducet; quique ex quinque panibus, & duobus piscibus, quinque millia hominum satiauit, ut duodecim cophani superessent; & in uinum aquam conuertit, & ex ore piscis per me Petrum eductum staterem censum petentibus misit, is quoque mortuos suscitabit. Hæc enim omnia nos de eo testamur, alia contestantur Prophetæ. Nos qui cum illo comedimus, & bibimus, & spectauimus eius miracula, uitam, consuetudinem, sermones, passiones, mortem, resurrectionem à mortuis, uersatique cum eo sumus postea per quadraginta dies, mandatumque habuimus ut prædicaremus Euangeliū in uniuerso Mundo, & doceremus omnes gentes; baptizaremusque in mortem eius in uirtute Dei cunctorum, qui est pater ipsius, & testimonio Spiritus, qui est paracletus; iidem illi docemus uos hæc omnia, quæ cùm nobis præciperet, in cœlum ab oculis nostris sublatus est, rediens ad eum, qui ipsum miserat. Quæ si credetis, beatitudinem assequemini, cæteroqui ipsi sine culpa inueniemur, nec nos contaminabit infidelitas uestra. De Martyribus dicimus uobis, ut apud uos in omni honore sint quem-

admodum & apud nos in honore habiti fuerũt, beatus Iacobus Episcopus,& Sanctus noster condiaconus Stephanus. ii enim & à Deo sunt beatitudinem consecuti, & ab hominibus honorem; expertes omnis delicti;obfirmati aduersus peccatum;immutabiles in bonis;securi in laudibus, de quibus Dauid dicebat, Preciosa in cõspectu Domini mors Sanctorum eius. & Solomon,
Prou. 10 Memoria iusti cum laude. De quibus propheta quoq;
„ dicebat, Viri iusti tolluntur.

De falsis Martyribus. CAP. IX.

OMNIA iam dicta sunt,quæ ad eos,qui pro Christo uerè Martyres sunt, pertinebant, nihil de falsis
Prou. 10 Martyribus, de quibus scriptura dicit, Nomen Im-
„ piorum extinguitur. Testis enim fidelis non menti-
Prou. 14 tur, & profert falsa testis iniquus. nam qui sine mendacio martyrium pro defendenda ueritate est executus, is uerax Martyr putatur, fidelisque, eo quòd uerbo pietatis per proprium sanguinem est patrocinatus.

Moralis admonitio. CAP. X.

HORTAMVR uos fratres, & conserui ut relinquatis inania & turpia uerba, facetias, ebrietates, libidines, delicias, immoderatam iracundiam cum stultis sermonibus; quoniam neque in Dominicis diebus, qui sunt hilaritatis & lætitiæ, concedimus uobis
Ps. 2. præter sanctitatem aliquid dicere uel facere. Ait enim quodam in loco scriptura, Seruite Domino in timo-
„ re, & exultate ei in tremore. Exultationes igitur ue-

ſtras cum timore & tremore celebrari oportet. Chriſtianus enim fidelis nec carmen Ethnicum, neque meretriciam cantilenam canere debet, quoniam continget eum in cantione, dæmoniacorum nominum Idolorum mentionem facere, & in locum Spiritus ſancti inuadet in eum ſpiritus malus.

Admonitio erudiens fugiendam Idololatriæ abominationem.

CAP. XI.

PROHIBITVM eſt autem iurare per illa, & in ore habere illorum abominabilia nomina, uel ea colere, uel timere ueluti Deos: non enim dii ſunt, ſed improbi dæmones, & ridicula opera. dicit enim quo-
» dam in loco Dominus de Iſraelitis, Reliquerunt me, *Ier.5.*
» & iurauerunt in diis, qui non ſunt, & reliqua. Tol- *Zach.13*
» lam nomina idolorum ex ore ipſorum. Et alio in lo-
» co, Ipſi me prouocauerunt in iis, qui non ſunt dii; ir- *Deu. 32.*
ritauerunt me in Idolis ſuis, atque in omnibus ſcripturis hæc prohibita reperiuntur à Domino Deo.

Quòd non oportet Cœlum & aſtra colere, neque per ea, aut per alias creaturas iurare ſecundum Domini mandatum.

CAP. XII.

NON ſolùm enim de Idolis prohibitum eſt, ſed etiam de luminaribus lege eſt ſancitum, ne quis per
„ illa iuret, neque ea colat: inquiunt enim, Ne aſpiciens *Deut. 4.*
„ Solem, & Lunam, & aſtra, in errorem inductus ea a-
„ doret. Et alio in loco, Secundum uias gentium no-
„ lite diſcere, & à ſignis Cœli nolite timere. aſtra enim *Ier. 10.*
& luminaria ut luceant hominibus, non ut colantur

data

data sunt. Et si Israelitæ, uitio morum, pro Creatore adorabant creaturam, Opificem contemnentes, creaturam plusquàm oportuit admirantes; qui quandoque uitulum conflauerunt, ut in deserto; aliquando Beelphegor adorauerunt; aliquando Baal, & Thammus, & Sidoniam, Astartem, ac rursum Moloch, & Chamos; & aliquando Solem, ut in Ezeciele scriptum est. Iam uerò bruta quoque coluerunt, ut Aegyptium Apim & hircum, Desium, ac deos argenteos & aureos: quod factum est in Iudæa. quo circa minitans illis per Prophetam aiebat, Parum'ne est hoc domui „ Iudæ, quòd faciunt abominationes istas, quas fecerunt, quando impleuerunt terram iniquitate, eo quòd „ irritauerunt me? Et ecce ipsi sunt, quasi subsannantes, „ & ego faciam cum furore; non parcet oculus meus, „ neque miserebor, & clamabunt in auribus meis uoce „ magna & non exaudiam eos. Videte dilecti quanta aduersus Idololatras, & colentes Solem, ac Lunam pronunciet Dominus. Quare debet homo Dei, uti Christianum decet, nec per Solem iurare, neque per Lunam, neque per astra, neque uerò etiam per Cœlum, neque per terram, uel per aliquod elementum magnum siue paruum. Nam si magister per uerum Deum nos iurare prohibuit, ut oratio uestra iureiurando firmior sit, neque uerò per Cœlum (pertinet enim ad Græcorum impietatem) neque per Israelem, uel per Dei sancta, uel per altare, ac donum, uel per templi ornatum, uel per proprium caput. Est enim Iudaici abusus consuetudo; ideoque prohibetur: fidelibus uerò præcipit illorum sermonem esse, Est, est, Non, non, quodque præter id fit, esse à malo; quanto damnabiliores sunt qui falsa nomina adhibent ad iusiu-

3. Reg. 11 *Ezech. 9* *Mat. 23.*

iusiurandum, & existimata pro ueris colunt? quos Deus propter malitiam tradidit in reprobum sensum ut operentur quæ non oportet.

Numerus dierum festorum Domini, quos oportet custodire, & quando quilibet ex ijs sit celebrandus. CAP. XIII.

DIES festos custodite fratres. In primis diem Natalem, qui celebretur à uobis uigesima quinta noni mensis. Post quem Epiphaniæ dies sit uobis in maximo honore, quo die Dominus propriam diuinitatem ostendit. Celebretur is sexta decimi mensis. Post quem, seruandum est à uobis ieiunium quadragesimæ, cóntinens memoriam conuersationis & legislationis Domini. Celebretur hoc ieiunium ante ieiunium Paschæ, quod incipiens à secunda sabbati, desinat in Parasceuem. Post quos dies soluto ieiunio, aggredimini sanctam Paschæ hebdomadam; ieiunantes in ea omnes cum timore, & tremore, orantes per eos dies, pro iis, qui pereunt.

De Pascha. CAP. XIIII.

AGGRESSI enim sunt consilium aduersum Dominum in secunda sabbati mense primo, qui est xanthicus, & ad tertiam sabbati durauit deliberatio; quarta decreuerunt eum cruce interimere.

De Iuda. CAP. XV.

AC Iudas hoc cognouit, qui pridem deprauatus, tunc etiam à diabolo auaritia corruptus fuit; quan-

quanquàm antea cùm ei loculi traditi essent, & pauperum res furaretur, non reiectus fuit à Domino propter longanimitatem, sed aliquando comedentibus nobis cum eo, uolens illum ad sanitatem reducere, nosque erudire, eius prædictionem præfatus est inquiens, Amen amen dico uobis quòd unus ex uobis me tradet. Et quolibet nostrum dicente, nunquid ego sum? Dominoque tacente; consurgens ego unus ex duodecim, qui plus aliis ab illo diligebar, & ad pectus eius recumbens, ei supplicabam ut diceret, quis eum esset traditurus; neque tamen hoc modo indicauit nobis illius nomen bonus Dominus, sed duo signa proditoris dedit, unum dicens, Qui intingit mecum panem in catino. alterum, Cui ego intinctam buccellam dabo. quanquàm illo dicente, Nunquid ego sum Rabbi? tamen non dixit Dominus, etiam, Sed tu dixisti. illumq; de hoc perterrefacere uolens ait; Væ homini illi, per quem filius hominis tradetur; melius esset ei si natus non fuisset. quæ cum audiuisset, discessit, dixitque sacerdotibus, Quid uultis mihi dare, & ego illum uobis tradam? Illi uerò constituerunt ei triginta argenteos; & impleta est Scriptura dicens, Et acceperunt triginta argenteos precium appreciati, quod parauerunt à filiis Israël, & dederunt eos in domum figuli. Itaque quinta die cùm comedissemus apud eum Pascha, & intinxisset ille manum in catinum, & buccellam accepisset, exiuissetque nocte, dixit nobis Dominus, Venit hora, qua dispergamini, & me solum relinquatis. Et quolibet contendente, se eum non deserturum, meque Petro promittente, cũ illo me cõmoriturum, dixit, Amen dico uobis, antequã gallus cãtet, ter me negabis nosse.

Quòd

Quòd non aderat Iudas cùm Dominus discipulis tradidit mysteria.
CAP. XVI.

CVm uerò antitypa mysteria preciosi corporis & sanguinis sui nobis tradidisset, quibus non aderat unà nobiscum Iudas, exiit ad montem oliuarum prope torrentem Cedron, ubi erat hortus: aderamus cum eo etiam nos; hymnumque de more diximus; cumque longè à nobis secessisset, rogauit patrem dicens, Pater transfer à me calicem; ueruntamen non mea uoluntas fiat, sed tua. Quod cùm ter fecisset, nosq; propter mœstitiam in somnum incidissemus; accedens ipse ad nos, Venit, inquit, hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Et ecce Iudas & cum eo turba impiorum. signumque proditionis illis ostẽdit dolosum osculum, qui signo accepto ceperunt Dominum, uinctumque in domum Pontificis Caiphæ duxerunt, in qua frequens conuenerat non populus, sed colluuies; nec sacrũ presbyterium, sed consessus iniquorum & impiorum consilium. Qui cùm multa contra eum facerent, nullum petulantiæ genus omittebant, despuentes, deridentes, cædentes, conuiciantes, tentantes, diuinationes pro Prophetiis quærentes, simulatorem, blasphemũ, Mosis uiolatorem, templi euersorem, sacrificiorum extinctorem, Romanorum hostem, Cæsaris aduersarium eum appellantes. Cumque usque ad primum diluculum ei ita insultassent, tauri illi & canes ad Annam eũ ducunt, qui Caiphæ gener erat. cũq; ibi similia egissent, & esset illo die Parasceue, Præsidi Romanorum Pilato tradunt, multa ac grauia ei obiicientes, quæ probare non potuerunt. Quare indignatus Pilatus nullam, inquit, aduersus hunc causam reperio. Itaque illi

duobus falſis teſtibus productis, Dominum criminari
uoluerunt. Qui cùm uarii & inter ſe diſſentientes re-
perti fuiſſent;ad maieſtatem rem reuocauerunt,dicen-
tes, Hic iactat ſe regem eſſe, prohibetque tributa dari
Cæſari. fiuntque iidem accuſatores, teſtes & iudices;
ſententiæque auctores, dicentes, Crucifige crucifige
eum. ut impleretur quod de eo in Prophetis erat ſcri-
Pſ. 26. ptum, Congregati ſunt ſuper me teſtes iniqui, & men
Pſ. 21. tita eſt iniquitas ſibi. Et rurſum, Circundederunt me
„ canes multi,concilio malignantium complexi ſunt me.
Ier. 12. Et alio in loco, facta eſt hæreditas mea mihi; ſicut leo
„ in ſylua, dedit ſuper me uocem ſuam.Igitur Pilatus ob
animi molliciem, dedecorato magiſtratu,ipſe ſe impro
bitatis coarguit,qui turbas, quàm iuſtitiam colere ma
luerit; teſtatuſque ſit, illum eſſe innocentem,& uti no
centem, tamen eum crucis ſupplicio tradiderit,quan-
quàm Romanorum legibus prohibētibus quenquam
indicta cauſa ſupplicio affici.Carnifices porrò compre-
henſum Dominum gloriæ,ligno confixerūt;ſexta enim
hora illum in crucem egerunt, tertia ſententiam acce-
perunt,poſteà acetum ei ad bibendum felle miſtū ob-
tulerunt; tum ueſtimenta ſorte partiti ſunt, duoſque
maleficos ex utraque parte cum eo crucifixerunt,ut im
Pſ. 68. pleretur quod dictum eſt, Ded erunt in eſcam meam
„ fel,& in ſitim meam potauerunt me aceto. Er rurſum,
Pſal. 21. Diuiſerunt ſibi ueſtimenta mea,& ſuper ueſtem meam
„ miſerunt ſortem.Et alio in loco, Et cum impiis reputa
tus ſum.Deinde per tres horas tenebræ extiterunt à ſex
ta ad nonam. Rurſum lux orta eſt uergente Sole ad Oc
Zac. 14. caſum,ſicut ſcriptum eſt, Non'ne dies, & non nox &
ad ueſperam erit lumen? Quæ omnia intuiti qui cum
eo in crucem acti fuerant latrones, alter ex eis maledi-
dicta

dicta in eum iaciebat, ut qui ob imbecillitatẽ ſibi opem ferre non poſſet, alter huius inſcitiã increpabat; ad Dominumque conuerſus uti illuſtratus ab eo, ſciensque qui'nam eſſet qui pateretur, rogabat eum ut poſtea in regno, ſui memor eſſet. Ipſe uerò cõceſſa illi rerum præteritarum obliuione, in Paradiſum eum introduxit ad fruendum myſticorum bonorum ſuauitate. Circa uerò horam nonam exclamans, Deus meus, inquit, cur me dereliquiſti, & paulò poſt uoce magna clamans, Pater, inquit, dimitte eis; non enim ſciunt quid faciunt. & ſubiungens, In manus tuas commendo ſpiritum meũ. ſpiritum emiſit; ſepeliturque ante Solis occaſum in monumento nouo. Illuceſcente uerò una ſabbatorum, ſurgens à mortuis præſtitit illa, quæ ante paſſionem nobis prædicebat, quòd oportebat filium hominis in corde terræ per tres dies, & per tres noctes manere. Excitatusque à mortuis, primùm Mariæ Magdalenæ, & Mariæ Iacobi ſe ſe oſtendit, poſtea Cleopæ in itinere, dein de nobis ſuis diſcipulis, qui quidem propter metum Iudæorum fugiebamus, clanculum autem de illo exquirebamus. Hæc in Euangelio quoque ſcripta ſunt. præcepit igitur nobis ut ieiunaremus ſex his diebus propter Iudæorum impietatem atque iniquitatem: admonens nos ut eos ob interitum lugeamus, atque deploremus. Etenim ille quoque illacrymatus eſt, ignorantibus tẽpus uiſitationis ſuæ. In quarta feria & Paraſceue nobis ieiunium indixit; in illa ob proditionem, in hac ob paſſionem; deſinere autem ieiunium in ſeptima die in galli cantu. Iuſſit in ipſo ſabbato ieiunare, non quòd oporteat in ſabbato ieiunium ſeruare, cùm in eo ceſſatio conditi operis ſit, ſed quòd in illo tantùm ieiunare oportet, in quo opifex ipſe ſubtus terram manſit. In ip-

S. Ign. ad Trall.

ſo enim feſto ſuo detinuerunt Dominum, ut implere-
Pſ.73. tur ille ſermo, Poſuerunt ſigna ſua in medio feſtiuitatis
» eorum, & non cognouerunt. Debemus igitur pro ipſis
lugere, quòd cùm ueniſſet Dominus, ei credere nolue
runt; iudicantesq; ſe ſalute indignos, eius doctrinam re
» iecerunt. Beati nos igitur ſumus, qui aliquando popu
lus, nunc uerò gens ſancta, liberata Idolorum errore,
» ignorantia, impietate: qui non miſericordiam conſecu-
ti, nunc propter obedientiam cordis ueſtri miſericodiã
impetrauiſtis. Vobis enim, qui ex gentibus ueniſtis, a-
pertum eſt oſtium uitæ, qui aliquando non eratis dile-
cti, nunc in gratiam atque amorem recepti eſtis, popu-
lus acquiſitionis Dei, deſignatus ad eius uirtutes enun
Iſa.65. ciandas: de quibus dixit Saluator, Inuentus ſum à non
» quærentibus me, manifeſtatus ſum à non interrogan-
» tibus me. dixi, Ecce adſum genti, qui non inuocauerũt
nomen meum. Nam cùm illum non quæreretis, tunc
ab illo quæſiti eſtis. Quare cùm in eũ credideritis, obe
dite eius uocationi, relinquẽtes multorum deorũ inſa-
niã, atq; ad unum uerum & Omnipotentẽ Deum con-
Dan.7. fugientes per Chriſtum, qui effecti eſtis ſupplemẽtum
numeri eorum, qui ſaluantur decem millia myriadum;
» & millia millium, ut ſcriptum eſt in Dauid, Cadent à
» latere tuo mille, & à dextris tuis decem millia. Et rur-
Pſal.67. ſum, Currus Dei decem millibus multiplex milliã lætã
Iſa.65. tium. Ad Iſraelem uerò infidelem dicit, Tota die expan
» di manum meam ad populum non obedientem, & con
» tradicentem, ambulantem in uia non bona, ſed poſt
» peccata ſua; populum irritantẽ me in conſpectu meo.

Con-

Connumeratio propheticarum prædictionum, quæ Christum prædicant, quarum exitum Iudæi cernentes, tamen ob malitiam credere noluerunt, eum esse Christum Dei, & ad crucem, gloriæ Dominum condemnauerunt.

CAP. XVII.

VIDETE quomodo irritauit Dominum populus, „ cùm ei credere noluerit. Ideo dicit, Irritauerunt *Ps. 106.*
„ Spiritum sanctum, & conuersus est eis in odium. tenebræ enim eis offusæ sunt propter suam improbitatem, quoniam cernentes Dominum, non crediderunt eum esse Christum Dei, ante omnia sæcula ex ipso genitum, filium unigenitum, propter infidelitatem uerbum Deum non agnouerunt. neque ex operibus suis, neque ex prophetiis de eo scriptis. Nam quòd de
„ Virgine nasci debebat, legerant, Ecce uirgo conci- *Isa. 7.*
„ piet, & pariet filium & uocabunt nomen eius Ema-
„ nuel. Puer natus est, filius natus est, cuius princi-
„ pium super humerum eius, & uocatur nomen eius
„ magni consilii angelus, admirabilis, consiliarius,
„ Deus fortis, dominator, princeps pacis, pater futuri
„ sæculi. Quòd uerò propter summam uitiositatem non
„ erant obedientes futuri, ait, Domine quis credidit *Isa. 53.*
„ auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum
„ est? Et deinceps, Auribus auditis, & non intelligi-
„ tis; & uidentes uidetis, & non cognoscitis. Indura- *Isa. 6.*
„ tum est enim cor populi huius. Quare erepta est iis no- *Act. 28.*
titia, quoniam cùm uidissent, despexerunt, & cùm audiuissent, attendere noluerunt. Vobis uerò à gentibus profectis assignatum est regnum, quoniam cùm Deum ignoraretis, per prædicationem credentes cognouistis; immò uerò ab eo cogniti estis per Iesum Saluatorem & redemptorem omnium, qui in eo spem collo-

locant. Nam relicta inani prioris temporis consuetudine; despectisque inanimis Idolis, illisque Dæmonum tenebris dispulsis, complexi uerum lumen, cognitoque per id uno & solo atque uero Deo, ac patre, regni eius hæreditatem estis consecuti. Nam baptizati in nomen Domini, atque in eius resurrectionem, ueluti infantes nuper nati nullum peccati sensum, actionemque habere debetis. Non enim in uestra estis potestate, sed eius, qui sanguine suo uos redemit. Nam de ueteri Israele propter eius infidelitatem (inquit Dominus) Tolletur à uobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ipsius. idest à uobis ab illo olim longè abalienatis, concesso regno, recipit rectæ sententiæ fructus. Vos enim estis, qui ad uineam olim missi fuistis, & obtemperare ei noluistis: sed uos peccati dolore ducti, nunc in ea laboratis; illi ægrè ferentes conditiones, non modò uineam incultam reliquerunt, sed etiam interfecerunt procuratores Domini, alium lapidibus, alium ferro; quendam etiam dissecuerunt; alium interemerunt inter templum & altare. Denique ipsum hæredem extra uineam expulsum occiderunt, qui ab illis ueluti lapis inutilis est reiectus, à uobis ut angularis receptus. Ideo de uobis dicit, Populus, qui me non cognouit, seruiuit mihi, ad aurem auditus obediuit mihi.

Mat. 21

Ps. 17.

Quomodo agendum sit Pascha. CAP. XVIII.

OPORTET ergo uos fratres, qui precioso Christi sanguine redempti estis, dies Paschæ accuratè & cum omni diligentia celebrare. Post æquinoctium, ne bis in anno unius passionis memoriam colatis, sed semel

semel in anno eius, qui semel mortuus est, memoriam renouetis, cauentes ne cum Iudæis festum agamus. Nulla enim nunc est nobiscum cum illis societas. Versantur enim in errore, atque in ipso diei calculo, quem putant se obseruare, ut ex omni parte errare, & à ueritate discedere inueniantur. Vos autem obseruate subtiliter æquinoctium uerni temporis quod est XXII. duodecimi mensis, qui dicitur Dystrus * obseruantes usq; ad uigesimum primæ Lunæ, ne in aliam hebdomadã incidat quartus decimus Lunæ, atque illo errore lapsi per ignorantiam, bis in anno celebremus Pascha, uel in alio die festum peragamus resurrectionis Domini nostri Iesu Christi, præterquàm in dominico solo.

Dispositio de magna Paschæ hebdomada. CAP. XIX.

IN diebus Paschæ ieiunate incipientes à secunda sabbati usque ad Parasceuem & sabbatum dies sex, solo pane utentes, sale, atque oleribus, & aqua in potum. A uino & carnibus uos abstinete in iis diebus; sunt enim dies luctuosi, non festi. Parasceuem tamen & sabbatum integrum ieiunent, qui quidem possunt, nihil gustantes usque ad galli cantum noctis. Quòd si quis non potest duorum dierum ieiunium continuare, seruet saltem sabbatum: ait enim quodam in loco de se Dominus, Quando discedet ab eis sponsus, ieiunabunt in illis diebus. iis igitur diebus sublatus est à falsis Iudæis, & crucifixus est, & cum impiis reputatus.

S. Ign. ad Philippens.

Matt. 9.

De pernoctatione magni Sabbati, & de die Resurrectionis.
CAP. X.

QVARE monemus uos ut ieiunetis per hos dies, quemadmodum nos etiam ieiunauimus cùm nobis ipse ereptus est, usque ad uesperam. In reliquis uerò diebus ante Parasceuem nona hora, uel uesperi quilibet cibum capiat, uel quemadmodum quisque poterit: à uespera autem quinti diei usque ad galli cantum uigilantes, atque in ecclesiam conuenientes uigilate orantes ac rogantes Deum, legentes in uestra pernoctatione legem, Prophetas, psalmos, usque ad galli cantum; baptizatisque Catechumenis uestris, & lecto Euangelio in timore ac tremore, luctum definite, rogateque Deum, ut conuertatur Israel, & inueniat pœnitentiæ locum, atque impietatis remissionem.
,, quoniam Iudex alienigena lotis manibus dixit, Inno-
,, cens sum à sanguine iusti huius, uos uideritis. Israel ue-
,, rò exclamauit, Sanguis eius super nos & super filios
,, nostros. Pilatoque dicente, Regem uestrum crucifi-
,, gam? Ipsi exclamauerunt, Non habemus Regem
,, nisi Cæsarem; Crucifige crucifige eum. omnis enim
,, qui se Regem facit, contradicit Cæsari; & si hunc di-
,, mittis, non es amicus Cæsaris. Et Pilatus Præses, & Herodes Rex iusserunt eum crucifigi: & impletus est
Psal. 7. ille sermo; Quare fremuerunt gentes, & populi medi-
,, tati sunt inania. Astiterunt Reges terræ & Principes conuenerunt in unum aduersus Dominum, aduersus Christum eius, & proiecerunt dilectum ueluti mortuum irrisum. Ipsoque crucifixo & suscitato, illucescente die dominico, impleta est Scriptura, quæ dicit,
Ps. 81. Exurge Deus iudicans terram, quoniam tu hæreditabis

bis in omnibus gentibus. Et rursum, Exurgam dicit *Ps. 12.*
» Dominus, ponam in salutari, fiducialiter agam in eo,
» & tu Domine miserere mei, suscita me & retribuam eis. Quare uos quoque suscitato Domino offerte sacrificium uestrum, de quo uobis præcepit per nos, di-
» cens, Hoc facite in meam commemorationem. Deinde ieiunium soluite læti, & festum diem agentes, quoniam pignus resurrectionis nostræ Iesus Christus à mortuis est excitatus; idque sit uobis legitimum solenneque in perpetuum usque ad consummationem sæculi, quoad uenerit Dominus. Iudæis enim Dominus etiam nunc mortuus, Christianis iam surrexit, illis propter perfidiam, iis propter fidei certitudinem. Quoniam spes in eo sita immortalis æternaque uita habenda est. Post octo dies iterum ueneranda Octauæ celebritas seruetur; in qua me Thomam resurrectionem credere nolentem confirmauit, demonstratis mihi fixuris clauorum laterisque lancea percussi uulnere. Ac rursum à prima dominica numeratis quadraginta diebus à dominica usque ad quintam, celebrate festum Ascensionis Domini, in quo perfecta omni dispensatione atque dispositione, in Cœlum ad eius Deum ac Patrem est receptus, sedens à dextris Virtutis, & expectans donec ponantur inimici sui sub pedibus suis. Qui in consummatione sæculi cum uirtute & gloria multa uenturus est ad iudicandum uiuos & mortuos, ac reddendum unicuique secundum opera sua. Tumq; uidebunt dilectum filium Dei, in quem confixerunt, illoq; cognito percutient se tributim, mulieresque eorum seorsum. *Ign. ad Magnesios.*

Prædictio prophetiæ de filio Dei. CAP. XXI.

ETENIM nunc quoque decima mensis gorpyæi conuenientes, lamentationes Ieremiæ legunt in ea parte in qua dictum est, Spiritus faciei nostræ Christus Dominus comprehensus est in corruptionibus ipsorum. & quod scriptum est in Baruch, Hic est Deus noster, non æstimabitur alius aduersus eum; inuenit omnem uiam scientiæ, & ostendit illam Iacob puero eius, & Israel dilecto eius. Post hæc in terris uisus est, & cum hominibus conuersatus. Cumque hæc legunt se cædunt, & deplorant ut ipsi arbitrantur, solitudinem, quæ sub Nabuchdonosor contigit. Vt autem se habet ueritas, futuri luctus inuiti initia ordiuntur. Post decem Assumptionis dies, qui est à prima dominica quinquagesimus, sit uobis magnus dies festus Penthecostis. In eo die hora tertia misit nobis Dominus Iesus donum Spiritus sancti, repletique sumus eius operatione, linguisque nouis locuti, quemadmodum eius afflatus nobis suggerebant, & prædicauimus Iudæis & gentibus eum esse Christum Dei constitutum iudicem uiuorum & mortuorum. Hoc Moses testatus dicebat, Accepit Dominus ignem à Domino, & pluit. Hunc uidit Iacob utì hominem, & dixit, Vidi Deum facie ad faciem, & saluata est anima mea. Hunc Abraam hospitio acceptum iudicem, suumque dominum confessus est. Hunc Moses in rubo uidit. de hoc in Deuteronomio dicebat, Prophetam uobis excitabit de fratribus uestris; tanquàm me, ipsum audite in omnibus, quæ locutus fuerit uobis: & omnis anima, quæ non audiuerit Prophetam illum, exterminabitur è populo ipsius. Hunc uidit Iesus Nauæ dux exercitus Domini, armatum simul pugnantem ad Hiericho, quem

Baruch. 3

Gen. 19.

S. Ignat. ad Antioch. hæc eadem ferè omnia.

Gen. 32.

Deu. 18.

Iosu. 5.

quem procidens adorauit utì dominus ſeruum. Hunc Samuel cum uidiſſet, Sacerdotes ac Reges Christos appellauit. Hunc Dauid cum uidiſſet, cecinit pro eo 1.Re.16
canticum appellans canticũ pro dilecto. ſubiungensq; 24.26.
» in perſonam illius dicebat. Accingere gladium tuum Pſal. 44
» ad femur tuum potentiſſime; ſpecie tua & pulchritudi
» ne tua, intende, procede proſperè, & regna, propter ue
» ritatem & manſuetudinem, & iuſtitiam, & ducet te mi-
» rabiliter dextera tua. Sagittæ tuæ acutæ potens, populi
» ſub te cadent in corde inimicorum Regis. propterea un
» xit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ iuxta participes tu-
» os. De eo quoque Solomon dicebat uti in perſonam Prou. 8.
» ipſius, Dominus poſſedit me principium uiarum ſua-
» rum, ad opera ipſius ante ſæcula fundauit me, in princi
» pio antequàm terram faceret, antequàm uenirent fon
» tes aquarum, antequàm montes ſtabilirentur, ante
» omnes colles generat me. Et rurſum, Sapientia ædifica Prou. 9.
» uit ſibi domum. De eo quoque Iſaias dicebat. Egredie
» tur uirga de radice Ieſſæ, & flos de radice aſcendet, &
» erit radix Ieſſæ, & qui ſurgit ut dominetur gentibus, in
» eum gentes ſperabunt. Zacharias, Ecce Rex tuus ue- Zach. 9.
» nit iuſtus, & ſaluans, ipſe mitis, & ſedens ſuper aſinam,
» & pullum filium iumenti. Hunc Daniel filium homi- Dan. 2.
» nis eſſe, inquit, uenientẽ ad patrem, & omne iudicium
» atque honorem ab illo recipientem, & lapidẽ ſine manu à monte abſciſſum, factum in montem magnum, & replentem uniuerſam terram, cõterentem imperia prouinciarum, multitudinẽq; Deorum, nunciantẽ unum Deum, & conſtituentem Imperium Romanum. De hoc Ieremias prædicebat, Spiritus, ĩquiẽs, faciei noſtræ Iere. 4.
Christus Dominus comprehenſus eſt in corruptionibus ipſorum, cui diximus, In umbra eius uiuemus in

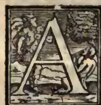
gentibus. Et Ezechiel atque alii deinceps Prophetæ ubique prædicant hunc esse Christum, Dominum, Regem, iudicem, legislatorem, angelum Patris, unigenitum Deum. Hunc igitur nos quoque prædicamus, atq; nunciamus uobis Deum uerbum ministrā Deo eius, ac Patri, in condenda rerum uniuersitate: in hunc cre-
1.Ioā. 5. dentes uiuetis, non credentes plectemini. qui enim nō
» obedit filio, non uidebit uitam, sed ira Dei manebit su
» per illum. Post festum Pentecostis celebrate unā hebdomadam, post quam ieiunate alteram hebdomadam: æquum est enim & lætari Dei dono, & ieiunare post hi
Exo. 24. laritatem. Etenim Moses & Helias ieiunauerunt per
& 34. quadraginta dies, & Daniel hebdomadas dierum tris
Dan. 10. panem cupiditatum non comedit, nec caro, neque
1.Reg. 1. uinum in os eius intrauit. Et beata Anna rogans Sa-
» muelem dicebat, Vinum, & omne quod inebriat non bibi, & effundam animam in conspectu Domini. Nine-
Ioan. 3. uitæ, quoq; cùm per tres dies & tres noctes ieiunassent,
Esth. 4. iræ Dei periculum effugerunt. Esther quoque Mardo-
Iud. 9. chæus, Iudith impiorum insultationem, idest Olopher
Ps. 108. nis, & Amon ieiunio declinauerunt. Dauidque dicit, Genua mea infirmata sunt à ieiunio, & caro mea immutata est propter oleum. Vos quoque per ieiunium supplicationes uestras Deo offerte. Post hebdomadam ieiunii in omni quarta feria, & Parasceue præcipimus uobis ut ieiunetis, idq; quod à ieiunio superest, pauperibus præbeatis. In omni sabbato excepto uno, atq; die dominico conuentus celebrātes exhilaramini: obnoxius .n. peccato est, qui die dominico ieiunat, cùm sit dies resurrectioni dicatus, quiq; in Pētecoste atq; omnino in die festo Domini mœstitiam præsefert. per hos .n. dies exhilarari oportet, non lugere.

CON-

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER SEXTVS.

De Schismate. CAP. I.

NTE omnia cauete Episcopi à formidãdis, grauibus, atq; impiis hæresibus, fugiẽtes eas ueluti ignẽ adurentẽ eos, qui ad illum accedunt. Fugite quoque schismata: nam nec ad nepharias hæreses fas est inclinare mentem, neque ab eiusdem sententiæ fratribus ob imperandi cupiditatem licitum est recedere. Hæc enim cùm quidam olim aggredi ausi fuissent, non effugerunt supplicium. Dathan enim, & Abiron cùm aduersus Mosem se opposuissent, terræmotus absorbuit, & Core cum ducentum quinquaginta uiris, qui in Aaron seditionem commouerunt, incendio sunt consumpti. Maria cum exprobrasset Mosi, à castris septẽ diebus ablegatur: dicebat.n. Mosem uxorem Aethiopissam duxisse; sed etiam idem factum est in Azaria, & Ozia Rege Iudæ, qui cum usurparet sibi sacerdotium, ac uellet adolere incensum, quod ad se non attinebat, prohibereturque ab Azaria Pontifice, & ab octuaginta senioribus, neque illis obtemperaret, lepra in frõte est perfusus. Itaque continuò exiuit, quoniam refutauit eum Dominus.

Num. 16 S. Ignat. ad Mag. Nu. 16. Nu. 12. 2. Re. 26.

Quòd

Quòd nec Regno, neque sacerdotio licet insultare. CAP. XI.

ATTENDAMVS ò dilecti, quæ sit seditiosorum glo-
ria, & qui euentus. nam si Reges inuadens, suppli-
cio dignus iudicatur, quanuis filius, uel amicus sit,
quanto magis qui sacerdotibus insultat? Quanto enim
sacerdotium regno est excellentius, cùm regendarum
animarum officio præsit, tanto grauiori suplicio puni-
tur, qui aduersus id aliquid temerè fecerit, quã qui ad-
uersus Regnũ. quãquàm nemo impunè discedit. Nam
2.Re. 25 nec Abessalon, & Beddã impuniti manserũt, nec Core
& Dathan. Illi enim aduersus Dauid de Regno, ii ad-
uersus Mosem de principatu pugnam susceperunt, atq;
omnes aduersariis maledixerunt. Abessalon Dauid pa-
" ter iniustum iudicem illum appellans, dicensque, Vni
" cuique sermones tui pulchri sunt, & non est qui iustifi-
" cet te, quis me faciet principem? Abeddam uerò, Non
2.Re. 26. est mihi, inquit, pars in Dauid, neque hæreditas in filio
" Ieſſæ. scilicet indignum iudicans, Dauid imperio pare-
" re, de quo dixit Dominus, Inueni Dauid filium Ieſſæ
" uirum secundum cor meum, qui faciet omnem uolun
Nu. 16. tatem meam. Dathan autem & Abiron, & Coritæ dicẽ
" tes in Mosem, Num parum est quòd eduxisti nos de
" terra Aegypti fluente lacte, & melle, & quid? quòd erui
" sti oculos nostros, & tu imperas nobis? & congregaue-
" runt in eum Ecclesiam magnam. & Coritæ, Num Mosi
" locutus est Dominus soli; quid quòd Aaron soli dedit
" sacerdotium, non'ne omnis Synagoga Domini sancta?
" & quid quòd solus Aaron sacerdotio fungitur. & ante
" hos alius dicebat, Quis te constituit iudicem principẽ,
" & iudicem nostrum?

De

De uirtute Mosis, deque infidelitate gentis Iudæorum, & quòd Deus admirabilia edidit per eum. CAP. III.

ET inuecti sunt in Mosem seruum Dei, omnium mitissimum, & fidelissimum, despexeruntque ingratissimi tantum uirum legislatorem, custodem, Pontificem, & Regem, interpretem diuinarum rerum, quasi conditorem cùm conditoris opera ostenderit, clementissimum, humilissimum, patientissimum, humanissimum, qui eos multis periculis liberauerat, & à uario mortis genere sua sanctitate eripuerat; qui tot tantaque signa atque prodigia populo ediderat; qui præclara & admirabilia opera in eorum beneficium effecerat; qui decem plagas Aegypto intulerat; qui mare rubrum transmiserat, aquasque ueluti murum utrinque diuiserat; qui per arida deserta populum duxerat, Pharaonemque, & Aegyptios cum omnibus, qui eos sequebantur, demerserat; qui eis fontem iniecto ligno dulcem reddiderat, & ex petra dura sitientibus eis aquas eduxerat; qui manna eis de cœlo dederat, & carnes de aere collegerat; columnam igneam noctu ad illustrandum monstrandumque iter præbuerat, & de die columnam nubis ad umbram faciendam, frangendosque solis ardores parauerat; qui legem Dei tabulis lapideis incisam eis tradiderat, perfecti numeri Decalogum, quem Deus facie ad faciem alloquebatur, ueluti si quis cum suo amico loqueretur: de quo „ dixit, Non surrexit Propheta ut Moses. Huic Coritæ, & Rubelitæ insultauerunt, & in Mosem lapides iactauerunt rogantem ac dicentem, Ne intendas in sacrificium ipsorum. Atque apparens gloria Dei, alios in terram demersit, alios incendio consumpsit. Itaque du- *Deu. 34.*

duces erroris & schismatis dicentes, Constituamus ducem nobis, aperiens se terræ hiatus deuorauit cum tabernaculis suppellectileque ipsorum, & uiui in Infernum descenderunt. Coritæ igne sunt interempti.

Quòd schisma efficit non qui ab impijs secessionem facit, sed qui à pijs recedit. CAP. IIII.

QVO'D si iis, qui imperandi cupiditate se separauerunt, statim Deus supplicium intulit, quanto grauiori pœna afficiet impiarum hæresum auctores improbantes illius prouidentiam, & operum institutionem? Sed uos fratres Scripturis eruditi, nolite facere schismata sententiæ, neque uerò unitatis uestræ, quoniam, qui nefariæ opinionis sunt auctores, scopi interitus populis statuuntur. Eodem modo laici cum iis, qui contraria sententiæ Dei dogmata defendunt, nolite societatem habere, neque participes illorum im-
Num. 16 pietatis fieri. Ait enim Dominus, Recedite è medio
„ horum hominum, ne cum eis pereatis. Et rursum,
„ Egredimini è medio ipsorum, & segregamini, dicit
„ Dominus; & immundum ne tangatis, & ego reci-
„ piam uos.

Demonstratur ex prophetica prædictione, quare falsi nominis Israel reiectus fuerit. CAP. V.

VERE' enim fugiendi sunt, qui Deo blasphemiam dicunt. quàm plurimi enim ex impiis Deum ignorant, ii uerò tanquàm Deo infensi malitiæ improbitatisque morbo laborant: nam ex malitia hæreticorum prodiit contaminatio in omnem terram, ut inquit Ieremias

S. Ign. ad Philadelph.

remias Propheta. Cum enim expulerit synagogam
prauam Dominus Deus,domumque reiecerit, ut di-
„ cit quodam in loco,Reliqui domum meam,dimisi hæ *Ier. 12.*
„ reditatem meam. Et rursum, Relinquam uineam *Isa.5.*
„ meam,& non putabitur,neque fodietur, & ascendet
„ in eam tanquàm in terrã incultam spina, & nubibus
„ imperabo ne pluãt super eam imbrem. Cum igitur re *Isa. 1.*
„ liquerit populum sicut tentorium in uinea,& sicut po
„ morum custodiam in cucumerario, sicut ciuitatem
obsessam,subtraxeritq; ei Spiritum sanctum, imbrẽq;
propheticum; repleuit gratia spirituali Ecclesiam ad *Eccle.24*
similitudinem fluminis Aegypti in diebus noualium,
& extulit eam quasi domum in monte collocatam, & *Isa.2.*
quasi in montem excelsum, quasi montem abundan-
tem caseo, quasi montem pinguem in quo compla-
cuit sibi Deus ut habitaret in eo.Etenim Dominus in *Psal.67.*
„ ea commorabitur usque ad finem.Et in Ieremia dicit, *Ier.17.*
„ Soliũ gloriæ exaltatum sanctificatio nostra. Et Isaias, *Isa.2.*
„ Et erit in nouissimis diebus manifestus mons Domi-
„ ni,& domus Dei in summis montium, & exaltabitur
„ super colles. Quoniam igitur populum reliquit, &
templum desertum dimisit, abscisso uelo templi, su-
„ blatoque ab eo Spiritu sancto; Ecce enim,inquit,re- *Matt.23*
„ linquitur uobis domus uestra deserta; Contulit uo-
bis,qui de gentibus uenistis, spiritualem gratiam, ut
„ inquit per Ioel,Et erit post hæc,ait Dominus,& effun *Ioel. 2.*
„ dam de spiritu meo in omnem carnem, & propheta-
„ bunt filii uestri, & filiæ uestræ uisiones uidebunt,
„ & senes uestri somnia somniabunt. omnem enim ser
monis facultatem, & actionem, atque huiusmodi
officium ereptum populo Deus in uos gentium sobo-
lem transtulit. ideoq; Diabolus inuidens sanctæ Dei

Ecclesiæ excitauit in nos ærumnas, persecutiones, perturbationes, blasphemias, schismata, hæreses. Nam populum illum propter Christum interfectum sibi subegit; nos qui ab eius uanitate recessimus, uariis modis
Zac. 3. tentat, ut olim beatum Iob. nam & summo Pontifi-
S. Ignat. ci Iesu filio Iosedec restitit, & nos sæpè cribrare uoluit,
Smyrn. ut deficeret fides nostra: sed magister noster illum in iu
„ dicium adducens dicebat, Increpet in te Dominus
„ Diabole, & increpet in te Dominus, qui eligit Israelẽ;
Zac. 3. non'ne ecce hic est auulsus tanquàm titio? & qui dixit
„ tunc iis, qui apud Pontificem aderant, Detrahite ei ue
„ stimenta sordida. subiunxitque, Ecce abstuli iniquitates tuas abs te. idem dicet nunc, quod olim congregatis nobis dicebat de nobis, Quòd rogauit ne deficeret fides nostra.

Quòd apud Iudæos constabat impia doctrina uariarum hæresum.
CAP. VI.

HABVIT quoque Iudaicus populus hæresum prauitates. nam Sadducæi ex illis prodierunt, qui negabãt mortuorum resurrectionem, & Pharisæi, qui fortunæ & fato peccatorum actiones tribuunt. Et Basmothei, qui prouidentiam tollunt, affirmantes fortuito casu omnia constare; iique animæ immortalitatem negant. Sunt quoque Hemorobaptistæ, qui quotidie nisi in aqua mergantur, cibum non capiunt, sed etiam lectis, tabulis, crateris, calicibus, scabellis nisi aqua purgatis non utuntur: & qui nostris temporibus orti sunt Ebionæi, filium Dei nudum hominem fuisse contendentes, uiri libidine, & Ioseph; ac Mariæ concubitu genitum. qui ab iis omnibus separantur, & patrias leges

seruant, sunt Hessæi. Atque hæc quidem in ueteri populo fuerunt, sed nunc quoque improbus dæmon efficax ad malefaciendum, & bonum cuiusmodi sit ignorans, ex nobis quibusdam excitatis, hæreses & schismata in iis effecit.

Vnde ortæ sint hæreses, & quis fuerit auctor impietatis.
CAP. VII.

NOVÆ autem hæreses hoc habuerunt exordium. Cùm inuasisset Diabolus Simonem quendam è uico Gitthon appellato, Samaritanum, arte magum, suæ prauæ sententiæ eum administrum effecit. quo autem tempore coapostolus noster Philippus, Domini dono, atque sui spiritus afflatu uirtutes curationũ Samariæ administrabat; ita ut obstupefacti Samaritani in fidem uenerint cunctorum Dei & Domini nostri Iesu Christi, baptizatique sint in nomine ipsius; cumque iam Simon ipse signa & prodigia intuitus, sine ulla magica arte perfecta, admiratusque credidisset, & baptismum accepisset, atque ieiunio & orationi esset intẽtus: audientes nos gratiam Dei ad Samaritanos per Philippum peruenisse, ad eos accessimus, multisque ad doctrinæ sermonem collatis, omnibus baptizatis impositis manibus, oratione, gratiam eis Spiritus sancti impartiebamus. Vidensque Simon impositione nostrarum manuum dari credentibus Spiritum, obtulit nobis pecuniã inquiens, Mihi quoq; hãc potestatem date, ut cui ego imposuero manus, is habeat spiritum sanctum. uolens scilicet; ut quemadmodum Adam gustato ligno, promissa immortalitate priuatus fuit, sic nos accepta pecunia deliniti, Dei munere excluderemur, quo per cõ-

mutationem, pecuniam ei traderemus, inæstimabilem Dei gratiam. Quare perturbatis omnibus nostris, coniiciens ego Petrus oculos in maleficum serpentem, qui illum detinebat, respondi Simoni, Argentum tuum tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei putasti pecunia possideri; non est tibi pars in sermone isto, neque sors in ista fide: cor enim tuum non est rectum coràm Deo. Pœnitentiam itaque age à tanta nequitia & roga Dominum si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. in felle enim amaritudinis, & in uinculo iniquitatis uideo te esse. Tuncque Simon perterritus, Rogo, inquit, precamini uos pro me Dominum, ut nihil in me ueniat eorum, quæ dixistis.

Qui fuerint successores impietatis Simonis, & quibus hæresibus præfuerint. CAP. VIII.

CVm uerò ad gentes exiuimus ad prædicandū uerbum uitæ, tunc Diabolus molitus est in populo, ut post nos Pseudapostolos mitteret ad sermonem labefactandum. Itaque produxerunt Cleobium quendam, & adiunxerunt Simoni: ii uerò discipuli fuerunt eiusdem Dosithei, quem reprobatū eiecerunt principatu, deinde alii aliorum absurdorum dogmatum auctores extiterunt Cerinthus, Marchus, Menander, Basilides, Saturninus. Ex iis alii plures deos esse opinantur; alii tres inter se contrarios sine origine, semper congredientes; alii infinitos, & ignotos; quidam uerò nuptias tollunt, arbitrantes non esse eas opus Dei; alii quosdam cibos abominantur; alii inuerecundè fornicantur, quod nunc faciunt falsi nominis Nicolaitæ. Veruntamen Simon cùm me Petrum primùm conuenisset Cæsareæ

Stratonis,

Stratonis, ubi Cornelius fidelis per me in Dominum Iesum crediderat, cùm esset Ethnicus, uerbum Dei conatus est peruertere cùm, unà mecum adessent sacri filii Zachæus olim publicanus, & Barnabas; item Niceta, & Aquila fratres Clementis Episcopi, & ciuis Romani, Pauli coapostoli nostri discipuli, & in Euangelio coadiutoris. Cumque tertiò cum eo disputassem de Propheta, deque Dei Monarchia, illum uirtute Domini conuictum, atque repressum, in Italiam aufugere compuli.

Quemadmodum Simon præstigijs quibusdam cùm uoluisset uolare, precibus Petri ab alto deiectus fregit pedes, & manus; Narrat Clemens, Hegesippus, Iustinus, Hirenæus.

CAP. IX.

ROMAM cùm uenisset Ecclesiam uehementer perturbauit, multos euertens, atque in suam adducens sententiam, gentes uerò commouebat magicis artibus. Itaque quadam die cùm in Theatrum in meridie processisset, iussissetque suis operis, ut me in Theatrum arriperent, pollicitus est se in aere uolaturum. Cumque omnes hac re erecti essent, ego seorsum orabam, itaque sublatus à Dæmonibus, uolabat sublimis, dicens in cœlum se ascendere, unde illis bona suppeditaturus esset, populo illi, ueluti Deo, acclamante optima; attollens ego manus in cœlum, tota mente supplicabam Deo, ut per Iesum Christum Dominum frangeret scelestum illum, & dæmonum uim labefactaret, in fraudem ac perniciem hominum, illa utentium; illumque perfractum non occideret, sed comminueret. tuncque Simonem intuitus, Si Dei (inquam) homo ego sum, Aposto-

Apostolus uerò Iesu Christi uerus, doctorque pietatis non erroris, cuiusmodi & tu Simon; impero improbis uirtutibus apostatæ pietatis, quibus uehitur Simon Magus, ut remittant suas uires, ut ab alto hic decidat in risum eorum, qui ab ipso decepti sunt. Cumque hæc dicerem, desertus à uirtutibus Simon, cum magno fragore corruit, uehementerque concussus fregit coxendicem, & pedum tarsos, clamorque plebis ortus est, quo ferebatur unum esse Deum, quem iustè Petrus nunciaret, tantùm ueritate fretus, multique ab eo defecerunt. Quidam cùm essent illius pernicie digni, remanserunt in eius praua disciplina. Atque hoc modo primùm inducta Romæ est impia Simonianorum hæresis, atque per reliquos Pseudapostolos operabatur Diabolus.

Quomodo hæreses & inter se, & cum ueritate dissideant.

CAP. X.

Contra has hæreses præclarè disputat S. Ignatius in Epistolis, nō discedens à Clemēte.

HIS omnibus unus, atque idem erat propositus impietatis finis, Omnipotenti Deo maledicere; ignotum Deum celebrare; nec esse Deum patrem Christi, neque Mundi conditorem, sed ineffabilem, atque innominabilem per se genitum, legis & Prophetarum oraculis non locutum; prouidentiam nullam esse; resurrectionem non futuram, nec Iudicium, neque retributionem; animam esse mortalem; uoluptatem solam sequendam; omnem cultum sine delectu amplectendum. Aliqui enim plures deos esse putant, aliqui tres principio carentes, alii duos ingenitos, alii infinita æua inducunt, ac quidam nuptias respuunt, carnem item & uinum, quæ in rebus abominandis ponunt;

nunt; item nubere,& liberis operam dare prohibent, ac quosdam cibos capere, scilicet ut hac continentia suæ sententiæ prauitatem facilius probare possint. Quidam uerò ex iis docent abstinendum carnibus, non quòd parcant animantibus ratione carentibus, sed quòd ea animam rationis participem habere existimant, eosque pœnas cædis daturos, qui ea occidere audent. Alii suilla tantùm carne abstinent, iis, quæ lege munda censentur, uescuntur; putantque circuncisionem ex lege seruandam. in Christum credendum ueluti in uirum sanctum, ac Prophetam. Alii docent sine pudore libidini inseruiendum, & carne abutendum, animamque ea sola ratione Mundi principes posse effugere, si omnem impuram actionem exequatur. Ii omnes Diaboli organa sunt,& iræ filii.

Expositio Apostolicæ prædicationis. CAP. XI.

NOS uerò Dei soboles, & filii pacis, sacrum ac rectum prædicantes pietatis sermonem, unum solum nunciamus Deum, legis, ac Prophetarum Dominum; rerum omnium auctorem; Christi patrem; non qui sit sibi ipsi origo, & per se genitus, sed æternum; & principii expertem; & lumen inhabitantem inaccessibilem; non congeminatum uel multiplicem, sed solum in æternitate; non ignotum uel silentio abditum, sed per legem, ac Prophetas proditum, omnipotentem, omnium opificem; omnium potestatem habentem; Deum & patrem unigeniti & primogeniti omnis creaturæ; unum Deum, unius filii patrem, non multorum; unius Paracleti per Christum, aliorum ordinum effectorem; unum conditorem uariarum creaturarum

turarum per Chriſtum; factorem eundem, rectorem ac legiſlatorem, per ipſum; reſurrectionis auctorem, iudicii retributionis, per eundem Chriſtum. Hunc ipſum uoluit hominem fieri, qui uerſatus eſt cum hominibus ſine peccato, paſſus eſt, à mortuis ſurrexit, & ad illum, qui eum miſerat, reuerſus eſt; Atque omnem creaturam Dei bonam fatemur, nihilque reſpuendum, omneque, quod ad naturæ neceſſitatem pertinens iuſtè ſumitur, id optimum ducimus. Omnia enim ſecundum ſcripturam erant ualde bona. Nuptias legitimas, & liberorum procreationem honeſtam, nec contaminatam credimus: nam ad propagandum genus hominum, ſexuum differentia formata eſt in Adam & in Eua. Animam incorpoream, & immortalem affirmamus, nec interire eam ueluti corpora, ſed perpetuò manere, utì rationis participem, & libertate præditam. Omnem iniuſtum concubitum, maximè eum, qui contra naturam à quibuſdam exercetur, reſpuimus ut nepharium, & ſceleratum; reſurrectionem futuram fatemur, iuſtorum & iniuſtorum, nec non retributionem. Chriſtum non confitemur purum hominem, ſed Deum uerbum, & hominem, mediatorem Dei & hominum; Pontificem Patris. Neque uerò unà cum Iudæis circumcidimur, ſcientes ueniſſe eum, cui repoſitum eſſet, & per quem cu-

Gen. 94. niſſe eum, cui repoſitum eſſet, & per quem cu-
" ſtodirentur generationes, expectationem gentium Ieſum Chriſtum, ex Iuda ortum, de Ieſſæ florem, cuius imperium ſuper humerum eius.

Contra

Contra eos, qui Christum confitentur, & tamen Iudaizare uolunt. CAP. XII.

SED quoniam tunc hæc hæresis magnas ad decipiendum uires uidebatur habere, totaque Ecclesia in periculo uersabatur, nos duodecim cùm conuenissemus Hierosolymis (nam in locum proditoris Mathias Apostolus factus est, qui sortem Iudæ accepit (ut scriptum est, Et Episcopatum eius accipiat alter) unà cum Iacobo fratre Domini deliberabamus quid faciendum esset; uisumque est ipsi & Presbyteris, sermonibus doctrinæ alloqui populum. Etenim quidam à Iudæa Antiochiam profecti, docebant fratres, affirmantes nisi circunciderentur secundum morem Mosis, aliosq; ritus, quos ille præceperat, seruarent, saluos fieri non posse. Cùm ergo seditio, quæstioque non parua commota esset, & fratres, qui erant Antiochiæ, cognouissent nos conuenisse, ut de hac re quæreremus; miserunt ad nos uiros fideles, & sacrarum literarum peritos, ut de hac quæstione cognoscerent; qui cùm ad nos uenerunt, nunciarunt nobis, quæ in Antiochæna Ecclesia quærebantur, aliquos affirmare, oportere circuncidi, aliasque ceremonias seruare. Atque aliis alia dicentibus, Ego Petrus cum consurrexissem, Viri fratres (inquam) scitis uos ab antiquis diebus in nobis elegisse Deum, ut per os meum audirent gentes Euangelii sermonem, & crederent. & qui nouit corda Deus testimonium perhibuit ipsis. Cornelio enim Centurioni imperii Romani, uisus est aliquando Angelus Domini, qui ei dixit ut me accerseret, ac de ore meo uerbum uitæ audiret. is uerò à Ioppe Cæsaream Stratonis me uocauit. cumque me ad iter pararem, uolui ci-

Act. 15.

bum capere; qui cùm pararetur, interea eram in cœnaculo orans: quo tempore uidi cœlum apertum, & uas quoddam quatuor initiis uinctum ueluti splendidum linteum in terram submitti; in quo inclusæ erant omnes quadrupedes, atque reptiles terræ, & alites cœli; auditaque est uox de cœlo, Surge Petre, sacrifica, & manduca. & ego respondi; Nequaquam Domine, quoniam nihil commune, uel immundum unquam comedi. Iterumque audita uox est, Quæ Deus purgauit, ne tu immunda existimaueris. Quod cùm ter esset factum, uas in cœlum receptum est. cumque in dubio essem, quo'nam spectaret uisa species, dixit mihi Spiritus, Ecce uiri te quærunt, surge & uade cum eis, nihil dubitans; quoniam ego illos misi. ii uerò à Centurione missi fuerant. Quæ cùm mecum euoluerem, agnoui sermonem Domini scriptum, Omnis, qui
Ioel. 2.
„ inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Et rursum,
Psal. 21 Recordabuntur & conuertentur ad Dominum omnes
„ fines terræ, & adorabunt coràm eo omnes Tribus gen
„ tium, quoniam Domini est regnum, & ipse domina-
„ tur gentibus. Cogitansque ubique de uocatione gentium scriptum esse, surrexi, & cum eis sum profectus, atque domum illius intraui. me uerò adhuc nunciante sermonem, cecidit Spiritus sanctus in eum, atque in illos, qui unà cum eo ibi aderant; quemadmodum nobis in principio acciderat; nullumque discrimen statuit inter nos, & illos, fide purificans corda; & cognoui ego non esse acceptorem personarum Deum, sed in omni gente eum, qui timet ipsum, & operatur iustitiam, illi esse acceptum. Commoti autem hac re sunt qui ex circuncisione fideles erant. Nunc igitur quid tentatis Deum, ut imponamus jugum graue collo discipu-

ſcipulorum, quod nec nos, neque patres noſtri ferre potuerunt, ſed per gratiam Domini credimus ſaluari, quemadmodum & illi? liberauit enim nos uinculis Dominus, & leuauit nos onere noſtro, iugumque clementia diſſoluit. Quæ cùm dicerem, ſiluit omnis multitudo, reſpondit autem Iacobus frater Domini iis uerbis, Viri fratres me audite, Simon narrauit quemadmodum primùm Deus ſtatuit ſumere de gentibus populum nomini ſuo, cui rei conſentiunt uerba Prophe-
» tarum quemadmodum ſcriptum eſt, Poſt hæc reuer- *Amos.9*
» tar, & reſtituam tabernaculum Dauid collapſum, &
» ruinas illius reparabo, & excitabo illud ut requirant
» cæteri homines Dominum, & omnes gentes, ſuper
» quas inuocatum eſt nomen meum, dicit Dominus faciens hæc, nota ſunt à ſæculo Deo omnia opera ſua. Quare ego iudico non grauandos eos, qui à gentibus ad Deum ſe conuertunt, ſed ſcribendum ad eos ut ſe abſtineant à contaminationibus gentium, Idolothytis, ſanguine, ſuffocato, & fornicatione; quæ etiam olim ſeruabantur ante legem ab iis, qui ſecundum naturam uiuebant, Enos, Enoch, Noe, Melchiſedech, Iob, uel ſi quis alius huiuſmodi fuit. Tuncque uiſum eſt nobis Apoſtolis, & Epiſcopo Iacobo, atque Presbyteris cum uniuerſa Eccleſia, delectos ex nobis uiros mittere una cùm Barnaba, & Paulo gentium Apoſtolo, Tarſenſi, & Iuda cognomento Barſabbano, ac Sila, uiris præcipuis inter fratres, ſcribereque epiſtolam eorum manu iis uerbis.

Apoſtoli & Presbyteri, & fratres, his, qui ſunt Antiochea in Cilicia, & Syria fratribus, ex gentibus, ſalutem.

» QVONIAM audiuimus quòd quidam ex nobis

» conturbauerunt uos ſermonibus, peruertentes animas
» ueſtras iis, quæ non mandauimus; uiſum eſt nobis in
» unum congregatis, delectos uiros ad uos mittere cum
» dilectis noſtris Barnaba & Paulo, hominibus, qui ani-
» mas ſuas tradiderunt pro Domino noſtro Ieſu Chri-
» ſto pro iis, quæ ſignificaſtis. miſimus etiam cum iis Iu
» dam, & Silam, qui uerbis eadem uobis referent. Vi-
» ſum eſt enim Spiritui ſancto & nobis nihil plus imponi
» uobis oneris, quàm horum neceſſariorum, ut abſti-
» neatis ab Idolothytis, ſanguine ſuffocato, & fornica-
» tione, à quibus ſi continebimini, bene agetis. Valete.
Atque epiſtolam quidem miſimus, nos uerò per ali-
quot dies manſimus Hieroſolymis, ſimul deliberantes
quæ ad communem utilitatem, & ad corrigendas res
pertinebant.

Quòd oportet ſeparari ab hæreticis. CAP. XIII.

POSTEA interceſſit aliquod tempus; uiſitatis fratribus, iiſque in ſermone pietatis confirmatis, admonitisque fugere eos, qui ſub nomine Chriſti & Moſis aduerſantur Chriſto, & Moſi, & in pelle ouina includunt lupum. ii enim ſunt Pſeudochriſti, & Pſeudoprophetæ, & Pſeudapoſtoli, deceptores, corruptores, uulpibus ſimiles, humi iacentes, uinearum calamitas; propter
Mat. 24. quos refrigeſcet multorum charitas. qui uerò perſeue-
Mat. 27. rauerit uſque in finem inflexibilis is, ſaluus erit. A quibus ut caueremus, Dominus nobis denunciabat, Ve-
» nient, inquiens, ad uos uiri in ueſtimētis ouium, intus
» autē ſunt lupi rapaces. à fructibus eorum cognoſcētis
» eos. Attendite ab ipſis. Surgent enim Pſeudochriſti,
» Pſeudoprophetæ, & decipient multos.

Qui sint, qui catholicam doctrinam prædicauerint, & quæ sint illorum præcepta. CAP. XIIII.

IGITVR horum causa nunc in unum conuenientes Petrus, & Andreas, Iacobus, & Ioãnes filii Zebedæi Philippus, & Bartholomæus, Thomas, & Matthæus; Iacobus Alphæi, & Lebæus cognomento Thadæus, & Simõ Cananites, & Mathias Iudæ suffectus, & Iacobus frater Domini, Hierosolymarum Episcopus, & Paulus doctor gentium, uas electionis, unà congregati scripsimus ad uos hanc catholicam doctrinam ad uos confirmandos, quibus in uniuersa Ecclesia Episcopatus munus est commissum: in qua declaramus uobis, Deum Omnipotentem unum esse, præter quem nullus est, atque ut illum solum colatis, & adoretis per Iesum Christum Dominum nostrum in sancto spiritu; utaminiq; sacris Scripturis, lege, & Prophetis, parentes uereamini; omnes nefarias actiones fugiatis; resurrectionem & Iudicium credatis; retributionẽ expectetis; omnibus eius creaturis cum gratiarum actione utamini; ueluti eius operibus, nihilque in se continentibus mali, legitimè connubia iungatis: uituperatione enim carent huiusmodi nuptiæ, quoniam & à Domino iungitur uiro
„ mulier, atque Dominus dicit, Qui fecit ab initio masculum, & fœminam, fecit eos & dixit, Propterea relin- *Mat. 19.*
„ quet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ,
„ & erunt duo in carne una. Neque uerò post nuptias liceat eam indemnatam eiicere: Custodiet enim, inquit, *Mala. 2.*
„ spiritu tuo, & uxorem iuuentutis tuæ ne reliqueris; quoniam ipsa est particeps uitæ tuæ, & reliquiæ spiritus tui,
„ & ego feci, & non alius: inquit enim Dominus, Quod Deus coniunxit, homo ne separet. Mulier enim est ui-

tæ

tæ consors ac socia, in unum corpus à Deo cõflata: qui uerò contrà scindit in duo id, quod est in unum à Deo concretum; rationem rerum à Deo conditarum euertit, & illius prouidentiæ aduersatur. Eodem modo retinens eam, quæ naturæ legem uiolat, iniustè facit; quoniam qui adulteram retinet, insanus atque impius est;
» Abscinde enim eam, inquit, à carnibus tuis: non enim
Eccl.25. est adiutrix, sed insidiatrix ad alium deflectens mentẽ.
Neque etiam circuncidamini; contentique sint fideles
Ier.4. circuncisione cordis in spiritu. Circuncidimini enim,
» inquit, Deo uestro, & circuncidite præputium cor-
» dis uestri.

Quòd non oportet baptismum iterare, neque recipere baptismum ab impijs datum, qui baptismus non est, sed potius contaminatio. CAP. XV.

EODEM modo contenti sint uno solo baptismo, qui in Domini mortem traditur, non ministerio abominandorum hæreticorum sed probatorum sacerdotum in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Neque impiorum baptismus recipitur, neque is, qui per sanctos administratur, altero baptismo, debet irritus effici, ut enim unus est Deus, & unus Christus, & Paracletus unus, sic unus est baptismus, qui in eius nomine datur. Qui uerò ab impiis piaculum accipiunt, eorum sententiæ socii fiunt. non enim illi sunt sacerdotes. dicit.n.
1.Reg.3. iis Deus, Quoniam tu abiecisti sententiam, abiiciam & ego te, ut non sis sacerdos mihi. Neque uerò baptizati ab iis, initiati censentur, sed potius inquinati, cùm non peccatorum remissionem accipiant, sed impietatis uinculum induant. Veruntamen initiatos iterum baptizare tentantes, crucifigunt Dominum, iterum eum inte-

interimunt, derident diuina, eludunt sancta, insultant Spiritui, sanguinem sanctum ueluti communem contemnunt, peccant in mittentem, in passum, & in testificantem. Sed etiam, qui ob negligentiam baptizari contemnit, ueluti infidelis condemnabitur, & ei ex-
» probrabitur ueluti ingrato. Ait enim Dominus, Nisi *Ioá. 3.*
» quis baptizatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non
» ingredietur in regnum cœlorum. Et iterum, Qui credi
» derit, & baptizatus fuerit, saluabitur; qui uerò non cre
» diderit, condemnabitur. Qui uerò dicit, Baptizabor cùm ad finem uitæ peruenero, ne peccem, & baptismũ inquinem. is Deum ignorat, & suæ naturæ est parum
» memor. Noli enim differre cõuerti ad Dominum; ne- *Prou. 3.*
scis enim quid sequens dies pariat. Baptizate quoque puerulos uestros, & educate eos in disciplina & præce ptis Dei. Sinite enim, inquit, paruulos uenire ad me, & nolite eos prohibere.

De libris falsò inscriptis. CAP. XVI.

HAEC omnia mandauimus uobis, ut nostram sen tentiam cognosceretis cuiusmodi sit, atque nostro nomine inuulgatos ab impiis libros ne receperitis. nõ enim nominibus Apostolorum attendere debetis, sed naturæ rerum, & rectæ sententiæ. nouimus enim à Simone & Cleobio pestilentes sub nomine Christi & Apostolorum compositos libros circũferri in fraudem uestri, qui Christum, nosque eius seruos diligitis. Priscis quoque temporibus quidam libros Apocryphos scripserunt Mosis, Enoch, & Adæ, Isaiæ quoque, Dauidis & Hæliæ, atque trium Patriarcharum perniciosos & ueritati infestos. Tales modò libros effecerunt exe-

crandi homines, damnãtes rerum originem, nuptias, prouidentiam, liberorum procreationem, legem, Prophetas, barbara quædam nomina inſerentes, ut ipſi aiunt, Angelorum, re uera autem dæmonum in ipſis loquentium. Quorum doctrinam fugite, ne ſupplicii eorum participes ſitis, qui illos conſcripſerunt, ut deciperent ac perderent fideles, & laudandos Domini Ieſu diſcipulos.

De Clericis. CAP. XVII.

EPISCOPVM & Presbyterum, ac Diaconum dicimus unius uxoris debere conſtitui, ſiue uiuant eorum uxores, ſiue deceſſerint. non licere autem iis, ſi poſt ordinationem ſine uxore fuerint, ad nuptias tranſire; uel ſi uxores habeant, cum aliis coniungi, ſed contentos eſſe ea, quam habentes ad ordinationem uenerunt; miniſtros quoque, Cantores, Lectores, Oſtiarios unius uxoris uiros eſſe iubemus. Si ante nuptias ad clerum uenerunt, concedimus eis ut uxores ducere poſſint, ſiquidem hoc expetent, ne ſi peccauerint, pœna afficiantur. ſtatuimus autem nemini licere ex clero amicam, uel ancillam uel uiduam, uel repudiatam ducere, ut etiam lex uetat. Diaconiſſa ſit uirgo, caſta, ſin minus, ſaltem uidua eligatur, quæ unum uirum habuerit, fidelis & honeſta.

Adhortatio admonens fugiendam impiorum hæreticorum ſocietatem.
CAP. XVII.

POENITENTES recipite: hæc eſt enim Dei uoluntas in Chriſto. Catechumenos, poſt inſtitutionem baptizate.

baptizate. Impios hæreticos, qui impœnitẽtes fuerint, ſegregatos à fidelibus eiicite, atque à Dei Eccleſia exterminate, præcipiteque fidelibus, ut ab eorum conſuetudine omnibus modis ſe abſtineant, nec ſermonis cum iis, neque precum communionem habeant ullam. Ii enim aduerſarii, inſidiatoresque ſunt Eccleſiæ, qui gregem labefactant, & hæreditatem contaminant. Oſtentatores, atque ex omni parte deprauati, de quibus dicebat Solomon, in impietate eos ſimulare pietatem, Eſt enim, inquit, uia quæ uidetur quibuſdam recta, ſed extrema eius reſpiciunt profunda Inferni. hi ſunt illi, de quibus Dominus amarè ſeuereque pronunciauit, dicens, Quòd ſunt Pſeudochriſti, & doctores falſi, qui blaſphemia affecerunt Spiritum ſanctum, eiuſque donum poſt adeptam gratiam reiecerunt, quibus non remittetur nec in hoc ſæculo, neq; in futuro; qui Iudæos falſa religione ſuperant, Græcos impietate; qui Deo, qui eſt ſuper omnia, maledicunt, & Filium eius deſpiciũt, atque doctrinam Spiritus contemnunt: qui diuinos ſermones negant: & per hypocriſim ſe eos recipere ſimulant in contumeliã Dei: fraudemque eorum, qui eos ſequuntur, qui ſacram ſcripturam derident, & iuſtitiam, quæ tandẽ illa ſit, ignorant; qui Eccleſiam Dei labefactant, ueluti uulpeculæ uineam. quos monemus ut fugiatis, ne laqueis animas ueſtras impediatis. Nam qui cum iuſtis ambulat, iuſtus erit; & qui cum inſipientibus ambulat, cognoſcetur. nec enim cum furibus currere oportet, neque cũ adultero partem ponere, quoniam ſanctus Dauid inquit, Domine qui oderunt te, eos odio habui, & aduerſus inimicos tuos contabui. perfecto odio oderã illos: inimici facti ſunt mihi. Et Ioſaphat Deus exprobrat

Pro. 14.

Eccle. 9.

amicitiam, societatemq; initam cum Achabo, & Ozia,
2.Pa.19 per Ionam Prophetam inquiens, Si cum peccatore tu
» amicitia iungeris, & auxilium præbes ei, qui odio ha-
» betur à Domino, ideo statim ira Domini facta esset in
» te, nisi inuentum fuisset cor tuum perfectum erga Do-
» minum. propterea pepercit tibi Dominus. ueruntamē interrupta sunt opera tua, & fractæ sunt naues tuæ. Vitate igitur illorum societatem, atque ab eorum pace abalienamini. de iis enim Propheta loquebatur iis uer-
Isa.57. bis, Non est gaudere cum impiis, dicit Dominus: ii. n. sunt occulti lupi, noui canes, qui non possunt latrare, qui quidem modò sunt pauci, sed progrediente, atque appropinquante cōsummatione, plures grauioresque
» sunt futuri; de quibus dicebat Dominus, Nunquid fi-
» lius hominis cum uenerit, inueniet fidem in terra? &
» eo quòd abundabit iniquitas, refrigescet charitas mul
» torum, & uenient Pseudochristi, & Pseudoprophetæ,
» & dabunt signa in cœlo, ut si fieri possit etiam electi de
» cipiantur. quorum fraude liberabit nos Deus per Iesum Christum, qui est spes nostra. Etenim nos quoque cùm peragraremus gentes, ecclesiasq; cōfirmaremus, alios quidem multis admonitionibus & sermonis medicina curatos ad sanitatem reduximus, cùm morti essent uicini, & tantùm non animam efflarent; eos, qui nullo remedio curari potuerunt, ab ouili eiecimus, ne morbi contagione ualentes agni contabescerent, sed puri, mundi, sani, integri Domino conseruarentur. Atque hæc quidem ubique toto orbe terrarum in singulis ciuitatibus præstitimus. Reliquimus uerò uobis Episcopis, & reliquis sacerdotibus iure, ac merito huius catholicæ doctrinæ monumentum pro confirmatione illorum, qui Deo crediderunt. Quam doctrinam
misimus

misimus per Clementem cooperatorem nostrum fidelissimum,& filium unanimem in Domino unà cũ Barnaba & Timotheo filio optatissimo, & Marco Germano, cum quibus Titum uobis dedimus, & Lucam, Iasonem quoque & Lutium, & Sosipatrum, per quos hortamur uos in Domino, ut à ueteri consuetudine recedatis, uinculorum, inanium, exterminationum, obseruationum, delectu s ciborum, baptismorũ quotidianorum: uetera eni m recesserũt, ecce noua sunt omnia.

Contra improbantes legem. CAP. XIX.

COGNOSCITIS enim Deũ per Christum, uniuersamque eius dispẽsationem à principio institutam, quòd dedit nobis legem simplicem ad auxilium naturalis legis, puram, salutarem, sanctam, in qua & proprium nomen reposuit, perfectam, absolutam, decem præcepta continentem, plenam, reprehensione carentem, conuertentẽ animas, cuius immemores Hebræos
,, per Malachiam prophetam admonet dicens, Recorda- *Mal.4.*
,, mini legis Mosis hominis Dei, qui præcepit nobis man
,, data & iustitias. qui adeò sanctus ac iustus est, ut cùm
Dominus leprosum unum curauisset, posteaque no-
,, uem alios, dixerit priori, Vade & ostende te Pontifici, *Luc.5.*
,, & offer munus, quod præcepit Moses in testimonium
,, ipsis. nouem uerò illis rursum, Ite & ostendite uos sa-
,, cerdotibus. Non enim legem dissoluit, ut Simon opi *Matt.5.*
,, natur, sed ĩpleuit. Inquit enim, Iota unũ,& unus apex
,, non præteribit à lege, quousq; omnia fiant: non enim
,, ueni, inquit, soluere legem, sed adimplere. Etenim Moses legislator simul ac Pontifex, idemque Propheta, & Rex, Helias quoque zelator Prophetarum adfuerunt

in transfiguratione Domini in monte, incarnationis, passionumque testes, ut amici, familiaresque Christi, non ut inimici,& alieni. Ex quibus perspicuum fit, legem bonam sanctamque esse unà cum Prophetis.

Quæ sit naturalis lex,& quæ sit inducta, atque adiecta,& quam ob causam inducta sit. CAP. XX.

LEX est Decalogus, quam antequàm populus uitulum, hoc est Apim Aegyptium faceret, Deus tulit uoce, quæ auribus audiretur. Hæc lex iusta est; ob quam causam lex dicitur, quoniam secundum naturam iustè iudicia facit, quam Simon improbat, putans se ab ea iudicatum, supplicium effugere non posse. Hæc lex bona est, sancta, libera. inquit enim, Si feceris mihi altare, ex terra facies mihi ipsum. non dixit Fac, sed, si feceris. non necessitatem imposuit, sed liberæ potestati permisit. non enim sacrificio opus habet Deus, cùm nulla re suaptè natura indigeat, sed quemadmodum iam superiori tempore Deo charus Abel, & Noe, atque Abraam, & reliqui non rogati, sed naturali lege commoti, sua sponte Deo sacrificia offerebant à grato animo profecta, ita permittit modò Hebræis, non iubendo, sed si uoluerint concedendo. ac si recta animi sententia obtulerint, benignè recipiendo sacrificia ipsorum. Ideo, inquit, Si sacrificare desideras, non indigenti mihi sacrifica; nulla enim re opus habeo: meus est enim orbis terrarum, & perfectio eius. Cum uerò eius populi homines huius rei immemores fuerunt, & uitulum pro Deo Deum inuocauerunt, eique causam profectionis ab Aegypto tribuerunt, dicentes, Hi sunt dei tui Israel, qui eduxerunt

Exo. 20 (margin)

Exo. 32. (margin)

runt te de terra Aegypti. Et colentes similitudinem uituli comedentis fœnum, negauerunt Deum, qui per Mosem uisitauerat ipsos in tribulatione ipsorum, Mosem (inquam) qui in manu & uirga signa effecerat, Aegyptios decem plagis percusserat, mare rubrum diuisis aquis transmiserat, eos per mediam aquam ut equitatum per campum duxerat, inimicos, & insidiatores eorum demerserat, fontem amarum ad Maran dulcem reddiderat, ex duro lapide aquam ad satietatem eduxerat; columna nubis propter æstus magnitudinem eos contexerat; columna ignea illustrauerat, uiamque monstrauerat ignorantibus quò pergerent; qui manna de cœlo dederat, à mari carnis copiam miserat inuecta ortygometra; qui in monte leges eis dederat. Cuiusque uocem audire meruerant, eum abnegauerunt dicentes, Fac nobis deos, qui præeant nos. uitulumque conflauerunt, & sacrificauerunt Idolo. Tunc uerò ira incensus Deus, ut qui eos ingratos uidebat, obligauit eos uinculis arctissimis oppressione onerum, atque duricie catenæ, & non amplius dixit, Si feceris, sed Fac altare, & assiduè sacrifica: immemor es enim gratiæ. Offer igitur iuge holocaustum, ut memor sis mei. Nam quoniam malè usus es libertate, posthac tibi impono necessitatem, atque certis cibis te prohibeo, & animalium mundorum & immundorum delectum tibi præscribo, quanuis omne animal bonitatem habeat, ut quod à me factum sit, & exterminationes tales tibi impero, expiationes, assidua baptismata, aspersiones, lustrationes, cessationes uarias, atque iis singulis, nisi obtemperaueris, pœnam statuo, ut æquum est inobedienti, ut hoc modo uexatus, & catena enectus, à multitudine deorum

deorum recedas; omiſſoque illo, Hi ſunt dii tui Iſrael.
Exo.32. recorderis illius, Audi Iſrael Dominus Deus tuus Dominus unus eſt, confugiasque ad illam legem, quam ego natura omnibus hominibus indidi, unum ſolum eſſe Deum in cœlo & in terra, huncque diligendum ex toto corde, ex omnibus uiribus; atque ex omni mente, & excepto illo neminem timendum; neque aliorum deorum nomen mente concipiendum, neque lingua pronunciandum. Nam ob duritiem obligauit eos, ut ſacrificando, ceſſando, ſe expiando, atque talia obſeruando, in cogitationem eius uenirent, qui hæc ipſis præcepiſſet.

Quòd ſub gratia ſumus, & non in ſeruitute legis inductæ in Chriſtum credentes. CAP. XXI.

VESTRI, qui credidiſtis in unum Deum, ac non neceſſitate, ſed recta ſententia, ei, qui uos uocauit, paruiſtis, beati ſunt oculi, quoniam uident, & aures, quoniam audiunt. ſoluti enim eſtis uinculis, & ſeruitute liberati. non amplius enim (inquit) dico uos ſeruos, ſed amicos, quoniam omnia, quæ audiui à Patre meo, manifeſtaui uobis. illis enim nolentibus loqui uel audire, non defectu pœnarum, ſed abundantia nequitiæ, dedi mandata non bona, & iuſtitias, in quibus uicturi non ſunt. non bona autem ex propoſito ipſorum, quoniam cauteria, gladius, medicamenta infeſta ſunt non ualentibus; non ſeruantur autem propter inobedientiam, unde non ſeruata mortem eis afferunt.

Quòd

Quòd lex de sacrificio inducta erat, quam adueniens Christus, sustulit. CAP. XXII.

VOs igitur beati estis, qui maledictione estis liberati. Christus enim Dei filius cùm uenisset, legem ratam habitam impleuit, inducta sustulit, si non omnia, at grauiora; legem confirmans, iis finem imponens, uoluntatemque humanam rursum dimisit liberam, ut nó hìc temporaneæ mortis iudicium exerceat, sed in alio statu rationes sit cogniturus. Ideoque dicit, Qui uult ue„ nire post me, ueniat. Et rursum, Num & uos uultis abire? Iam uerò ante quoque eius aduentum recusabat populi sacrificia, sæpenumerò in eum peccantis, atque existimantis sacrificiis eum non pœnitentia pla„ catum iri. ita enim, inquit, Vt quid mihi incensum de „ Saba affers, & cinnamomum de terra longinqua? Holo„ caustomata uestra non sunt accepta, & sacrificia uestra „ non placent mihi. & deinceps, Holocaustomata uestra „ congregate cum sacrificiis uestris, & comedite carnes, „ quoniam non mandaui uobis, quãdo eduxi uos de ter„ ra Aegypti. De holocaustis, & sacrificiis per Isaiam „ quoque, Quid mihi multitudo uictimarum uestrarũ? „ dicit Dominus. Plenus sum holocaustis arietum: adi„ pem agnorum, & sanguinem taurorum, & hircorum „ nolo, neque ueneritis apparere mihi. Quis enim quæ„ siuit hæc de manibus uestris? calcare atrium meum nõ „ addetis ampliùs. Si obtuleritis siliginem, uanum, in„ censum, abominatio est mihi. Neomenias uestras, & „ sabbata uestra, & diem magnum non feram. Ieiunium, „ & cessationem, & festiuitates uestras odit anima mea. „ facti estis mihi in facietatem. Et per alium dicit, Disce „ de à me, sonum carminum tuorum, & psalmum organorum

Ier. 6.

Ier. 7.

Isa. 1.

Amos. 5.

ganorum tuorum non audiam. & Sauli, qui sacrificare
1.Reg.15 constituerat, Samuel dicit, Bona auscultatio super sa-
„ crificium, & obedientia super adipem arietum. Ecce
enim non uult Deus sacrificium sicut obtemperari si-
„ bi, & per Dauid dicit, Non recipiam de domo tua ui-
Psal.49 tulos, neque de gregibus tuis hædos. Si esuriero non
„ dicam tibi: meus est enim orbis terrarum, & perfe-
„ ctio eius. Num manducabo carnes taurorum, aut san-
„ guinem hircorum bibam? Sacrifica Deo sacrificium
„ laudis, & redde altissimo uota tua. Atque in omni-
bus scripturis eorum sacrificia reiicit, quoniam ii in ip-
sum peccauerunt. Sacrificia enim impiorum, abomi-
Prou.15 natio apud Dominum. Etenim iniquè offerunt ea. &
„ iterum, Sacrificia ipsorum tanquàm panis ipsis, om-
„ nes comedentes ea inquinabuntur. Quòd si ante suum
aduentum, loco sacrificii cor mundum postulabat, &
spiritum contritum, modo cùm iam uenerit, multo
magis hæc, quæ per sanguinem fiebant, eum dicimus
sustulisse. Sustulit autem cùm prius illa impleuerit. e-
tenim circumcisus est, & aspersus, sacrificia quoque
obtulit, & holocausta, atque aliis moribus usus est; ip-
seque legislator effectus est perfectio legis, non subla-
ta lege naturali, sed extinctis iis, quæ per deuterosim
inducta fuerant, quanquàm non omnibus.

Quomodo Christus impleuerit legem, & quæ extinxerit, quæ commutauerit, uel transtulerit. CAP. XXIII.

LEGEM enim naturæ non sustulit, sed confirma-
Deut.6. uit: nam qui dixit in lege, Dominus Deus tuus,
„ Dominus unus est. idem dicit in Euangelio, Vt co-
Ioan.17. gnoscant te solum Deum. & qui dixit, Diliges proxi-
mum

mum tuum, ſicut te ipſum: in Euangelio renouato præcepto. Mandatum nouum (inquit) do uobis, ut diligatis uos inuicem. Qui tunc cædem prohibuit, modò prohibet inconſideratam iram; qui tunc adulterium, modò illicitam cupiditatem, qui tunc latrocinium, modò magis commendauit eum, qui de propriis laboribus inopibus præbet; qui tunc odium prohibuit; nunc inimicorum dilectionem præcepit; qui uindictam, nunc præcipit patientiam, non quòd iniuſta ſit uindicta, quæ iuſtè ſumatur, ſed quòd præſtantior ſit patientia. Neque uerò naturales affectiones excidi iuſſit, ſed illarum exuperantiam; qui colendos parentes præcepit, ipſe iis ſubiectus erat; qui Sabbatum ſeruari uoluit, ut ille dies conſumeretur in legum meditatione, nunc quotidie iuſſit nos cogitantes conditæ naturæ prouidentiæque legem, gratias agere Deo. Circumciſionem ſuſtulit, cùm eam in ſe expleſſet. Ipſe enim erat, cui repoſita erat expectatio gentium; qui iuſiurandum præceperat, & periurium prohibuerat, omnino iurare uetuit. Baptiſmum, ſacrificium, ſacerdotium, localem adorationem alio modo mutauit. pro quotidiano baptiſmo, unum ſolũ baptiſmum inſtituit, qui in eius mortẽ perficitur pro una tribu. De qualibet natione præcepit optimos deligi, nec corporum integritatem ſpectari, ſed religionem ac uitam. Pro ſacrificio cruento, rationale, & incruentum, ac myſticum ſacrificium inſtituit, quod in mortẽ Domini per ſymbola corporis, & ſanguinis ſui celebratur. pro adorationẽ locali, ab ortu Solis uſq; ad occaſum in omni loco imperii ſui; nomen ſuum celebrari ſtatuit. Quare non ſuſtulit à nobis legem, ſed uincula: nam de lege Moſes inquit, *Deuter.6*
„ Meditaberis uerbum, quod ego tibi mando, ſedens

Ioá. 13. (margin, beside "præcepto. Mandatum nouum")

Psal. 1. domi, surgens & ambulans in uia. Et Dauid ait, In
„ lege Domini uoluntas eius, & in lege eius meditabe-
„ ris die ac nocte. ubique enim nos legibus obsequentes
Psal. 18. esse uult, non legum contemptores. Beati enim (in-
„ quit) immaculati in uia, qui ambulant in lege Domi-
„ ni; Beati qui scrutantur testimonia eius: in toto corde
„ exquirent eum. Et iterum, Beati sumus Israel, quo-
„ niam quæ placent Deo, cognita sunt nobis. Et Do-
„ minus inquit, Si hæc cognouistis, beati estis si fece-
„ ritis ea.

Quòd per Romanos quoque uoluit Dominus Iustitiæ legem demonstrari. CAP. XXIIII.

NON solùm per nós Iustitiæ legem uult demonstrari, sed etiam placuit sibi, ut ea per Romanos appareret, atque luceret. nanque ii quoque credentes in Dominum, à deorum errore, atque iniquitate recesserunt, & bonos receperunt, improbosque puniunt, & Iudæos uectigales habent, atque suis iustis eos uti non permittunt.

Quòd Deus Iudæos ob impietatem, qua aduersus Christum usi sunt, in seruitutem redactos, tributo subiecit.
CAP. XXV.

QVONIAM sponte seruitutem sibi imposuerunt dicentes, Non habemus Regem nisi Cæsarem; & nisi occidamus Christum, omnes in eum credent, & uenient Romani, & tollent locum nostrum & gentem. atque inuiti uera prædixerunt: nam & in eum gentes crediderunt, ipsique à Romanis potestate spoliati

liati sunt, prohibitique ea facere, quæ sibi patriis legibus præcepta fuerant: Maledictus enim (inquit) qui *Galat.3.*
» non manet in omnibus scriptis in libro legis ut ea faciat. fieri autem non potest, ut cùm dispersi uagique inter gentes uiuant, omnia faciant, quæ lex præscribit. Vetat enim diuinus Moses altare extra Hierosolyma constitui, legemque extra Iudææ fines legi. Sequentes igitur nos Christum, benedictionum hæreditatem adipiscamur, legi & Prophetis per Euangelium obsequamur. Fugiamus eos, qui Deos colunt, interfectores Christi, & Prophetarum, nephandos atque impios hæreticos; obtemperemus Christo ut Regi, qui potestatem habet inducendi uarias leges, ac tanquàm sapiens legislator nouas ferendi, ubique naturalibus immobilibus conseruatis.

Quòd fugere oportet hæreticos tanquàm animarum pestem.

CAP. XXVI.

CAVETE ab hæreticis omnibus Episcopi & laici, qui legem, & Prophetas improbant. Deo enim Omnipotenti infesti non parent, & Christum non confitentur filium Dei. negant enim eius generationem secundum carnem. Crucem erubescunt, passionem ac mortem contemnunt; resurrectionem ignorant, æternam eius generationem præcidunt. Alii ex iis in alio impietatis genere uersantur: opinati Dominum purum hominem esse ex anima tantùm & corpore constantem; alii Iesum illum ipsum Deum, qui est super omnia, esse existimant, putantes eum sibi ipsi patrem esse. quibus quid potest esse magis impium? alii rursum cibos quosdam uituperant, nuptiasque cum

liberorum procreatione improbant: quòd opus sint diaboli. cumque ob suam improbitatem sint impii, nolunt à mortuis resurgere: propterea resurrectionem labefactant, dicentes, nos eximios quosdam fore, si comedere, & bibere noluerimus, fingentes dæmonia quædam nudata carnibus, à mortuis excitatum iri; qui damnabuntur ad ignem æternum. Quare fugite ab iis, ne unà cum illorum impietate pereatis.

De Iudaicis & Græcis obseruationibus. CAP. XXVII.

QVOD si quidam Iudaicas consuetudines obseruant, fluxum seminis, nocturnas pollutiones, legitimos concubitus: dicant nobis his horis, uel diebus, quibus horum aliquid ipsis accidit, abstinent'ne se ab oratione uel à libro tangendo? si affirmabunt, perspicuum est eos Spiritu sancto destitui, qui semper cum fi-
Prou. 6. delibus uersatur; nam de Sanctis ait Solomon, ut unusquisque se præparet, ut cùm dormit, custodiat eum, & cùm expergiscitur, colloquatur cum eo. Nam si existimas ò mulier septem diebus te in puerperio manētem, Spiritu sancto priuatā esse, num quoq; si repentè mortem obires, uacua Spiritu sancto, & destituta spe erga Deum decederes? uel potius spiritum habes omnino inseparabilem, ut qui locum non occupet? necessaria est autem tibi oratio, & spiritus afflatus, cùm nihil in eo pecces. Nam nec legitimus concubitus, nec cubile, nec sanguinis fluxus, nec nocturna pollutio potest hominis naturam contaminare, uel Spiritum sanctum auferre, sed sola impietas & actio iniusta. Nam Spiritus sanctus semper manet cum iis, qui eū adepti sunt, quousque digni fuerint, & à quibus se subtrahit, eos

desertos, & spiritui nequam contraditos dimittit. Homo autem omnis, alius Spiritu sancto plenus est, alius impuro, nec potest alterum effugere, nisi aliquod contrarium patiatur. Paracletus enim odit omne mendacium, Diabolus omnem ueritatem. Vnusquisque autem qui baptismum uerè est adeptus, à diabolico spiritu recessit, & Spiritum sanctum obtinuit, atque bonũ agenti adest Spiritus sanctus, complens eum sapientia & intellectu, nec permittit spiritum malum ad eum accedere, obseruans illius inuasiones. Tu ergo mulier si quemadmodum dicis, in diebus puerperii Spiritu sancto uacua es, certè plena es impuro: nã nec orans, neq; legens inuitum illum aduocas. amat enim is ingratos, si ullus alius, inertes negligentes, somnolentos, quoniam ipse quoque ingrato animo malignus à Deo spoliatus est dignitate, qui pro Archangelo diabolus esse maluerit. Ideo mulier uanos sermones desere, semperque memor esto Dei, qui te creauit, atque ei supplica. est enim tuus quoque, qui cunctorum est Dominus. meditareque illius leges, nihil obseruans, nec naturalem purgationem, neque concubitum legitimum neque partum, neque abortum, neque corporis maculam: quoniam huiusmodi obseruationes, sunt stultorum hominum inania commenta, ac mente carentia. nam nec funus, nec cadauer, nec sepulchrum, nec cibus, nec pollutio potest animam hominis inquinare, sed sola aduersus Deum impietas & iniquitas, atq; proximi iniuria, ut rapina, & uis, atque omne quod est Iustitiæ contrarium, adulterium, fornicatio. Quare iis uitatis, deserite obseruationes dilecti, Græcorum enim sunt propriæ. non enim mortuum abominamur ut illi, sperantes illum iterum uicturum; neque legitimũ concubitum

cubitum improbamus. Est enim eorum consuetudo ut in iis impiè sentiant: Dei enim uoluntate conciliatur uiri & mulieris iusta coniunctio. Nam qui fecit ab initio, masculum, & fœminam fecit eos, & benedixit eis, ac dixit, Crescite & multiplicamini, & replete terram. Quare si Dei uoluntate sexus sunt ad sobolē propagandam congeminati, ergo de illius quoque sententia facta est maris & fœminæ congressio.

De masculorum concubitu, adulterio, fornicatione. CAP. XXVIII.

AT non ille abominabilis concubitus, qui contra naturam fit, neque praua actio, quæ Deo infesta est? nam contra naturam est Sodomorum peccatum, & cum bestiis coniunctio, praua actio adulterium, & fornicatio, quorum factorum aliud est scelus, aliud est iniustitia, ultimum est peccatum; nullum uerò impunitum relinquitur pro suo genere. Nam primi quærunt mundum dissolui, iis, quæ secundum naturam sunt, contra naturam abutentes. Secundi iniustè faciunt, qui alienas nuptias corrumpunt, & quod à Deo in unum coniunctum est, in duo diuidunt, filiosque suspectos faciunt, & naturalem uirum insidiis exponunt. Fornicatio est propriæ carnis corruptio, quæ non causa liberorum expetitur, sed uoluptatis. quod est incontinentiæ signum, non argumentum uirtutis. Hæc autem omnia legibus prohibita sunt, inquit enim Scri-
Leu.18. ptura, Nō dormies cum masculo coitu muliebri; male
& 20. dictus enim est talis, & lapidibus obruite eos: abomi-
Leu.18. nationem fecerunt. Omnem dormientem cum iu-
& 20. mento, interficite eum: iniquitatem fecit in populo. Et
Deu.22. si quis mulierem nuptam uitiauerit, occidite utrumq;,
iniqui-

» iniquitatem fecerunt, rei sunt; moriantur. & deinceps
» non erit, qui fornicetur in filiis Israel. Et non erit quæ
» fornicetur de filiabus Israel. Non offeres mercedem *Deu.23.*
» meretricis Domino Deo tuo ad altare, nec precium
canis. Non enim, inquit, castæ sunt preces de mercede meretricis. Hæc leges prohibuerunt, nuptias commendauerunt, benedictas eas appellantes; quoniam benedixit eis Deus, qui fœminam cum masculo
» coniunxit. Ait quodam in loco sapiens Solomon A' *Pro.19.*
» Domino copulatur mulier uiro. Et Dauid inquit. Vxor *Psa.127*
» tua sicut uitis abundans in lateribus domus tuæ: Filii
» tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ. Ecce
sic benedicetur homo, qui timet Dominum. Nuptiæ igitur honestæ & commendabiles sunt, ipsaque liberorum procreatio pura est: nihil enim mali inest in bono. Neque uerò naturalis purgatio odiosa Deo est, qui illam instituit in mulieribus per menstrua spatia, ualetudinis, firmitatisque causa, cùm otiosæ sint, ut quæ magna ex parte domi sedent, sed etiam (ut habetur in Euangelio) cùm illa, quæ patiebatur fluxũ sanguinis, ualetudinis gratia salutarem fimbriam attigisset, non molestè tulit Dominus, neque omnino illam accusa- *Matt.9.*
» uit, immo potius eam curauit, dicens, Fides tua te
» saluam fecit. Menstruisque apparentibus mulieribus, uiri cum eis ne coeant, ut filii sine morbo nascan
» tur; prohibuit enim hoc lex inquiens, Ad mulierẽ men *Ezec.18*
» struatam ne accedas. Neque uerò cum prægnantibus
consuetudinem habeant: non enim suscipiendorum filiorum, sed uoluptatis causa hoc faciunt. oportet autem Dei amicum, non appetere uoluptatem.

Quomodo oporteat mulieres uiris suis subiectas esse, & uiros diligere uas uxores. CAP. XXIX.

MVLIERES subiectæ estote uiris uestris, eosque in honore habete, ac timore, & charitate illis inseruite quemadmodum sancta Sarra Abraham honorabat, quæ nec nomine ipsum audebat appellare,
" sed dominum illum uocabat; Dominus meus, inquiens, senex est. Item uiri diligite uestras uxores ut propria membra, ut uitæ socias, in filiisque generandis
Prou.5. adiutrices. Lætare enim inquit, cum muliere, quæ est
" à iuuentute tua, cerua tuæ amicitiæ, & pullus tuarum
" gratiarum conuersetur tecum, propria uerò præeat te,
" & adsit tibi in omni tempore. in huius enim amicitia
" implicatus, multiplicabilis eris. Diligite ergo eas utì
Mal.2. membra propria, utì corpora uestra. Scriptum est
" enim hoc modo, Dominus testificatus est inter te &
" mulierem adolescentiæ tuæ, & hæc consors tua, & non
" alius fecit, & reliquiæ spiritus tui, & custodite in spiri-
" tu uestro. & mulierem adolescentiæ tuæ ne deseras. Vir igitur & uxor iustis nuptiis coniuncti, mutuò se excitantes, sine obseruationibus orent, & quanuis non lauent, tamẽ erunt lustrati. Qui uerò alienã uxorẽ corruperit, uel cum meretrice se inquinauerit, neq; si toto mari, atq; oĩbus fluuiis se ablueris, expiari poterit.

Quòd Iudæorum & Græcorum mos est obseruare naturales purgationes, & mortuorum reliquias uitare; à Christianis uerò hoc est alienum. CAP. XXX.

NOLITE obseruare legalia, nec naturalia piacula, existimantes iis contaminari, nec sequamini Iudaicas separationes, nec assiduos baptismos, neque expiationes

tiones in contactu mortui, sine ullaque exceptione cō
uenite in cœmeteria, sacros libros in iis legentes & psal
lentes pro iis, qui dormierunt, Martyribus, atque om-
nibus sanctis, qui à sæculo fuerunt; proque fratribus
nostris, qui in Domino obierunt; Et antitypum rega-
lis corporis Christi, acceptabilemque Eucharistiam of
ferte in Ecclesiis & cœmeteriis uestris. Atque in exitu
mortuorum psallentes, eos deducite, si fideles fuerint
in Domino. Preciosa enim in conspectu Domini mors *Psa.* 115
» sanctorum eius. Et iterum, Reuertere anima mea in re- *Psal.* 114
» quiem tuam, quoniam Dominus benefecit tibi. Et alio *Pro.* 10.
» in loco, Memoria iustorum cum laude. Et iustorum *Sap.* 3.
animæ in manu Dei. Nam, qui in Deum crediderunt,
quanquàm obierunt, tamen non sunt mortui. Dicit.n.
Dominus Sadducæis de resurrectione mortuorum,
» Non legistis quod scriptum est, Quoniam ego Deus *Mar.* 12
» Abraam, Deus Isaac, Deus Iacob: non est Deus mor
tuorum, sed uiuorum; omnes enim in ipso uiuunt. Igi- *4.Reg.6.*
tur eorum, qui in Deo uiuunt, nec reliquiæ sine hono- «
re manent. nam Helissæus Propheta post discessum è ui
ta, mortuum quendam excitauit interfectum à Piratis
Syriæ. attigit enim corpus eius Helissæi ossa, atque ex-
citatus uixit; quod factum non esset, nisi Helissæi cor-
pus sanctũ fuisset. Et Ioseph complexus est Iacob post
mortem, cùm iaceret in lectulo, & Moses ac Iesus Na-
uæ Iosephi reliquias secum duxerunt, quod minimè
putauerunt piaculum. Quare uos quoque Episcopi &
alii sine metu piaculi contingentes mortuos, nolite pu-
tare quòd eorum contactus uos inquinat; neque eorũ
reliquias uitetis, omissis huiusmodi insanis obseruatio
nibus, ornaminique sanctitate & temperantia, ut par
cipes immortalitatis, & consortes Regni Dei efficia-

mini, & promissionem Dei assequamini, requiescentes in æternum per Iesum Christum Saluatorem; qui potest aperire aures cordis uestri, ad recipiendum acuta Dei eloquia per Euangelium, & per Doctrinam Iesu Christi Nazaræi. Qui crucifixus est sub Pontio Pilato, & Herode; mortuus ac suscitatus à mortuis, & iterum uenturus in cõsummatione sæculi cum gloria ac uirtute multa. Qui mortuos est excitaturus, Mundo finem impositurus, & unicuique pro meritis tributurus. Qui dedit nobis se ipsum pignus resurrectionis, atq; in Cœlum assumptus est per potentiam Dei & Patris ipsius in conspectu nostro. qui per quadraginta dies comedimus & bibimus unà cũ illo, postquàm à mortuis resurrexit; quique sedet à dextris Throni maiestatis O-
Psa. 109 mnipotentis Dei super Cherubin. Qui audiuit, Sede à dextris meis donec ponã inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Quem uidit beatissimus Stephanus stan-
Act. 9. tem à dextris uirtutis, & exclamans dixit, Ecce uideo
„ cœlos apertos, & filium hominis stãtem à dextris Dei, utì Pontificem omnium rationalium ordinum,
per quem honor, maiestas, & gloria
Omnipotenti Deo, nunc,
& in sæcula
Amen.

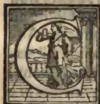
CON-

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM

B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER SEPTIMVS.

De conuersatione, & uitæ moribus, deq; gratiarum actione.
CAP. I.

CVM legiſlator Moſes dixerit Iſraelitis, Deu. 30.
„ Ecce poſui in cõſpectu ueſtro uiã uitæ,
„ & uiã mortis. & ſubiunxerit. Elige uitã
ut uiuas. & Helias Propheta dixerit po
pulo, Quouſque claudicatis utroq; po 3. Re. 18
plite? Si Deus eſt Dominus, ſequimi-
„ ni eum. meritò quoque dicebat Dominus, Nemo po- Matt. 6.
„ teſt duobus dominis ſeruire, uel enim alterum odio
„ habebit, & alterum diliget, uel uni hærebit, alterum
contemnet.

De uia naturali, & inducta, & quòd una à Deo, altera ab errore prouenit ex inſidijs Diaboli. CAP. II.

NECESSARIO nos etiam ſecuti magiſtrũ Chriſtum, qui omnium hominum Saluator eſt, maximè fidelium, dicimus duas eſſe uias, unam mortis, uitæ alteram, quæ inter ſe comparationem non habent: magna eſt enim earum differentia, immo omnino diſſident: ac naturalis quidem eſt uitæ uia, inducta uerò

uia mortis, quæ non uoluntate Dei accidit, sed insidiis aduersarii. Prima est igitur uia uitæ; atque hæc ipsa
Deu. 6. est, quam præscribit lex, diligere Dominum Deum
" ex tota mente, ex tota anima, atque illum solum,
" præter quem nullus est; & proximum sicut te ipsum.
Matt. 7. & quodcunque tibi fieri non uis, id alteri ne feceris.
Matt. 5. Benedicite maledicentibus uobis. Orate pro calum-
" niantibus uos. Diligite inimicos uestros. quæ est enim
" merces uestra, si ametis, qui amant uos? nam & Eth-
" nici hoc faciunt. uos uerò amate illos, qui odio uos
Deu. 23. habent, & inimicum non habebitis; Nullum homi-
" nem, inquit, odio habebis, non Aegyptium, non
Idumæum: omnes enim sunt Dei creaturæ. Fugite au
1. Pet. 4. tem improborum non naturam, sed propositum. Abstinete uos à carnalibus & mundanis cupiditatibus.
Matt. 5. Si quis percusserit te in una maxilla, uerte ei alteram, non quòd uindicta in malis sit, sed quòd patientia præ
Psal. 7. stantior. Ait enim Dauid, Si retribui retribuentibus
Matt. 5. mihi mala. Si quis te angarizauerit unum milliare, ua
" de secum alterum. Volenti tecum certare, & tunicam
" tuam accipere, dimitte etiam pallium. Et ab eo, qui
" tollit tua, ne repetas. Petenti à te, da. Et uolenti abs
" te mutuum accipere, noli claudere manum. Vir enim
" iustus misericordia mouetur, & accōmodat; omnibus
" enim uult dari Pater, qui Solem suum oriri facit super
" malos & bonos, & pluit super iustos & iniustos. Omni
" bus igitur æquum est suppeditare de iustis labo-
Prou. 3. ribus. Honora enim, inquit, Dominum,
de tuis iustis laboribus. præferen-
di autem sunt
Sancti.

Morales exhortationes dominicarum præceptionum concordes cum antiquis mandatis diuinarum legum. Prohibitio iræ, inuidiæ, corruptelæ, adulterij, atque omnis uetitæ actionis.

CAP. III.

NON occides, hoc est nō perdes tibi similē hominē: dissoluis enim quæ bene coagmentata sunt; non quòd omnis cædes in malis habēda sit, sed quia solùm illa prohibetur, quæ innocenti infertur, iusta uerò magistratibus reseruatur. Non mœchaberis. diuides enim *Exo. 20.*
„ carnem in partes duas. Erunt enim, inquit, duo in carne una. unum. n. sunt uir & mulier natura, consensione societate, amore, uita, more; separantur autē sexu, & numero. Pueros non uitiabis: contra naturam. n. est hoc uitium, profectum à Sodoma, quæ à Deo misso incendio cōflagrauit: is. n. est execrabilis, & dicet omnis populus fiat. Non fornicaberis: non. n. erit fornicator inter filios Israel. Non furaberis. Achar. n. cùm in Israele furatus esset, in Hiericò lapidibus oppressus interiit; & Giezi furatus, mentitusque, Neemani leprā adeptus est. & Iudas cùm surriperet pauperū facultates, Dominū gloriæ Iudæis tradidit, & peccati dolore se suspendit, & crepuit medius, diffusaq; sūt uiscera eius. Ananias quoq; & Saphira eius uxor furati res proprias, cùm tentassent Spiritum Domini, sententia Petri coapostoli nostri statim sunt mortui.

Lev. 20. *Iof. 7.* *4. Reg. 8* *Ioan. 12.* *Act. 1.* *Act. 5.*

Prohibitio magiæ, interemptionis filiorum, periurij, falsi testimonij.

CAP. IIII.

NON dabis operam magicæ arti: non lustrabis: lustratores. n. non sinetis uiuere. Non interficies filiū tuū in interitu, nec quod natū erit, occides. oē. n. quod formatam

formatam animam à Deo accepit, uindicabitur, si iniu
Exo.20. ſtè interimatur. Non concupiſces res proximi tui, ue-
Matt.5. luti uxorem, filium, bouem, agrum. Non peierabis: di-
ctum eſt enim ne iures omnino; quod ſi non feceris, ſal
Pſal.62. tem iuſtum iuſiurandum iures, quoniam Laudabitur
omnis, qui iurat in idipſum. Falſum teſtimonium non
dices, quoniam qui criminatur pauperem, irritat eum,
qui illum creauit.

Prohibitio detractionis iracundiæ, morum ſubdolorum, ſermonis ocioſi, mendacij, iniuriæ, hypocriſis. CAP. V.

NON maledices; Ne diligas, inquit, maledicere. Ne
Pro.12. tollaris. neque iniuriarum memor eris. Viæ enim
Prou.6. recordantium iniuriarum in mortem. Non eris anci-
pitis ſententiæ, neque bilinguis; laqueus enim fortis ui
ro, propria labia. Et uir loquax non rectificabitur ſu-
Pſa.139 per terram. Non erit ſermo tuus uacuus: omnis enim
Mat.12. ſermonis otioſi reddes rationem. Non mendacium di-
ces; Perdes enim, inquit, omnes, qui loquuntur men
Pſal.80. dacium. Non eris iniurioſus neque rapax, Væ enim,
Iſa.45. inquit, opprimenti proximum iniuria mala.

Prohibitio improbitatis, perſonarum acceptionis, iræ, odij, inuidiæ. CAP. VI.

NOLI eſſe hypocrita, ne partẽ tuã cum ipſis ponas.
Nec improbus, nec ſuperbus, Superbis .n. Deus
Deu.10. reſiſtit. Nõ accipies perſonam in iudicio, quoniã Domi
16. ni eſt iudicium. Non odio habebis omnẽ hominem, re
Leu.19. dargutione redargues fratrem tuum, & non accipies
Prou.9. per eum peccatum. Et redargue ſapientem, & diliget
te.

„ te. Fuge omne malum, & omne quod eſt ſimile ipſi.
„ Abſtine enim, inquit, ab iniuſto, & tremor non appro-
„ pinquabit tibi. Noli eſſe iracundus, inuidus, obtrectator, neque eſto furioſus, aut audax, ne tibi accidat, quod Cain, quod Sauli, quod Ioab. quoniam ille quidem occidit fratrem Abel, quòd is præſtabilior iudicatus fuerat à Deo, & quòd eius ſacrificium fuerat prælatum: alter ſanctum Dauid perſequebatur, qui uicerat Goliam Philiſtæum, cùm illi inuidiſſet in acclamatione à Choro puellarum celebrata. Tertius duos Duces exercitus interemit, Abenner Iſraelis, & Ameſſam Iudæ.

De augurali carmine. CAP. VII.

NOLI augur eſſe, quoniam ducit hoc ſtudium ad Idololatriam. Augurium enim, inquit Samuel, peccatum eſt. Et non erit augurium in Iacob, neque *1.Re.15* *Nu.23.*
„ uaticinium in Iſrael. Non eris incantās, neque luſtrans *Deu.18.*
„ filium tuum. Noli ariolari, neque augurari, neque diſciplinis prauis ſtudere: hæc enim omnia lex prohibuit.. Noli eſſe malorum cupidus; perduceris enim ad immenſam peccatorum multitudinem. Noli uti uerborum obſcœnitate, uel oculis alludere, uel uinolentiam expetere: hæc enim ſcortationes & adulteria pariunt. Noli auarus eſſe, ne pro Deo mammonæ ſeruias. Noli duci gloriæ cupiditate, neque elatus ſis, neque excelſos ſpiritus habeas. Ex iis enim omnibus oriuntur iactantiæ. Memor eſto eius, qui dixit, Domine *Leu.19.*
„ non eſt exaltatum cor meum, neque elati ſunt oculi *Pſal.130*
„ mei, neque ambulaui in magnis, neq; in mirabilibus
„ ſuper me, niſi quòd humiliatus ſum.

Pro-

Prohibitio murmurationis, insolentiæ, superbiæ, audaciæ.
CAP. VIII.

NOLI murmurator fieri, memor supplicii, quod pertulerunt qui contra Mosem murmurarunt. Noli insolens esse, neque prauam mentem, neque cor durum habeas. Neque sis iracundus, aut pusillanimis.
Mat. 5. Omnia enim hæc ad blasphemiam perducunt. Sed
„ esto mitis, sicut fuerunt Moses & Dauid, quoniam mi
„ tes hæreditabunt terram.

De longanimitate, simplicitate, mansuetudine, patientia. CAP. IX.

ESTO longanimis. Qui enim talis est, prudentia præstat, quoniam pusillanimis ualde est insipiens. Præbe te misericordem: Beati enim misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Sis simplex, quietus, bonus, timens sermones Dei. Noli te extol
Luc. 14. lere, sicut ille Pharisæus. Quoniam omnis, qui se exal
„ tat, humiliabitur. Et quod est excelsum inter homines, abominatio est apud Deum. Non addes animæ tuæ audaciam. Quoniam homo audax in mala inci-
Eccl. 2. det. Non ambulabis cum insipientibus, sed cum sapientibus, ac iustis. Qui enim ambulat cum sapientibus, sapiens erit; & qui ambulat cum iustis, cognoscetur. Accidentes tibi calamitates, æquo animo pate re, & casus sine molestia, sciens mercedem tibi à Deo datum iri, sicut Iob & Lazaro data est.

Quòd oportet, magistros secundum Christum, parentibus pluris ducere. CAP. X.

EXPLICANTEM tibi sermonem Dei honora, eumque in memoria habe diu noctuque, in honore autem habe eum, non ut ortus uitæque tuæ auctorem, sed ut eum, qui tibi dedit, ut bene ac laudabiliter uiueres. ubi enim uiget Doctrina de Deo, ibi adest
„ Deus. Exquires quotidie faciem sanctorum, ut ac-
„ quiescas in sermonibus ipsorum.

Quòd non oportet separari à sanctis. CAP. XI.

NOLI à sanctis secedere, memor Coritarum. inter pugnantes pacem compone, sicut Moses, conci
„ lians concordiam. Iustè iudica. Domini enim est iu-
„ dicium. Non accipies personam in redarguendo de *Deu.*10.
peccato, quemadmodum Helias, & Michæas redar- 3.*Re.*18
guebant Acahab; & Abdemelech Aethiops Sedeciam, *Ier.*38.
& Nathan Dauid, & Ioannes Herodem. 2.*Re.*12

De infirmo siue pusillanimi. CAP. XII.

NOLI esse pusillanimis in oratione tua, si futura sit, uel secus; inquit enim Dominus mihi Petro
„ in mari, Modicę fidei, quare dubitasti. Noli ad capiendum producere manum, ad dandum contrahere.

De Beneficentia. CAP. XIII.

SI habueris quod manibus tuis tibi paraueris, præbeto, ut labores tui consumantur in redẽptionem

peccatorum tuorum. eleemosynis enim & fide purgantur peccata. Noli dubitare in erogando in pauperes, nec cum das murmurato; cognoscet enim quisnam is sit, ille qui præmia tribuit. Nam qui miseretur, in-
Prou. 19. quit, pauperi, fœneratur Domino. Perinde enim atque donum illius erit, retribuetur ei. Noli auertere o-
» culos ab indigente. Qui enim, inquit, claudit aures
» suas, ne audiat indigentem, & ipse inuocabit, & non
» erit, qui exaudiat eum. Communica omnia cum fratre tuo, neque dicito propria esse: communis enim perceptio, usúsque à Deo omnibus hominibus paratus est. Noli manum tuam tollere de filio tuo, uel à filia tua,
Prou. 19. sed à pueritia institue eos in timore Dei. Institue e-
» nim, inquit, filium tuum, ita enim tibi erit bonæ spei.

Quemadmodum à dominis serui tractandi sint; & quomodo serui debeant dominis subiecti esse. CAP. XIIII.

NE domineris seruo tuo, & ancillæ tuæ, qui in eundem Deum fidem posuerunt, in acerbitate animæ; ne aliquando suspirent aduersus te, & in Dei iram incidas. Vosque serui subiecti estote dominis quasi in figura Dei, in oratione, ac timore, ueluti Deo, & non hominibus.

De hypocrisi, attentione legis, & confessione. CAP. XV.

ODIO habeto hypocrisim, & omne quod optimũ sit, Domino facito; mandata Domini ne contemnito; quæ ab eo accepisti seruato, nec addens aliquid,
Deu. 12. nec detrahens. Non addes enim sermonibus eius, ne redarguat te & mendax fias. Confitere Domino Deo

tuo

tuo peccata tua. Et non ampliùs addas ad ea, ut bene tibi sit à Domino Deo tuo, qui non uult mortem peccatoris, sed pœnitentiam.

De cultu Parentum. CAP. XVI.

PATREM tuum & matrem tuam honora, cùm sint auctores originis tuæ, ut sis longæuus super terram, quam Dominus Deus tuus dat tibi. Fratres tuos & consanguineos tuos ne contemnas. Propinquos enim seminis ne despexeris. *Exo.20.*

De subiectione erga Regem & Magistratus. CAP. XVII.

REGEM timeto, sciens Domini esse electionem. Magistratus eius in honore habeto, ut ministros Dei; ultores enim sunt omnis iniuriæ; quibus penditote tributum, uectigal atque omnem collationem grato animo.

De pura conscientia orantium. CAP. XVIII.

NON accedes ad orationem in die iniquitatis tuæ, priusquàm solueris amaritudinem tuam. Hæc est uia uitæ, quam ut possitis assequi, concedatur uobis per Iesum Christum Dominum nostrum.

Quòd uia quæ insidijs Diaboli inducta est, impietatis, & iniquitatis est plena. CAP. XIX.

VIA mortis ea est, quæ in uitiosis actionibus cernitur: in ea enim ignoratio Dei, & multorum Deo-

rum coaceruatio reperitur, à quibus proueniunt cædes, adulteria, fornicationes, periuria, iniustæ cupiditates, furta, idololatriæ, magiæ, ueneficia, rapinæ, falsa testimonia, hypocrisis, cordis duplicitas, dolus, superbia, uitiositas, insolentia, iniuria, obscœnitas, obtrectatio, audacia, alti spiritus, iactantia, temeritas, bonorum persecutio, ueritatis odium, mendacii studium, ignoratio iustitiæ; quæ qui agunt, non adhærent bonitati, nec recto iudicio, inuigilant non uirtuti, sed uitio, à quibus longè abest mansuetudo & patientia. Qui inania diligunt, sectantur retributionem, non mouentur misericordia pauperis, non dolent cum dolente, ignorant suum conditorem, interfectores filiorum, interemptores plasmatis Dei, auertentes se ab indigentibus, affligentes oppressum, diuitum aduocati, pauperum contemptores, undique peccatis obruti. Cauete filii ab iis omnibus.

Quòd non oportet nec ad dextram, nec ad sinistram pietatis declinare: monet enim hoc legislator. CAP. XX.

Deu. 5. VIDE ne quis te abducat à pietate. Non declinabis enim, inquit, ab ipsa nec ad dextram, nec ad sinistram, ut intelligas in omnibus, quæ agas. non enim, nisi deflexeris à uia recta, impius eris.

Quòd non est improbandum aliquid, ex ijs, quæ ad uictum sunt accommodata, sed cum gratiarum actione, & ordinatè omnia sunt percipienda. CAP. XXI.

S. Ign. ad Heroné. Isa. 1. Gen. 9. DE escis dicit Dominus, Bona terræ comedite, & omnem carnem edite ut olera herbarum: sanguinem

,, nem autem effundes: non enim quæ intrant in os, co-
,, inquinant hominem, sed quæ exeunt, blasphemias in-
,, quam, & detractiones, ac si quid est huiusmodi. Tu uerò comedas medullam terræ cum iustitia, quoniam quodcunq; bonum ipsius est, frumentum iuuenibus, *Zac.9.* & uinum odore fragrans uirginibus. Quis enim comedit uel bibit sine ipso? admonet quoque te sapiens Es- *2.Esd.8.*
,, dras, Ite, inquiens, & comedite pinguedines, & bibite
,, dulcedines, & ne tristemini.

Quòd abstinendum est ab Idolothytis. CAP. XXII.

FVGITE ab Idolothytis: in honorem enim Dæmonum ea sacrificant, in contumeliam uidelicet Dei, qui unus est, atq; ita non eritis participes Dæmonum.

Ordinatio Dominica. quomodo sit baptizandum, & in cuius mortem. CAP. XXIII.

DE Baptismo ò Episcope & Presbyter, iam antea præcepimus, ac nunc quoque dicimus, quòd baptizare debes, quemadmodum Dominus præcepit nobis dicens, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia, quæ præcepi uobis; Patris, qui misit; Christi, qui uenit; Paracleti, qui testimonium dedit. Vnges autem prius oleo sancto; deinde baptizabis aqua. Postremò consignabis unguento, ut unctio sit participatio sancti Spiritus: aqua sit symbolum mortis: unguẽtum sigillum pactionum. Si desit oleum, uel unguentum, sufficit aqua, & ad unctionem, & ad sigillum, & ad promissionem morientis, uel potius cõmorientis.

morientis. Ante baptiſmum ieiunet qui eſt baptizãdus. Etenim Dominus prius baptizatus à Ioanne, & in deſertum ductus, poſtea ieiunauit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. baptizatus eſt aũt, & ieiunauit, non ad eluendas ſordes, uel quòd ieiunio ſibi opus eſſet, uel purgatione, qui natura purus ac ſanctus erat, ſed ut Ioanni ueritatem comprobaret, & nobis regulam præſcriberet. Quare Dominus in ſuam paſſionem non eſt baptizatus, neq; in mortem, neq; in reſurrectionem: nihil enim horum adhuc uenerat, ſed ad aliorum inſtitutionem, ideoque ex poteſtate poſt baptiſmum ieiunat, ut Dominus Ioannis: qui uerò in eius mortem initiatur, primùm ieiunare debet, & poſtea baptizari: non eſt enim æquum commortuum & ſuſcitatum ſub ipſam reſurrectionem mœſtum eſſe. Homo enim non eſt dominus inſtitutionis Saluatoris, quoniam is dominus eſt, ipſe uerò ſubiectus.

Quibus diebus hæbdomadæ ſit ieiunandum, et quibus non ieiunandum, & quam ob cauſam. CAP. XXIIII.

IEIVNIA ueſtra aliena ſint à conſuetudine hypocritarum, qui ieiunant in ſecunda & quinta Sabbati. Vos uerò uel per totos quinque dies ieiunate, uel in quarta feria, & Paraſceue, quoniam in quarta iudicium contra Dominum prodiit, cùm Iudas pecunia accepta promiſit eum tradere: in Paraſceue uerò, quoniam in ea Dominus, crucis ſupplicium paſſus eſt ſub Pontio Pilato. Sabbatum & dominicũ diem, feſtum agite, quoniam illud naturæ conditæ eſt monumentum, hic reſurrectionis. Vnum autem Sabbatum ſeruandum uobis eſt in toto anno, quod pertinet ad ſepulturam Domini, in quo ieiunare oportet,

S. Ign. ad Magn. et ad Phil.

ret, non festum agere: nam quo tempore naturæ auctor subter terram degit, ualidior est de eo luctus, quàm de natura instituta, lætitia, cùm opifex natura, ac dignitate suis operibus sit præstantior.

Quales debeant esse ij, qui orationem Dominicam dicunt.
CAP. XXV.

CVM oratis, nolite imitari hypocritas, sed orate quemadmodum Dominus in Euangelio instituit, Pater noster, qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuũ, adueniat regnum tuum, fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, & dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo; quoniam tuum est regnum in sæcula Amen. Ter in die ita orate, præparantes uos ipsos, ut sitis digni adoptione filiorum Patris, ne si indignè uos illum patrem uocetis, exprobretur uobis id, quod Israel filius primogenitus audiuit,
„ Si sum pater, ubi est gloria mea; Et si sum Dominus, *Mal.* 1.
„ ubi est timor meus? Gloria enim patrum est filiorum sanctitas; & honor dominorum, timor seruorum: quemadmodum quod est horum contrarium, ignomi
„ nia est & Domini expulsio. Propter uos enim, inquit,
„ nomen meum blasphematur inter gentes.

Mystica gratiarum actio. CAP. XXVI.

ESTOTE ex omni parte gratiis agendis intenti, tanquàm fideles, & grati serui. Atque in agendis gratiis dicite hoc modo, Gratias agimus tibi Pater no

ster

Eadẽ uerba sũt in ep. Ign. ad Phil.

ſter pro uita, quam manifeſtaſti nobis per Ieſum filiũ tuum, per quem cuncta creaſti, & uniuerſis prouides, quem & miſiſti ad ſaluandum nos, ut fieret homo; quẽ permiſiſti pati & mori, & ſuſcitatum glorificare uoluiſti, & à dexteris tuis collocaſti, per quem nobis promiſiſti reſurrectionem mortuorum. Tu Domine Omnipotens Deus æterne, quemadmodum hoc diſperſum erat, & congregatum factũ eſt unus panis, ita congrega Eccleſiam tuam à finibus terræ in regnum tuũ. Etiam gratias agimus tibi Pater noſter pro precioſo ſanguine Ieſu Chriſti, qui effuſus eſt pro nobis, & pro precioſo corpore, cuius hæc antitypa perficimus, ipſo nobis ordinante, ut annunciaremus eius mortẽ, per quem tibi gloria in ſæcula amen,

Nullus qui non ſit initiatus, ex iis comedat, ſed tantùm qui ſunt baptizati in Domini mortem. Si quis non initiatus ſe occultans ſumpſerit, iudicium æternum comedet, quod cùm non ſit de fide Chriſti, ſumpſit quæ nephas erat ſumere in ſupplicium ſuum. Si quis per imprudentiam perceperit, eum ſubitò inſtitutum initiate, ne contemptor exeat.

Gratiarum actio in diuina ſumptione. CAP. XXVII.

POST perceptionem, gratias agite hoc modo, Gratias agimus tibi Deus & Pater Ieſu Saluatoris noſtri, pro ſancto nomine, quod habitauit in nobis, & pro cognitione, fide, charitate, & immortalitate, quam dediſti nobis per Ieſum Chriſtum filium tuum. Tu Domine Omnipotens cunctorum Deus creaſti Mundum, & quæ in eo ſunt per ipſum, & legem plantaſti in animis noſtris, & uictum præparaſti hominibus. Deus ſan

ctorum

ctorum & irreprehensibilium patrum nostrorum Abraam, Isaac, & Iacob fidelium seruorum tuorũ. Deus fortis, fidelis, uerus, & non mentiẽs in promissionibus: qui Iesum Christum tuum in terram misisti, ut cum hominibus uersaretur ut homo, qui erat Deus uerbum & homo: & errorem radicitus euelleret. Tu ergo nũc per ipsum memento huius Ecclesiæ sanctæ tuæ, quam acquisiuisti precioso sanguine Christi tui, & libera eam ab omni malo, & perfice in dilectione tua & ueritate: & cõgrega nos in regno tuo, quod præparasti. Ipsa Maranatha *, osanna filio Dauid, Benedictus qui uenit in nomine Domini. Deus Dominus, qui apparuit nobis in carne. Si quis Sanctus sit, accedat; qui non est, fiat per pœnitentiam. Permittite etiam Presbyteris ut gratias agant.

Gratiarum actio pro mystico unguento. CAP. XXVIII.

DE Vnguento, gratias agite hoc modo, Gratias agimus tibi cunctorum opifex Deus etiam pro fragrantia unguenti, & pro immortali sæculo, quod manifestasti nobis per Iesum filium tuum, quoniam tua est gloria, & potestas in sæcula amen. Si quis ueniat & hoc modo gratias agat, recipite eum, utì Dei discipulum. Si uerò aliam doctrinam prædicauerit, præter quam uobis tradidit Christus per nos, eum non permittatis gratias agere: is enim contumelia afficit Deum potius quàm honorat.

Quòd oportet delectum adhibere in communione. CAP. XXIX.

QVI ad uos ueniunt, omnes probati recipiantur. Intelligentia enim præditi estis, & potestis dexteram, uel sinistram cognoscere, & falsos doctores à doctoribus discernere. uenienti uerò magistro, ex animo, ministrate in usum necessarium; falso autem magistro præbete quoque quæ opus habet, sed eius errorem nolite recipere, aut cum illo orare, ne eius contagione contaminemini: quilibet Propheta uerus, uel magister ueniens ad uos, dignus est qui alatur, ut operarius sermonis Iustitiæ.

De Primitijs. CAP. XXX.

PRIMITIAS fructuum torcularis, & areæ, bo-
Nu. 18. um quoque & ouium dabis Sacerdotibus, ut benedicantur horrea & cellæ tuæ, & fructus terræ tuæ, stabiliarisq; frumento, uino, & oleo, & augeantur armenta boum tuorum, & greges ouium tuarum. omnem decimam dabis orphano, ac uiduæ, pauperi, & aduenæ, primitias panum calidorum, cadum uini, olei, atque mellis, nucum quoque, uuæ, & aliarum rerum primitias dabis sacerdotibus, argenti, uestis, & omnis possessionis orphano & uiduæ.

Quomodo oporteat diem dominicum congregatos celebrare. CAP. XXXI.

DIE Resurrectioni Domini dicato (dominicum dicimus) conuenite assiduè, gratias agentes Deo, & confitentes de beneficiis, quæ in nos contulit Deus per

per Christum, liberans nos ab ignorantia, errore, uin culis, ut careat reprehensione sacrificium nostrum, & facilè ascendat in Deum, qui de Oecumenica sua Ec-
» clesia dixit, In omni loco offeretur mihi incensum & *Mal. 1.*
» sacrificium mundum, quoniam Rex magnus ego sum,
» & Dominus Omnipotens; & nomen meum admirabi
» le inter gentes.

Quales esse oporteat eos, qui ordinantur. CAP. XXXII.

CONSTITVITE Episcopos dignos Domino, Presbyteros quoque & Diaconos, homines pios, iustos, mites, non cupidos, ueritatis studiosos, probatos, sanctos, non acceptores personarum, qui ualeãt docere sermonem ueritatis, rectè procedentes in placitis Domini. Vos uerò eos honorate ut patres, ut dominos, ut beneficos, ut bene uiuendi auctores. Increpate uos mutuò, non cum iracundia, sed cum longa
» nimitate, bonitate, & pace. Omnia, quæ sunt præce *Luc. 10.*
» pta uobis à Domino, seruate, uigilate pro uita uestra;
» sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ ardentes. Vosq;
» similes hominibus expectantibus Dominum, quando
» ueniet uesperè, uel manè, uel in galli cantu, uel in
» media nocte. Qua enim hora non expectant, ueniet
» Dominus, & si ei aperuerint, beati serui illi, quoniam
» inuenti sunt uigilantes. quoniam præcinget eos, & col locabit in mensa, & præteriens ministrabit eis. Estote ergo sobrii, & orate ne dormiatis in mortem; non enim proderunt uobis priora rectè facta, si in extremo à uera fide aberraueritis.

Prædictio rerum futurarum. CAP. XXXIII.

NAM in nouissimis diebus multiplicabuntur Pseudoprophetæ, & sermonis corruptores, & conuertentur oues in lupos, & charitas in odium: abundante enim iniquitate, refrigescet multorum charitas: mutuò enim se odio habebunt & persequentur, ac tradent: tuncque existet Mundi deceptor, ueritatis hostis, mendacii patronus, quem Dominus Iesus interimet spiritu oris sui, qui labiis perdit impium, multique scandalum patientur in eo. qui perseuerauerint usque ad finem ii, salui erunt. Tuncque apparebit in cœlo signum filii hominis, deinde sonus tubæ excitabitur per Archangelum, interea mortui in uitam redibunt, tũq; ueniet Dominus, & omnes Sancti unà cum eo, cum terræmotu, supra nubes cum Angelis Virtutis suæ, in Throno Regni ad condemnandum deceptorem Mundi Diabolum, & ad tribuendum unicuique pro actionibus suis. Tunc proficiscentur mali ad æternum supplicium; iusti in uitam æternam, adipiscentes illa, quæ oculus non uidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascenderunt; quæ præparauit Deus diligentibus se. Lætabunturque in Regno Dei, quod est in Christo Iesu. Quare cùm tanta bona ab eo simus consecuti, efficiamur eius serui, eum assidua oratione inuocantes, & dicentes.

2.Thes.2

1.Cor.3.

Oratio commemorans uariam Dei prouidentiam.
CAP. XXXIIII.

AETERNE Saluator noster Rex Deorum, qui solus es omnipotens, & Dominus Deus omnium creaturarum

turarum,& Deus sanctorum & irreprehensibilium Patrum nostrorum antiquorum. Deus Abraam,& Isaac, & Iacob, misericors, miserator,longanimis, & multæ misericordiæ,cui omne cor patet,& omnis occulta cogitatio reuelatur, ad te clamant animæ iustorum, in te confidit spes sanctorum: Pater iustorum,& cum rectitudine inuocantium exauditor, qui etiam tacitas interpellationes cognoscis: pertingit enim usque ad interiora hominis tua prouidentia, & per conscientiam scrutaris cuiusque sententiam, cui in omni regione orbis terræ precum, & orationis offertur incensum,qui præsens sæculum Iustitiæ curriculum instituisti, omnibus aperiens ostium misericordiæ, & unicuique ostendens per innatam cognitionem, & naturale iudicium,legisque admonitionem, quòd diuitiarum non est æterna possessio,nec formæ perpetuus decor,quod uirium robur facilè dissoluitur, cunctaque quasi uapor & uanitas consumuntur,solaque fidei conscientia pura permanet,quæ per medios cœlos cum ueritate ascendens cõprehendit futuræ uitæ dexteram, simulque antequàm promissũ regenerationis præstetur,ipsa anima spe exultans lætatur. Iterum Patre nostro Abraam instituente uiam ueritatis,qui uisione uiam monstrauit, & docuit cuiusmodi sit præsens sæculum, ac fidem quidem eius præiuit cognitio, cognitionem secuta est fides, fidem pactio. dixisti enim, Faciam semen tuum ut stellas cœli,& arenam,quæ est in littore Maris. sed etiam cùm ei Isaac filium concesseris, cognouerisque ipsum similem futurum illius, item eius Deus uocari uoluisti, dicens, Ero tuus Deus,& seminis tui post te. Cumque Pater noster Iacob in Mesopotamiam mitteretur, monstrato ei Christo, per eum locutus est dicens, Ecce ego sum tecum

Gen. 15
Gen. 28.
Gen. 32.

tecum, & augebo te, & multiplicabo uehementer. atq; eodem modo dixisti Mosi fideli, ac sancto seruo in uisio
Exo. 3. ne rubi, Ego sum qui sum; hoc mihi nomen est æternũ, & memoriale in generationibus generationum. Propugnator generis Abraam benedictus es in sæcula.

Oratio commemorans uaria Conditoris opera.

BENEDICTVS es Domine sæculorum Rex, qui per Christum cuncta fecisti, & per ipsum in principio incondita ordinasti; qui diuisisti aquas ab aquis firmamento, & spiritum uitalem eis iniecisti; qui stabiliuisti terram, & extendisti cœlum, & singularum creaturarum perfectam dispositionem ordinasti. Tua enim uirtus Domine Mundum ornauit, cœlum ut fornicẽ concretum decorauit astris ad expellendas tenebras, lucem, solemque ad illustrandos dies, fructuumque maturitatem condidit: lunam ad temporum uicissitudinem, crescentem & decrescentem, noctem diemq; appellasti, firmamentum per medium abyssum demõstrasti, & dixisti ut congregarentur aquæ, & appareret arida. Mare uerò ipsum quomodo quis explicare posset? quod quidem æstuans ab alto in terram impellitur, recurrit autem iussu tuo, arena prohibitum. Dixisti enim ut in ea ipsius undæ frangerentur, idque animantibus paruis, & magnis, nauigiisque peruium effecisti: uel quomodo terra se uestiens herbis, tanta florum iucunditate distincta sit, tantaque arborum uarietate, quam lucidissima lumina nutriunt, constantissimum seruantia cursum, & in nullo tuũ imperiũ uariantia, sed quatenus tu iubes orientia atque occidentia in signa temporum, & annorum, & pro hominũ

usu

ufu permutantia curfus fui uiciffitudinem. Deinde uaria animalium genera condita funt, terreftrium, aquaticorum, alitum, amphibiorum, quibus fapiens ars prouidentiæ tuæ fingulis accommodatam uictus rationem largitur. ut enim uaria producere potuit, fic uariè fingulis prouidere non contempfit, finemque operis rationale animal mundi ciuem tuæ fapientiæ difpofitione condidifti, dicens, Faciamus hominem ad imaginem & fimilitudinem noftram, illum conftituens, ut effet Mundi ornamentũ, cuius corpus ex quatuor incorporeis elementis condidifti, animam de nihilo ei dedifti, quinque fenfus, quafi quinque certamina conceffifti, mentem animæ aurigam, fenfibus præfecifti. Præterea, Domine, quis poffet pro dignitate cõmemorare rofcidarum nubium tempeftates, micantium fulgurum fplendores, tonitruum horribiles fragores, ciborum conuenientem miniftratum, cœlorum omnibus accommodatam temperationem? parere uerò nolentem hominem, uitæ mercede priuafti, non illo funditus fublato, fed breui tempore morti traditũ, iureiurando in uitam reuocafti, & terminum mortis foluifti, qui mortuos uiuos facis per Iefum Chriftum, qui eft fpes noftra.

Oratio cum gratiarum actione commemorans Dei in rebus prouidentiam. CAP. XXXV.

MAGNVS es Domine; Omnipotens, & magna eft fortitudo tua, & fapientiæ tuæ non eft numerus. Creator, Saluator, diues in gratiis, longanimis, & mifericordiæ largitor, qui non fubtrahis à creaturis tuis falutem: natura enim es bonus, & peccatoribus

bus parcis, ad pœnitentiam eos prouocans, miseratio-
nibus enim plena est tua castigatio: quomodo enim
sustineremus, si ad subitum iudicium uocaremur? quã
do diuturno tempore expectati, uix infirmitatem abiici
mus. Tuam potentiam enarrant cœli & terra firmita-
te librata, mole sua apta Mare fluctuans, infinitos pa-
scens animantium greges. coercetur arena, tuum per
horrescens imperium, omnesque cogit clamare, Ma-
Psal. 103 gnificata sunt opera tua Domine; omnia in sapientia fe
cisti; repleta est terra operibus tuis. Exercitus Angelo
rum ardens, spiritusque intellectuales dicunt, Vnus
Sanctus & Seraphin unà cum Cherubinis, sex alis or-
natis tibi uictoriæ hymnum canentia incessabili uoce
proclamant, Sanctus Sanctus Sanctus Dominus Sa-
baoth; Plenum est cœlum & terra gloria tua. Aliæ quo
que ordinum turbæ Archangeli, Throni, Dominatio
nes, Principatus, Potestates, Virtutes inclamantes
dicunt, Benedicta gloria Domini de loco eius. Israel
uerò, hoc est terrena Ecclesia ex gentibus congregata,
cœlestes Virtutes æmulata, diu noctuq; corde pleno,
& uolenti animo canit, Currus Dei decem millium
multiplex millia lætantium, Dominus in eis, in Sina, in
sancto. Nouit cœlum eum, qui ipsum nullo fulcimen
to nixum concamerauit, & stabile effecit, ut lapidem
cubum, qui etiam terram & aquam in unum coegit,
aeremque diffudit, unde uita ac spiritus duceretur;
cui ignem coniunxit ad teporem, tenebrarumque ex-
pulsionem. Obstupescit astrorum chorus indicans eũ,
qui ipsa numerat, & demonstrans illum, qui ipsa no-
minat. Obstupescunt quoque animalia, uitæ inspirato
rem, & arbores suum satorem; quæ omnia uerbo tuo
creata, indicant tuæ potentiæ magnitudinem. Quare
debet

debet omnis homo ex intimo pectore tibi per Christũ laudem pro iis omnibus tribuere, cum propter te hæc omnia possideat. Tu enim bonus es in beneficiis concedendis, & largitor in misericordia præstanda. Qui solus es omnipotens; quando enim uis, adest tibi, ut possis: tua enim æterna potentia flammam refrigerat, leones coercet, cete mansuefacit, ægrotos subleuat, copias euertit, exercitum hostium & multitudinem populi superbientem prosternit. Tu es in cœlo, in terra, in Mari, in ultimis finibus, nullo ipse termino circumscriptus, magnitudinis tuæ non est finis. non enim hoc nos dicimus Domine, sed serui tui est oraculum dicentis, Et cognosces corde tuo quia Dominus *Deu. 4.*
„ Deus tuus, Deus in cœlo sursum, & in terra infrà, & non est alius, nisi ipse, neque enim est Deus præterquàm ipse solus. Sanctus non est præter te, Dominus Deus scientiarum, Deus sanctorum, sanctus supra omnes sanctos: qui enim sanctificati sunt, sub manu tua sunt; gloriosus, exaltatus, inuisibilis natura, imperscrutabilis in iudiciis, cuius nullius indiga uita est, sine mutatione & uarietate duratio, sine labore operatio, nullis finibus definita maiestas, perpetuus decor, inaccessibile domicilium, intransmigrabilis habitatio, interminabilis scientia, inuariabilis ueritas, sine medio opus, sine insidiis potentia, sine successione imperium, sine aduersario uires, numerosa est exercitus multitudo. Tu enim es sapientiæ pater, naturæ per mediatorem auctor, ut causa, prouidentiæ præbitor, legum dator, inopiæ expletor, impiorum ultor, & iustorum retributor, Christi Deus, ac Pater, & colentium illum Dominus, cuius est infallibilis promissio, incorruptibile iudicium, inexorabilis sententia, inex

hausta pietas, æterna benignitas, propter quem tibi digna ac merita adoratio debetur ab omni rationali & sancta natura.

Oratio commemorans Christi incarnationem, & uariam erga Sanctos prouidentiam. CAP. XXXVI.

DOMINE Omnipotens Mundum per Christum condidisti, & Sabbatum propter id instituisti, quoniam in eo quieuisti ab operibus, in meditationem tuarum legum, festaque præcepisti in lætitiam nostrarum animarum, ut memoriam recoleremus creatæ à te sapientiæ: quemadmodum propter nos nasci uoluit ex muliere, apparuit in uita, demonstrans se in baptismo, quòd Deus & homo erat, qui apparuit, pro nobis passus est tua permissione, & mortuus, atque tua potentia suscitatus. Ideo resurrectionis festum celebrantes, in dominica lætamur, propter eum, qui uicit mortem, donauit uitam, & immortalitatem; per quem accesserunt gentes ad ipsum in populum magnum, uerum Israelem, Deo charum, uidentem Deum. Tu enim Domine etiam patres nostros de terra Aegypti eduxisti, ferrea fornace, luto, atque opere latericio liberauisti, è manu Pharaonis suorumque ministrorum eripuisti, per Mare ueluti per aridam duxisti, eisque in deserto omnibus es obsecutus: legem dedisti decem mandatorum tua uoce prolatam, & manu tua conscriptam. Sabbatum eos seruare iussisti, non ut ansam cessandi eis dares, sed ut occasionem pietatis haberent, scilicet ut potentiam tuam agnoscerent, & mala uitarent, quasi sacris quibusdam cancellis eos astringens, doctrinæ causa in exultationem hebdomadis: propterea hebdo

mas

mas una est insignis, & hebdomades septẽ, & mensis septimus, & annus septimus, cuius replicata cõuersio Iobelæũ efficit anni quinquagesimi, in quo est dimissio, uidelicet ne ulla occasione, homines ignorãtiã possint excusare. Huius causa in omni Sabbato iussit cessari, ut ne sermonẽ quidẽ iratũ in die Sabbati de ore suo quisquam uellet emittere. Sabbatum enim est creationis requies, Mundi perfectio, legum inuestigatio, grata Dei laus pro iis, quæ hominibus est largitus: iis omnibus præstat dominicus dies, qui cum demonstret nobis ipsum mediatorem, moderatorem, legislatorẽ, resurrectionis auctorem, primogenitum omnis creaturæ, Deum uerbum, & hominem, natum de Maria sine congressu uiri, conuersatum sanctè, crucifixum pro nobis sub Pontio Pilato, & mortuum ac suscitatum à mortuis, meritò ut dominicus præcipitur, ut tibi Domine pro iis omnibus gratiarum actio offeratur: ea est enim à te collata gratia, quæ sua magnitudine omnia beneficia obscurat.

S. Ign. ad Magn. et Simyr.

Oratio continens mentionem prouidentiæ, & connumerationem diuersorum beneficiorum, Dei prouidentia, per Christum collatorum Sanctis. CAP. XXXVII.

QVI promissiones à Prophetis prædictas impleuisti, & misertus es Sion, & Hierusalem, eo, quòd solium Dauid pueri tui in medio eius excitasti, propter natiuitatem Christi, qui de semine eius secundum carnem ex sola Virgine erat nasciturus; ipse quoque nunc Domine Deus accipe deprecationem labiorum populi tui, qui constat ex gentibus inuocantibus te in ueritate, quemadmodum accepisti dona iustorum in gene-

rationibus suis. Abel primum sacrificium respexisti, & recepisti; Noe cùm de arca esset egressus; Abraam postquàm exiuit de terra Chaldæorum; Isaac in puteo iuramenti; Iacob in Bethel, Mosis in deserto; Aaron in medio uiuorum & mortuorum; Iesu Naue in Galgalis; Gedeonis in petra, & uelleribus ante peccatum; Manoe & uxoris in campo; Sampsonis in Siti ante delictũ; Iephtae in bello ante temerariam promissionem; Barac & Debboræ in Sisara; Samuelis in Massepha; Dauid in Area; Ornæ Iebusæi, & Solomonis in Gabaon, & Hierusalem; Heliæ in monte Carmelo; Helissæi in fonte sterili; Iosaphat in bello; Ezeciæ in morbo, & in Enancherim; Manassis in terra Chaldæorum, post delictum; Iosiæ in Phassa; Esdræ in reditu; Danielis in lacu leonum; Ionæ in uentre Cetis; trium puerorum in fornace ignis; Annæ in tabernaculo ante arcem; Neemiæ in excitatione murorum; Zorobabelis, Mattathiæ & filiorum, in zelo tuo; Iabelis in benedictionibus. Quare nunc quoque suscipe cum approbatione orationes populi tui, tibi per Christum oblatas in spiritu.

Oratio auxilij iustorum. CAP. XXXVIII.

GRATIAS agimus tibi prò uniuersis Domine Omnipotens, quòd nõ abstulisti misericordias tuas, & miserationes tuas à nobis, sed in unaquaque generatione, & generatione, saluas, liberas, succurris, protegis. Succurristi enim in diebus Enos & Enoch; in diebus Mosis, & Iesu; in diebus iudicum; in diebus Samuelis, & Heliæ, & Prophetarum; in diebus Dauid & Regum; in diebus Esther, & Mardochæi; in diebus Iudith; in diebus Iudæ Machabæi & fratrum, & in diebus

bus nostris succurristi nobis per tuum Pontificem magnum, Iesum Christum filium tuum. nam & à gladio seruauit, & à fame eripuit alendo, & à morbo liberauit, & à lingua iniqua nos texit. de omnibus tibi per Christum gratias agimus, qui nobis uocem formatam ad confessionem dedisti, linguam compositam ueluti plectrum & organum accómodasti, gustatum idoneũ; tactum conuenientem; uisum ad aspiciendum, auditum ad apprehendendum uoces; odoratum ad percipiendos odores; manus ad opus; pedes ad ambulandum concessisti: hæcque omnia ex paruula gutta in utero informas, & post informationem, animam immortalem largiris, producisque in lucem animal rationale hominem, quem legibus instituisti, iustificationibus ornasti, eique breuis temporis dissolutione inducta, resurrectionem promisisti. Quæ ergo uita sufficeret, aut quæ laudum excellentia satis esset, ut gratias tibi agere possemus? Sed hoc pro meritis præstare non ualemus, præstare autem quantum possumus piè debemus. eripuisti enim nos ab impietate eorum, qui plures deos colunt, & qui Christum occiderunt, ab hæresibus uindicasti, ab ignorantiæ errore reuocasti, Christum misisti ad homines, ut esset homo, qui erat unigenitus Deus, Paracletum collocasti in nobis, Angelos præfecisti, Diabolum dedecorasti, cùm non essemus, nos cõdidisti, conditos conseruas, uitam suppeditas, uictum præbes, pœnitentiam promisisti, pro omnibus tibi gloria, & honor per Iesum Christum nunc & semper & in sæcula Amen. Hæc meditamini fratres, & erit Dominus uobiscum in terra, & in regno patris ipsius, qui & eum misit, & nos per eum liberauit à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ, & promisit uitam credentibus

tibus per ipsum in cunctorum Deum. Quemadmodũ uiuere debeant qui sunt Christo initiati, & cuiusmodi gratiarum actiones Deo per Christum offerre iam diximus. Aequum est autem ut etiam iis, qui nõ dum initiati sunt, opem præstemus.

Quomodo oporteat Catechumenos institui. CAP. XXXIX.

QVI in sermone pietatis instituendus est, erudiatur ante baptismum cognitione Dei ingeniti, instruatur etiam notitia Iesu unigeniti, & fide de Spiritu sancto; discat uarium creaturarum ordinem, prouidentiæ seriem; diuersarum legum iudicia, erudiatur cur Mundus conditus sit, & quamobrem homo Mundi ciuis sit constitutus; agnoscat naturam suam cuiusmodi sit; instruatur, quemadmodum Deus uitiosos puniuit aqua & igne, Sanctos honorauit in qualibet ætate, Seth, Enos, Enoch, Noe, Abraam cum suis posteris, Melchisedech, Iob, Mosem, Iesum, & Chaleb, & Phinees sacerdotem, & alios, qui in quauis ætate, sanctitate præstiterunt, quemadmodum sua prouidentia non auertit se Deus ab humano genere, sed id per diuersa tempora ab errore, & uanitate ad cognitionem ueritatis reuocauit, transferens à seruitute, & impietate ad libertatem & pietatem; ab iniustitia ad iustitiam; à morte perpetua ad uitam æternam. Hæc atque huiusmodi discat in Catechesi, qui ad baptismum accedit. Adoret autem, qui manus imponit, ipsum Deum cunctorum dominum, gratias agens pro plasmate ipsius, quòd misit filium suum unigenitum Christum, ut hominem saluũ faceret deletis iniquitatibus, & ut dimitteret impietates & delicta, & ab omni macula carnis ac spi-

ſpiritus eum expiaret; ſanctificaret autem hominem ſecundum beneplacitum bonitatis ſuæ, & dirigeret uoluntatem, & illuminaret oculos cordis eius ad intelligendum mirabilia ipſius; & manifeſtaret ei iudicia iuſtitiæ, ut odio habeat omnem uiam iniuſtitiæ, & ingrediatur uiam ueritatis, ut dignus fiat lauacro regenerationis in filiorum adoptionem in Chriſto, atque complantatus ſimilitudini mortis Chriſti in ſpe gloriosæ communionis, mortuus reddatur peccato, uiuat autem Deo ſecundum mentem, uerbum & opus, & in libro uiuentium connumeretur. poſt hanc gratiarũ actionem, inſtruat eum in iis, quæ pertinent ad incarnationem Domini, ad paſſionem, reſurrectionem, aſcenſionem.

Præceptio quomodo oporteat Catechumenum cùm initiatur à Sacerdotibus, benedici, & quæ ab ijs docendus ſit. CAP. XL.

DEINDE cùm ſe iam ad baptiſmum parat Catechumenus, diſcat illa, quæ dicuntur de abrenunciando Diabolo; & de aggregando ſe Chriſto. Oportet enim ut primùm diſcedat à contrariis, deinde ingrediatur myſteria, deleta prius à corde omni improbitate, macula & ſordibus, atque hoc modo ſancta percipiat; nam ut diligens agricola purgat prius agrũ ſuccreſcentibus ſpinis, deinde triticum ſerit, ſic debetis uos prius expulſa omni impietate conſtituere pietatem, & ad baptiſmum accedere. Etenim Dominus noſter ita nobis præcepit dicens, Docete prius omnes gentes. & poſtea ſubiunxit, Et baptizate eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Profiteatur igitur ille qui baptizatur, cum abrenunciat, hoc modo,

Abre-

Abrenunciatio contrarij, & congregatio ad Christum Dei. CAP. XLI.

ABRENVNCIO Sathanæ & operibus eius, pompis, cultui, Angelis, & machinationibus eius, & omnibus quæ sub ipso sunt. Post abrenunciationem, aggregãs se Christo dicat, Quoniam & aggregor Christo, & credo, & baptizor in unum ingenitum meum uerum Deum omnipotentem, patrem Christi, creatorem & opificem omnium, ex quo omnia; & in Dominum Iesum unigenitum filium eius primogenitum omnis creaturæ, genitum beneplacito Patris ante sæcula, per quem omnia facta sunt, quæ sunt in cœlis & in terra, uisibilia & inuisibilia, qui in nouissimis diebus descendit de cœlis, & carnem assumpsit, & ex sancta Virgine Maria natus est, & conuersatus sanctè secundum leges Dei, & Patris ipsius. Crucifixus sub Pontio Pilato, mortuus pro nobis: resurrexit à mortuis tertia die postquàm passus est. Ascendit in cœlos, sedet ad dexteram patris, iterum uenturus est in consummatione sæculi, cum gloria, iudicare uiuos & mortuos; cuius regni non erit finis. Baptizor & in Spiritum Sanctum, hoc est Paracletum, qui operatus est in omnibus sanctis, qui fuerunt à sæculo; postea missus est Apostolis à Patre secundum promissionem Saluatoris nostri, & Domini Iesu Christi; & post Apostolos omnibus credentibus in sancta catholica Ecclesia. Carnis resurrectionem, peccatorum remissionem, regnum cœlorum, uitam uenturi sæculi. Post hanc promissionem deinceps uenit ad olei unctionem.

Chrismatis

Chrismatis mystici olei benedictio. CAP. XLII.

BENEDICITVR hoc oleum à Sacerdote in remis-
sionem peccatorum, & præparationem baptismi.
Inuocat enim hoc modo ingenitum Deum Patrē Chri
sti, Regem omnis sensitiuæ & intellectualis creaturæ,
ut sanctificet oleum in nomine Domini Iesu, & det gra
tiam spiritualem, & remissionem peccatorum, & præ
parationem confessionis baptismi, ut qui ungitur libe-
ratus omni impietate, dignus fiat initiatione, secun-
dum mandatum Vnigeniti.

Mysticæ aquæ benedictio. CAP. XLIII.

DEINDE uenit ad aquam, benedicit & glorificat sa
cerdos Dominum Deum Omnipotentem, patrem
unigeniti Dei, gratias agens, quòd misit ad suscipien-
dum carnem, filium suum propter nos, ut nos saluos fa
ceret; quoniam subiit incarnationem, ut in omnibus
obediens fieret, & annunciaret regnum Cœlorum, re
missionem peccatorum, & mortuorum resurrectionē.
Post hæc adorat ipsum unigenitum Deum, post ipsum,
& propter ipsum, gratias agens ei, eo quòd pertulit pro
omnibus mortem crucis, cuius figuram tradidit baptis
mum regenerationis; glorificat quòd in nomine Chri-
sti Deus cunctorum Dominus in Spiritu sancto non
despexit genus humanū, sed uariè ei prouidit; ipsi Adæ
in Paradiso cùm ei primùm pro delitiis domicilium Pa
radisi tradidit, deinde cùm suæ prouidentiæ ratione
mandatum dedisset, eumque in peccatum lapsum iusti
tia spoliasset, bonitate utens, non abiecit illum omni-
no, sed suos posteros pro temporum successione uariis

rationibus instituit, propter quem in extremo sæculi misit filium suum, ut propter homines homo fieret, & omnes humanas ægritudines susciperet excepto peccato. Ipsum igitur nunc quoque inuocet sacerdos ad baptismum, & dicat, Descende de Cœlo, & sanctifica hãc aquam, da ei gratiam & uirtutem, ut qui baptizatur secundum mandatum Christi tui, cum eo crucifigatur, & commoriatur, & consepeliatur, & corresurgat in adoptionem filiorum Dei, quæ est in ipso, ut mortuus quidem sit peccato, uiuat autem iustitia. Et post hoc baptizatum in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, ungat unguento dicens,

Benedictio unguenti mystici. CAP. XLIIII.

DOMINE Deus, qui es ingenitus, summus cunctorum Dominus, qui odorem cognitionis Euangelii in omnibus gentibus suauem fecisti, da nũc etiam hoc unguentum operari uirtutem in baptizato, ut firma & sancta in eo maneat fragrantia odoris Christi tui, & cõmortuus ipse resurgat, & uiuat unà cum Christo. Hæc atque huiusmodi dicat: uniuscuiusque enim manus impositionis, uirtus hæc est. Nam nisi in quodlibet horum à pio sacerdote aliqua huiusmodi inuocatio fiat, in aquam solam descẽdit qui baptizatur more Iudæorum, ac tantùm abiicit sordes corporis, non animæ. deinde astans dicat orationem, quam nos docuit Dominus. Surgẽtem autem stare oportet necessariò & orare, quoniam qui suscitatus est, rectus manet; ideo cùm is commortuus sit & excitatus unà cum Christo, astare debet. oret autem uersus Orientem; nam id scriptum est in secundo Paralipomenon. cum enim templum à Re-

ge Solomone perfectum esset, in ipsa dedicatione Sacerdotes, & Leuitæ, & Cantores cum cymbalis & psalteriis constiterunt, ad Orientem conuersi laudantes, & confitentes, ac dicentes, Laudate Dominum, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius.

Oratio eorum, qui dudum sunt initiati.

CAP. XLV.

POST primam orationem orate in hunc modum, Deus Omnipotens, Pater Christi tui, unigeniti filii tui, da mihi corpus purum, cor mundum, mentem uigilantem, scientiam infallibilem, Spiritus sancti aduentum in adoptionem, & certitudinem ueritatis Christi tui, per quem tibi gloria in sancto Spiritu in secula sæculorum Amen.

Qui missi ordinati sint ab Apostolis.

CAP. XLVI.

HAEC de Catechumenis præcipienda duximus. De ordinatis autem à nobis Episcopis in uita nostra, significamus uobis quòd ii sunt. Hierosolymis ordinatus est Iacobus frater Domini, quo mortuo secundus Simeon Cleopæ; post eum tertius Iudas Iacobi; Cæsareæ Palestinæ primus ordinatus est Zachæus olim publicanus; post eum Cornelius; tertius Theophilus; Antiocheæ Euodius à me Petro; Ignatius à Paulo; Alexandreæ Annianus primus à Marco Euangelista est ordinatus; secundus Abilius à Luca item Euangelista; Romanæ Ecclesiæ Linus, Claudiæ primus à Paulo; Clemens post eius mortem à me Petro, secun

dus ordinatur. Ephesi Timotheus à Paulo; Ioannes à me Ioanne; Smyrnæ Aristo primus; post eum Strataeas Loidis; & tertius Aristo; Pergami Caius, Philadelpheæ Demetrius à me; à Paulo Lucius Cenchræis; Titus in Creta; Dionysius Athenis; Tripolis Phænicum Marathones; Laodiceæ in Phrygia Archippus; Colossensium Philæmo; Beræę, quæ est in Macedonia; Onesimus Philemonis; Crescens in Ecclesiis, quæ sunt in Gallia; Aquila, & Niceta in Paræciis, quæ sunt circa Abiam; Crispus in Aeginensi ecclesia. Ii sunt, quibus nos Paræcias in Domino commisimus: quorum doctrinæ memores, ex omni parte obtemperate nostris sermonibus, eritque Dominus uobiscum nunc, & in infinita tempora, quemadmodum ipse dixit nobis, cùm ad suum Deum ac Patrem se reciperet.
,, Ecce enim, inquit, ego uobiscum sum omnibus die-
,, bus usque ad consummationem sæculi. Amen.

Oratio Matutina. CAP. XLVII.

GLORIA in altissimis Deo, & ĩ terra pax hominibus bonæ uolũtatis; laudamus te, celebramus te, benedicimus te, glorificamus te, adoramus per magnũ Põtificẽ te uerum Deum ingenitum, unũ, inaccessibilem, solũ propter magnam gloriam tuam, Domine Rex cœlestis, Deus Pater Omnipotens, Domine Deus Pater Christi agni immaculati, qui tollit peccata Mundi, suscipe deprecationem nostram; qui sedes super Cherubin. Quoniam tu solus sanctus, tu solus Dominus Iesus Christus Dei omnis creatæ naturæ, Regis nostri, per quem tibi gloria, honor, & cultus.

Vespertina

Vespertina Oratio. CAP. XLVIII.

LAVDATE pueri Dominum, Laudate nomen Domini; Laudamus te, celebramus te, benedicimus te, propter magnam gloriam tuam, Domine Rex Pater Christi, agni immaculati, qui tollit peccata Mundi. Te decet laus, te decet hymnus, te decet gloria Deum, & Patrem per filium in Spiritu san cto, in sæcula sæculorum Amen.

Nunc dimittis seruum tuum Domine secundũ uerbum tuum in pace. Quoniam uiderunt oculi mei salu tare tuum, quod parasti ante faciem omnium populo rum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel.

Oratio in Prandio.

BEENEDICTVS es Domine, qui pascis me à iuuentute mea; qui das escam omni carni, reple gaudio, & lætitia corda nostra, ut omnem sufficientiam habentes, abundemus in omni opere bono in Christo Iesu Domino nostro, per quem tibi gloria, honor & fortitudo in sæcula Amen.

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER OCTAVVS.

De Chariſmatibus. CAP. I.

VM Deus & Saluator noſter Ieſus Chriſtus nobis magnũ tradiderit pietatis ſacramentum, inuitaueritque Iudæos ac Græcos ad agnitionem unius & ſolius ueri Dei, quemadmodum ipſe quodam in loco gratias agens de ſa-
Ioan.17. lute credentium, affirmat, Manifeſtaui, inquiens, no-
,, men tuum hominibus, opus quod dediſti mihi, conſummaui. & de nobis Patri dicit, Pater ſancte, & ſi Mundus te non nouit, ſed tamen ego te noui, & ii te norunt: meritò nobis ſimul omnibus ueluti perfectis de Chariſmatibus, quæ ab ipſo per ſpiritum dantur,
Mar.ult. dicit, Signa eos, qui crediderint, hæc ſequentur, in
,, nomine meo Dæmonia eiicient, linguis loquentur no
,, uis, ſerpentes tollent, ſi quid mortiferũ bibent, non eis
,, nocebit, ſuper ægrotos manus imponent, & bene habe
,, bũt. quæ Chariſmata primùm nobis Apoſtolis cõceſſa ſunt, cùm Euangeliũ omni creaturæ prædicaturi eſſemus, deinde iis, qui per nos crediderunt, ſunt collata neceſſariò, non ad eorum, qui illa exercent utilitatem, ſed ad infidelium perſuaſionem, ut quos oratio

tio flectere non potuit, commoueat prodigiorum potentia. Signa enim non nobis fidelibus dantur, sed iis, qui de Iudæorum & Græcorum gente infideles sunt. Nulla enim nobis utilitas accedit, cùm Dæmones expelluntur, sed iis, qui ope Domini purgantur, quemadmodum quodam in loco ipse Dominus erudiēs nos
» ostendit dicens, Nolite gaudere quòd Spiritus uobis *Luc.10.*
» obediunt, sed gaudete quòd nomina uestra scripta sūt
» in Cœlo. quoniam illud eius uirtute fit, hoc nostra beneuolentia & studio, scilicet accedente ipsius auxilio: Non est ergo necessarium ut omnes fideles Dæmonia eiiciant, uel mortuos excitent, uel linguis loquantur, sed is tantùm, cui Charisma propter aliquam utilitatem concessum est, uidelicet ad salutem infidelium, cùm sæpenumerò conuincantur non sermonum demonstratione, sed prodigiorum effectione, cùm salute digni fuerint. Nam nec impii omnes miraculis ducun-
» tur: cuius rei testis est ipse Deus cum dicit, Si in aliis *Isa.28.*
» linguis loquar populo huic, & in aliis labiis, non credent. neque enim Aegyptii crediderunt Deo, cùm Mo *1.Cor.14*
ses tanta signa atque prodigia effecisset, neque Iudæorū multitudo, quasi alteri Mosi, Christo credidit, cùm omnem illorum morbum, omnemque infirmitatē curauerit. Nam illos non cōmouit uirga in serpentē conuersa, nec manus dealbata, nec Nilus sanguine perfusus. hos uerò nō flexerunt cæci uidentes, nec claudi ambulantes, nec mortui in uitā reuocati. atq; illi quidē aduersabantur Ioānes & Mābres, huic Anna & Caiphas. Ita non omnes commouent prodigia, sed solos bona mente præditos, quorū gratia Deus tanquàm sapiens dispensator uirtutes fieri statuit, non hominum uiribus sed sua uoluntate. quæ ideò dicimus, ne qui huiusmo-

di

di charismata obtinuerunt, extollantur in eos, qui ea non acceperunt. Charismata dicimus, quæ in signis consistunt, quoniam cæteroqui nullus est qui per Christum in Deum crediderit, quin spirituale Charisma acceperit; nam liberati multorum Deorum impietate, & credere in Deum Patrem per Christum, Dei Charisma censendum est. Item abiecto Iudaico uelo, credere Dei uoluntate eum, qui est ante sæcula unigenitus, in extremo tēpore ex Virgine sine uiri concubitu natum, conuersatumque ut hominem sine peccato, omnēque legis iustitiam implesse, ac Dei permissione crucem subiisse contempto dedecore, cùm esset Dei uerbum; eundemque mortuum & sepultum, ac tertia die suscitatū, postque resurrectionem per quadraginta dies cum Apostolis fuisse, perfectaque omni dispensatione, in conspectu ipsorum, ad Deum ac Patrem suum, à quo missus fuerat, sublatum. Hæc qui credit, non simpliciter, nec temerè, sed iudicio & sententiæ firmitate Charisma à Deo obtinet. Eodem modo, qui omni hæresi est liberatus. Quare nemo ex iis, qui signa & prodigia faciunt, iudicet quenquam ex fidelibus, qui faciendi illa potestatem non est adeptus. Varia enim sunt Dei dona, quæ ab ipso per Christum tribuuntur; ac tu quidem accepisti hoc, ille aliud, uidelicet sermonem sapientiæ, uel scientiæ, uel facultatem spirituum separandorum, uel prædictionem rerum futurarum, uel sermonem ad docendum idoneum, uel patientiam, uel moderatam continentiam. Etenim Moses homo Dei, cùm in Aegypto miracula ederet, non elatus est supra gentiles suos, nec cùm Deus uocaretur, cum proprio Propheta Aaron se iactabat. Et Iesus Naue qui post Mosem populo præfuit, & si in bello contra Iebusæos

busæos eius uoluntate sol ad Gabæon, luna ad uallem Aelon constitit, cùm dies ad uictoriam non sufficeret; tamen non insultauit aduersus Phinees, neque Chaleb. Nec Samuel, qui tot admirabilia egerat, despexit Deo charum Dauid, quanquàm uterque Propheta erat, & unus Pontifex, alter uerò Rex. Cumque in Israele septem millia uirorum essent, qui non incuruarent genu ante Baal, tamen solus Helias, & eius discipulus Helissæus reperti sunt, qui miracula facerent. sed neque Helias œconomum suum elusit, qui cùm Deũ timeret, tamen signa non edebat; neque Helissæus suum discipulum, hostem expauescentem contempsit; neque sapiens Daniel cùm ab ore leonum iterum esset ereptus; nec tres pueri cùm camino ignis essent liberati, reliquos generis sui homines despexerunt. Sciebãt enim se non propriis uiribus, periculis liberatos, sed Dei ope, miracula edidisse, & discrimina superasse. Quare nemo se efferat supra fratrem, quamuis Propheta fuerit, & miraculorum effector: nam si cui semel concessum est, ut non amplius numeretur inter infideles, superflua est ei reliqua omnis miraculorum facultas. nam ut quis pius sit, ab amore proficiscitur, ut miracula efficiat, ab auctoris potestate, quorum primum nos ipsos respicit, alterum operantem Deum, ob eas causas, quas antea diximus. Quare nec Rex contemnat Duces suos, nec Princeps eos, qui eius imperio parent. Nam si nulli sint qui pareant, Principes sunt superflui; et si nulli sint Duces, non poterit regnum consistere. Sed nec Episcopus se extollat aduersus Diaconum uel Presbyterum; neq; Presbyter aduersus plebem: mutua enim coniunctione copulata est huius societatis communio. Episcopi enim & Presbyteri, quo-

rundam sunt sacerdotes, & laici, quorundam sunt lai ci. Atque esse quidem Christianum, in nostra situm est potestate: esse Apostolum, uel Episcopum, uel aliud quidpiam: non est in nostra situm potestate, sed in potestate Dei, qui largitur Charismata. Atque hæc quidem hactenus dicta sint propter eos, qui charismata uel dignitates acceperunt. Addimus autem illud ad sermonem, qui Prophetæ munere utuntur, non esse omnes sanctos, nec qui Dæmones eiiciunt, præditos esse omnes pietate. Etenim Balaam filius Beor uates, cùm esset impius, futura prædixit; item Caiphas, qui falsi nominis Pontifex erat. Multa etenim Diabolus unà cum suis Dæmonibus prædicit, nec tamen ideò ulla est illis pietatis scintilla: inscitia enim sunt oppressi propter uoluntariam prauitatem. Perspicuum est igitur impios, quanuis Prophetarum officio fungantur, non deponere ob prophetiam, suam impietatem, nec eos, qui Dæmones expellunt, sanctitatem acquirere, eo quòd illi cedunt. Fallunt enim se mutuò (ut ii qui ludos risus causa exercent) atque eos, qui ipsis mentem adhibent, ad interitum perducunt. Neque uerò Rex impius, pro Rege habendus est, sed Tyrannus: neque Episcopus imperitia aut nequitia cumulatus, est Episcopus, sed falso nomine gaudet, ut qui non à
Ier. 27. 28. Deo, sed ab hominibus constitutus sit, ut Ananias, & Samæas in Hierusalem, & Sedecias, & Achias, qui
Achias è Achab in Ieremia. Babylone falsi Prophetæ fuerunt, sed etiam, Balaam uates pœnas dedit cùm Israelem in Beelphegor pessunde derit. & Caiphas postea sibi mortem consciuit, & filii
Nu. 24. 25. Sceuæ cùm conarentur Dæmones eiicere, ab iis uulne
Act. 21. rati, turpiter se in fugam dederunt. Reges quoque Israelis & Iudæ secuti impietatem, uaria supplicia pertu lerunt.

lerunt. Perspicuum est igitur falso nomine præditos Episcopos atque Presbyteros, diuinam ultionem non declinaturos. Dicetur enim ipsis, Et nunc uos sacerdotes, qui uile facitis nomen meum, tradam uos in occisionem, ut Sedeciam, & Achiam, quos in sartaginem misit Rex Babylonis, ut inquit Ieremias Propheta. Hæc uerò dicimus non ut ueras prophetias damnemus (scimus enim eas afflatu diuino inter sanctos agitari) sed ut gloriosorum audaciam comprimamus. illudque præterea addimus, Deum talibus hominibus gratiam auferre. Superbis enim Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Silas & Agabus cùm nostro tẽpore Prophetæ essent, non comparabant secum Apostolis, neque fines suos transibãt, quanquàm Deo charissimi erant. Prophetarunt quoque olim Maria Mosis & Aaronis soror, & postea Debborra, & post has Olda & Iudith, una Iosiæ, altera Darii tempore. Mater etiam Domini prophetauit & Elisabeth eius cognata, & Anna. nostro quoque tempore Philippi filiæ eodem sunt functæ munere, sed hæ aduersus uiros suos superbia inflatæ non sunt, sed intra proprios terminos constiterunt. Quare si inter nos quoque reperitur uir uel mulier, cui huiusmodi gratia concessa sit, humiles spiritus habeat, ut in eo sit grata uoluntas Dei; Ad quem enim, inquit, respiciam, nisi ad humilem & quietum, & pauentem sermones meos?

Mal. 1. *Ier. 29.* *Isa. 66.*

De Ordinationibus. CAP. II.

IN principio orationis exposuimus quæ ad charismata pertinebant, quæ quidem Deus propria uoluntate concessit hominibus, & quemadmodum morem

eorum refutauerit, qui uel falsa dixerunt, uel alieno spiritu ad prædicendum sunt excitati, & quod improbis hominibus sæpe Deus prophetiam & miraculorum facultatem tribuit. nunc autem ad præcipuum ecclesiasticæ descriptionis caput oratio properat, ut cùm uos, qui de Christi sententia per nos Episcopi constituti estis, hanc à nobis dispositionem didiceritis, omnia secundum tradita nobis mandata perficere possitis, scientes quòd qui nos audit, Christū audit, & qui Christum audit, is Deum & Patrem ipsius audit, cui gloria in sæcula Amen. Simul igitur congregati nos duodecim Domini Apostoli, has nostras diuinas præcepimus institutiones de omni ecclesiastica forma, præsentibus unà nobiscum electionis uase Paulo coapostolo nostro, Iacobo Episcopo, atque reliquis Presbyteris, & septem Diaconis. Primus igitur ego Petrus dico, Episcopum ordinari debere (ut suprà simul omnes constituimus) ex omni parte reprehensione carentem, ab omni populo delectum, quo nominato & approbato, conueniens populus cum collegio Presbyterorum, & Episcopis, qui adsunt, in die dominico, præcipuus ex omnibus interroget Presbyteros, & plebem, an is sit, quem petunt in Rectorem: quibus annuentibus, iterum interroget, num omnes testificentur eum dignum esse hac magna & illustri gubernatione; deinde an pietatem erga Deū coluerit, erga homines iusta seruauerit, domum suam rectè administrauerit; sine reprehensione uitam instituerit. Atque omnibus simul ex ueritate non ex coniectura testificantibus talem eum esse, ueluti coràm iudice Deo & Christo, præsente nimirum etiam Spiritu sancto, atque omnibus sanctis, & administratoriis spiritibus, tertiò iterum interrogentur, an uerè dignus sit sa-

cerdotio,

cerdotio, ut in ore duorum uel trium testium stet omne uerbum: iisque tertiò assentientibus, illum dignum esse, ab omnibus assensus petatur, quem prompto animo præstantes audiantur, silentioque imperato, unus ex primis Episcopis cum duobus aliis stans prope altare, reliquis Episcopis & Presbyteris secretò orantibus, Diaconis diuina Euangelia super caput eius, qui ordinatur, aperta tenentibus, dicat conuersus ad Deum,

Inuocatio ordinationis Episcoporum. CAP. III.

DOMINE Deus Omnipotens; qui solus es ingenitus, & à nullo dominaris, qui semper es, & existis ante sæcula; qui nullo indiges, & superas omnem causam atque originem; qui solus es uerax, solus sapiens, solus altissimus; qui natura es inuisibilis; qui omnia nosti antequàm fiant; qui abscondita scrutaris; qui es inaccessibilis, & nullius imperio subditus: Deus & pater unigeniti filii tui Dei & Saluatoris nostri, cunctorum opifex per ipsum, prouisor, gubernator; pater misericordiarum, & Deus omnis consolationis; qui in altis habitas, & humilia respicis. Tu es qui dedisti leges Ecclesiæ per corpoream præsentiam Christi tui sub testimonio Paracleti, per tuos Apostolos, qui & ipsi gratia tua astitimus Episcopi; qui à principio ad gubernationem populi tui sacerdotes designasti, Abel in primis, Seth, Enos, Enoch, Noe, Melchisedech, Iob; qui instituisti Abraam & reliquos Patriarchas cum fidelibus seruis tuis Mose, Aarone, Eleazaro, Phinees; qui ex ipsis principes & sacerdotes in arca testimonii constituisti; qui Samuelem in sacerdotem & prophetam elegisti, qui sanctuariũ tuum sine ministerio non

reliquisti;

reliquisti; qui in iis, quos elegisti, glorificari uoluisti; iidem quoque nunc intercessione Christi tui infunde uirtutem Spiritus principalis, qui ministrat dilecto filio tuo Iesu Christo, quem uoluntate tua donauit sanctis Apostolis tuis. Da in nomine tuo scrutator cordiũ Deus huic seruo tuo, quem elegisti Episcopum, pascere sanctum gregem tuum, & fungi Pontificatu tibi, sine reprehensione ministrantem die & nocte, & placantem faciem tuam, congregare numerum eorum, qui saluantur, & offerre tibi dona Ecclesiæ tuæ sanctæ. Da ei Domine Omnipotens per Christum tuum participationem sancti Spiritus, ut habeat potestatem dimittendi peccata secundum mandatum tuum; dandi sortes secundum præceptum tuum, soluẽdi omne uinculum, secundum potestatem, quam dedisti Apostolis, ut placeat tibi in mansuetudine & mundo corde, firmiter ac laudabiliter, offerendo tibi mundam & incruentã hostiam, quam per Christum instituisti mysterium noui Testamenti, in odorem suauitatis, per sanctum filium tuum Iesum Christum, Deũ & Saluatorem nostrum, per quem tibi gloria, honor & adoratio in sancto Spiritu nunc & semper, & in sæcula sæculorum Amen.

Sermo de Catechumenis. CAP. IIII.

POSTQVÀM hæc erit precatus, reliqui Sacerdotes dicant Amen, & cum eis uniuersus populus. & post orationem unus ex Episcopis tradat Eucharistiam in manus ordinati, & ipso mane collocetur à reliquis Episcopis in suo throno, omnibus eum osculantibus osculo in Domino. Post uerò lectionem legis & Prophetarum, Epistolarum nostrarum, actuum, atque Euangelii,

lii, ordinatus salutet Ecclesiam iis uerbis, Gratia Domini Dei nostri Iesu Christi, & charitas, Dei Pátris, & communicatio Spiritus sancti, sit cum omnibus uobis Amen, Et omnes respondeant, Et cum spiritu tuo. post hæc uerba alloquatur populum sermonibus exhortatoriis.

Sermo Diaconi pro Catechumenis. CAP. V.

QVIBVS absolutis, Dico ego Andreas frater Petri, omnibus consurgentibus, Diaconus ascendens altum aliquem locum pronunciet, NE QVIS AVDITORVM, NE QVIS INFIDELIVM. Silétioq; facto dicat, CATECHVMENI ORATE. Et omnes fideles orent attento animo dicentes, Domine miserere. Diaconus pro ipsis oret dicens, Pro Catechumenis omnes Deum oremus, ut bonus & benignus Dominus clementer exaudiat obsecrationes & preces ipsorum, & recipiens eorum supplicationes, tribuat eis auxilium, & concedat petitiones cordis ipsorum ad utilitatem, reuelet eis Euangelium Christi sui, illuminet eos, & instituat disciplina cognitionis Dei, doceat ipsos mandata, & iudicia sua, inserat in animam eorum castum & salutarem timorem suum, aperiat aures cordis ipsorum ut meditentur in lege sua die ac nocte, confirmet eos in pietate, uniat, & connumeret in sancto ouili suo, dignos faciens lauacro regenerationis ueste immortalitatis, uera uita, liberet eos ab omni impietate, & ne det locum inimico aduersus eos, mundet eos ab omni inquinatione carnis, & spiritus inhabitet in eis, & inambulet per Christum suum, benedicat introitus & exitus eorum, & dirigat uias eorum

in

in bonum. Etiam pro eis intentè oremus, ut remissionem delictorum consecuti per baptismum, sanctis mysteriis digni fiant in mansione sanctorum. Erigite uos Catechumeni, & petite pacem Dei per Christum suũ, diem pacificum & sine peccato, itemque omne tempus uitæ uestræ, Christianos præsides uestros, propitium & benignum Deum delictorum remissionem; ipsi soli ingenito Deo per Christum suum uosmet commendate: Inclinamini, & benedictionem accipite. In iis singulis, quæ loquitur Diaconus, populus, ut præximus, dicat, Domine miserere, & in primis pueruli. Inclinantibus autem ipsis capita, benedicat iis ordinatus Episcopus benedictione huiusmodi,

Benedictio Episcopi super Catechumenos. CAP. VI.

DEVS Omnipotens, ingenite, inaccessibilis, qui es solus uerus Deus, Deus & pater Christi unigeniti filii tui, Deus Paracleti & cunctorum dominus, qui per Christum discipulos constituisti doctores ad docendum pietatem, ipse nunc respice super Catechumenos Euangelii Christi tui, & da eis cor nouum, & spiritum rectum innoua in uisceribus eorum, ad cognoscendam & faciendam uoluntatem tuam in corde pleno, & uolenti animo, dignos fac eos sancto baptismo, & aggrega eos Ecclesiæ tuæ sanctæ, & participes fac sanctorum mysteriorum per Christum Iesum, qui est spes nostra, quique pro nobis mortuus est, per quem tibi gloria & adoratio in Spiritu sancto in sæcula

Amen.

Sermo

Sermo Diaconi pro Energumenis. CAP. VII.

POST hæc Diaconus dicat, Ite Catechumeni in pace. qui, postquàm ii exiuerunt, dicat. Orate Energumeni, hoc est uexati ab immundis spiritibus. Intentè omnes pro ipsis orate, ut benignus Deus per Christum increpet immundos, & nequam spiritus, & eripiat seruos suos ab imperio inimici. qui increpauit legionem dæmonum & principem malorum diabolum: ipse nunc increpet pietatis rebelles & liberet figmenta sua à uexatione ipsius, & purget ea, quæ ingenti sapientia condidit. Etiam intentè oremus. Salua & excita illos Deus in uirtute tua, Inclinate uos Energumeni, ut benedictionem accipiatis. Et Episcopus oret dicens,

Oratio pro Energumenis. CAP. VIII.

QVI fortem armatum ligasti, & omnia uasa eius diripuisti; qui dedisti nobis potestatem ambulandi super serpentes, & scorpiones, & super omnem uirtutem inimici; qui homicidam serpentem ligatum tradidisti nobis, tanquàm passerem puerulis, quem cuncta pauent & horrent à facie uirtutis tuæ; qui eum deiecisti sicut fulgur à cœlo in terram, non lapsu loca li, sed ab honore in ignominiam, ob uoluntariam nequitiam; cuius aspectus siccat abyssos; & minæ liquefaciunt montes, & ueritas Domini manet in æternum; quem laudant infantes, & lactentes benedicunt; quē celebrant, & adorant Angeli; qui aspicit super terram, & facit eam tremere; qui tangit montes & fumigant;

Luc. 10. *Iob 8.* *Psal. 10-*

HH qui

Nahū.1. qui minatur Mari & ſiccat illud, & omnia flumina deſerta facit: cuius nubes puluis pedum eius; qui ambu
Iob.9. lat ſuper Mare, ſicut ſuper pauimentum. Vnigenite Deus magni patris fili increpa ſpiritus nequam, & libera opera manuum tuarum ab alieni ſpiritus uexatione; quoniam tibi gloria, honor & adoratio, & per te tuo patri in ſancto Spiritu in ſæcula Amen.

Sermo Diaconi pro illuminandis. CAP. IX.

DIACONVS dicat, Ite Energumeni, & poſtea dicat, Orate qui illuminamini. Intentè omnes fideles pro ipſis oremus, ut Dominus dignos illos reddat ut in Chriſti mortem initiati reſurgant unà cum illo, & conſortes faciat eos regni ipſius, & participes myſteriorum eius; uniat & conſcribat in numero eorum, qui ſalui fiunt in ſancta eius Eccleſia. Salua & ſuſcita illos in tua gratia. Conſignati Deo per Chriſtum eius, inclinantes ſe benedicantur ab Epiſcopo hac benedictione,

Oratio tertia ſuper illuminandos. CAP. X.

QVI per ſanctos Prophetas prædixiſti iis, qui initiantur, lauamini, mundi eſtote. & per Chriſtum inſtituiſti ſpiritualem regenerationem, idem nūc reſpice ſuper eos, qui baptizantur & benedic, & ſanctifica eos, & præpara dignos fieri tuo dono ſpiritali, & uera adoptione filiorum ad conſequendum ſpiritalia tua myſtéria in numero eorum, qui ſaluantur per Chriſtum Saluatorem noſtrum, per quem tibi gloria, honor, & adoratio in ſancto Spiritu in ſæcula Amen.

Sermo Diaconi pro pœnitentibus. CAP. XI.

ET dicat Diaconus, Diſcedite illuminandi, & poſt hoc pronunciet, Orate pœnitentes intentè omnes. Pro pœnitentibus fratribus rogemus, ut miſericors Deus oſtendat illis uiam pœnitentiæ; recipiat reſipiſcentiam & confeſſionem ipſorum, & conterat citò Satanam ſub pedibus eorum, & redimat eos à laqueis diaboli, & à fraude dæmonum, & eripiat eos ab omni uerbo nephario, ab omni opere illicito, & amore prauo; & condonet eis peccata uoluntaria, & inuoluntaria, & deleat chirographum ipſorum, & conſcribat eos in libro uitæ, expiet eos ab omni piaculo carnis & ſpiritus, & uniat eos, reducens ad ſanctum ſuum ouile, quoniam ipſe cognoſcit figmentum noſtrum; quoniam quis gloriabitur ſe caſtum habere cor? uel quis confidet ſe mundum eſſe à peccato? Omnes enim ſumus pœnæ obnoxii. Etiam pro ipſis intentius oremus, quoniam gaudium fit in cœlo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, ut declinantes omnem actionem malam, amplectantur omnia opera bona, ut benignus Deus citò eorum obſecrationibus placatus, reſtituat eis lætitiam ſalutaris, & ſpiritu principali confirmet eos, ne ampliùs prohibeantur communionem habere ſanctorum ſacrorum ipſius, & participes fieri diuinorum myſteriorum, ut digni reperti adoptionis filiorum, uitam æternam conſequantur.

Etiam omnes intentè pro eis dicamus, Domine miſerere.

Impositio manuum pro pœnitentibus. CAP. XII.

SALVA eos Deus, & suscitā misericordia tua. Susci tati Deo per Christū inclinate uos, & benedicimini.

Episcopus ita oret.

OMNIPOTENS æterne Deus, cunctorum Domine, creator & gubernator uniuersi, qui hominem in Mundi ornatum posuisti per Christum, & dedisti ei legem naturalem & scriptam, ut uiuendi normam haberet, utì rationis compos; & si in aliquo peccaret fundamentum pœnitentiæ tradidisti ei bonitatem tuam; respice super inclinātes tibi colla animæ & corporis, quoniam tu non uis mortem peccatoris, sed pœnitentiā, ut reuertatur à uia sua mala & uiuat: qui Nineuitarum
1.Tim.2 pœnitentiam admisisti, qui uis omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire; qui filium, qui suas facultates luxuriosè consumpserat, paterno affectu recepisti per pœnitentiam, recipe nunc quoq; supplicantium tibi pœnitentiam? quoniam non est qui nō peccet in te. Si enim iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit; quoniā apud te est redēptio, & reduc eos in sanctam tuam Ecclesiam, restituta illis priori dignitate & honore per Christum Deum & Saluatorem nostrum, per quem tibi gloria & adoratio in sancto Spiritu in sæcula Amen. Et Diaconus dicat, Discedite pœnitentes. & addat, Nullus ex prohibitis accedat. fideles flectamus genua, rogemus Deum per Christum eius, omnes intentè Deum per Christum inuocemus.

Allocutio

Allocutio Diaconi pro fidelibus. CAP. XIII.

PRO pace, & pro tranquillitate Mundi & ſanctarum Ecclesiarum oremus, ut cunctorum Deus ſuam æternam & firmam pacem nobis concedat, ut in ſtabilitate uirtutis ſecundum pietatem perſeuerantes nos cuſtodiat. Pro ſancta Catholica, & Apoſtolica Ecclesia diffuſa à finibus uſque in fines, oremus, ut Dominus immobilem & tranquillam eam cuſtodiat, atque conſeruet uſque ad conſummationem ſæculi fundatam ſupra firmam petram. Et pro ſancta paræcia huius loci oremus, ut concedat nobis cunctorum Dominus cœleſtē eius ſpem perfectè perſequi, & ei debitam orationis ſeruitutem ſine intermiſſione impendere. Pro omni Epiſcopatu, qui eſt ſub Cœlo rectè tractantiū uerbum ueritatis orate. Et pro Epiſcopo noſtro Iacobo, & paræciis ipſius orate. Pro Epiſcopo noſtro Clemente & paræciis ipſius orate. Pro Epiſcopo noſtro Euodio & paræciis ipſius orate, ut miſericordiam Deus cōcedat ſuis Eccleſiis, eos eſſe ſaluos, honorabiles, longæui temporis, uenerabilemque ipſorum ſenectutem faciat in pietate & iuſtitia. Et pro Presbyteris noſtris orate, ut Dominus eripiat eos ab omni re incommoda & mala, ſaluum & honorabile presbyterium eis præbeat. Pro omni in Chriſto Diaconatu & miniſtratu orate, ut Dominus inculpabilem Diaconiam eis præbeat. Pro Lectoribus, Cantoribus, Virginibus, Viduis, Orphanis orate; pro matrimonio copulatis, & liberis operam dantibus orate, ut Dominus omnium ſuorum misereatur. Pro Eunuchis ſanctè ambulantibus orate. Pro continenter & caſtè uiuentibus orate. Pro afferentibus fructus ſanctæ Eccleſiæ, & faciētibus pauperibus eleemoſynam

nem uerbi dedisti nobis in agnitionem gloriæ tuæ, & nominis tui, quod manifestauit nobis in comprehensionem; ipse quoque nunc respice per eum super hunc gregem tuum, & libera eum omni ignorantia & opere malo, & da eum timore timere te, & dilectione te diligere & ire à facie gloriæ tuæ. Benignus & propitius esto in precibus ipsorum, & conserua eos immobiles, culpa carentes, criminis expertes, ut sint sancti corpore & anima, non habentes maculam, neque rugam, neque aliquid huiusmodi, sed sint perfecti, & nullus inter ipsos sit mancus uel imperfectus. Adiutor, potens, personarum non acceptor, succurre huic populo tuo, quem redemisti precioso sanguine Christi tui, defensor, auxiliator, dispensator, custos, murus fortissimus, sepes, securitas, quoniam de manu tua nemo potest eripere: nam non est sicut tu Deus alter, quoniam in te sustinemur. Sanctifica eos in ueritate, quoniam uerbum tuum ueritas est, qui nullius gratiam respicis, falsis rationibus non deciperis, libera eos ab omni morbo, & ab omni infirmitate, ab omni peccato, ab omni dolo & fraude; à timore inimici; à sagitta uolante in die; à negocio perambulante in tenebris, & dignos fac eos uita æterna, quæ est in Christo tuo, filio tuo unigenito, Deo & Saluatore nostro, per quem tibi gloria & honor in sancto Spiritu nunc, & semper, & in sæcula sæculorum Amen.

Apparatus ad mysticum sacrificium. CAP. XV.

POST hoc Diaconus dicat, Attendamus. Et Episcopus salutet Ecclesiam, & dicat, Pax Dei cum omnibus uobis. Et populus respondeat, Et cum spiritu tuo.

tuo. Et Diaconus dicat, Salutate uos inuicem in osculo sancto, & salutent Clerici Episcopum, & uiri laici laicos, & mulieres salutent mulieres. Pueri stent ad suggestum, & alius Diaconus præsit eis ne obstrepant. Et alii Diaconi deambulent & uideant uiros & mulieres, ne tumultus aliquis excitetur, & ne quis murmuret, ne'ue conniueat, uel nutet. Diaconi uerò maneāt ad portam uirorum, Hypodiaconi ad portam mulierum, ne ullus exeat, ne'ue porta aperiatur, etiam si fidelis fuerit tempore oblationis. Vnus Hypodiaconus det aquam manibus sacerdotum in signum puritatis animarum Deo repositarum.

Dico ego Iacobus frater Ioannis Zebedæi, ut statim Diaconus dicat, Nullus Catechumenus, Nullus Auditor, Nullus infidelis, Nullus hæreticus. Qui primam orationem perfecistis discedite. Pueros recipite matres. Ne quis contra aliquem, Ne quis in hipocrisi. Erecti ad Dominum cum timore & tremore manentes sinamus offerri. Quibus peractis Diaconi afferant dona Episcopo ad altare, et Presbyteri à dextris, & à sinistris assistant ueluti discipuli assistentes magistro. Duo Diaconi ex utraque parte altaris teneant flabellum confectum ex tenuibus membranis, uel ex pauonum pennis, uel ex uelo, quibus leniter abigant præteruolantes bestiolas, ne in pocula incidant.

Gratiarum actio ante consecrationem. CAP. XVI.

ORANS igitur per se Pontifex unà cum sacerdotibus, induensque uestem splendidam, & stans ad altare, Trophæo crucis se consignans in fronte, dicat, Gratia Omnipotentis Dei, & Charitas Domini nostri Iesu

Iesu Christi, & communicatio Spiritus sancti sit cum omnibus uobis. & omnes una uoce respondeant, Et cum spiritu tuo. Et Pontifex dicat, Sursum mentem. omnes respondeant, Habemus ad Dominum. Et Pontifex, Gratias agamus Domino. & omnes respondeāt, Dignum, & iustum est. Pontifex dicat: Verè dignum & iustum est ante omnia laudare te uerum Deum, qui es ante res generatas, ex quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur, qui solus es ingenitus sine principio, non agnoscens alicuius imperium, aut dominium, nullius indigens, omnis boni dator, extra omnem causam, generationemque positus, semper in eodem statu consistens, ex quo omnia, quasi ex quodam fonte in rerum naturam processerunt. Tu enim es notitia carens principio, æterna uisio, ingenitus auditus, sapientia increata, primus natura, lex essendi, extra omnem numerum constitutus, omnia de nihilo producens per unigenitum filium tuum, ipsum uerò ante omnia sæcula genuisti uoluntate, uirtute, & bonitate immediatè filium, unigenitum uerbum, Deū, sapientiam uiuentem, primogenitum omnis creaturæ, Angelum magni consilii tui, Pontificem tuum, Regem, & dominum omnis intellectiuæ & sensitiuæ naturæ, qui est ante omnia, per quem omnia. Tu enim æterne Deus per ipsum cuncta fecisti, & per ipsum cōuenienti prouidentia cuncta gubernas, per quem enim concessisti ut res essent, per eundem fecisti ut benè essent, Deus & Pater unigeniti filii tui, qui per ipsum ante omnia fecisti Cherubin & Seraphin, sæcula & exercitus, uirtutes, & potestates, Archangelos, & Angelos, & post hæc omnia, fecisti hunc Mundum uisibilem, & omnia, quæ in eo sunt. Tu enim es, qui cœ

lum ut fornicem statuisti, & ut pellem extendisti, & terræ molem nullo adminiculo stabiliuisti, sola uoluntate tua; qui constituisti firmamentum, noctem & diē parasti, qui ex thesauris protulisti lucem, & eius recessu induxisti noctem ad requietem animantium, quæ mouentur in Mundo; qui Solem disposuisti in potestatem diei, & lunam in potestatem noctis: qui stellarum ornatu cœlum distinxisti in laudem maiestatis tuæ: qui fecisti aquam in potum & munditiem, aerem uitalem ad ducendum spiritum uocemque formandam, per linguam percutientem aerem: auditum auxilio ipsius, ut apprehenderet sonos, & exciperet delatas sibi per aerem uoces; qui fecisti ignem ad depellendas tenebras, & ad explendam necessitatem, simulque ut ab eo calefieremus, & illustraremur; qui immensum Mare à terra segregasti, & illud nauigabile effecisti, hanc pedibus peruiam; illud etiam animantibus pusillis atque magnis auxisti; hanc mansuetis atque agrestibus refersisti, plantarum uarietate ornasti, herbis decorasti, floribus distinxisti, seminibus ditasti. qui constituisti Abyssum, & uasto hiatu eam comprehendisti, salsarum aquarum cumulatis æquoribus, & eam tenuissimæ arenæ terminis conclusisti: qui Mare modò uentis in montium altitudinem extollis, modò in planiciem exæquas, & modò agitas tempestate, modò sedas tranquillitate, ut ad nauigiorum cursus sit idoneum: qui creatum per Christum à te Mundum cinxisti fluminibus, alluisti torrentibus, fontibusque perennibus irrigasti, montibus circundedisti, in firmissimam terræ stabilitatem; refersisti enim Mundum & ornasti suauissimis plantis, & ad medicinam aptissimis, multis ac uariis animantibus robustis atque infirmis,
 ad

ad esum, atque ad laborem idoneis, cicuribus, atque feris, serpentum sibilis, & diuersorum alitum cantibus, annorum recurrentibus circulis, mensium atque dierum numerosa multitudine: Solstitiorum uicissitudine, nubium imbriferarum tempestatibus, ad fructuum maturitatem, & animantium conseruationem, stationemque uentorum flantium ad imperium tuum, ad plantarum quoque atque herbarum multitudinem: ac non solum Mundum creasti, sed etiam Mundi ciuem hominem condidisti, Mundi ornatum eum faciens. Dixisti enim Sapientiæ tuæ, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & imperet piscibus Maris, & uolatilibus cœli: ideoque composuisti eum ex anima immortali & corpore dissolutioni obnoxio: Illa de nihilo creata, hoc ex quatuor elementis conflato, & dedisti ei per animam rationalem, intelligentiam, pietatis & impietatis iudicium, iusti & iniusti obseruationem; per corpus quinque sensus motum, quo progreditur. Tu enim Deus Omnipotēs per Christum Paradisum in ædem ad Orientē plantasti, & uariis plantis ad cibum aptis ornasti; & in eum quasi in lautam domum hominem introduxisti, quem cùm conderes, legem dedisti ei naturalem, ut intus inclusa, & apud se haberet semina diuinæ cognitionis. Nam cùm illum in Paradisum delitiarum induxisti, omnia ei permisisti ut perciperet, unum autem solum gustare prohibuisti, spe maiorum rerum, scilicet ut si mandatum seruasset, mercedem eius, immortalitatem reportaret; sed cùm mandatum contempsisset, & prohibitū fructū gustasset, fraude serpentis, & consilio mulieris, meritò illū eiecisti Paradiso. sed bonitate tua nō permisisti ut penitus periret (tuum.n. erat opus) sed

ſubiecta ei creatura conceſſiſti, ut ſudore ac labore uictum ſibi quæreret, te omnia ferente, augente, ac maturante. Cumque iureiurando ei breuis temporis ſoporem dederis, illum ad nouam generationem reuocaſti, ſoluto mortis termino, uitam ex reſurrectione promiſiſti; non ſolumque id præſtitiſti, ſed etiam poſteros ſuos in infinitam multitudinem propagaſti; obſequentes tibi glorificaſti, rebelles ſuppliciis affeciſti; atque Abelis quidem ſancti ſacrificium accepiſti. Cain fratris interfectoris munus tanquam ſcelerati hominis reieciſti. Præterea Seth & Enos recepiſti, & Enoch tranſtuliſti. Tu enim opifex es hominum, uitæ præbitor, inopiæ explctor, legum dator, eas ſeruantium remunerator, uiolantium ultor; qui magnum diluuium induxiſti Mundo propter multitudinem impiorum, & iuſtum Noe eripuiſti à diluuio, in arca, cum octo animis, ut eſſet finis præteritorum, & principium eorum, qui erant in futura ſucceſſione naſcituri; qui formidandum ignem quinque Sodomenis urbibus immiſiſti, & terram fructiferam in ſalſuginem poſuiſti, à malitia inhabitantiũ in ea, & ſanctum Lot incendio liberaſti. Tu es, qui Abraam maiorum ſuorum impietate liberaſti, & Mundi hæredem feciſti, & ei Chriſtum tuum oſtendiſti; qui Melchiſedech Pontificem ſeruitutis tuæ conſtituiſti, patientiſſimum ſeruum tuum Iob uictorem ſerpentis auctoris malorum, declaraſti, qui Iſaac filium promiſſionis feciſti. Iacob patrem duodecim filiorum, eiuſque poſteros in numeroſam ſobolem propagaſti, illum uerò cum ſeptuaginta animis in Aegyptum introduxiſti. Tu Domine Ioſephum non neglexiſti, ſed præmiũ ſuæ temperantiæ ei conceſſiſti ut Aegyptiis imperaret. Tu Domine Hebræos ab Aegyptiis uexatos non neglexi-
ſti,

sti, ut promissa patribus suis seruares. Cumque homines naturæ legem labefactarent, & creaturam aliquando fortuitam ducerent, aliquando plusquàm oporteret in honore haberent, & eam tibi Deo æquarent, non permisisti illos errare, sed excitato sancto seruo tuo Mose, per eum, in subsidium naturalis, scriptam legem dedisti, & creaturam ostendisti tuũ opus esse, Deorumq; multitudinem exterminasti. Aaaron, et posteros sacerdotali honore decorasti, Hebræos peccantes puniuisti, resipiscentes recepisti, Aegyptios decem plagis es ultus, diuiso Mari Israelitas traduxisti, persequentes Aegyptios demersos interemisti, ligno aquam amaram, dulcem fecisti, è dura petra aquam eduxisti, de Cœlo manna dedisti, atque ex aere ortygometram in cibum, columnam igneam nocte ad illustrandum, & die columnam nubis ad opacandum statuisti, Iesum imperatorem delegisti, septem nationes Cananæorum, eius opera expugnasti, Iordanem aperuisti, flumina Ethan siccasti, muros sine machinis, sineque hominum manu diruisti. Pro omnibus tibi gloria Domine Omnipotẽs. Te adorant infiniti exercitus Angelorum, Archangelorum, Thronorum, Dominationum, Principatuum, Potestatum, Virtutum, Exercituum æternorum, Cherubina, & sex alas habentia, Seraphina, duabus uelantia pedes, duabus capita, duabus uolantia, & dicentia unà cum millibus millium Archangelorum, & cum millenis millium Angelorum incessabili uoce clamantium.

Et omnis populus simul dicat,

SANCTVS, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth: Plenum est cœlum & terra gloria tua, Benedictus in sæcula Amen.

Et Pontifex deinde dicat,

CAP.

CAP. XVII.

SANCTVS enim es, & in omnibus sanctus altissimus, & superexaltatus in sæcula. Sanctus & unigenitus filius tuus Dominus noster & Deus Iesus Christus, qui in omnibus ministrauit tibi Deo ipsius & Patri, in uario opificio creaturarum & in earum conuenienti prouidentia. Nō permisit genus humanum perire, sed post naturalē legem, post legis scriptæ admonitionem, post propheticas increpationes, post Angelorū tutelas, uiolantibus naturalem legem hominibus, unà cum scripta, obliterataque memoria diluuii, incendii, plagarum Aegyptiacarum, cædis Palestinorum, imminenteque omnium interitu, decreuit uoluntate tua, qui hominem condiderat fieri homo, qui legislator erat, subiici legibus, qui Pontifex erat, uictima fieri, pastor, effici ouis. Teque Deum suum ac Patrem placauit & conciliauit Mundo, atque instanti ira omnes liberauit, natus de Virgine, natus in carne, Deus, uerbum, Filius dilectus, primogenitus omnis creaturæ, secūdū de eo prædictas prophetias, ex semine Dauid & Abraā, de tribu Iudæ, & conceptus est in utero Virginis formator omnium, qui nascuntur; atque incarnatus est is, qui carnis est expers, in tempore natus qui ab æterno est genitus, piè conuersatus est, & sanctis legibus instituit, omnem morbum, atque infirmitatem expulit, signa ac prodigia in populo fecit, cibum, potum, somnū cœpit is, qui omnes cibo indigētes alit, & replet omne animal benedictione: manifestauit nomen tuū iis, qui id ignorabant: ignorantiam fugauit, pietatē excitauit, uoluntatem tuam expleuit; opus, quod dederas illi consummauit. Quæ omnia cùm perfecisset impiorum

piorum manibus comprehensus, sacerdotum atque Pō tificum falsi nominis, populique ipsius iniqui, & malitia laborātis traditione, multa passus est ab ipsis, omnemque sustinuit ignominiam tua permissione. Traditus est Pilato Præsidi, ac iudicatus is, qui iudex erat, condemnatus est aliorum Saluator, crucifixus, qui est impassibilis; mortuus, natura immortalis; sepultus, omnium uiuificator, ut passione & morte liberaret eos, propter quos uenerat, & uincula Diaboli disrumperet, hominesque ab eius fraudibus eriperet. Et resurrexit à mortuis tertia die, & per quadraginta dies uersatus cum discipulis, receptus est in cœlum, & sedet ad dexteram Dei & Patris sui.

Memores igitur eorum, quæ propter nos est passus, gratias agimus tibi Deus Omnipotens non quantum debemus, sed quantum possumus. Et ordinationem eius implemus. Nam in qua nocte tradebatur, accipiens panem in sanctas & immaculatas manus, & suspiciens in te Deum suum & patrem, frangensque dedit discipulis dicens, Hoc mysterium noui Testamenti, accipite, ex eo comedite, hoc est corpus meum, quod pro multis frangitur in remissionem peccatorum. Similiter & calicem miscens ex uino & aqua, & sanctificans tradidit eis dicens, Bibite ex eo omnes, hic est sanguis meus, qui pro multis effunditur in remissionē peccatorum; hoc facite in meam commemorationem. Quotiescunque enim comederitis panem hunc, & biberitis calicem hunc, mortem meam annunciabitis donec ueniam. Memores igitur passionis eius & mortis, nec non ex mortuis resurrectionis, atque in Cœlos ascensionis, & futuri eius secundi aduentus, in quo ueniet cum gloria & uirtute iudicare uiuos, & mortuos,

& reddere unicuique ſecundum opera ſua: offerimus tibi Regi & Deo ſecundum ipſius ordinationem panem hũc & calicem hunc, gratias tibi agentes eo quòd nos dignos feciſti aſſiſtere in conſpectu tuo & fungi ſacerdotio tibi. Rogamusque te, ut benignè aſpicere digneris ſuper hæc dona propoſita in conſpectu tuo, tu qui nullo indiges Deus, & complaceas tibi in ipſis in honorem Chriſti tui, & mittas ſanctum Spiritum tuum ſuper hoc ſacrificium, teſtem paſſionum Domini Ieſu, ut oſtendat hunc panem corpus Chriſti tui, & hunc calicem ſanguinem Chriſti tui, ut qui eum percipiunt, confirmentur in pietate, & remiſſionem peccatorum conſequantur, diabolo & errore eius liberentur, Spiritu ſancto repleantur, Chriſto tuo digni efficiantur, uitam æternam adipiſcantur, te eis reconciliato Domine Omnipotens.

Myſtica oratio. CAP. XVIII.

ETIAM rogamus te Domine pro ſancta tua Eccleſia, quæ eſt à finibus uſque ad fines, quam acquiſiuiſti precioſo ſanguine Chriſti tui, ut eam quietam & tranquillam conſerues uſque ad conſummationem ſæculi. Et pro omni Epiſcopatu rectè tractante uerbũ Veritatis, etiam imploramus te, & pro mei offerentis tibi tenuitate, proque omni presbyterio, pro Diaconis atque omni clero, ut omnes à te edoctos Spiritu ſancto repleas. Etiam rogamus te Domine pro Rege, & pro iis, qui ſunt in ſublimitate conſtituti, proque omni exercitu, ut per illos pacificè uiuamus, ut in quiete & concordia perſeuerantes, per omne tempus uitæ noſtræ glorificemus te per Ieſum Chriſtum, qui eſt ſpes

ſpes noſtra. Etiam offerimus tibi pro omnibus, qui à ſæculo placuerunt tibi, ſanctis, Patriarchis, Prophetis, iuſtis Apoſtolis, Martyribus, Confeſſoribus, Epiſcopis, Presbyteris, Diaconis, Hypodiaconis, Lectoribus, Cantoribus, Virginibus, Viduis, laicis atque omnibus, quorum tu cognouiſti nomina.

Etiam offerimus tibi pro populo hoc, ut facias eũ in laudẽ Chriſti tui regale ſacerdotium, gentem ſanctam; pro Virginibus, & caſtitatem ſeruantibus; pro Viduis Eccleſiæ; pro copulatis honorabilibus nuptiis, & filios procreantibus; pro infantibus populi tui, ut neminem noſtrum reiicias. Etiam rogamus pro hac ciuitate, & habitantibus in ea; pro laborantibus infirmitate, & pro acerbam ſeruitutem ſeruientibus; pro relegatis, & publicationem bonorum perpeſſis; pro nauigantibus, & pro peregrè proficiſcentibus, ut ſis auxiliator, omnium adiutor & opitulator. Etiam oramus te pro iis, qui nos odio habent & perſequũtur nos propter nomen tuum; pro iis, qui extra ſunt, & uerſantur in errore, ut reducas eos in bonum, & furorem eorum mitiges. Etiam rogamus te pro Catechumenis Eccleſiæ, & pro uexatis ab aduerſario, & pro fratribus noſtris pœnitentibus, ut illos in fide perficias, alios à uexatione mali eripias, horum pœnitentiam recipias, & indulgeas illis atque nobis delicta noſtra. Etiam offerimus tibi pro aeris ſalubritate, & fructuum fertilitate, ut abundè bona tua percipientes, te aſſiduè laudemus, qui das eſcam omni carni. Etiam rogamus te pro iis, qui iuſta cauſa impediti abſunt, ut omnes nos in pietate cuſtoditos congreges in Regnum Chriſti tui, Dei omnis ſenſitiuæ, & intellectualis naturæ,

& Regis nostri, stabiles in bono, inculpabiles, crimine carentes, quoniam tibi omnis gloria, cultus, gratiarum actio, honor & adoratio Patri & Filio, & sancto Spiritui & nunc & semper & in infinita sæcula sæculorum. Et omnis populus dicat, Amen. Et Episcopus dicat, Pax Dei sit cum omnibus uobis. Et omnis populus dicat, Et cum spiritu tuo.

Et Diaconus iterum pronunciet,

CAPVT XIX.

ETIAM rogemus Deum per Christum suum. Pro dono oblato Domino Deo oremus; Vt bonus Deus suscipiat illud intercedẽte Christo ipsius, in cœleste altare suum in odorẽ suauitatis. Pro hac Ecclesia, & pro populo rogemus, Pro omni Episcopatu; pro omni presbyterio; pro oĩ in Christo diaconia, & ministerio, pro uniuerso Ecclesiæ cætu rogemus, ut Dominus oẽs conseruet atque custodiat. Pro Regibus, & pro iis, qui sunt in sublimitate cõstituti oremus, ut in pace per ipsos uiuamus, ut quietam & tranquillam uitam agamus in omni pietate ac sanctitate; sanctorum Martyrum memoriam colamus, ut digni efficiamur certaminis ipsorum. Pro iis, qui in fide quieuerunt, oremus. Pro salubritate aeris, & fructuum maturitate rogemus. Pro nuper illuminatis oremus, ut omnes in fide confirmentur. Excita nos Deus in gratia tua. Excitati, nos ipsos Deo per Christum eius commendemus.

Et Episcopus dicat,

CAP. XX.

DEVS magnus, & magni nominis, magnus consilio &, operibus potens, Deus & pater sancti pueri tui Iesu Saluatoris nostri, respice super nos, & super hoc ouile tuum, quod per ipsum elegisti in gloriã nominis tui, & sanctificato corpore nostro, & anima dignos nos fac, ut purgati omni inquinatione carnis ac spiritus, proposita bona consequamur, et neminem nostrum iudices indignum, sed sis adiutor noster, auxiliator, & defensor noster per Christum tuum, cum quo tibi gloria & honor, laus, gloriatio, & gratiarũ actio, & sancto Spiritui in sæcula Amen.

Et postquam omnes dixerunt Amen. Diaconus dicat, Attendamus. Et Episcopus alloquatur populum iis uerbis, Sancta sanctis. Et populus subiungat, Vnus sanctus, unus Dominus, unus Christus, in gloriam Dei Patris benedictus in sæcula Amen.

Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Osanna Filio Dauid. Benedictus qui uenit in nomine Domini, Deus Dominus, & apparuit nobis. Osanna in altissimis. Post hoc sumat Episcopus, deinde, Presbyteri, & Diaconi, & Hypodiaconi, & Anagnostæ, & Cantores, & Ascetæ, & ex mulieribus Diaconissæ, & Virgines, & uiduæ, postea pueri & omnis populus ordine cum pudore & reuerentia, absque tumultu. Et Episcopus det oblationem dicens, Corpus Christi. Et sumens dicat, Amen. Diaconus teneat calicem, & quando tradit dicat, Sanguis Christi, calix uitæ: & bibens dicat, Amen. Cùm reliqui sumunt dicatur psalmus à XXXIII. Postquam omnes sumpserunt, accipiant Diaconi reliquias, & portent in Pastophoria. Perfecto psalmo Diaconus dicat,

Sermo post communionem. CAP. XXI.

PERCEPTO precioso corpore, & precioso sanguine Christi, gratias agamus ei, qui dignos nos reddidit percipiendi sancta eius mysteria, & rogamus ut non in iudicium, sed in salutem nobis fiant, in utilitatem animæ & corporis, in custodiam pietatis, in remissionem peccatorum, in uitam futuri sæculi. Excitemur in gratia. Nos ipsos Deo soli, ingenito Deo & Christo eius commendemus.

Et Episcopus gratias agat.

Oratio post communionem. CAP. XXII.

DOMINE Deus Omnipotens, pater Christi tui filii benedicti; exauditor inuocantium te in rectitudine, qui scis interpellationes tacentium, gratias tibi agimus quòd fecisti nos dignos participationis sanctorum mysteriorum tuorum, quæ præbuisti nobis in cõfirmationem eorum, quæ bene cognita sunt, in custodiam pietatis, in remissionem peccatorum, quoniam nomen Christi tui inuocatum est super nos, & tibi conciliati sumus: qui segregasti nos à communicatione impiorum, coniunge nos cum consecratis tibi, confirma nos in ueritate, sancti Spiritus superuentione, ignorata reuela, quæ desunt exple, cognita corrobora, sacerdotes immaculatos tuere in seruitute tua. Reges conserua in pace, Magistratus in iustitia, cœlum in salubritate, fructus in fertilitate, Mũdum in prouidentia omni ex parte sufficienti, nationes bellicosas reprime, errantes conuerte, populum tuum sanctifica, Virgines conserua, matrimonio uinctos, custodi in fide, ignorantes,

corrobora,

corrobora, infantes ad uirilem ætatem perduc, nouitios confirma, Catechumenos instrue,& initiatione dignos redde. nosque omnes congrega in regnum Cœlorum in Christo Iesu Domino nostro,cũ quo tibi gloria,honor,cultus,& sancto Spiritui in sæcula. Amen.
Et Diaconus dicat,

CAPVT XXIII.

DEO per Christum eius inclinamini, & benedictionem accipite. Et Episcopus iterum oret dicens,
Deus omnipotens, uerus & incomparabilis, qui ubique ades & præsens es in cunctis, & in nullo tanquàm ens quiddam existis, qui loco non circunscriberis, nec tempore consenescis, nec sæculis terminaris, neque sermonibus explicaris, qui generationi non es subiectus, custodia non indiges,extra interitum es positus, mutationem non recipis,qui natura es inuariabilis, qui lucem inhabitas inaccessibilem, qui natura es inuisibilis, quem uniuersales naturæ cum amore te inuestigantes cognoscunt, qui comprehenderis ab iis, qui in charitate quærunt te, Deus Israelis re uera uidentis, populi tui credentis in Christum. propitius factus exaudi me propter nomen tuum,& benedic eis,qui tibi inclinant colla sua; & concede eis petitiones cordis ipsorum,quæ sunt ad utilitatem,& nullum ex ipsis expelle à possessione regni tui, & sanctifica eos,muni,tege, defende,libera ab aduersario,ab omni inimico, domos ipsorum custodi,introitus & exitus eorum muni, quoniam tibi gloria, laus, maiestas, cultus, & adoratio, & puero tuo, Iesu Christo tuo Domino nostro, & Deo & Regi, & sancto Spiritui nunc & semper & in sæcula sæculorum. Amen.

Et

Et Diaconus dicat,

Ite in pace. Hæc de myſtica ſeruitute diſponimus nos Apoſtoli uobis Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis.

CAPVT XXIIII.

DE ordinatione Presbyterorum ego dilectus à Domino diſpono uobis Epiſcopis.

Cùm ordinas Presbyterum, ô Epiſcope, manum ſuper caput Presbyteri ipſe impone aſſiſtētibus tibi Diaconis, & orando dic,

Oratio ordinationis Presbyterorum.

DOMINE Omnipotens Deus noſter, qui per Chriſtum omnia creaſti, & per eūdem opportunè prouides cunctis. Cui enim adeſt poteſtas diuerſa faciendi, eidem ineſt facultas uariè prouidendi: ideo enim Deus prouides immortalibus ſola conſeruatione; mortalibus ſucceſſione; animæ, ſtudio ſeruandarum legum; corpori, reparatione eius quod deeſt; idem igitur nunc reſpice ſuper ſanctam Eccleſiam tuam, & auge eam, & multiplica præpoſitos eius, & da illis uirtutem ut laborent uerbo, & opere ad ædificandum populum tuum. Idem quoque nunc reſpice ſuper hunc famulum tuum ſuffragio & iudicio omnis cleri in presbyterium electum, & reple eum ſpiritu gratiæ & conſilii ad adiuuandum & gubernandum populum tuum in mundo corde, quemadmodum reſpexiſti ſuper populum electionis tuæ, & præcepiſti Moſi ut eligeret Presbyteros, quos repleuiſti ſpiritu. Et nunc Domine hoc præſta, & conſerua in nobis integrum ſpiritum gratiæ tuæ, ut repletus operibus

curationum

curationum & ſermone doctrinæ, in manſuetudine inſtruat populum tuum, & inſeruiat tibi ſincerè, in pura mente, & in anima ſtudioſa. Et ſacrificia pro populo tuo immaculata perficiat per Chriſtũ tuum, cum quo tibi gloria, honor, & cultus, & ſancto Spiritui in ſæcula Amen.

De Ordinatione Diaconorũ ego Philippus diſpono.

CAPVT XXV.

DIACONVM conſtituas Epiſcope imponens ei manus, aſſiſtentibus tibi omnibus Presbyteris & Diaconis, & orando dices.

Deus Omnipotens, uerus & non mentiens, qui diues es in omnibus inuocantibus te in ueritate, terribilis in conſiliis, ſapiens in intellectu, fortis, & magnus; Exaudi orationem noſtram Domine, & auribus percipe ſupplicationem noſtram; & oſtende faciem tuam ſuper hunc ſeruum tuum electum tibi ad Diaconatum; & reple eum Spiritu ſancto, & uirtute, quemadmodum repleuiſti Stephanum Martyrem, & imitatorem paſſionum Chriſti tui, & concede ei, ut ritè adminiſtrato credito ſibi Diaconatu, conſtanter, laudabiliter, innocenter, maiori gradu dignus efficiatur interuentu unigeniti filii tui, cum quo tibi gloria, honor & cultus, & ſancto Spiritui in ſæcula Amen.

De Diaconiſſa Ego Bartholomæus diſpono.

CAPVT XXVI.

O EPISCOPE impones ei manus præſentibus Preſbyteris, Diaconis, & Diaconiſſis, ac dices,

Oratio

Oratio ordinationis Diaconissæ.

DEVS æterne Pater Domini nostri Iesu Christi, opifex uiri & mulieris, qui Spiritu compleuisti Mariam, Debborram, Annam, Oldam; qui non dedignatus es unigenitum Filium tuum nasci de muliere; qui in tabernaculo testimonii, & in templo constituisti mulieres custodes tuarum sanctarum portarum, ipse quoque nunc respice super hanc famulam tuam, quæ ad Diaconatum promouetur, & da ei Spiritum sanctum, & munda eam ab omni inquinatione carnis & spiritus, ut dignè exequatur commissum sibi officium in gloriam tuam, & laudem Christi tui, cum quo tibi gloria & adoratio, & Sancto spiritui in sæcula Amen.

De Hypodiaconis ego Thomas dispono uobis Episcopis.

CAPVT XXVII.

HYPODIACONVM cùm ordinas ò Episcope, impones ei manus & dices,

Domine Deus opifex cœli & terræ, & omnium, quæ in eis sunt, qui in tabernaculo Testimonii æditu os constituisti tuorum sanctorum uasorum custodes: ipse quoque nunc respice super hunc seruum tuum electum Diaconum, & da ei Spiritum sanctum, ut dignè tractet ministratoria uasa tua, & faciat uoluntatem tuā in omnibus per Christum tuum, cum quo tibi gloria, honor, & cultus, & sancto Spiritui in sæcula Amen.

De Lectoribus ego Matthæus, qui & Leui olim publicanus dispono,

CAPVT XXVIII.

QVI Lectorem constituit, imponens ei manum, & orans dicat,

Deus æterne, qui multus es in misericordia & miserationibus, qui Mundi constitutionem per ipsa opera manifestas, & numerum electorum tuorū conseruas; ipse nunc respice super famulum tuum, qui promouetur ad legendum tuas sanctas scripturas populo tuo; da ei Spiritum sanctum, spiritum propheticum, qui seruum tuum Esdram instruxisti ad legendū leges populo tuo, & nunc inuocatus à nobis instrue seruū tuum & da ei ut laudabiliter perfecto commisso sibi munere, altiori gradu dignus efficiatur per Christū, cum quo tibi gloria & cultus, & spiritui Sancto in sæcula Amen.

Iacobus Alphæi ego quoq; dispono de Cōfessoribus,

De Confessoribus. CAP. XXIX.

CONFESSOR non ordinatur (pertinet enim hoc ad propositum, fortitudinemque animi) magno autem honore dignus est, ut qui confessus est nomen Dei & Christi eius in conspectu gentium & Regum. Quòd si illo est opus, in Episcopum, uel Presbyterum, uel Diaconum ordinatur. Si uerò Confessor aliquis non ordinatus, usurpauerit sibi aliquam huiusmodi dignitatem, quasi confessionis occasione, deponatur & eiiciatur, non enim est, quoniam negauit Christi dispositionem, & est infideli deterior.

Idem de Virginibus.

CAPVT XXX.

VIRGO non ordinatur; mandatum enim Domini non habemus; propositi enim est hoc certamen, non ad uituperationem nuptiarum, sed ad exercitium pietatis.

CAPVT XXXI.

ET ego Lebbæus cognomento Thaddæus hæc de Viduis dispono.
Vidua non ordinatur. Sed si iam pridem uirum amisit, & temperatè ac laudabiliter uixit, & domestica rectè gubernauit, ut Iudith, & Anna, quæ fuerunt fœminæ uenerabiles, ascribatur in statum uidualem. Quòd si nuper amisit coniugem, ei fides non habeatur, sed tempore iuuentus probetur: affectiones enim aliquando consenescunt cum hominibus, nisi maiori freno reprimantur.

Idem de Eporcista.

CAPVT XXXII.

EPORCISTA non ordinatur, spontaneæ enim beneuolentiæ est hoc certamen, & gratiæ Dei per Christum, superuentione Spiritus sancti; nam qui accipit Charisma curationum, per reuelationem, à Deo declaratur, cum pateat omnibus gratia, quæ est in ipso.

CAPVT XXXIII.

EGO quoque Simon Canites dispono à quot Episcopis debet ordinari Episcopus.

Epis-

EPISCOPVS à tribus uel duobus Episcopis ordinetur. Si quis ab uno ordinetur Episcopo, deponatur ipse,& qui eum ordinauit. Quòd si necessitas postulet ab uno ordinari, eo quòd non possunt plures accedere propter persecutionem, uel propter aliquam huiusmodi causam, afferatur decretum commissionis plurium Episcoporum.

Canones de Episcopis,Presbyteris,Diaconis & reliquis Clericis.
CAP. XXXIIII.

IDEM de Canonibus,

Episcopus benedicit, non benedicitur, manus imponit, ordinat,offert,benedictionem ab Episcopis accipit, à Presbyteris nullo modo. Episcopus deponit quemuis clericum dignum depositione,excepto Episcopo. Solus enim non potest.

Presbyter benedicit, non benedicitur; benedictiones accipit ab Episcopo, & compresbytero. eodẽ modo dat ipse compresbytero,manus imponit; non ordinat,nõ deponit,excommunicat inferiores,si huius pœnæ rei extiterint.

Diaconus non benedicit, non dat benedictionẽ, accipit aũt ab Episcopo uel Presbytero;non baptizat, nõ offert, offerẽte Episcopo uel Presbytero,ipse dat populo,non ueluti sacerdos, sed ueluti ministrãs sacerdoti. Ex aliis Clericis, Diaconi officiũ facere liceat nemini.

Diaconissa nõ benedicit,sed nec aliquid ex iis,quæ faciunt Presbyteri uel Diaconi exercet ipsa, sed tantùm portas custodit & ministrat Presbyteris, quando baptizantur mulieres, propter honestatem.

Diaconus excommunicat Hypodiaconum, Lecto-

rem, Cantorem Diaconissam, si quid tale contingat, absente scilicet Presbytero.

Hypodiacono excommunicare non licet, nec Lectori, nec Cantori, nec Diaconissæ; non clericum, non laicum: Sunt enim Diaconorum ministri.

De aqua & oleo ego Mattheus dispono.

CAPVT XXXV.

BENEDICAT episcopus aquam & oleum, si absit, benedicat Presbyter assistente Diacono. Quãdo aderit Episcopus, Diaconus assistat & Presbyter; dicat autem hoc modo,

Gratiarum actio de aqua & oleo.

DOMINE Sabaoth Deus uirtutum, creator aquarum, & dator olei, misericors & benigne, qui dedisti aquam ad potum, & mũdiciem; oleum ad exhilarandum faciem in exultationem lætitiæ; ipse quoque nũc per Chistum sanctifica hanc aquam & hoc oleum, in nomine eorum, qui attulerunt, & da uirtutem sanitatis effectricem, ægritudinum expultricem, Dæmonum fugatricem, omnibus insidiis aduersariam per Christum, qui est spes nostra, quo cum tibi gloria, honor, & cultus cum sancto Spiritu in sæcula Amen.

Idem de primitiis & Decimis. CAP. XXXVI.

ETIAM præcipio omnes Primitias afferri Episcopo, & Presbyteris, & Diaconis ad uictum ipsorum. Decimas offerri ad uictum reliquorum Clericorum, Virginum, ac Viduarum, & iis, qui sunt paupertate oppressi

oppressi. Primitiæ enim sunt Sacerdotum & ministran tium ipsis Diaconorum.

Idem de reliquiis. CAP. XXXVIII.

BENEDICTIONES, quæ in mysticis sacris supersunt, de sententia Episcopi uel Presbyterorum Diaconi Clero distribuant, Episcopo partes quatuor, Presbytero partes tres, Diacono partes duas; cæteris uerò, Hypodiaconis scilicet, Lectoribus, Cantoribus, Diaconissis partem unam. Hoc enim honestum & acceptum est coràm Deo, quemlibet pro sua dignitate honorari: Ecclesia enim non confusionis, sed ordinis & dispositionis est magistra.

Canones uarij Pauli Apostoli. CAP. XXXVIII.

ET Ego Paulus minimus Apostolorum hæc dispono uobis Episcopis & Presbyteris.

Qui primò ad mysterium pietatis accedunt, per Diaconos adducantur ad Episcopum uel Presbyteros, & causæ exquirantur, cur ad dominicum sermonem accesserint, & ii, qui eos adduxerunt, testificentur, singula diligenter exponentes. exquirãtur autem eorum mores, ac uita, & an serui sint, uel liberi. Quòd si quis seruus reperiatur, quæratur ab eo, cuius domini sit; ac si hominis fidelis seruus fuerit, interrogetur Dominus, an illũ suo testimonio cõmendare uelit. Si nolit, reiiciatur, quousq; se dignũ apud dominũ exhibeat. Si commẽdatur domini testimonio, recipiatur. Si sit Ethnici seruus, instruatur quẽadmodũ placeat domino, ne blasphemetur Verbum. Si habet uxorem, uel mulier si uirum, doceatur, contentus esse uterque suo connubio.

Si

Si sint soluti, discant non fornicari, sed iustis nuptiis copulari. Si dominus fidelis sciens seruum uel ancillam fornicari, tamen non dat seruo uxorem, uel ancillæ uirum, excommunicetur.

Si quis Dæmonem habet, erudiatur in pietate. Sed non recipiatur in cõmunionem priusquàm purgetur. Si mors instet recipiatur.

Si quis sit leno, uel lenociniũ desinat, uel reiiciatur.

Meretrix si accedat, uel desistat, uel reiiciatur.

Artifex Idolorum, si accedat, uel artem desinat, uel reiiciatur.

Scænicus si accedat, siue uir sit siue mulier, auriga, gladiator, cursor stadii, Ludius, Olympius, Choraules, Citharædus, Lyristes, saltator, caupo, desistat, uel reiiciatur.

Miles si accedat, erudiatur nemini iniuriam facere, non calumniari, contentum esse suis stipendiis, si pareat recipiatur, repugnans reiiciatur.

Pædico, cinædus, mollis, incantator, Astrologus, uates, uenatoriis carminibus dans operam, nepos, circumforaneus, amuleta faciens, lustrator, Augur, coniector, palmorum interpres, obseruans in occursu offensiones oculorum, pedum, auium, felium, carminum, auditionum symbolicarum, tempore probetur, nisi pareat, reiiciatur.

Pellex, infidelis ancilla soli Domino obsequens, recipiatur. Si cum aliis intemperans fuerit, reiiciatur.

Fidelis qui pellicem habet, si sit ancilla, desistat, & uxorem ducat; si libera, ducat eam in uxorem. Si nolit, reiiciatur.

Græcos mores qui sequitur, uel Iudaicas fabulas, uel mutet se uel reiiciatur.

Thea-

Theatralibus ludis qui dat operam, uenationibus, equorum curſibus, ac certaminibus, uel deſiſtat, uel reiiciatur.

Qui catecheſi erudiendus eſt, per tres annos erudiatur. quòd ſi uirtute præditus ſit, & erga Scripturam ſtudium oſtendat, recipiatur, quoniam non tempus, ſed animus æſtimatur.

Qui docet, quamuis laicus ſit, peritus tamen ſermonis & moribus grauis, doceat. Erunt enim omnes docibiles Dei.

Quilibet fidelis uir, mulier'ue ſummo mane excitatus è ſomno, antequàm opus aggrediatur, lotus oret. quòd ſi catecheſi uerbi eſt erudiendus, præponat operi uerbum pietatis.

Fidelis benignè ſe gerat cum ſeruis quemadmodũ in ſuperioribus libris præcepimus, & in Epiſtola docuimus.

Quibus diebus oporteat quieſcere ſeruos ego Paulus, & ego Petrus diſponimus.

CAP. XXXIX.

OPERENTVR ſerui quinque dies; in Sabbato & dominica die quieſcant in Eccleſia, propter doctrinam pietatis. Sabbatum enim diximus creationis habere rationem, dominicum reſurrectionis.

Serui per totam magnam hebdomadam, & ſequentem quieſcant, quoniam illa ad paſſionem pertinet, alia ad reſurrectionem, & eſt opus inſtitui qui ſit ille qui paſſus ſit, & reſurrexerit, & quis hoc permiſerit & ſuſcitauerit.

In Aſcenſione quieſcant, quoniam eſt finis Chriſti diſpenſationis.

In

In Pentecoste quiescant propter pœnitentiam Spiritus sancti donatam iis, qui in Christum crediderunt.

In Natali festo quiescant, quoniam in eo inexpectata gratia data est hominibus, ut nasceretur Dei uerbum Iesus Christus ex Maria Virgine propter Mundi salutem.

In Festo Epiphaniæ quiescant, quoniam in ea facta est manifestatio diuinitatis Christi testificante ei Patre in Baptismo, & Paracleto in forma columbæ, demonstrante eum, cui testificatio facta est.

In diebus Apostolorum quiescant; Magistri enim uestri in Christo fuerunt, & Spiritus uos participes fecerunt.

In die Stephani Protomartyris quiescant, & reliquorum sanctorum Martyrum, qui Christum propriæ uitæ anteposuerunt.

Quibus horis, & cur in eis orandum sit. CAP. XL.

PRECES uestras facite diluculo, tertia hora, sexta, nona, uespere & in galli cantu, diluculo gratias agentes, quoniam illuminauit nos Dominus expulsa nocte, & inducto die; hora tertia, quoniam illa hora Dominus sententiam Pilati accepit; sexta, quoniam tunc crucifixus est; nona, quoniam omnia commota sunt crucifixo Domino perhorrescentia impiorum audaciam, & non ferentia ignominiam Domini; uespere gratias agentes, quòd dedit nobis noctem diurnorum laborum requietẽ; in galli cantu, quoniã illo tempore nunciatur aduentus diei ad exercẽda opera lucis.

Si propter Infideles ad ecclesiam iri non potest, domi cœtus congregabis ò Episcope, ne pius ingrediatur

ecclesiam

ecclesiam impiorum non enim; locus sanctificat hominem, sed homo locum. Quòd si impii locum occupauerint, fugiendus tibi est is locus, quoniam ab ipsis prophanatus est: nam ut sancta sacerdotes sanctificant, sic nepharii contaminant. Si nec domi nec in ecclesia cœtus celebrari possunt, unusquisque apud se psallat, legat, oret, uel duo aut tres unà congregati. Vbi enim sunt duo uel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Fidelis unà cum Catechumeno nec domi oret; non enim est æquum initiatum unà cum eo, qui non est initiatus coinquinari. Pius cum Hæretico nec domi oret; quæ est enim societas lucis cum tenebris?

Fidelis seruus & ancilla coniuncti, separentur, uel reiiciantur.

CAPVT XLI.

ET ego Iacobus frater quidem Christi secundum carnem, seruus autem tanquàm Dei unigeniti, Episcopus autē ab ipso Domino, & ab Apostolis Hierosolymarum ordinatus, hæc dico.

Vespere ò Episcope congregabis Ecclesiam, & dicto nocturno psalmo loquetur Diaconus pro Catechumenis, & Dæmone agitatis, pro illuminandis, & pœnitentibus, ut ante diximus, Quibus dimissis Diaconus dicet, Qui fideles sumus rogemus Dominum. & postquàm primam orationem absoluit dicet,

Sermo nocturnus.

SALVA & excita nos Deus per Christum tuum, erigentes nos petamus misericordias Domini, & mise-

rationes ipsius, Angelum pacis, bona & utilia, Christianos Principes, uesperam & noctem pacificam, & sine peccato, atque omne tempus uitæ nostræ inculpabile. nos mutuò Deo uiuo commendemus per Christum suum.

Et Episcopus orando dicat.

Gratiarum actio nocturna. CAP. XLII.

DEVS, qui nullo ortus principio, nullo fine terminaris, cunctorum creator per Christum, atque gubernator, & ante omnia Deus ipsius ac pater, spiritus, intelligibilium, atque sensibilium Rex, qui fecisti diē propter opera lucis, noctem ad requietem imbecillitatis nostræ; tua est enim dies, & nox: tu enim præparasti lucem & solem: tu nunc Domine benigne, ac bone, placidè suscipe hanc nostram uespertinam gratiarum actionem, qui nos traducis per longitudinem diei, & perducis ad initium noctis, custodi nos per Christum tuum, præbe uesperam pacificam, & noctē sine peccato, & dignos nos fac uita æterna per Christum tuum, per quem tibi gloria, honor, & cultus in sancto Spiritu in sæcula Amen.

Et Diaconus dicat, Inclinate uos manuū impositioni.

Et Episcopus dicat,

CAPVT XLIII.

DEVS Patrum, & Domine misericordiæ, qui sapientia tua condidisti hominem rationale animal, & unum Deo charum, ex iis, qui sunt in terra, & dedisti ei ut imperaret iis, quæ sunt in terra, & cōstituisti sententia

tia tua Principes & sacerdotes, illos ad securitatem uitæ, hos ad iustam seruitutem; Ipse quoque nunc inclina Domine Omnipotens & ostende faciem tuam super populum hunc, inclinantem colla cordis sui, & benedic ei per Christum, per quem illuminasti nos lumine cognitionis, & reuelasti nobis te ipsum, quo cum tibi digna debetur adoratio ab omni rationali & sancta natura; & Spiritui Paracleto in sæcula Amen.

Et Diaconus dicat, Ite in pace. Eodem modo diluculo Diaconus dicto matutino, & dimissis Catechumenis, Energumenis, baptizandis, & pœnitentibus, habitoque sermone debito (ne iterum eadem dicamus) subiungat post illa uerba, Salua eos Deus, & excita in gratia tua. Petamus à Domino misericordias ipsius, & miserationes, diluculum hoc & diem pacificum & sine peccato, & omne tempus peregrinationis nostræ, Angelum pacis, Christianos Principes, propitium & benignum Deum, nos mutuò uiuenti Deo commendemus per unigenitum suum.

Et Episcopus orans dicat.

CAP. XLIIII.

DEVS spirituum atque omnis carnis, incomparabilis, nullo indigens, qui dedisti solem in potestatem diei, & lunam & astra in potestatem noctis: ipse quoque nunc respice super nos benignis oculis, & recipe matutinas nostras gratiarum actiones, & miserere nostri: non enim expandimus manus nostras ad Deum alienum: non enim est nobis Deus recens, sed tu æternus & infinitus, qui nobis per Christum præbuisti, ut essemus, & per eundem largitus es ut bene essemus; ipse nunc per eum dignos fac uita æterna,

cum quo tibi gloria, honor, & cultus, & sancto Spiritui in sæcula Amen.

Et Diaconus dicat, Inclinate uos manus impositioni.

Et Episcopus iterum oret dicens,

Manus impositio matutina. CAP. XLV.

DEVS fidelis & uerus, qui facis misericordiam in millia & decem millia diligentibus te, qui es amicus humilium, & patronus pauperum, cuius omnia indigent, quoniam omnia seruiunt tibi, respice super hũc populum tuum inclinantium tibi capita, & benedic eis benedictione spirituali, custodi eos ut pupillã oculi, cõserua eos in pietate & iustitia, & fac dignos uita æternã in Christo Iesu dilecto puero tuo, cum quo tibi gloria, honor, & cultus unà cũ sancto Spiritu nunc & semper, & in sæcula sæculorum Amen. Et Diaconus dicat, Ite in pace.

Benedictio Primitiarum. CAP. XLVI.

SVPER Primitiis, quæ offeruntur, Episcopus gratias agat iis uerbis, Gratias agimus tibi Domine Omnipotens, cunctorum opifex & prouisor per unigenitum filium tuũ Iesum Christum Dominum nostrũ, de oblatis tibi primitiis, non quidem quantum debemus, sed quantum possumus. Quis.n.hominum dignè tibi gratias agere posset pro iis, quæ dedisti eis in perceptionem? Deus Abraam, Isaac, & Iacob, atq; omnium Sanctorum, qui omnia produxisti per uerbum tuum, & iussisti terræ, ut uarios ferret fructus in lætitiam & escam nostram, qui dedisti crassioribus & rudioribus herbiuoris animantibus herbam, aliis carnem, aliis semina, nobis

bis frumentum in uictum opportunum & accommodatum, aliaque uaria partim ad usum, partim ad ualetudinem, partim ad delectationẽ: ob hæc igitur omnia & supra modum celebrandus, de beneficiis, per Christum in omnes collatis, per quem tibi gloria, honor, & cultus in sancto Spiritu in sæcula Amen.

Allocutio pro defunctis. CAP. XLVII.

DE iis autem, qui quieuerunt in Christo, postquã Diaconus absoluit orationẽ, ne idem repetamus, hæc addet, Pro quiescentibus in Christo fratres nostri rogemus, ut benignus Deus; qui ipsius animam suscepit, dimittat ei omne delictũ uoluntarium & inuoluntariũ. Et propitius illi factus, collocet eum in regione piorũ & beatorum in sinu Abrahæ, Isaac, & Iacob; cum omnibus, qui à sæculo placuerunt illi, & fecerunt uoluntatẽ ipsius, unde abest dolor, tristitia & suspirium.

Excitemus nos, & inuicem commendemus nos æterno Deo per uerbum, quod erat in principio.

Et Episcopus dicat,

Qui imortalis natura es, & nullo fine terminaris, à quo oẽ immortale & caducũ prodiit; qui rationale animal hominẽ Mundi ciuẽ, mortale in sua constitutione fecisti, & promisisti ei resurrectionẽ; qui Enoch & Eliã mortẽ experiri nõ permisisti, Deus Abraã, Deus Isaac, Deus Iacob, nõ mortuorũ, sed uiuentiũ Deus, quoniã omniũ animæ apud te uiuunt, & iustorum spiritus in manu tua sunt, quos non attinget tormentum; omnes enim sanctificati sub tua manu sunt. Ipse quoque nunc respice super hunc seruum tuum, quem recepisti in alteram uitam, & condona ei, si quid uolens uel inuitus deliquit. & Angelos placidos constitue ei, & colloca eum

eum in ſinu Patriarcharum, Prophetarum, & Apoſtolorum, & omnium, qui tibi à ſæculo placuerunt, ubi non eſt triſtitia, dolor, neque horror, ſed cætus piorum & lætantium, & terra rectorum beata uidentium gloriam Chriſti tui, per quem tibi gloria, honor, cultus, gratiarum actio, & adoratio in ſancto Spiritu in ſæcula Amen.

Et Diaconus dicat, Inclinamini & benedictionem accipite.

Et Epiſcopus agat gratias pro eis iis uerbis,

Salua Domine populum tuum & benedic hæreditati tuæ, quam redemiſti precioſo ſanguine Chriſti tui. Paſce illos in dextera tua, & tege illos alis tuis, & da eis bonum certamen certare, curſum conſummare, fidem ſeruare conſtanter, & laudabiliter per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum dilectum puerum tuum, per quem tibi gloria, honor, & cultus in ſancto Spiritu in ſæcula Amen.

Quomodo oporteat, & quando fidelium defunctorum memorias celebrare; & quòd de facultatibus ipſorum erogandum ſit pauperibus. CAP. XLVIII.

PERAGATVR dies tertius mortuorum in pſalmis, in lectionibus, atque orationibus propter eum, qui tertia die reſurrexit. Item nonus in cõmemorationem ſuperſtitum, atq; defunctorum; etiam quadrageſimus, ſecundum ueterem formam. Moſem enim hoc modo populus luxit; nec non anniuerſarium pro memoria ipſius, deturque de illius facultatibus pauperibus in commemorationem ipſius.

Quòd impios morientes nihil iuuant memoriæ uel mandata.
CAP. XLIX.

HAEC de piis dicimus;nã de impiis, & si oẽs Mundi facultates dares pauperibus, tamen nihil eis prodesses. Nam cui uiuo infensus erat Deus, certè eidem mortuo est iratus; non est enim iniustitia apud eum. Iustus est enim Dominus, & iustitias dilexit. Et ecce homo, & opus eius.

De uinolentis. CAP. L.

QVI ad memorias eorum uocamini,cum modestia, & cum Dei timore comedite, ueluti ualentes legatione fungi pro mortuis; cùm sitis Presbyteri & Diaconi Christi,sobrii esse debetis,& priuatim, & cũ aliis, ut possitis intemperantes coercere.Dicit autem Scriptura, Dynastæ sunt iracundi, uinum uerò non bibant, ne
" cùm biberint,obliuiscantur sapientiæ,& recta iudicare
" non possint. Quare Presbyteri & Diaconi post Deum
" Omnipotentem & dilectum Filium eius, sunt Ecclesiæ Dynastæ:quod non ideo dicimus ne bibant; nam cæteroqui contumelia afficerent id,quod à Deo creatum est in lætitiam, sed ne uinolentiæ studeant: non enim dixit Scriptura,ne bibas uinum, sed quid dicit? Noli *Prou.23* bibere uinum ad ebrietatem. & iterum, Spinæ nascun *Eccle.31* tur in manu ebrii.quod non solùm de Clericis præcipi *Prou.26* mus,sed etiam de omnibus laicis, super quos inuocatum est nomen Domini nostri Iesu Christi; nam ipsis quoque dictum est, Cui uæ, cui tumulus? cui tristitiæ *Prou.23* & nugæ? cui liuidi oculi, cui contritiones superuacaneæ? non'ne commorantium in uino,& inuestigantiũ ubi potationes fiunt?

De recipiendis ijs, qui per Christum persecutiones patiuntur.
CAP. LI.

RECIPITE eos, qui persecutionem patiuntur per Christum, & fugiunt de ciuitate in ciuitatem, eò quòd sermones Domini in memoria habent. Fugiunt enim quoniam sciunt spiritum promptum, carnem infirmam esse, & bona sua relinquunt diripiéda, ne confessionem nominis Christi abiicere cogantur. Erogate igitur eis in usum, mandato Domini obsequêntes.

Quòd unusquisque manere debet in ea sorte, in qua est collocatus, & ordinem seruare, & non arripere quæ sibi commissa non fuerunt. CAP. LII.

ILLVD autem communiter omnes præcipimus, ut unusquisque maneat in ordine sibi tradito, nec fines transeat; non enim nostri sunt, sed Dei, nam Qui uos audit (inquit Dominus) me audit; & qui uos spernit, me spernit, qui uerò me spernit, spernit eum, qui misit me. nam si inanima rectam ordinis dispositionem conseruant, nox, dies, sol, luna, astra, elementa, solstitia, menses, hebdomadæ, dies, horæ, & impositæ sibi necessitati obediunt, secundum illud, Posuisti terminos, quos non pertransibunt. & iterum de Mari, Posui & terminos circumponens claustra & portas; Dixi autem ei, Hucusque uenies, & non transgredieris; quanto magis uos nihil debetis commouere ex iis, quæ nos diuinam secuti auctoritatem uobis perscripsimus. Sed quoniam plerique leue hoc putant esse, ideo ordines confundere audent, & unicuique attributam ordinationem perturbare, arripientes sibi dignitates

tes non commissas, & tyrannicè uendicantes sibi ea, quorum non habent potestatem; Ideoq; Deum irritāt ueluti Coritæ, & Rex Ozias, qui præter phas, præterq; Dei uoluntatem sacerdotium inuaserunt, ex quibus Coritæ incendio conflagrarunt, Ozias in lepram incidit. Irritant quoque Spiritum sanctum, cuius testimonium euertunt. Quare prospicientes periculum impendens talium rerū auctoribus, negligentiamq; in sacrificiis, & Eucharistia prouenientem, ex eo quòd offeruntur ab iis, quos non decet, quiq; ludum putant Pontificalem honorem institutum ad magni Pontificis Iesu Christi Regis nostri imitationem; propterea necessarium duximus, ut de iis rebus admoneremus. Dicimus itaque Mosem Dei seruum, quem Deus facie ad faciem alloquebatur, ueluti si quis cum amico loqueretur, cui dixit, Noui te præter omnes. cui coràm loquebatur, non per species, nec per insomnia, nec per Angelos, uel ænigmata. hunc igitur uirum dicimus diuinarum legum rationem tradentem præscripsisse, quæ à Pontificibus administrari conueniret, quæ à Sacerdotibus, quæ à Leuitis, unicuique proprio & suo muneri accommodato cultu distributo: atque ea quidem, quæ Pontificibus præcepta fuerant, nephas erat sacerdotem attingere, quæ sacerdotibus mādabantur, ab iis Leuitæ repellebantur, sed quilibet intra commissi sibi ministerii fines se continebat; quos si quis transire uolebat, extremo supplicio puniebatur. Hoc uerò maxime docuit Saulis audacia, qui cùm sacrificare decreuisset sine Propheta, ac Pontifice Samuele, suscepit in se peccatum. execrationemq; irreuocabilem, neque Prophetam deterruit, quòd à se Rex unctus fuisset. Idem euidentius ostendit Deus in Oziæ facto, à

Exo.33. *Num.12*

quo nulla interposita mora, commissi sceleris pœnam expetiuit; & qui sacerdotium concupiuerat, regno est spoliatus. Nostras res fortasse non ignoratis. scitis enim à nobis Episcopos, Presbyteros, & Diaconos uocari, oratione & manuum impositione, differentia nominum, rerum differentiam indicantes: non enim unusquisque prout uult, apud nos implet manum, (quē
3. Reg. admodum regnante Ieroboamo, nepharii sacerdotii
12. mos fuit, in illo uitulæ piaculo) sed qui à Deo uocatur. Nam nisi propria quædam iura essent, atque ordinum discrimina, satis esset ut per unum nomen uniuersa perficerentur. Sed à Domino edocti consequentiam rerum, Episcopis Pontificatus munera assignauimus, Presbyteris sacerdotii, Diaconis ministeria erga utrosque, ut quæ ad religionem pertinent, purè perficiantur. Nam nec Diacono phas est offerre sacrificium, uel baptizare, aut benedictionem paruam uel magnam facere; nec Presbytero ordinationes exercere: impium est enim ordinem peruerti; non enim est Deus confusionis, ut inferiores superiorum officia tyrannicè sibi uendicent: noua instituta sibi fingentes in detrimentum suum, ignorantes durum sibi esse contra stimulum calcitrare. Non enim uel nobis uel Episcopis aduersantur huiusmodi homines, sed omniū Episcopo & Pontifici Patris Iesu Christo Domino nostro. A' Mose enim Deo charissimo Pōtifices instituti sunt, sacerdotes, Leuitæ, à Saluatore nostro nos tresdecim Apostoli, ab Apostolis ego Iacobus, & ego Clemens, & nobiscum alii, ne iterum omnes numeremus. Communiter ab omnibus nobis, Presbyteri, Diaconi, Hypodiaconi, Lectores. Primus igitur natura Pontifex est unigenitus Christus, qui non sibi ipse honorem arripuit, sed con-

conſtitutus eſt à Patre, qui propter nos factus homo, & ſpirituale ſacrificium offerens Deo & Patri ſuo, ante paſſionem nobis ſolis præcepit hoc facere; quanquàm præſentes nobiſcum eſſent alii, qui in ipſum crediderant, ſed non omnino omnis qui credit, continuò ſacer dos eſt, & pontificium conſequitur honorem. Poſt autem aſſumptionem ipſius, nos oblato ſecundum eius ordinationem ſacrificio puro, & incruento, conſtituimus Epiſcopos, Presbyteros & Diaconos numero ſeptem, è quorum numero unus erat Stephanus beatus Martyr, qui in amore erga Deum nobis non erat inferior; quiq; adeò fide ſua pietatem charitatemque erga Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum oſtendit, ut pro ipſo animam tradiderit, à Iudæis Domini interfectoribus, ſaxis percuſſus. Sed tamen talis ac tantus uir, qui ſpiritu feruens erat, & qui uidit Chriſtũ à dextris Dei, & Cœli portas apertas, nuſquàm apparet iis officiis, quæ Diaconiæ non conueniunt eſſe uſus, uel ſacrificiũ obtuliſſe, uel manus alicui impoſuiſſe, ſed uſque ad finem Diaconiæ ordinem ſeruaſſe. Ita enim erat decens, ut Chriſti Martyr, ordinis diſpoſitionẽ ſeruaret. Quòd ſi qui Philippum Diaconum noſtrum, & Ananiam fidelem fratrem producunt, quorum alter Eunuchum baptizauit, alter me Paulum; ignorant ipſi id, quod nos dicimus; nam dicimus neminem ſibi arripere debere ſacerdotalem honorem, ſed uel à Deo eſſe accipiendum, quod fecit Melchiſedech & Iob; uel à Pontifice ut Aaron accepit à Moſe. Quare Philippus & Ananias non ipſi ſe elegerunt, ſed à Chriſto promoti ſunt incomparabili Deo.

FINIS.

IO. CAROLI BOVII
EPISCOPI OSTVNENSIS,
Scholia in Clementis libros.

VNC in animo eſt, aliqua in iis libris percurrere, quæ niſi explicarentur, lectoris ſtudium poſſent retardare. quod faciam in paucis quibuſdam locis annotandis, non enim ſtatui ſcholia in ſingulis ſententiis ſcribere, ſed tantùm pauca, quæ dubitationem aliquam habẽt illuſtrare.

EX PRIMO LIBRO.

IN Cap. 3. ex Euangelio non ſolùm ultio inimicorum prohibetur, ſed etiam dilectio & amor erga eos præcipitur. ſeruauit enim ſæpe hoc antiquitas, ut Conſilia quæ appellantur, in præceptis numeraret.

IN Cap. 4. ne pruritu uexatus &c. hanc ego puto eſſe ueram huius loci ſententiam. Iubet tonderi capillum, ne eo culto prouocẽtur mulieres ad amorem. Inquit igitur, ſi capillum nutrias, neceſſe erit tibi ob pruritum ſcalpere caput ac lacerare, ad hanc uerò moleſtiam fugiendam, caput comptum & ornatum te habere oportebit, idq́; unguentis perfundere quo mulieres allicientur ad libidinem, ergo tonde capillum, ne capitis cultu opus habeas.

IN Cap. 7. illud [*ſi ſophiſtica*] eſt nonnullis ſuſpectum, qui ſi conſiderarent, ſophiſtarum nomen fuiſſe aliquando in laude, atque ita appellatos eos, qui ſapientiam & rerum omnium ſcientiam profiterentur, certè nihil de eo dubitarent. Clemens ergo Græcorum diſciplinis eruditus, ſophiſtica ea uocat, quæ ab hominibus doctis & uitæ magiſtris, ſapienter ſunt tradita.

IN eodem Cap. duo dicit à Chriſto antiquata, deuteroſes,

quas

quas Hieronymus humanas traditiones, Epiphanius, seniorum traditiones appellat. eas uerò (teste eodem Epiphanio in primo contra hæreses libro) Iudæi habebant quatuor libris digestas, quibus traditi erant ritus & ceremoniæ, quas à maioribus suis seruandas acceperant, quasque Dominus in Marci Euangelio reprehendit.

ETIAM inducta & adiecta quæ dicuntur, Christus abrogauit, quæ accesserunt Decalogo, ea sunt sacrificia, expiationes, atq; aliæ ceremoniæ præceptæ Hebræis, postquàm ii Aegyptiam superstitionem imitati absente Mose, uitulum adorauerunt. Iudicauit enim Moses, cùm gens Hebræorum prona ad malum, diuinam legem, liberam atq; à natura in hominum animis insitam facilè contemneret, eam ita in officio posse contineri, & à cultu simulacrorum abduci, si assidua ac necessaria rerum diuinarum occupatione detineretur. Inducta, quæ dicit mutata in melius, ut ipse alio in loco declarat, tria sunt, Sacrificia, quibus successit incruentum Eucharistiæ sacrificium; Aspersiones, quæ mutatæ sunt in baptismum; Adoratio, quæ tunc certo loco fiebat, nunc patet à solis ortu ad occasum; in omni enim loco sacrificatur & offertur nomini eius oblatio munda.

IN eodem Capite mirum uideri non debet lectionem librorum prophanorum ab Apostolis prohibitam, qui in primis illis pietatis rudimentis, ut abolerent omnia gentilitatis uestigia, non solùm illa prohibuerunt, quæ sua sponte Christianæ pietati aduersabantur, cuiusmodi erant sacrificia, & reliquus Deorum cultus, sed etiam omnia illa, quæ suis admonitionibus refricare poterant ueteris erroris memoriam. Confirmata uerò religione, cùm iam homines non fierent, sed nascerentur Christiani, liberior fuit legendorum huiusmodi librorum consuetudo, adhibito tamen iudicio atque delectu, ut ex illorum lectione fideles fructum capere, & ad pietatem possent proficere. Scripsit Basilius aureum libellum de utilitate capienda ex Græcorum disciplinis, quem auctorem sequentes fructuosè huius-

iusmodi libros legimus.

In Cap. 10. prohibentur mulieres lauare unà cum uiris, quod idem prohibuit Conc. Laodic. Can. 30. & sex. Syn. Can. 77.

Ex libro secundo.

In Cap. 29. [*Decima salutaris, initium nominis Christi.*] hoc dicitur, quoniam nomen Iesu à Iota incipit, qua litera Græci notant numerum denarium.

In Cap. 30. [*ut qui Dei dignitate ornatus est, quatenus clero praeest, & omni Ecclesiæ,*] hanc eandem sententiam apertius atque distinctius expresßit. S. Ignatius in Epistola ad Smyrn. iis
» uerbis, Ego autem dico, honora Deum ut auctorem cun-
» ctorum ac Dominum, Episcopum uerò ut Pontificem,
» imaginem gerentem, quatenus imperat, Dei, quatenus
» sacerdotalia exercet, Christi.

Observa in eodem Capite, in Ecclesiæ membris contineri mysticas significationes per quædam accõmodata, & (ut ita dicam) appropriata muneribus, cum omnia in Ecclesia ita constituta sint, ut (quoad possunt) diuinam similitudinem referant ac significent. Porrò quod de Viduis dicitur, eas altaris similitudinem imitari, id dictum, opinor, ad significandam constantiam, ac firmitatem propositi earum in statu uiduali. & quod pietatis officia, quæ in eas, & in orphanos conferuntur, sunt quasi uictimæ in altari collocatæ ad faciendum holocaustum Deo. Virgines thuribulum significant propter uirginitatis fragrantiam, & illos ex purißimis earum corporibus atque animis afflatos odores, qui non solùm per Ecclesiam diffusi omnia suauitate complent, sed etiam in Cœlum sublati Deum delectant.

In Cap. 31. quod traditur, non esse arripiendum sacerdotii honorem, sed capiendum ab eo, qui diuina potestate ius obtinet illud aliis dandi, atque alia, quæ diuinitus à Clemente exposita, ad hunc locum pertinent, habentur in

Dionys.

Dionyſ. de Eccl. Hierar. cap. 5. ut perſpicuum ſit, utrunq; hanc doctrinam, ex eiſdem fontibus hauſtam, literarum monumentis commendaſſe.

IN Cap. 32. Presbyteræ quæ nominantur, ſunt uiduæ, ita enim eas appellat in tertio libro cap. 5. quare aliæ ſunt illæ Presbyteræ quarum mentio fit in Conc. Laod. Can. 31.

IN Cap. 59. noli mirari Iacobum fratrem Domini extra duodecim Apoſtolos numeratum, fuit enim hæc conſtans non modò Clementis, ſed etiam Euſebii, Epiphanii, Ambroſii, atque aliorum ſententia. cui non obſtat quòd in Epiſtola ad Galatas Paulus eum Apoſtolum nominat & columnam, cùm ampliori uocabulo dicti ſint Apoſtoli alii, qui præter duodecim ad propagandum Euãgelium miſsi, Apoſtolatus munere fungebantur, quemadmodum dicimus. S. Martialem Apoſtolum Galliarum fuiſſe. meritò autem Iacobus columna uidebatur, cùm eſſet Hieroſolymitanorum Epiſcopus, omniaque ad ſtabiliendum Eccleſiæ ſtatum pertinentia, unà cum Apoſtolis adminiſtraret.

IN Cap. 60. ſunt hæc uerba. [*Glorificent ſolum Deum, unum & uerum per unigenitum Chriſtum*] quæ nullam nobis gignere debent ſuſpicionem erroris, quaſi non faciant filium honore ac diuinate parem, uniuſque, atque eiuſdem naturæ cum patre. nam cùm ſint tranſlata ex Euangelio Ioannis, ,, Vt cognoſcant te ſolum Deum uerum. interpretatio, qua illa ſententia exponitur, debet quoq; ad hunc locum accommodari. Eadem uerba, de Chriſto loquens, ſcripſit ,, S. Ignatius in Epiſtola ad Magneſios. Iis, qui extra ciuitatem manebant, unum & ſolum uerum Deum nunciauit. Sed erit locus opportunior, & magis proprius de hac ipſa re accuratè dicendi.

CAPVT ſexageſimum primum continet informationem quandam eorum, quæ in octauo libro diſtinctius & accuratius deſcribuntur. in eo enim traditur integra ſacrorum ratio, ut nihil poſsit deſiderari hic breuis anticipatio eorum, quæ ibi fuſius exponuntur.

IN eodem cap. Paſtophoria exiſtimo fuiſſe tabernacula quædam

dam, quasi armaria in fronte templi utrinque posita; in quibus Eucharistia, uestes, & uasa sacra condebantur.

Osculum mysticum, in hoc ipso loco dari solitum, affirmat Dionysius, cum agit de synaxi. Cyrillus in mystagogicis orationibus. Laodic. Conc. in Can. 19.

In Cap. 32. Mentio fit Agapæ. Christiani enim in principio religionis, in Ecclesiam conuenientes, simul epulabantur; ea conuiuia quoniam amore & charitate mutua celebrabantur, Agapæ sunt dicta, quæ quòd confusionem Ecclesiæ Corinthiorum afferrent, reprehensæ sunt ab Apostolo, sed nihilominus saltem in aliis Ecclesiis diu manserunt. Eas post longum tempus prohibuit Concilium Laodicenum, ne scilicet in Ecclesiis fierent, & postea Carthaginense; manserunt tamen; nam Canones Constantinopolitani, qui longo pòst tempore scripti sunt, de eis sanxerunt, nunc omnino in dissuetudinem atque obliuionem abierunt.

In Cap. 63. præcipitur, ut in sabbato ac die Dominico Christiani frequentiùs accedant ad Ecclesiam. quantum attinet ad sabbatum mos fuit priscorum, ut eo die quoq; cœtus celebrarentur, & diuinæ scripturæ legerentur. de quo nobis forsan alio loco agendum erit.

Tres illæ solennes precationes, quæ die Dominico concipiebantur, patebunt in octauo libro; earum quoq; mentio fit in Conc. Laod. Can. 19.

Ex tertio libro.

In Cap. 10. magnas benedictiones puto eas appellari, quæ sunt propriæ Episcoporum, paruas, quæ licitæ erant presbyteris.

In Cap. 11. ministri sunt ii, qui alio nomine dicti sunt Subdiaconi, quod alio loco patebit, & Concilium Laod. eorum mentionem facit. lege in eo Theodorum Balsamonem.

In Cap. 15. & 16. quæ de ungendis catechumenis dicun-

tur, item de Chrismate, eadem habentur in Dionysio in capite de baptismo, & in Cyrillo in secunda & tertia catechesi mystagogica. in iis cognoscis, quòd idem in aliis uetustis scriptoribus obseruatur, morem fuisse, ut statim post baptismum Chrismatis sacramentum daretur.

In Cap. 17. uides appellari Patrē super omnia Deum, quod idem in aliis locis inuenies, estque idem loquendi modus consuetus Ignatio, qui in Epistola ad Philippenses disputans contra eos, qui confundebant Patris & Filii perso-
„ nam, sic inquit, Quomodo non uidetur tibi Christus na-
„ tus ex Virgine, sed esse is qui est super omnia Deus. & ad
„ Tarsen. de eisdem hæreticis scribens. Alii dicunt quòd ipse est, qui est super omnia Deus. quod non ideo dictum est, quasi creditum sit ab eis, Deum uerbum, non esse item supra omnia Deum. legerant enim Paulum dicen-
„ tem, Quorum Patres illi, ex quibus Christus secundum
„ carnem, qui est Deus supra omnia in sæcula amen. Quid igitur causæ est, cur Deum Patrem solum, sic uocauerint? Auctoritas Principii, siue (ut antiqui Patres locuti sunt) excellentia causæ effecit, ut prisci illi omnem eminentiam soli Deo patri tribuerint, non quòd illam Verbo & Spiritui sancto detrahere uoluerint, (longè enim abest talis ab eorum pietate sentētia) sed quia hanc auctoritatis præstantiam Patri, qui est fons & origo diuinitatis tribuendam censuerunt. quod nonnullis testimoniis confirmabo. S. Ignatius ad Philippen. tractans illa uerba, quibus Domi-
„ nus à se reiecit Diabolum, Vade retro Satana, scriptū est,
„ Dominum Deum tuum adorabis &c. in persona Christi
„ sic inquit, Ego cognosco qui sim, & à quo sim missus, &
„ quem adorari oporteat, Dominum enim Deum tuum a-
„ dorabis, & illi soli seruies, noui illum unum, agnosco il-
„ lum solum, à quo tu defecisti, non sum Deo aduersarius;
„ confiteor excellentiam; scio meæ generationis auctorem
„ patrem. Et ad Smyrnenses, ita scribit, Qui rogauit ne de-
„ ficeret Apostolorum fides, non quasi ipse non satis esset,
„ ut illam seruaret, sed quòd gaudebat excellentia Patris. S.

Epi-

Epiphanius in eo libro, qui Ancyrotus dicitur, usus erat
» aduersus Arianos illa Christi sententia, Pater meus usque
» modo operatur, & ego operor. illi uerò ita ad eam respon
debant, quòd in ea Pater appareret primus operator, atque ita constaret eum filio esse præstantiorem, Hoc ò Aria
» ne (inquit Epiphanius) stultè dicis, & multa principia uis
» in diuinitate intelligere, unum uerò est principium, & ea-
» dem atq; una diuinitas, non reiicit autē à se Filius, Patris
» honorem, sed ostendit quomodo se habeat ipsa diuinitatis
» consequentia. Hæc Epiphanius. cum ergo honor Patri
tribuitur, non eò fit, quòd idem honor non sit tribuendus filio, sed ut demonstretur diuinitatis consequentia, hoc est ordo originis, quemadmodum Filius æterno ortu à Patre naturam accepit. hanc quæstionem multo expressius declarat S. Basilius in libro, quem scripsit contra Eunomium, in quo diligenter tractat illum locum, Pater maior me est. longamq; eius rei disputationem concludit iis
» uerbis, Reliquum est igitur, ut maius, hoc in loco dicatur
» secundum causæ rationem; quoniam enim à Patre Filii
» principium atque origo est, secundum hoc maior est pa-
» ter, ut causa & principium. propterea Dominus sic dixit,
» Pater maior me est. scilicet quatenus Pater est, Pater uerò
» quid aliud significat quàm quod est principium & causa illius, qui ab ipso est ortus. Non discesit ab hac sententia S. Hilarius, qui in nono libro de Trinitate, sic scripsit,
» Donantis auctoritate Pater maior est, nunquid per doni
„ confessionem Filius minor est? maior itaque donans est,
„ sed minor iam non est, cui unum esse donatur. ait enim,
„ Ego & Pater unum sumus. si hoc non donatur Iesu, ut con
„ fitendus sit in gloria Dei Patris, minor Patre est; si autem
„ in eadem gloria ei donatur esse, qua Pater est, habes & in
„ donantis auctoritate, quia maior est, & in donati confes-
„ sione, quia unum sunt. Maior itaque Pater filio est, &
„ planè maior, cui tantum donat esse, quantus est ipse, cui
„ innascibilitatis imaginem sacramento natiuitatis impar-
„ tit, quem ex se in forma suæ generat. hæc Hilarius. quam

sententiam non semel in suis libris exposuit. hanc auctoritatem principii in Patre considerantes prisci illi, omnem dignationem ei soli tribuere uidentur. multa enim huiusmodi in Clemente legimus, in Pastore, Ignatio, Iustino atque aliis, qui ante Arianam hæresim uixerunt. qui omnes unam in tribus personis essentiam, paremq; maiestatem uenerati, tamen celebrauerunt originem. postquàm autem Arius cœpit filii dignitatem minuere, & alii Spiritum sanctum in numerum creaturarum aggregare; Patres omisso huiusmodi loquendi more, quem Euangelistarum & Apostolorum loquendi modum imitata, tenuit antiquitas; apertis uerbis tres personas æquales prædicauerunt, nihilque uni tribuerunt, quod non item cæteris tribuerent. hoc enim fieri solet, cùm existunt hæreses, ut quod antea omitti posse uidebatur, cùm nulla de eo esset controuersia, orta hæresi id diligenter, planè, apertè, sit enucleandum. atque ita ex hæresum immani peste hoc bo ni consequitur Ecclesia, ut sententiæ fidei, quæ antea nunquam agitatæ obscuriores uidebantur, postquàm oppugnari cœptæ sint, illustrentur, atque declarentur. Hæc fusius dixi, propterea quòd in Clemente aliqua sunt, quæ ad hanc normam dirigi oportet. tu uerò cùm in ea incides, eam adhibe moderationem, quam tibi ii fontes ostendunt. quod statim serua in ea sententia, quæ in eodem capite de Spiritu sancto habetur, quem dicit à Christo doceri, & Christum annunciare. translatum est hoc ex. 16. Capite Ioannis sic dicentis, „ Cum autem uenerit Spiritus ille „ ueritatis, docebit uos omnem ueritatem. non enim lo„ quetur à semetipso, sed quæcunq; audiet loquetur, & quæ „ uentura sunt annunciabit uobis, ille me clarificabit, quia „ de meo accipiet, & annunciabit uobis. in quibus uerbis, propter Spiritus sancti à Patre & Filio progresionem, agnosce in duobus spiratoribus auctoritatem unius principii, in Spiritu sancto nullam alienæ ab iis naturæ differentiam. Quòd autem ita interpretari debeamus loca, quæ tam in scripturis, quàm in priscis patribus uidentur Spiritus

tus sancti maiestatem non ita extollere, docet. S. Basilius in eodem libro contra Eunomium, qui eadem uia progrediens, quæ de filio dixerat, ea accommodat ad Spiritum
» sanctum. eius uerba hæc sunt, Quæ est necessitas, ut si di-
» gnatione atq; ordine tertius sit Spiritus sanctus; sit quo-
» que natura tertius. nam quòd obtineat secundas post fi-
» lium partes, fortasse pietatis ratio id tradit. tertia uerò
» uti natura, nec ex sanctis Scripturis didicimus, neque ue
» luti consequens eorum, quæ dicta sunt concludere possu-
» mus. nam quemadmodum Filius ordine, secundum post
» patrem locum habet, quoniam ab illo est genitus, & di-
» gnatione, quoniam principium & auctor ipsius Pater est,
» & quoniam per eum aditum, & accessum habemus ad Pa
» trem; natura uerò nullo modo est secundus, quoniam
» una est in utroq; diuinitas; ita Spiritus sanctus, & si ordi-
» ne ac dignatione Filio est submissus, (ut hoc omnino con-
» cedamus) non tamen eo modo, ut quasi differentis ab ip-
» so naturæ existat.

QVOD dicitur in eodem Cap. Spiritum sanctum assumi ut te
» stem, translatū est à .15. capite Ioannis sic dicentis, Cum
» autem uenerit Paracletus, quem ego mittam uobis à Pa-
» tre spiritum ueritatis, qui à Patre procedit, ille testimo-
» nium perhibebit de me.

IN Cap. 20. obserua Presbyteri officia, quæ sunt hæc, docere, offerre, baptizare, benedicere populo; quorum quidem habet potestatem Presbyter, sed tamen illam exercere non potest, nisi concedente Episcopo: lege Ignatium
» Smyrnenses sic instituentem, Nemo sine Episcopo aliquid
» agat eorum, quæ ad Ecclesiam pertinent, illa firma Eu-
» charistia censeatur, quæ sub Episcopo fuerit. Et paulò
» post, Non liceat sine Episcopo baptizare, nec offerre, ne-
» que sacrum facere. quod idem de reliquis muneribus censendum est. nam hæc ipsa munera, quæ nunc contemnuntur, in ueteri Ecclesia exercebant Episcopi, ut aliquando sola causa fuerit accersendi Episcopum absentem in Paschæ tempore, ut Catechumenos instruere, & baptizare pos-

posset, de Eucharistia uides in Clemente Episcopum sem per illam peragere; de docendi munere nihil dico, cum in hoc præcipuè uersetur Episcoporum officium. hoc uerò est intelligẽdum quòd quanquàm Presbyteri docendi munus habebant, tamen summa rei & doctrinæ iudicium Episcopo reseruabatur, immo præsente Episcopo Presbyteri desinebant munus suum, nisi ille aliud iuberet.

Ex qvinto libro.

In capite 7. Considera auream illam sententiam de baptismo sanguinis, cur Catechumeni cum eo morientes salui fiant. re ipsa enim commoriuntur Christo, alii in figura. hæc scribenti uenit mihi in mentem alterius præclaræ sententiæ. S. Cyrilli, quæ fusius eandem rem explanat. ea
» scripta est, in secunda mystagogia iis uerbis. O'rem no-
» uam & admirabilem, non uerè mortui sumus, neque uerè
» sepulti, neque uerè crucifixi surreximus; In ueritate tamẽ
» saluamur. Christus sic crucifixus est, & re ipsa sepultus &
» uerè resurrexit; atque hæc omnia nobis donauit, ut imi-
» tatione, pasśionum suarum participes facti, re ipsa sa-
» lutem consequamur.

In Cap. 12. Quod de hirco desio dicitur, uel fortè mende sio, (nam ita quoque dici posset, si illud μὲν, quod in Græco præmittitur, sit syllaba) mihi id cuiusmodi sit, compertum adhuc non est, fortè enim alii locum hunc illustrabunt.

In Cap. 16. Considera rem insignem scilicet Iudam abfuisse cùm data est Apostolis Eucharistia; Cyprianus enim secus sentit, in sermone de ablutione pedum, & Augustinus in Epistola. 163. & in explicatione decimi Psalmi, & in sex. tractatu in Euangelium Ioannis, & Chrysostomus in sermone de latrone. Theophylactus, etsi idem sentit, tamen agnoscit eam opinionem, qua alii affirmant Iudam non adfuisse, nec eam reiicit. Existimaui aliquando Dionysium Areopagitam hoc affirmare. quod si certum habe rem,

rem, uix iam phas esse ducerem secus opinari; sed tamen cum Dionysii uerba diligentius expenderem, non ita certa mihi uisa est eius sententia. tantum enim affirmat Christum Eucharistiæ auctorem iustißimè excludere eum, qui non sanctè atque ad imitationem sui sacro conuiuio interesset. quæ quidem sententia hoc non obscurè innuit, non autem manifestis, & perspicuis uerbis asseuerat. Quare Maximus ex uerbis Dionysii, probabili quadam coniectura id colligit, cuius annotatio in Dionysii uerba hæc est. » Ex iis aliquis rationabiliter dicere posset, quòd postquàm » exiit Iudas, tradidit discipulis Christus mysteria, ut qui iis » non erat dignus. Georgius Pachymeres hunc locum Dionysii nouo quodam modo explanat, putat enim Dionysiũ dicere, Christum tradidisse quidem Iudæ mysticum panem & calicem; mysteria uerò solis discipulis dedisse, postquàm Iudas discessit. eius uerba hæc sunt, Excludit & se» gregat iustißimè Iudam, qui non sanctè conuiuio interfue» rat, nam cùm illum mystici panis & uini participem fecis» set, mysteria discipulis, postquàm ille è cœna discesit, so» lis tradidit, cùm iis indignus esset Iudas. Cur igitur Iu» dam arcet à diuinis mysteriis, qui simul cœnauerat? Ete» nim docet, quòd non satis est tantùm corporaliter adesse » & conuiuium celebrare; non enim hoc cum communio» ne habet similitudinem, sed oportet intellectu, & mente adesse. Hæc Georgius; qui dico asseuerat ex Dionysii sententia, unum Iudam participem fuisse cœnæ mysticæ, hoc est panis & uini mystici, non agni typici (hunc enim sensum manifestè explodunt uerba Dionysii & Georgii) alterum mysteria data solis Apostolis. Quærerem ego libenter à Georgio, quæ tandem fuerint mysteria, quibus exclusus sit Iudas, & quæ solis credita sint Apostolis; cùm prius omnes simul panem & uinum mysticum sumpsissent. si responderet fuisse sacramenti effectum & spiritualem manducationem, rursum scire uellẽ ab eo, quid opus erat, ut propterea Iudas abesset? quòd si mysteriorum traditionem putat ipsam Eucharistiæ institutionem, iam hoc

scripturæ

ſcripturæ aduerſatur coniungenti Euchariſtiæ inſtitutionem cum eius diſpenſatione. Sumens panem fregit, & dixit, Accipite & manducate, hoc facite, &c. Itaque mihi magnæ tenebræ ſunt non modò in Dionyſii, ſed etiam in paraphraſtis ſui uerbis, quæ dicere uolui ut admonerem lectorem, ut legens Dionyſium, hanc rem etiam conſideraret. mihi enim amplius de ea uidetur quærendum. hoc tamen eſt in ea commodi, quòd ad factum pertinet, ut ſiue hoc uel illo modo ſe habeat, nulla labes, neque peruerſio fidei accidat.

In eodem Capite, Euchariſtiæ myſteria dicuntur antitypa corporis & ſanguinis, quæ uox idem ualet, quod in Dionyſio Symbola, hoc eſt ſigna. ſigna uerò cum audis, noli ab iis remouere ſignatum, ita enim illa ſigna ſunt, ut etiam uerè & realiter contineant ſignatum, hoc eſt corpus & ſanguinem Domini. patres uerò antitypa illa dixerunt, uel reſpectum habentes ad præcedentem ſubſtantiam, uel quia ſpecies ſunt ſacramenta corporis & ſanguinis Chriſti, qui in eis continetur. appellationes enim plerunque ducuntur ab eo, quod apparet & ſub ſenſum cadit.

Pene omiſeram id, quod in ſecundo Capite tertii libri annotatione dignum uidetur. damnari enim uidentur nuptiæ, quæ mortua prima uxore iterantur. Scito autem huiuſmodi nuptias non damnari, iuſtæ enim ſunt; reprehenditur autem intemperantia eorum, qui illas contrahunt. nam cùm primis nuptiis diuino illi propagandæ ſobolis præcepto ſatisfecerint, iterum iungunt connubia, quæ improbantur ab antiquis, non quòd putent ea nepharia, ſed quòd ſint indicia incontinentiæ, & libidinoſi putentur, qui illa appetunt. Eam ob cauſam antiqui Canones bigamis pænitentiæ tempus præſcripſerunt, quod legimus in Conc. Ancyr. Can. 19. & Neocæſar. Can. 3. & Laod. Can. 1. Tertullianus etiam cùm recta ſaperet, has nuptias permiſſas tantùm putauit: Hieronymus durior fuit bigamis, ita ut niſi leniùs cum eo agatur, uix poſſimus illum à reprehenſorum criminatione uindicare. redeo

nunc

nunc ad quintum librum.

IN Cap. 18. quinti libri, in quo traditur seruandi Paschæ ratio, nihil iam annotandum est, sed id totum potiùs delendum, ut nothum ac nouum. quod luce clarius perspici potest ex ea Epiphanii disputatione, qua utitur aduersus Audianos imitãtes in Paschæ obseruatione Iudæorum consuetudinem. narrat enim Epiphanius Audianos sententiam suam defendisse auctoritate constitutionis Apostolorum, in qua cauebatur ne alii calculum Paschæ facerent ipsi, sed agerent Pascha quando fratres sui de circuncisione agerent, atq; id unà cum eis celebrarent, agnoscitq; Epiphanius huiusmodi constitutionem, atque eam interpretatur, inquiens primùm, dici in constitutione Pascha agendum, quãdo id agerent fratres de circuncisione, non fratres qui sunt in circuncisione, hoc est quando agerent ii Episcopi, qui de circuncisione & Iudæorum gente genus ducebant, quos scribit quindecim fuisse; deinde inquit, id factum fuisse ab Apostolis ad tuendam consensionis unitatem. Quare tantum abest ut ea, quæ in hoc capite legimus Apostoli statuerint, ut etiam contraria horum ab ipsis præcepta uideantur. Præterea oriẽtales illi Iudaicum morem retinentes, nullam aliam excusationem, ut in Eusebio legimus, afferebant suæ obseruationis, nisi quòd Ioannem & Philippum Apostolos imitarentur, testabaturq; Polycarpus Ioannis discipulus, se unà cum Ioanne eo die Pascha celebrasse. Neque mirum est Apostolos in illis Ecclesiæ rudimentis eo die inter se egisse Pascha, quo ipsi cum Domino egissent. Sed quid opus est aliunde argumenta petere? ipsa constitutio se prodit, & tantùm non uocem emittens, clamat se nouam esse; ait enim æquinoctium fieri uigesima secunda Dystri mensis, hoc est Martii. perspicuum est autem Christi tempore æquinoctium fuisse uigesima quinta Martii; tempore uerò Anatolii Laodiceni Episcopi, qui uixit, Probo imperante, anno Domini ducentesimo octuagesimo, æquinoctii tempus retrocesserat tribus diebus, solq; arietem ingrediens faciebat æquinoctium uernum undeci

mo Calendas Apriles, hoc est uigesima secunda Martii, quod narrat Eusebius in Ecclesiasticæ historiæ libro septimo. Quare noua est constitutio, fortasse edita post Concilium Nicænum, in quo Paschæ obseruatio ad eam rationem redacta fuit, ut post æquinoctium uernum, quarta decima lunæ obseruaretur, & die dominico, qui post plenilunium primus esset, Pascha celebraretur, quod factum est ea præcipuè ratione ne Iudæorum consuetudinem imitaremur, neq; bis in eodem anno Pascha ageremus. hoc enim accidere posset si tantùm duodecim lunares menses obseruaremus, nulla æquinoctii ratione habita. aliquando enim post æquinoctium celebrato Pascha, eodem anno ante æquinoctium itidem celebraretur. initium enim anni ordiuntur ab introitu Solis in signum arietis. Existimo igitur, cùm uerba Apostolicæ constitutionis uiderentur antiquæ illi, & ab Ecclesia reiectæ Paschæ celebrationi quodammodo fauere, uiros pios illa uerba, ne offensionis causam præberent, & aliquos in errorem inducerent, deleuisse, reposuisseque receptam & probatam ab Ecclesia obseruandi Paschæ rationem.

In Cap. 19. intellige Christianos olim sex diebus ante Pascha siccis cibis uesci solitos, cuius moris mentionem facit Epiphanius in libro tertio aduersus hæreses.

In Cap. 21. illa auctoritas, qua dicitur quòd Dominus accepit ignem à Domino, & alia, qua Iacob fatetur se uidisse Deum facie ad faciem, item illa de rubo, quem uidit Moses ardentem, meritò accommodantur ad filii Dei personam; fuit enim hæc constans priscorum procerum sententia, iis & huiusmodi aliis uisionibus, Christum Dei demonstratum. possem ad hoc probandum unanimem Patrum omnium consensum in medium afferre, sed breuitati studens, contentus ero una sancti Leonis sententia, quæ scripta reperitur in Epistola 13. ad Pulcheriam Augustam, iis
» uerbis, Potuerat quippe omnipotentia filii Dei sic ad do-
» cendos iustificandosq; homines apparere, quomodo Pa-
» triarchis & Prophetis in specie carnis apparuit, cùm aut

luctamen

» luctamen iniit, aut sermonem conseruit, cum'ue offi-
» cia hospitalitatis non abnuit, uel etiam appositum cibum
» sumpsit, sed illæ imagines huius hominis erant indicia, cu
» ius ueritatem ex præcedentium Patrum stirpe sumendam
» significationes mysticæ designabant.

IN eodem Capite, cum dicitur Deum Verbum, Deo ipsius ac Patri in condenda rerum uniuersitate ministrasse, cautus esto, & memento eorum, quæ de auctoritate Principii sunt dicta. noliq; putare illud ministerium efficere filium minorem Patre; ministrat enim quatenus sapientia & ars Patris existit, per quam uniuersa sunt condita. Iustinus in dialogo, quem cum Tryphone habuit, opera filii Patri cooperãtis, ministeria appellat, filiumq; Patris ministrũ, scilicet ea ratione, qua dictum est, Verbum esse rationem artemq; Patris in rebus creãdis, productumq; à Patre, qui ei una cum essentia eandẽ operandi potestatẽ dedit. quare ut hic ordo significaretur, Patres aliquando ministerium filio tribuerunt. Non potuit autem hæc res planiùs explicari, quàm est à Tertulliano explicata in lib. de Trinitate, cuius uerba hic subieci, quoniam instar normæ esse debent, ad quam hæ, quæ duriores uidentur, priscorum sen tentiæ, sint dirigendæ. Sic igitur in fine eius libri inquit Tertullianus, Subiectis enim ei quasi filio omnibus rebus à Patre, Patris quidem sui Filius probatur, cæterorum au tem & Dominus & Deus esse reperitur. Ex quo dum huic, qui est Deus, omnia substrata traduntur, & cuncta sibi subiecta Filius accepta refert Patri, totã diuinitatis auctoritatem rursus illi remittit; unde unus Deus ostenditur uerus & æternus Pater, à quo solo hæc uis diuinitatis emissa, etiam in Filium tradita & directa rursum per substantiæ communionem ad Patrem reuoluitur. Deus quidem ostenditur Filius, cui diuinitas tradita & porrecta conspicitur, & tamen nihilominus unus Deus Pater probatur, dum gradatim reciproco meatu illa maiestas, atq; diuinitas ad Patrem, qui dederat eam, rursum ab illo ipso filio missa reuertitur & retorquetur, ut meritò Deus Pa-

ter omnium Deus sit, & principium Filii sui, quem Dominum genuit: Filius autem cæterorum omnium Deus sit, quoniam omnibus illum Deus pater præposuit quem genuit: ita mediator Dei & hominum Christus Iesus omnis creaturæ subiectam sibi habens à Patre proprio potestatem qua Deus est, cum tota creatura subdita sibi concors Patri suo Deo inuentus, unum & solum & uerum Deum Patrem suum, manente in illo quod etiam auditus est, breuiter approbauit. Est igitur ipse filius creaturarum conditor unà cum Patre, δημιουργὸς omnino, ita enim aliis in locis eum Clemens appellat, hoc est opifex atque auctor, non ὑπουργὸς quemadmodum Arius & Aetius impiè dicebant; facientes eum quasi secundarium Deum submissum ac subordinatum primo conditori, quorum opinionis diritas à Christianis mentibus longè repellatur.

Ex sexto libro.

In Cap. nono animaduerte ferè earundem hæresum mentionem fieri in Epistolis Ignatii. De Prophetia, & de Monarchia Sermones à Petro cum Simone habitos, scriptos à se testatur Clemens in Itinerario.

Quae in quinto decimo Capite habentur, atque omnia ea, quæ pertinent ad Concilium illud Apostolorum, cuius in Actis fit mentio, non sunt continuanda cum aliis, quæ primo loco dicta sunt, in quibus mortis Iacobi Episcopi facta est mentio, quare dirige hæc ad eam normam, quam posui in Prolegomenis cum de methodo agerem.

In eodem Cap. nomen Iacobi Zebedæi delendum est, negligentia enim uel imperitia alicuius huc irrepsit, cùm Iacobus Zebedæi filius antequã hæc gererẽtur, ab Herode fuerit interfectus, id quod in Actis Apostolorum legitur.

In Cap. 16. statuitur iterandum esse baptisma ab hæreticis administratum, quod conuenit cum quadragesimo septimo Canone eorundem Apostolorum; iudico autem Apostolos id statuisse quòd ii, qui eo tempore hæreses sectabantur

ctabantur, cùm de diuinis personis falsa atque impia opinarentur, non potuerunt seruare synceram baptismatis formam, proptereaq; necessarium erat instaurare baptismum in iis, qnos ipsi baptizassent. quod idem statuit Nicæna Synodus in Canone. 19. de iis, qui à Paulianistis fuerant baptizati. ii enim à Paulo Samosatensi profecti. Christi diuinitatem labefactabant. quam impietatem postea Arius & Aetius magis peruulgarunt. Narrat Epiphanius formam baptismatis seruatam ab Aetio, quæ hæc erat, In nomine Dei increati, & in nomine Filii creati, & in nomine Spiritus sanctificatis, & à creato Filio creati. Quis non uidet, hoc modo, tota fide euersa, necessariam fuisse baptismi renouationem? idem existimo de iis, quos rebaptizari noluerunt Apostoli.

IN Cap. 24. noli putare uniuersum populum Romanum eo tempore, Christi fidem amplexum fuisse, sed cùm multi essent in Vrbe Christiani, Iamque religio esset celebris, præsertim si ab ea (ut legitur) Tiberius non abhorruerit, propterea hanc rem extollens Clemens, inquit, Romanos recepta Christiana pietate, ab Idolorum cultu discessisse.

IN Cap. 26. recognosce easdem hæreses numeratas ab Ignatio, in quibus animaduerte illud idem, quod in decimo septimo Cap. tertii libri dictum est de Deo, qui est supra omnia. Hoc loquendi more à Clemente accepto usi sunt Ignatius, & Iustinus, cùm Trinitatis personas distinxerunt. quod quoties occurret, reuoca in memoriam, quæ de hac re in eo loco annotata sunt. ita enim omnis erroris suspitio aberit.

EX SEPTIMO LIBRO.

IN Cap. 23. Non debes mirari, quòd ieiunium ante baptismum præcipitur, cùm præcipuè ob eam causam putem Catechumenos olim in nocte magni Sabbati baptizatos. Narrat Casiodorus Burgundiones, cùm uexati ab Hunnis

nis in Galliam transissent, Christianamq; pietatem recepissent, à quodam Episcopo baptizatos fuisse, indicto ipsis prius octo dierum ieiunio. Tertullianus in libro de
» Baptismo, Ingressuros, inquit, baptismum, orationibus
» crebris ieiuniis, & geniculationibus & peruigiliis orare
» oportet, & cum confessione omnium retrò delictorum.

In Cap. 24. quartæ & sextæ feriæ ieiunium præcipitur, quod diu mansit in Ecclesia, nunc (quod est dolendum atque lugendum) cum aliis optimis maiorum institutis in dissuetudinem abiit. Præcipitur quoque sabbati celebritas, quam tamen cum diei Dominici cultu minimè æquatam, ostendit huius libri caput trigesimum quartum. non est autem mirandum Apostolos œconomia, atque consilio usos, aliquid Synagogæ ad Ecclesiam migranti concessisse, altè enim in ea insederant ueteres ceremoniæ, ut non adeò facilè aboleri possent. Fuit tamen hic mos (ut uidimus in secundo libro) ita retentus, ut in eo die meditatio diuinæ legis esset, non manuum cessatio. Concilium Laodicenum iubet in Sabbato congregari Ecclesiam, idemq; prohibet, eum diem more Iudæorum custodiri. Etiam quod hîc statuitur de unius magni Sabbati ieiunio, agnosco priscum morem, sed eundem accessione meliorum legum exoletum. nam Ecclesia Romana, quæ Apostolica utens potestate, singula pro conditione temporum in melius mutat, non fuit contenta unius Sabbati ieiunio, sed instituit, ut idem mos in omnibus Sabbatis seruaretur. de ea re, atq; aliis eò spectantibus extat præclara Innocentii primi epistola ad Gaudentium Egubinum Episcopum.

In Capite. 39. nota Patrem appellari Deum ingenitum, alibi filius dicitur Deus genitus. quæ uoces & si molliores sunt, suspectæ tamen fuerunt patribus, cùm ab Arianis usurparentur, qui ingeniti & geniti differentiam induxerunt, putantes ex ea filii naturam diuersam fieri à patre. Duces illi Ecclesiæ, & si uoces non aspernabantur (non enim id efficiunt, quod uolebant Ariani) tamen quoniam

in ſcripturis non reperiuntur, & eis utebantur hæretici, quorum etiam uocabula timēda ſunt, ideo in eis recipiendis, cautionem adhibendam cenſuerunt; lege Epiphanii diſputationem contra Aerium, & Baſilii cōtra Eunomium. Magnus Athanaſius in epiſtola de ſynodis Arimini & Seleuciæ, duo inquit ſignificare ingenitum, id quod exiſtens, factum non eſt, & id quod ſuæ naturæ auctorem non habet: ad priorem ſignificationem reſpiciens, filium ingenitum uerè dicere poterit, idem ſi alteram ſpectet, id de ſolo Patre uerè affirmabit. poſtea idem ſanctiſsimus Pater, ſciens iis uocibus uſos priſcos, præſcribit nobis, quemadmodum in eorum libris hæ uoces ſint intelligendæ; inquit e-
» nim, Non ignoramus eos, qui dixerunt unum eſſe inge-
» nitum Patrem, non eo animo ſcripſiſſe, quaſi Verbum Dei
» genitum, hoc eſt factum, & opus eſſe uellent, ſed ideò, ut
» oſtenderent, Patrem ſui auctorem non habere, ſed illum
» Patrem ſapientiæ eſſe, & omnia genita, hoc eſt quæ facta
» ſunt, in ſapientia feciſſe. Cum igitur incides in hæc uerba (incides autem ſæpe) noli exiſtimare ea iniecta ab Arianis, & ſi ipſi iis uocibus delectati ſunt, ſed illa accipe quemadmodum Athanaſius eſt interpretatus. nunc cùm expulſo Arianorum errore integra ſynceraque manſerit Homouſii fides, has uoces non ita perhorreſcimus.

In Cap. 40 dicitur Chriſtus genitus beneplacito Patris, non quòd uoluntas Dei Patris ei ortum dederit (omnibus enim creaturis, ut inquit Hilarius, ſubſtātiam, Dei uoluntas attulit, ſed Filio natura dedit) ſed dicitur genitus beneplacito Patris, quatenus in eo naturaliter genito quie-
» ſcit beneplacitum Patris, Hic eſt enim, inquit, Filius meus
» dilectus, in quo mihi complacui. pari ſententia Origenes inquit, Patrem protuliſſe germen uoluntatis.

In Cap. 43. ſunt hæc uerba, [*poſt hæc adorat ipſum unigenitum Deum, poſt ipſum, & propter ipſum gratias agens ipſi,*] quorum uerborum hæc eſt ſententia. adorat unigenitū Deum poſt ipſum, ideſt poſt Deum Patrem, ut ex eo intelligatur ordo originis, & in Patre principii dignatio, ut iam diximus,

mus, & propter ipſum, ſiue per ipſum, ideſt per Filium gratias agat ipſi Patri.

IN Cap. 42. 43. 44. habes benedictionem olei Catechumenorum, aquæ baptiſmalis, & Chriſmatis. intelligendum eſt autem priſcos illos magnam uim tribuiſſe horum elementorum ſanctificationibus. Tertullianus in libro de Baptiſmo ſic inquit, Igitur omnes aquæ de priſtina originis
» prærogatiua ſacramentum ſanctificationis conſequun-
» tur, inuocato Deo; ſuperuenit enim ſtatim Spiritus de
» Cœlis, & aquis ſupereſt, ſanctificans eas de ſemetipſo, &
» ita ſanctificatæ uim ſanctificandi combibunt. Cyprianus
» ad Ianuarium. oportet uerò mundari & ſanctificari a-
» quam prius à ſacerdote, ut poſsit baptiſmo ſuo, peccata
» hominis, qui batizatur, abluere. Auguſtinus tract. 80.
» in Euangelium Ioannis, Detrahe uerbum ab aqua, quid
» erit niſi aqua, accedit uerbum ad elementum & fit ſacra-
» mentum. Ante hos Dionyſius in Capite de baptiſmo exponit quemadmodum aqua per Spiritus ſancti inuocationem, & ſacri Chriſmatis permiſtionem ſanctificata, præparabatur ad baptiſmum. Cyprianus in ſermone de Chriſmatis unctione, ſanctificatis (inquit) elementis
» iam non propria natura præbet effectum, ſed uirtus diui-
» na potentiùs operatur. Cyrillus Hieroſolymitanus, qui has ipſas baptiſmi ceremonias tradidit, de oleo exorcizato, (ita enim appellat oleum Catechumenorum) poſt mul
» ta alia hæc inquit, Quemadmodum inſufflationes ſancto-
» rum, & diuini nominis inuocatio, quaſi uehemens flam-
» ma urit atque fugat dæmones, ita hoc oleum exorciza-
» tum, inuocatione Dei, & oratione tantas acquirit uires,
» ut non ſolùm ardentia peccatorum ueſtigia deleat, ſed etiam omnes inuiſibiles dæmones expellat.

IN Capite. 44. uerba ſunt obſcura, [*uniuscuiuſque enim manus impoſitionis uirtus hæc eſt*] ſi mendum abſit, ſententia (niſi fallor) eſt hujuſmodi, In qualibet manus impoſitione tam ea quæ fit in baptiſmo, quàm ea quæ fit in ſacramento confirmationis, uirtus hæc eſt, ideſt uirtus in ſanctificatis ele-

men-

mentis consistit, quatenus sacramenta illa requirunt materiam per inuocationem Spiritus sancti sanctificatā atque præparatam, sine qua sacramentum ritè administrari non potest: quæ sententia ualde conuenit iis, quæ mox sequuntur. [*nisi enim super quodlibet horum inuocatio fiat &c.*] in quibus uerbis esto cautus, & primùm illud tibi statue, sanctificationē materiæ baptismi magis requiri præcepti, quàm sacramenti necessitate. Sancti Patres tamen, tàm ii, quorum uerba protuli, quàm alii non pauci, illam inuocationem Spiritus sancti super aquam magno opere extollunt, atque ei immensa tribuunt, ut non mirum sit Clementem quoque adeo eam commendasse. nam eius dictis minimè aduersatur, ut quis non adhibita ad baptismum aqua sanctificata, uerè sit baptizatus, & si absit contemptus uel negligentia, sacramenti fructum consequatur. non enim negat Clemens illum esse uerè baptizatum, sed inquit, non abiecisse eum animæ sordes, hoc est, non esse assecutum baptismi effectum. quod intellige, si præter necessitatem, seu aliam œconomicam rationem eam omiserit.

CONVERSIONEM ad Orientem explanans. S. Cyrillus, cuius sæpè mentionem feci, hæc inquit, Quando abrenuncias sathanæ, omni testamento, ueterique pacto in inferno cum eo inito rescisso, aperitur tibi paradisus Dei, quem plantauit ad Orientem, unde propter præuaricationem primus pater noster fuit expulsus, cuius rei signum est, cum ab Occidente conuerteris ad Orientem, qui lucis est locus. Omnes alias baptismi ceremonias à Clemente expositas, Dionysius, Tertullianus, Cyprianus, Cyrillus, Augustinus, & denique prisci omnes agnoscunt.

CAPVT 47. continet hymnum Angelorum, quem quoniam, S. Hilarius, paucis mutatis, in latinum conuertit, atque in missam inclusit, Concilium Toletanum quartum, & quidam alii eum huius hymni auctorem faciunt.

Ex libro octavo.

In Capite primo, in quo ſermo eſt de Epiſcopis improbis, quaſi ii non ſint ueri Epiſcopi, caue ne hæc ſententia tibi ſit occaſio ſequendi errorem Huſsitarum negantium Epiſcopum, presbyterum'ue mortali peccato obſtrictum eſſe Epiſcopum, uel presbyterum. non enim ita eſt accipienda Clementis ſententia, quaſi uelit eos, qui huiuſmodi ſunt, amittere poteſtatem, quam in ordinatione acceperunt, ſed eos negat eſſe Epiſcopos, quatenus officia ac munera, quibus funguntur, non ſunt grata atque accepta Deo, immo neque electio ipſorum ei tribuitur, ſed hominibus. ſunt igitur hi Epiſcopi quo ad poteſtatem: non ſunt Epiſcopi, quo ad Deum attinet, quia inſtitutiones ipſorum, atque officia, quæ poſtea exercent non ſunt probata Deo. Ioannes Chryſoſtomus hanc quæſtionem pertractans, ad eius explicationem produxit Clementis ſententiam, cuius uerba audiamus. Diaconis autem & » Presbyteris ſecundum præuidentiam ſuam, illis uidetur » Deus iniungere miniſterium Diaconatus aut Presbyteratus, » qui ſunt iuſti; qui autem inueniuntur iniuſti, illos ordinaſſe » homines uidentur non Deus. ab exitu ergo rei cognoſcitur, » qui à Deo ordinatus eſt, & qui ab hominibus. » qui enim miniſterium ſuum bene conſummauerit, appa» ret quia ex Deo fuerat ordinatus, qui uerò miniſterium » ſuum non bene conſummauerit, ex hominibus ordinatus » eſt. Quomodo autem quidam ſacerdotes ex hominibus ordinantur, manifeſtè in libro octauo Canonum Apoſtolorum dicitur. Hieronymus quoque in Cõmentariis in Epiſtolam ad Galatas aſſeuerat, eos eſſe ab hominibus ordinatos, qui indignè, fauore populi, patientiam Domini contemnentes, diuino ſacerdotio contra meritum ordinantur. tales igitur non ſunt ſacerdotes. hoc eſt Deus non elegit eos, ut eſſent ſacerdotes, neq; ipſorum muneribus acquieſcit diuini beneplaciti conſenſio, quãquàm ex ui ordinationis conſequuntur diuinitus ſibi delatam poteſtatem.

In Cap. 3. uide id, quod etiam in Dionysio legitur, signum externum, quo instituuntur Episcopi & cœlestem accipiunt potestatem, esse impositionem libri Euangeliorum ceruicibus illorum, qui instituuntur; cuius rei rationem cognosces ex eodem Dionysio, ex qua plura possunt intelligi, quàm mihi modò breues annotationes scribenti, & offensiones uitanti, explananda uidentur.

In eodem Capite tertio, Pater appellatur cunctorum opifex per Christum, qui (ut diximus) est ars & sapientia patris, per quam facta sunt sæcula.

In quarto præcipit Catechumenis, ut se commendent Deo ingenito per Christum, & meritò, per eum enim habemus accessum ad Patrem.

In nono & decimo cap. qui illuminantur, sunt ii Catechumeni, qui de fide instructi, & diu in Ecclesia uersati, breui erant ad baptismum accessuri.

In cap. decimo sexto, attende uerba præfationis, quibus etiam nunc utimur, ab Apostolis manasse. ac ne constitutio nouitatis suspitionem tibi afferat, lege Cyrillum, qui in mystagogicis orationibus hunc ipsum Liturgiæ morem exposuit, totidem uerbis de Clemente translatum, ex quo facilè intelligitur liturgiam Clementis Hierosolymis in usu fuisse. eadem uerba leguntur in Basilio, & Ioanne Chrysostomo, Iustinus & si uerba non retulit, tamen eorum uim expressit. In eodem cap. dicitur Filius uoluntate & potentia Patris generatus, quibus uerbis explanatur recta de origine filii sententia. est enim potentia generatiua Patris principium generationis filii, cuius æterna uoluntas est comes.

In cap. 17. [*ut ostendat hunc panem corpus Christi tui*] hoc est ut efficiat, hanc enim uim habet Græcum uerbum. Eadem uerba sunt in Liturgia Iacobi, Basilii, Chrysostomi, quæ nemini suspitionem afferre debent, quasi aliis uerbis, quàm iis, quæ à Domino accepta se nobis tradere affirmat Paulus, putauerint ii Patres panem & uinum in corpus & sanguinem conuerti. constans enim & perpetua fuit omnium

patrum ſententia, uerbis Domini tantum myſterium administrari. Quod uerò hoc loco dicitur, ad ſuperiora uerba reſpectum habet, & ad illa referri debet. ut enim quæ ante conſecrationem dicuntur, ad oblationẽ corporis & ſanguinis Chriſti dirigenda ſunt, ſic quæ poſt conſecrationem myſticè precatur, & facit ſacerdos, ad unum peractæ conſecrationis actum trahuntur. Sacerdos ante conſecrationem tenens manu patenam, & calicem, dicit ſe offerre hoſtiam immaculatam pro peccatis, & calicem ſalutaris, quæ actio reſpondet oblationi corporis & ſanguinis faciendæ, tunc anticipatione quadam ſacerdotis mente atq; propoſito conceptæ, ita poſt conſecratam euchariſtiam inuocatur Spiritus ſanctus illorum munerum ſanctificator, & peracti operis unà cum Patre & Filio effector, quæ inuocatiò non eſt ſeparanda à priore actione, qua ſacerdos, uerba Domini proferens, panem & uinum conſecrauit, ſed ad eundem actum reuocari debet, immo ad idem temporis momentum, quo illa admirabilis conuerſio facta eſt. nam cùm omnia ſimul, atque uno tempore fieri non poſsint, ordine, ac temporis interuallo diſponuntur. quæ uerò ſermone & tempore diuiduntur, cogitatione atque intelligentia ſunt in unum coniungenda. Græci cùm in Concilio Florentino interrogati eſſent, cur poſt uerba Domini prolata, quibus conſecratio abſoluitur, precarentur Deum ut panem & uinum in corpus & ſanguinem conuerteret, reſponderunt, ſe conſtanter credere conſecrationem uerbis Domini perfici, preces autem illas eam uim habere, atq; idem ualere, quod in Latinorum Liturgia oratio, quæ poſt conſecrationem dici conſueuit,
» Supplices te rogamus omnipotens Deus iube hæc perferri per manus ſancti Angeli
» tui in ſublime altare tuum, in conſpectu diuinæ maieſta-
» tis tuæ.

In cap. 18. habetur oblatio pro Prophetis, Apoſtolis & Martyribus, quæ fortè alicui uidebitur abſurda, eo quòd iniuriam (ut inquit Auguſtinus) facit Martyri, qui orat prò Martyre. Tu uerò intellige hoc loco non modò nihil abſonum

sonum fieri, sed etiam maximè pietatem coli. audi autem non me, sed Cyrillum, cuius nomen toties repetiui, hanc sanctorum memoriam exponentem iis uerbis, Atq; hoc
» sacrificium tibi offerimus, ut memores simus, primùm
» eorum, qui dormierunt, Patriarcharum, Prophetarum,
» Apostolorum, Martyrum, ut Deus orationibus & inter-
» cessionibus ipsorum nostram deprecationem suscipiat.
» deinde ut in memoria habeamus sanctos patres, qui dor-
» mierunt, atque Episcopos, & deniq; omnes, qui nos præ-
» cesserunt, magnam utilitatem credētes accessuram eorum
» animabus, pro quibus offertur, ex oratione sancti & tremendi sacrificii. Habes in Cyrillo duplicem ordinem dormientium, quorum in sacrificio fit mentio, unùm constantem ex Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Martyribus, qui ideo memorantur, ut nostræ necessitatis ipsi memores, rogent Deum pro nobis, alterum ordinem eorum, quorum necessitati nos oratione & sacrificio subuenimus. Præter hæc, quæ dicit Cyrillus, uidetur Christianæ pietati maximè consentaneum, ut sacrificium etiam pro Patriarchis, atq; Apostolis offerri dicatur, non quidem ad delictorum expiationem, sed ad gratiarum actionem. aguntur enim gratiæ Deo, quòd illi athletæ, & pugnatores magni, post tot susceptos labores, & gloriam Dei celebratam, dignam suo certamine gloriam acceperunt. De aliis autem, quibus sacrificio opem præstamus, nihil iam attinet dicere, cùm continuata traditione, constantiáq; omnium patrum testificatione, certum iam sit ab incunabulis Ecclesiæ, toto Orbe Christiano, atque omnibus temporibus, mortuorum memoriam supplicationibus & sacrificiis cultam ac celebratam fuisse.

In Cap. 17. memoratur impositio manuum, quæ fiebat Diaconissis, quod pugnat cum decimo nono Canone Concilii Nicæni, negante Diaconissas manuum impositionem habere. Item quod dicitur de imponenda manu Hypodiaconis, & iis, qui in minoribus gradibus collocantur, est omnino mihi dubium, cùm canonica auctoritate constet,

manuum impoſitionem infra diaconatum nõ deſcendere.

In Cap. 35. ne ſit tibi mirum creaturam, Dei inuocatione, ſolemniq; precatione ſanctificatam, adipiſci facultatem expellendorum morborum, quæ etiam dæmones fugare ſoleat. refert S. Thomas ſe in hiſtoriis legiſſe, Anachoretas, qui in Aegypti ſolitudine uitam ducebant, uicinis mittere ſolitos oleum benedictum ad curandos morbos idoneum.

In eodem cap. ancilla libidini domini obſequens recipitur. cùm enim ipſa ſui corporis poteſtatem non habeat, meritò culpa non in eam, ſed in dominum eſt reiicienda.

Praeceptio quieſcendi in diebus Apoſtolorum, fortè poſt tempora Apoſtolorum adiecta fuit; quanquàm incredibile non eſt Apoſtolos ſuum exitum in Dei gloriam, & fidei propagationem futurum proſpicientes, uoluiſſe, ut iis diebus fideles in commemorãdis eorum certaminibus & Chriſti nomine celebrando eſſent occupati.

Constitutio iubens ſeruum & ancillam ſeparari; intelligenda eſt, ſi ii inuitis dominis, ſeu omnino non iuſtis nuptiis ſint copulati.

In Calce ultimi Capitis, in quo de inſtitutione ſacrificii agitur, habentur uerba quædam, quæ anſam præbere poſſent, ut ii libri ſint contemnendi. inducuntur enim treſdecim Apoſtoli dicentes ſe à Chriſto ordinatos; quod mirum eſſet ſi Chriſtus omniũ Eccleſiæ munerum inſtitutor, & auctor, ſuam excellentem poteſtatem ſacramentis alligaſſet, uel eam certis finibus circumſcriptam, unum in locum incluſiſset. Matthias ſupra quem cecidit ſors, hoc eſt (ut Dionyſius interpretatur) ſignum uiſibile apparuit, ut Apoſtolus, ſic ſacerdos à Domino eſt electus: Paulum, non ab hominibus, neque per homines electum, omnia munera ab eo accepiſſe, cenſendum eſt, qui eum uas electionis inſtituit. Subiungit Clemens in perſonam Apoſtolorum. » Qui propter nos factus homo, & ſpirituale ſacrificium Deo ſuo & Patri offerens, ante paſsionem nobis præcepit ſolis, ut hoc faceremus, quanquàm nobiſcum eſſent

» essent alii, qui in illum crediderant. Iis uerbis aiunt Cle-
» mentem censere tresdecim Apostolos fuisse cùm Dominus mysticam cenam celebrauit. quæ tamen uerba non sunt referenda ad superiora, sed intelligenda solùm de iis, qui tunc præsentes fuerunt. nosti enim ex mea obseruatione, Clementis morem ita inducentis Apostolos loquentes, ut sermo præsens ad præterita referatur, & quamuis omnes loqui uideantur, iis tamen solis tribuatur narratio, qui rei, quam exponunt, præsentes interfuerunt.

FINIS.

RERVM, ET VERBORVM MEMORABILIVM, QVAE HIS CLEMENTIS LIBRIS CONTINENTVR, INDEX LOCVPLETISSIMVS.

GVIDO MELDINAEVS ANGL. LECTORI S.

Si Indice hoc nostro commodè uti uolueris, numerorum notas deprauatè multis in locis à Typographis appositas emendabis, & ubi literam A, inuenies, rem aut uocem, quam inuenire uolueris, in cartæ fronte perquires, ubi autem, B, in tergo: & laborem nostrum boni consules.

A

RR *Andrea*

B

Baptis-

C

Con-

D

Deo

Ebio-

E

Episco-

Euchari-

F

G

H

I

L

M

Malorum

Nouis-

O

P

Psalmi

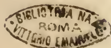
Simon

Vecti-

V

Xanticus

FINIS.

ERRATA SIC EMEMDABIS.

	In Epistola			*exemplar*
	In præfatione.			ἀνανταπόδοτον.
Car.	1	*b*	*vers.* 23	*ad expetendum*
	13	*b*	8	*fideiubeat*
	24	*a*	4	*insomnis*
	~~31~~	~~*a*~~	~~4~~	~~*obduruerit*~~
	38	*b*	3	*quadringentas*
	38	*b*	18	*filij*
	40	*a*	29	*epistolas*
	57	*a*	13	*pecunias*
	64	*b*	17	*susceperit*
	74	*a*	1	*dominum seruus*
	118	*a*	25	*adoptione*
	125	*b*	22	*certamine.*
	115	*a*	24	*coronam inuenerunt*
	144	*a*	25	*duo*

Regestum.

A ** *** **** B C D E F G H I K L
M N O P Q R S T V X Y Z
AA BB CC DD EE FF GG HH II
KK LL MM NN OO PP QQ RR SS.

VENETIIS, M. D. LXIII.
Ex officina Iordani Zileti.

[illegible]

[illegible]

VENETIIS M D LXII

[illegible]